

Anul XIX, Vol. III.

1938

ANALELE DOBROGEI

Revisă Societății Culturale Dobrogene

Director: C. BRĂTESCU

CADRILATERUL

1913—1938

VOL. III.

X X

— CERNĂUȚI —

TIPARUL „GLASUL BUCOVINEI”

21445

Manuscisele se trimit d-lui **C. Brătescu**, profesor universitar,
Cernăuți.

Redacția nu ia sub a să răspundere opinioarele emise de autorii
articolelor publicate.

CADRILATERUL

Publicație festivă

După un pătrar de secol : 1913—1938 de stăpânire
civilizatoare românească

AGRICULTURA ÎN DOBROGEA NOUĂ

de C. FILIPESCU

Director general tehnic al Statist. Publ.
și Presei din M-arul de Agricultură

INTRODUCERE

Agricultura în Cadrilater se caracterizează, ca urmare a unei clime mai constante și mai dulci, prinț o întinsă variație de plante, dela cele mai vechi, până la cele mai de curând introduse în cultura noastră. Această gamă vegetală, care ar putea să facă din Dobrogea sudică o provincie privilegiată, prin cultivarea unor plante care s'ar adapta la clima și pământul ei, constituie pentru țara noastră o rezervă de bogății nebănuite. Cercetând tabela acestor plante — care ar putea să fie complectată și cu altele, care reușesc în această provincie, dar care nu se cultivă până în prezent, din pricina lipsei noastre de orientare, — cum ar fi de pildă ricinul, — pentru al cărui ulei țara este tributara străinătății cu mai multe zeci de milioane, — și atâtea alte plante medicinale, — constatăm că numărul celor care sunt incetăjenile în țarina noastră, trece de 50 de specii și varietăți.

Dintre acestea, plantele industriale ocupă o suprafață, destul de însemnată, — deși suntem încă departe de ceeaace ar trebui să fie. În special suprafața ocupată de în, cânepă, rapiță, mac, floarea soarelui, sfecila de zahăr, tulun, muștar și, acum în urmă, de bumbac și soia, sunt într-o creștere constantă.

În special cultura bumbacului, a cărui materie primă ne lipsește până la concurența sumei de circa patru miliarde lei, în schimbul căreia importăm fire și țesături, ar putea căpăta o extensiune cât mai largă, pentru ca, împreună cu suprafețele cultivate în alte județe dunărene, să acopere această nevoie de import.

Tot astfel în ce privește plantele medicinale, a căror reușită nicăieri nu poate să fie mai garantată ca în această regiune. Sporirea suprafețelor de plantat pomi și viță ar da cu totul altă infășișare re-

giunii, care ar putea excela prin reușita celor mai nobile și diverse varietăți.

Chiar pomii din regiunile tropicale, ca : migdalul, curmalul, smochinul și portocalul, ar putea fi încercați în unghiul de sub Capul Caliacra, cu sorți de reușită.

Cultura orezului cu siguranță că își va găsi o patrie bine voioare în terenurile și apele calde, care se vor amenaja pentru o astfel de cultură, scăpându-ne de tributul străinătății.

Consolidarea proprietății dobrogene va fi o chezăsie de investiții nelimitată și va contribui la românizarea ei, nu numai ca aspect, dar și ca fond. Atâția mari proprietari au băgat capitaluri însemnante și au făcut investiții financiare, pentru a da un aspect agrar pustie dobrogene, lipsită de înzestrări agricole, de inventar și de oameni cu vederi mai largi. În această categorie intră exploatațiile Drilor *Ion Stănculeanu*, *Mareșalul Flondor*, *G. Fianu*, *Moștenitorii Fodor*, *Stelian Constantinescu*, *Gh. Celea*, etc., etc. Prin puterea de adaptare a coloniștilor și, în special, a celor din Macedonia, iubitori de bune gospodării și de o viață mai civilizată, cari au adus cu dândii un spirit întreprinzător și o energie creațoare, prin primenirea și îmbunătățirea administrației, prin punerea la punct a reparizării proprietății rurale, prin lucrările de folos obștesc și prin atâtea măsuri de ordin general, menite să aducă o transformare în viața acestei provincii, lucrurile s-au schimbat mult și în bine.

Din punct de vedere agricol, în urma străduințelor ce s-au pus și a sprijinului acordat, s-au realizat progrese semănătoare. Inițiativa de stat s'a alăturat celei particulare, care a dus la îmbunătățirea semințelor, animalelor, lucrărilor de câmp, etc.

Islazurile comunale au imbrăcat un aspect mai civilizat. — o parte din ele fiind destinate însămânțării.

Pe cale științifică, s'a făcut un pas înainte prin înființarea de biblioteci, laboratoare, stațiuni de analize, etc. S'a înființat pepiniere, silozuri, platforme, s'a dat gratuit sau semigratuit stupi, ouă, sămânță de viermi de mătase (industria mătăsei ar putea să ia un avânt foarte mare în această provincie). Într'un cuvânt, nu există problemă agrară sau agricolă care să nu fi primit un inceput de soluționare, în conformitate cu regulile și cu legile noastre tehnice.

Față cu lipsa de mijloace materiale, în care ne sbatem în acest timp, când totul se masează pentru scopuri vitale superioare, conducețorii tehnici și politici, — în deosebi după înfronarea acestui sistem

totalitar, și sub oblișuirea unei Constituții noi —, au săvârșit adevărate schimbări, care au deschis Cadrilaterului perspective înbucurătoare.

Nu putem decât să aducem laude vrednicului și neobositului Profesor *C. Brătescu* care, cu o perseverență exemplară, a reușit, prin studii temeinice, făcute de specialiști, să întocmească adevărate monografii asupra Dobrogei românești, din care să apară luminos evoluția, progresul și bunăstarea conlocuitorilor acestei provincii, înăuntrul căreia elementul românesc², nu numai că predomină ca număr, ca superioritate culturală și ca bună înjghebare gospodărească, dar impune întregii provincii caracterul ei pur românesc, omogenizând-o cu întreaga țară românească.

I.

AGRICULTURA IN DOBROGEA NOUĂ

a) Repartizarea suprafețelor arabile

Dobrogea Nouă este o regiune tipică de proprietate mică, repartizarea suprafețelor arabile după felul proprietății având infățișarea următoare :

JUETUL	Totalul suprafeții arabile	Marea proprietate peste 100 Ha	% din totalul arabil	Proprietatea sub 1 Ha 100	% din totalul arabil
Durostor	206.943	8.154	3,95	198.789	96,05
Caliacra	304.310	33.816	11,12	270.494	88,88
Total . . .	511.253	41.970	8,21	469.283	91,79

b) Exploatare extensivă

Totuși, atât în Durostor cât și în Caliacra se practică, din principii multiple, o agricultură extensivă. Inventarul agricol insuficient, brațele de muncă scumpe și prea puține față de întinderea arabilă, factorii naturali și economici, cari fin la un nivel scoborit prețurile de cumpărare sau de arendare ale pământului, toate conlucrează spre a îndemna pe cultivator să cultive suprafețe cât mai înfinse, cu inventarul și forțele sale lucrătoare reduse, pentru a obține un maximum de producție raportat la unitatea de inventar, nu la aceea de suprafață.

Exploatarea se face — în general — în regie, iar la marea proprietate — parțial — și în dijmă. Muncile sunt executate cu vitele, iar pe alocuri, mai ales la marea proprietate se folosesc și tractoare.

Despre asolamente fixe și bine conturate nu se poate vorbi. În linii mari se observă predominanța rotațiilor de 3 ani cu cereale de toamnă, prășitoare și păioase de primăvară, leguminoase sau oleaginoase.

Datorită necesităților economice și unei mai sigure reușite, cerealele de toamnă — în Durostor, secara, iar în Caliacra, grâul, — ocupă primul loc, ca întindere. Urmează orzul de toamnă și cerealele de primăvară. Ca îngrijire, foate lasă de dorit.

c) Viticultura și pomologia

In Durostor viticultura este bine dezvoltată — cu plantații de bună calitate, printre care notăm vesela varietate *Afuz-Ali*. Pomicultura, apicultura și sericicultura sunt, în schimb, slab reprezentate. În Caliacra viticultura și pomicultura nu se găsesc decât într'un stadiu embrionar, deși clima este favorabilă acestor plantații; apicultura este aproape inexistentă, iar sericicultura se va dezvolta — poate — în viitor, deoarece Camera de agricultură a luat, — în vederea acestui scop, — măsuri ca să se planteze duzi.

d) Date statistice

Suprafețele repartizate după culturi și producțiile respective la Ha. sunt următoarele:

FELUL CULTURII	D U R O S T O R		C A L I A C R A	
	Întinderea Ha	Producția la Ha în chint. (med. cincin.)	Întinderea	Producția la Ha
Ovăz	3541	7,5	20864	7,0
Grâu de toamnă . . .	18342	9,3	76025	10,2
Grâu de primăvară . .	22		3907	
Porumb	62708	10,1	74214	8,7
Mei	5922	6,4	1150	6,0
Orz de toamnă . . .	7325		1377	
Orz de primăvară . .	8273	8,9	49271	7,2
Hrișcă	4	5	—	
Secără de toamnă . .	56919	10	16056	
Secără de primăvară . .	—		10	9,7
Mături	43	12,8	68	22,2
Total cereale . . .	163,099		242,942	

FELUL CULTURII	D U R O S T O R		C A L I A C R A	
	Intinderea Ha	Producția la Ha în chint. (med. cincin.)	Intinderea	Producția la Ha
Lucernă	531	Fân 30 Sămânță 0,2	257	Fân 25,5 Sămânță 0,6
Trifoi	12	Fân 15,5	2	Fân 42
Dughie	4983	19,6	2373	11,7
Alte fânețe cultivate .	2509	15,7	8555	12,2
Rădăcini de nutreț .	90	50,1	63	34,7
Total cult. furagere .	8125		11250	
Bob	7	3,2	15	2,0
Fasole	23976	7,1	7336	5,9
Fasole prin porumb .	(186)	4,5	(282)	2,1
Linte	401	5,1	159	4,0
Mazăre	140	10,3	74	7,8
Năut	276	6,6	1903	8,0
Ceapă	186	82,5	106	47,2
Cartofi	358	102,1	240	69,2
Cartofi prin porumb .	(90)	11,9	(41)	9,3
Varză	132	157,2	105	193,2
Pepeți verzi și galbeni	3031	72,9	1390	81,9
Dovleci	329	71,7	73	66,7
Dovleci prin porumb .	(13349)	32,5	(728)	23,5
Alte legume	180	44,0	522	20,9
Total plante alim. .	29015	Sămânță 3,6 Fuior 4,0	11923	Sămânță 6,2 Fuior 1,3
Cânepă	95	Sămânță 5,9 Fuior 4,0	55	Sămânță 5,6 Fuior 2,5
In	35			
Rapiță	506	7,5	9567	5,4
Mac	—	—	94	3,6
Floarea soarelui . .	340	8,1	2262	6,2
Sfecă de zahăr . .	295	123,6	189	123,8
Tutun	1219	5,4	525	3,9
Muștar	119	6,1	664	5,0
Bumbac	513	5,8	5	1,4
Soia	1101	6,3	2586	5,6
Alte plante	173	3,6	—	3,6
Total plante industr.	4396	—	15968	—
Ogoare sterpe	2308		22227	
Total arabil	206.943		304.310	
Fânețe naturale . . .	228	22,0	465	19,5
Pășune	15873		9210	
Total Fânețe și Pășuni	16101		9675	
Livezi de pruni . . .	29	25,5	208	9,6
Alți arbori fructiferi .	569	—	12	—
Total cult. arboresc..	3765		1849	
Vii pe rod				
Indigene nealteite . . .	259	Hl. 16,2	188	Hl. 13,5
Indigene alteite	1064	18,5	128	14,7
Producători direcți .	1252	15,4	933	12,3
Total	2575	16,8	1249	12,7

FELUL CULTURII	D U R O S T O R		C A L I A C R A	
	Intinderea Ha	Producția la Ha în chint. (med. cincin.)	Intinderea	Producția la Ha
Vii care nu rodesc				
Indigene nealtește . . .	49	—	74	—
Indigene altoite . . .	396	—	98	—
Producători direcți . .	147	—	208	—
Total . . .	592	—	380	—
Total plantație vii . .	3167	—	1629	—
Făduri	72057		34866	
Lociuri neproductive .	23734		99300	
Totalul suprafețelor .	322.600		450.000	

Raportul suprafeței arabile la suprafața județului este de 64,15% pentru Durostor și de 67,62% pentru Caliacra. Se înțelege dela sine că toate cifrele — absolute și procentuale — indicate de noi, nu au decât o valoare de orientare, ele variind de la an la an, între limite mai mult sau mai puțin largi.

e) Animalele

In ceeace privește stocul de animale aflător în Dobrogea Nouă, recensământul cel mai recent oferă următoarele rezultate :

VITE DE MUNCĂ	D U R O S T O R	C A L I A C R A	T O T A L
Cabchine	80.000	18.000	98.000
Bovine	30.000	12.000	42.000
Asini	—	2.000	2.000
Catări	—	116	116
Total . .	110.000	32.116	142.116
<i>Animale de prăsilă</i>			
Cabchine	3.000	18.000	21.000
Bovine	2.000	18.000	20.000
Ovine	250.000	259.000	509.000
Porcine	40.000	15.000	55.000
Păsări	800.000	350.000	1,150.000

Din examinarea acestor cifre rezultă că sunt disponibile, ca forțe trăgătoare, de fiecare hectar arabil, cam 0,53 capete de viață în jud. Durostor și 0,1 în județul Caliacra. Sau, cu alte cuvinte, sunt câte 5 vite de muncă pe 10 ha în Durostor, iar în Caliacra numai 1.

Acceastă situație, satisfăcătoare pentru Durostor, este dezas-ruoasă pentru Caliacra, unde lipsa de vite trăgătoare nu poate fi explicață prin raportul între proprietatea mică și cea mare — presupusă că face agricultură motorizată — și nici compensată prin faptul că se asă ca ogor sărbă o bună suprafață. Inconvenientele acestui deficit nu se limitează numai la imposibilitatea execuțării convenabile a muncilor, ci au efecte asupra agriculturii din județ — în totalitatea ei — prin aceea că interzic, chiar finându-se seamă de animalele de rentă, orice gunoare și conduc la consecințele cunoscute ce decurg din aceasta.

Organele agricole de resort s-au sezisat de această îngrijorătoare situație și depun eforturi ca să o remedieze, cu toate greutășile pe care le întâmpină mai ales din cauza lipsei de grăjduri pentru reproducători.

Din cercetarea datelor concentrate în tabeloul ce urmează, ne putem edifica asupra posibilităților de creștere a vitelor — fie ele de rentă sau de muncă, după caz — :

Județul	Suprafața terenurilor destinate pentru creșterea vitelor			Specificarea animalelor				Total vite mici transf. în vit. mari 7 mici - 1 mare	Rezultate	
	Culturi furajere Ha	Pâneje și pășuni Ha	Total	Bovine	Cabăline asini cătări	Porcine	Ovine		Total capete vite mari	Suprafața de cap de vită Ha
Durostor	8125	16101	24.226	32000	83000	40000	250000	115000	41430	159.430 0,15
Caliacra	11250	9675	20.925	30000	38116	15000	259000	68116	39143	107.250 0,19

In calcularea mediilor, s-au socotit 7 vite mici drept o vită mare, punând la socoteală și porcii, cari de obicei nu sunt scoși la pășunat. Suprafața care revine de cap de vită mare fiind de 15 — respectiv 19 — arii, în care intră și hrana de iarnă, nu este suficientă. Este, aşadar, imperios necesar ca eforiile de pășuni, care au în administrația lor islazurile, să se preocupe de îmbunătățirea și de o cât mai ratională exploatare a lor.

f) Nutrirea vitelor

Aceasta se poate realiza cu atât mai ușor, cu cât legiuirile actuale îngăduie și posibilități de bună administrare și resurse bugetare suficiente.

Prin scoaterea pășunilor din bugetul comunelor, unde figurau

ca un simplu capitol, ale cărui fonduri erau virate în alte scopuri, — și administraarea lor aparte, — prin eforie, — s'au făcut și se vor face progrese simțitoare sub raportul tehnic, mai ales dacă s-ar putea găsi o soluție, pentru ca bugetele eforiilor comunale să fie degrevate de sarcinile fiscale care le apasă.

Opera de indeplinit în direcția unei mulțumitoare utilizări a islazurilor ar trebui să se bazeze pe un program alcătuit, în linii mari, din următoarele puncte :

a) Intensificarea producției vegetale a islazurilor prin cultivarea cu plante de nătreț, în special lucernă și sparceță.

In acest caz, producția vegetală la hecitar, pentru suprafața cultivată, s'ar spori de cel puțin cinci ori față de producția actuală. Dacă se socotește că, în mod normal, în starea de azi a islazurilor, fiecare hecitar de pășune nu poate satisface decât trebuințele a două vite mari, se vede că în Dobrogea-Nouă, astăzi, nu încap la pășunat nici vitele existente, al căror număr, după cum am arătat, este și așa insuficient. Prin însămânțarea, înăcar parțială, a islazurilor, cu plante de furaj, numărul viteelor ar putea fi adus la nivelul trebujitor, iar nevoile de hrana ale tuturor ar fi larg împlinite.

b) Introducerea nutrețului de iarnă pe scară înlăuntră și buna lui conservare ar îndrepta calitativ multe insuficiențe cantitative.

c) Asigurarea viteelor și în special a reproducătorilor masculi va fi un stimulent puternic pentru crescători.

d) Plantarea islazurilor, construcțiile și consolidările pastorale vor ridica mult valoarea lor și vor face utilizabile multe terenuri improductive astăzi.

g) Instituții agricole și înfăptuiriri

In județul Călărași. Camera de agricultură intervine cu multă stăruință pentru promovarea unei agriculturi raționale. În acest scop a înființat un câmp de experiență în suprafață de 50 ha. A distribuit cu prețuri reduse grâu de sămânță (american) A. 15, măzăriche de toamnă, fungicide, insecticide, cuă, păsări de răsă, seruri și vaccinuri, iar la centrele agricole anumite mașini agricole: selectoare, tiroare, pluguri, prășitoare și semănători. Deasemeni, a organizat 8 stații de montă pentru reproducători, înființând grajduri comunale și fânețe artificiale. Acțiunea este în plină desfășurare.

Prin grija Serviciului agricol există 5 centre agricole conduse de către un șef de regiune: la Vulturești, Cavarna, Armășeni, I. G.

Duca și Bazargic, înzestrare cu selectoare, pluguri, semănători, porzolatoare etc. Mașinile enumerate au fost distribuite spre folosință coloniștilor din apropiere.

Pe lângă Camera de Agricultură, funcționează și un laborator de panificație.

Statul posedă în județ *Ferma model Bazargic*, în suprafață de 350 ha, al cărei obiectiv este o exploatare agricolă rațională, precum și creșterea oilor *Karnabat* și a porcilor *Mangalița*.

In județul Durostor. Serviciul agricol județean și Camera de Agricultură desfășoară deosemenea o intensă activitate.

Prin grijă lor s-au înființat pepiniere de salcâmi pentru producerea puerilor necesari perdelelor de protecție, ce se vor opune acțiunii dăunătoare a vânfurilor; s-au înșământat importante suprafețe cu plante furajere anuale și vivace; s-au creat, în numeroase comune, răsadnițe de legume; s-au organizat 5 centre agricole, 5 stațiuni de montă, un punct agronomic, toate înzestrate cu materialul demonstrativ și de exploatare trebitor. S-au înființat platforme de gunoi, gropi de nutreț murat; se aprovizionează și se conduce un număr însemnat de gospodării model. S-au distribuit pomi altoiți, vițe Afuz-Ali, sămânță de lucernă, cereale selecționate, sămânță de bumbac, fungicide, insecticide, etc. Tot astfel, reproducători de rasă cabalină, ovine și păsări, stupi sistematici, sămânță de viermi de mătase și s-au procurat serurile și vaccinurile necesare pentru combaterea epizootiilor.

Camera de agricultură posedă câmpuri de experiență și un laborator oenologic.

Se pun la dispoziția locuitorilor numeroase mașini: pluguri, semănători, prășitoare de porumb, tocătoare de furaj, trioare, vântători, baloze, selectoare și filtre pentru vin.

Statul posedă în județ *Ferma model Silistra*, cu o suprafață de 302 ha care, dela înființarea sa, selecționează și înmulțește crealele din regiune, crește animale de rasă — armăsari Ardenezi, tauri Simmenthal, porci York — și activează pentru răspândirea albinoiritului în regiune.

Tot în jud. Durostor funcționează și depozitul Afuz-Ali pentru exportul strugurilor.

h) Felul plantelor cultivate

În ce privește varietățile de plante cultivate, acestea se găsesc veșnic într-o schimbare semnificativă. Toții plugarii caută, cu râvnă,

să-și procure cele mai bune soiuri, care să răspundă la cele mai diverse cerințe: la rezistență contra boalelor criptogamice, la cădere, la secată, la geruri etc. și, pe deasupra tuturor, să poată da o cât mai abundentă recoltă. Tendințele sunt lăudabile, dar ele nu pot fi atinse de pe o zi pe alta și cu mijloacele reduse ale fiecărui agricultor în parte. Aceste cerințe fac parte din zestrea generală a speciilor pe care le urmărește țara, prin instituțiile ei experimentale. Ele mai stau în legătură și cu succesiunea plantelor pe același teren și cu tehnica lucrării pământului și cu condițiunile atmosferice, care numai în parte pot fi modificate. Tendința către un asolament este notorie. Ea se poate însă greu îndeplini din pricina numărului mic de plante diverse: industriale, alimentare, leguminoase, etc. — în comparație cu înținderea cerealelor. **Grâul**, de pildă, ocupă $\frac{1}{2}$ din terenul arabil, atât pentru că este economicește mai susținut, cât și pentru că cultura lui e mai sigură. Drept varietăți se cultivă o serie din cele vechi, iar de curând s'a introdus „Americanul 15“, care dă rezultate foarte bune. Cum Cadrilaterul era considerat ca grânarul Bulgariei, noi am continuat să da atenția cuvenită acestei culturi.

Porumbul, și-a crescut și el suprafața, an de an, fără a se înregistra progrese culturale, — medii din ce în ce mai mari, — întrucât sistemele de cultură și varietățile cultivate n'au fost schimbatе. Abia de curând a început să se introduce sistemul american, — după modelul agricultorilor din Ialomița, de a se semăna această plantă în rânduri largi, dela 0,80 la 1,20 m, și de a se tine pământul într-o stare continuă de mobilitate, pentru a nu se pierde apa înmagazinată.

Orzul și Ovăsul nu contează prea mult în economia dobrogeană, ca rentabilitate, deși orzul de primăvară se cultivă pe întinderi însemnate.

Secara de toamnă, — o varietate locală, — se cultivă pe surafețe înținse, atât în jud. Durostor cât și în Caliacra.

Suprafața culturilor furajere a crescut semnificativ, cu toate că în această direcție este foarte mult de făcut.

Același lucru se poate spune și despre cultura plantelor alimentare, dintre care mai însemnate sunt: **făsolea**, direct și prin porumb, fără a se remarcă vreo varietate mai deosebită; apoi, — cu renume în toată țara, — sunt **pepenii verzi și galbeni**, cari, prin finețea gustului lor, au mare căutare prețuindeni.

Plantele, care vor avea un mare viitor pe pământurile și în

climatul Dobrogei de Sud, sunt cele *industriale* și în special : *bumbacul, floarea soarelui, rapita, tutunul, soia, muștarul, plantele medicinale*, etc., a căror cultură, astăzi, lasă de dorit, dar mâine va prinde temeinice rădăcini.

Necesitatea pe care țara o are în sporirea suprafețelor cultivate cu alte planțe, și coeficientul de rentabilitate pe care ele îl dău în mod constant, ne impune să constatăm că, anii, în cari nu se dă atenția cuvenită acestor plante și în special bumbacului, sunt ani pierduți pentru economia națională.

Agricultorii dobrogeni trebuie să înțeleagă și să-și dirijeze munca lor către tehnici practice și productive. A persista în vechile sisteme și a-și limita activitatea lor la același număr restrâns de plante înseamnă a se complacă într'un pauperism condamnabil. Când anul acesta s'a plătit chilogramul de bumbac brut, între 18—22 lei, iar producția a fost, pe tot traseul dunărean, între 800—1000 kgr. la hect., căștigându-se astfel sume frumoase, ce se mai așteaptă ?

i) Munca și rentabilitatea

In ceea ce privește **costul muncilor**, față de diferite culturi, din ancheta întreprinsă am constatat că, în medie, cu mici diferențe regionale, — un hecitar de *grâu, orz, ovăz, mei*, etc. costă :

Ogoritul — arătura I	între 350—400 Lei
Aratul, semănătul și grăpatul sau boronitul	„ 400—500 „
Plivitul	„ 60—100 „
Seceratul și clăitul	„ 400—500 „
Căratul la arie	„ 120—180 „
Trieratul, — în natură, 10% din recoltă.	

Cheltuielile necesare exploatarii unui Hect. de *Porumb*, sunt :

Ogorul	dela 300—400 Lei
Arat, semănăt și grăpat	„ 350—500 „
Prășitul — sapa I —	„ 200—400 „
Prășitul — sapa II — mușuroitul	„ 200—400 „
Rărițatul	„ 200—400 „
Culesul și căratul	„ 200—400 „
Tăiatul și legatul cocenilor	„ 100—150 „
Căratul la coșare	„ 150—200 „

Cheltuielile necesare exploatarii unui hecțar de *rapiță*.

Ogorul — arătura I	dela 300—400 Lei
Aratul, semănătul și grăpatul	, 200—500 „
Seceratul și legatul	, „ 500—800 „
Căratul la arie	, „ 150—300 „
Treeratul	, „ 160—160 „

Cheltuielile necesare producției și exploatarii unui hecțar de *vie*.

Desgropatul	la ha. 200 Lei
Arăcitul	, „ 1200 „
Legatul, arăcit	, „ 1200 „
Două sape	, „ 1000 „
Stropitul	, „ 720 „
Culesul și presatul strugurilor	, „ 1800 „

Un ha. desăvârșit . . . . la ha. 6160 Lei

Cheltuielile necesare producției și exploatarii unui hecțar de :
soia, fasole și floarea soarelui.

Ogorul — arătura I	300—350—500 Lei
Aratul, semănătul și grăpatul	500—550—500 „
Prășitul — sapa I	200—400—600 „
Prășitul — sapa II	200—300—300 „
Culesul și căratul	200—300—300 „
Treeratul	, „ 160—250—200 „

Un hecțar desăvârșit . . . 1560—2100—2400 Lei

Idem pentru *sfeclă și grădinării*.

Ogorul, — aratul I — pentru sfeclă	300 Lei
Araful, semănătul și grăpatul	500 „
Prășitul — sapa I	350 „
Prășitul — sapa II	350 „
Culesul și căratul	700 Lei

Iată acum, în cifre sumare, care este producția mijlocie la Ha.
în Kg. a diferitelor plante :

Producția mijlocie la hecțar, în Kg., în diferite regiuni :

Grâu	1500	1500	1800
Secară	980	1200	900
Orz	960	1000—1200	800

Ovăz	700	700—	800	800
Mei	700		600	800
Porumb	1200		1000	1200
Rapiță	900		800	600
Soia	640		1000	1200
Fasole	640		800	400
Vii	3000			

Dacă acestor medii le aplicăm seria de prețuri care au dominat piața internă și internațională între 1937—1938, vom găsi că, deși mediile sunt relativ mici, totuși ele dău un coeficient de rentabilitate care, la unele plante, este destul de ridicat.

Inlăuntrul acestor cifre, agricultorii destoinici, cari produc mult și bun, pot sărbători că plugăria este încă o sursă de avuție.

II.

EVOLUȚIA REGIMULUI DE PROPRIETATE RURALĂ IN DOBROGEA NOUĂ

a) Vechiul regim

Dobrogea Nouă care, până la 1878, făcea parte integrantă din Imperiul Otoman, a fost atribuită, prin tratatul dela Berlin, din acel an, Statului Bulgar nou constituit. I se aplicau — prin urmare, până la acea dată — legiuirile și procedura judiciară în vigoare în Imperiul Ottoman. În ceeace privește regimul proprietății funciare, el era reglementat, în acel timp, de legea pentru pământuri — „Etozii cu-nunnames” — din 7 Ramazan 1274 (21 Aprilie 1858) care, de altfel, nu făcea decât să consacre în drept, o stare de fapt, existentă de mult.

Legi speciale sau instituții juridice proprii, acest ținut nu le-a avut, după cum de altfel nu le avusese nici Dobrogea veche, anexată prin același tratat de pace Statului Român. Potrivit acestei situațiuni găsim — în Dobrogea Nouă — la frecarea ei în cadrul Statului bulgăresc, următoarele 5 categorii de pământuri :

1. Pământurile numite „müllk”, adică proprietatea particulară absolută.

2. Pământurile numite „mirîe”, care formau domeniul public, proprietatea Statului.

3. Pământurile numite „mevcufè” de mână moartă, inalienabile.

4. Pământurile numite „metruke”, lăsate pentru uzul public și

5. Pământurile numite „*mevat*“, adică acele complexe neproducitive.

Să specificăm acum, care sunt felurile de proprietăți apartinând fiecărui capitol din cele 5 regimuri enumerate mai sus. Pământurilor *mülk*, aparțin :

a) Proprietățile situate în interiorul comunelor, adică locurile de casă.

b) Proprietățile date particularilor din domeniul Statului, cu dreptul de „*mülk*“.

c) Proprietățile rurale în dijmă „*uchrüé*“, adică cele împărțite de cuceritor; și în fine

d) proprietățile sau pământurile „*haradjüe*“, date celor învinși, cu titlul *mülk*, dar condițional de a plăti, fie o dijmă fixă, fie una proporțională. Aceste două feluri de proprietăți din urmă ne interesează, ele neexistând în Dobrogea la anexare.

Pe noi ne interesează pământurile *mülk*, date din domeniul Statului și devenite proprietate particulară absolută, precum și o variantă foarte des întâlnită, care constă în proprietatea numai a clădirilor și a sădirilor făcute pe pământuri concesionate de Stat, fondul apartinând acestuia.

Felul acesta de proprietate este foarte asemănător embaticului din vechiul regat. Ne mai interesează proprietățile care, deși de origină au fost *mülk*, au devenit *vacuf*, prin uzul formelor de natură religioasă, adică proprietatea de mâna moartă.

Trecem acum la a doua categorie de pământuri, „*miriè*“, care, după art. 3 din cadicele proprietății fonciare turcești, nu sunt altceva decât : *farinele*, locuri de adăpost, păsunile de vară și de iarnă, pădurile și oricare alte domenii, a căror folosință se dă cu arendă de guvern prin permisiunea și concesiunea agentului adhoc al guvernului: Primitoriile acestei posesiuni obțin un titlu de concesiune investit cu „*tughraua*“ (*peçetea, turaua*) imperială, numit „*tapu*“, pentru care plătesc o dare anticipată către tezaurul public. Deci, „*tapu*“-ul sau *tapiul* sau *tapuelul* — cum i se zice în vorbirea curentă, la noi, nu este altceva decât o taxă anticipată, care se varsă în schimbul dreptului de posesiune, în comptul tezaurului, în mâinile agentului însărcinat cu aceasta.

Să trecem la o a treia categorie de pământuri : „*mevcufè*“, care la rândul lor sunt de două feluri : a) cele care fiind „*mülk*“ la origine, au devenit „*vacuf*“ prin împlinirea formelor prescrise de legea religioasă, „*şheriat*“, și b) pământurile care, fiind luate din domeniile

Statului, au devenit *vacufuri*, prin libera voință a particularilor sau Suveranului, formând astfel mai de grabă o concedare din partea guvernului pentru o destinație specială, a unei părți din veniturile publice, cum ar fi dijma și alte dări.

Vacufurile se împart, la rândul lor, în două clase :

Prima, în care fondul aparține statului și incasează și venitul (dijma și celelalte dări), iar taxa de posesiune aparține altor destinații; și a doua, în care fondul aparține tot Statului, dar venitul (dijma și celelalte dări) precum și taxa de posesiune se varsă unor destinații speciale. Dispozițiunile din legile civile, relative la vânzare și moștenire, nu sunt aplicabile acestor pământuri, întrucât numai administrația vacufurilor are dreptul să le administreze, veniturile întrebuiindându-se potrivit prescripțiunilor lăsate de donatori.

A patra categorie o formează pământurile „*metruke*”, adică cele de drept public care, la rândul lor, sunt de două feluri :

a) Cele pentru uzul comun al poporului, ca : drumurile, șoselele etc. și

b) Cele lăsate în uzul unei colectivități : sat, comună, obștie etc., cum sunt păsunile sau islazurile, etc.

A cincea categorie o formează pământurile „*mevat*”, adică cele cu totul neproductive, care se dau în dar celui care vrea să le primească, să le îmbunătățească și să le cultive. Acest fel de pământuri nu se găseau în Dobrogea, la alipire, decât în Delta Dunării, într'o cătime neînsemnată. O variantă a lor o constituie terenurile numite „*oslac*”, adică acelea care nu sunt susceptibile să fie îmbunătățite cu nici un chip. Am insistat mai mult asupra acestor clasificări, fiindcă ele privesc în mare parte proprietatea funciară rurală din Dobrogea.

b) Regimul funciar bulgar.

La înființarea sa, — 13 Iulie 1878, — *Principatul Bulgar*, găsind pe întregul său teritoriu aceeași legislație unitară și având probleme mai acute de rezolvat, nu a simțit nevoie imediată a elaborării unei legislații proprii, întrucât *pe cea veche* o moștenise odată cu teritoriul și nici nu era în situație să o modifice, parțial sau cu totul, dela o zi la alta, deoarece — după aplicarea lor, timp de veacuri — legile otomane intraseră în deprinderile poporului bulgar, care le considera ca pe ale sale.

Abia în 1904 se votează „*Legea despre bunuri, proprietate și servituri*”, care abrogă respectivele legiuiri otomane.

Cum în timpul răsboiului, numeroși musulmani și-au părăsit bunurile, imediat după încheerea păcii, — potrivit art. 12 din Tratatul dela Berlin, — urma să se statueze în privința imobilelor lor, fie că ar fi să le arendeze, fie că ar fi dorit să le administreze personal sau prin terți. De aceea, prin jurnalul din 2 Aug. 1878 al Comisariatului Imperial Rus, care preluase, provizoriu, administrația Principatului, se fixează, printre altele, și normele de repunere a foștilor refugiași în posesia bunurilor lor. Numeroase alte jurnale sau decrete domnești (ucazuri) ulterioare, începând cu ucazul nr. 33, din 24 Iunie 1879 și sfârșind cu ucazul nr. 846 din 14 Oct. 1883, hotărăsc asupra termenului pentru repunerea în posesie a refugiașilor musulmani, urmând ca, după 1 Ianuarie 1885, bunurile nereclamate sau neatribuite să intre în patrimoniul Statului.

Toate aceste jurnale și ucazuri nu creează nici o situație generală nouă pentru categoriile de bunuri existente sub regimul otoman, ci, interpretare confirmată chiar prin sentințe ale Inaltei Curți de Casatie, — le păstrează întocmai.

Se schimbă cel mult terminologia și anume: „*mirié*“ din Dreptul ottoman devine „*dârjavni zemi*“; dreptul de proprietate limitat la folosință este denumit „*Sobstfenost*“; iar deplina și executiva proprietate, „*pâlna Sobstfenost*“. Pravilele provizorii judecătoreschi, — mult timp în vigoare, — mențin deasemeni, în totul, așezarea otomană privată la pământurile *mirié*, *meveufe*, cu singura deosebire că — în caz de litigiu, — pune la dispoziția embaticarului, pentru apărarea dreptului său de folosință și posesiune, nu numai calea acțiunii penale, în revendicare, prevăzută de legislația otomană, ci și, în plus, mijlocul legal al acțiunii posesorii.

Iar constituția bulgară din 1879, conține dispozițunea asupra dreptului de proprietate, garantând drepturile dobândite de cetățeni, în virtutea legilor civile, dar, nici expres, nici tacit, nu conferă drepturi noi și nu transformă pe acelea statornicite de legislația otomană.

Legea din 13 Mai 1880, pentru colonizarea pământurilor neocupate, trecute asupra Statului Bulgar, care se substituise celui turcesc; legea asupra pământurilor cerchezești și tătărești, din Decembrie 1880, modificată în Febr. 1883; legea pentru determinarea pământurilor și păsunilor din Ianuarie 1885; legea despre pământurile gospodărești, „*ciflicești*“ din 1885, prin care se rescumpără embatnicul și se improprietăresc locitorii aflați pe ele — toate inspirate din considerații politice, sociale și naționale, năzuesc la întărirea econo-

mică a elementului bulgăresc, dar nu se ating cu nimic de forma juridică a diverselor categorii cunoscute de proprietatea funciară.

In legea notarilor și a judecătorilor de pace, din Martie 1835, se unifică formalitățile de transferare a dreptului de embatic asupra pământurilor *mirié*, cu cele de transferare a dreptului de folosință asupra bunurilor *miulki*, dar dreptul de proprietate și acela de embatic rămân complet distințe.

Actul notarial, *creposten act*, întărește drepturile existente ale celor interesați, dar nu crează nici drept nou, peste cele reale, avute mai dinainte, adică fie proprietatea deplină, fie embaticul pe bunurile mirie, sau ori ce alt drept.

Nici alte legi de detaliu, cum ar fi acelea asupra actelor casnice și aceea pentru înlocuirea documentelor turcești cu acte notariale de proprietate, nu schimbă cătuși de puțin natura juridică a categoriilor de pământuri din legislația otomană, care subsistă în Principatul Bulgar.

Prin legea pentru vânzarea, schimbul și exploatarea bunurilor imobile ale statului, promulgată în Noembrie 1891, bunurile fără stăpân, circa 26.500 parcele rămase statului în diferite timpuri, sunt vândute și trec, ca și acelea cedate prin legi anterioare, în deplină proprietate a dobânditorilor lor.

In toate aceste legi, ca și în multe altele de detaliu, care au reglementat dreptul de proprietate între anii 1878—1904, punctele de vedere ale legislației otomane sunt respectate cu toate modificările introduse treptat, prin care se înlătura o parte din îngrădirile la care era supus dreptul de embatic și cu toate atingerile succesive ale principiilor deosebitoare, neesențiale, dintre pământurile „*mirie*” și cele „*miulki*”.

Dispozițiunile legale de până atunci, devenind insuficiente și ne mai corespunzând nevoilor economice sociale ale țării, se votează și intră în vigoare, începând cu 1 Septembrie 1904, legea despre bunuri, proprietate și servituri, denumită „*zaconăt imuștestva sobstvenostita i senitutite*”, la întocmirea căreia au servit, ca izvoare principale, legile civile franceze și italiene.

Această lege abrogă toate dispozițiunile în ființă, în ceeace privește bunurile, proprietatea, serviturile și posesiunile, care fac obiectul ei.

Cu începere dela 1 Sept. 1904 pământurile *mirie* sunt bunuri private ale statului, alienabile și prescripțibile, iar embaticului î se ia caracterul de drept real imobiliar.

Pentru respectarea drepturilor câștigate sub legile anterioare, se mențin embasicurile în ființă pe bunurile *mirie* și se prohibează crearea de embasic pe viitor, soluție identică cu aceea adoptată în codul nostru civil. Această situație este în ființă la preluarea Dobrogei Noi de către Statul Român.

c) Regimul fonciar român și reglementarea proprietății.

Prima reglementare a proprietății fonciare din Dobrogea Nouă, înfrântă în stăpânirea românească, este încercată prin Cap. VI, din legea pentru organizarea Dobrogei Nouă, promulgată în 31 Martie 1914. Acest capitol conține trei părți, care tratează respectiv despre „regularea dreptului de proprietate și posesiune privată”, despre „proprietatea Statului” și despre „regularea amănunțelor de aplicare”.

Legiuitorul român din 1914 scoate de sub regimul legiuitorilor bulgari proprietatea de orice natură din Dobrogea Nouă și o supune legilor în vigoare din Regatul nostru și unor dispoziții speciale din noua lege, cu respectul drepturilor reale imobiliare, câștigate și conservate, atât în ceeace privește proprietatea absolută, cât și posesiunea mirie.

In principiu, legiuitorul socotește ca aparținând statului, toate pământurile rurale și, în consecință, obligă pe particularul care prezintă că are vre-un drept real asupra unui astfel de pământ, să și-l valorifice, depunând titlurile ce posedă, spre a fi verificate. Se admit la verificare, ca valabile, numai titlurile care se vor găsi trecute în registrele autorității publice, competențe, iar un definitor de teren fără acte, sau cu acte sub semnătură particulară, va putea stabili calitatea de posesor embaticar numai cu chitanțele originale de plată dijmei, cel puțin cu 10 ani înainte de 18 Decembrie 1897. Prin titluri, se înțeleg, mai întâi, geneturile turcești, pentru proprietatea absolută „miulki” și tapiurile liberate de direcția Cadastrului din Constantinopol, pentru pământurile „mirie”. Asemenea acte găsindu-se foarte puține în Dobrogea Nouă, titlurile prezентate spre verificare sunt, mai ales, bulgărești: acte autentice de transferare a drepturilor imobiliare, efectuate de instanțele judiciare, potrivit pravilelor provizorii judecătorescă; acte de întărire, „crepostene acte”, săvârșite de notari, pe baza legii notarilor din 1885 și acte pur notariale, încheiate după 1 Sept. 1910.

Reglementarea drepturilor imobiliare în conformitate cu această legiuire nu și-a găsit aplicare din pricina evenimentelor. Dosarele au

fost — mare parte — distruse de Bulgari, în retragerea lor ; apoi, cu ocazia războiului pentru întregire, cele rămase, au fost trimise la Moscova și definitiv pierdute, astfel că verificările devineau imposibile.

Legea din 1914 a fost înlocuită prin legea pentru organizarea Dobrogei Nouă, din 26 Iulie 1921.

Aceasta nu admite decât proprietatea „*miulki*“ și nu pomeneste de fel despre posesiunea *mirie*.

Potrivit art. 85, toți cei ce stăpânesc, sub ori ce formă, bunuri de ori ce natură, le vor declara judecătorilor sau tribunalelor locului.

Bunurile nedeclarate în termen de 3 luni se consideră ca aparținând statului.

Titlurile turcești, bulgărești, sau ori ce fel de acte obținute până la 28 Iunie 1913, precum și actele de proprietate, obținute după această dată, până la promulgarea legii, urmează a fi preschimbate în termen de 1 an, dela punerea ei în aplicare, de comisiuni care vor libera titluri definitive de proprietate. Definitorii de bunuri, lipsiți de titluri, vor cere acelorași comisiuni să li se elibereze titluri provizorii, fără putere probantă, în caz de revendicare din partea statului sau a terților, a bunurilor cuprinse în ele, timp de 10 ani, după care devin definitive.

Bunurile imobiliare rurale, pentru care Comisiunea nu a eliberat nici un fel de titlu, rămân de drept proprietatea statului român, iar celor ce s-ar crede îndreptăți să le revendice, le rămâne deschisă calea dreptului comun.

Se menține, potrivit legii din 1914, dreptul de preemțiune al Statului și obligația pentru emigranții de după 28 Iunie 1913, pentru cei care nu au acceptat cetățenia română, precum și pentru oricare viitor emigrant, să vândă statului bunurile sale.

Fiindcă era considerată ca nesocotind starea de lucruri din Dobrogea Nouă, întrucât nu admitea decât proprietatea absolută ; pentru că acorda în detrimentul Statului și chiar al locuitorilor titluri și drepturi de proprietate provizorii, definitivabile prin simpla trecere a unui termen de 10 ani ; deoarece nu prezenta toate garanțiile, că hotărîrile date de comisiuni vor fi conforme cu justiția, făcând iluzorii însăși drepturile statului, prin faptul că acordă posibilitatea de a se complecta o prescripție începută conform legilor în vigoare, înainte de anexiere, — legea din 1921 este abrogată la 22 Aprilie 1922, repunându-se în vigoare legea din 1914.

Dar, pentru motivele arătate la locul cuvenit, aceasta era inaplicabilă, astfel că ia ființă legea modificatoare din 1924.

Potrivit acestei legi, toți deținătorii de terenuri rurale erau obligați ca, în 90 zile dela promulgare, să facă declarații pe formulare tip, indicând infinderea, localitatea și natura terenului, titlurile de proprietate, starea juridică a bunului în 1913, 1916 și la promulgarea legii din 1924, investițiunile făcute și beneficiul net. Aceste declarații, depuse în fața comisiunilor de ocol, serveau la darea hotărîrilor de verificare apelabile în fața comisiunilor județene și atacabile cu recurs în Casajie.

Bunurile „*miulki*“ au rămas în întregime posesorilor lor.

Deținătorii bunurilor *mirie*, care de altfel alcătuiau majoritatea suprafețelor, au fost obligați a ceda statului 1/3 din terenurile arabile, cât și din păduri, ei rămânând, de aci înainte, deplin proprietari, pe restul de 2/3.

Suprafețele mai mici de 5 ha. au fost scușite de darea treimii; iar dacă suprafața celor 2/3 rămasă, scădea sub 5 ha., se reducea treimea, astfel încât ce rămânea să nu fie sub 5 ha.

Au mai trecut în patrimoniul statului, în afară de aceste treimi, toate proprietățile *mevat*, fie ele pământ de cultură sau păduri, bălti, islaouri, cariere, etc., precum și toate terenurile nedeclarate, sau ai căror posesori nu au făcut dovada suficientă a legitimității drepturilor lor.

Se stabilește totodată că, dela data acestei legi, proprietatea de orice natură din Dobrogea Nouă intră sub regimul legilor în vigoare din Regatul României.

In consecință, după verificarea titlurilor de proprietate și separarea treimei cuvenită statului, moșiile mai mari de 100 ha. sunt supuse dispozițiunilor din legea de expropriere și împroprietărire a *Vechiului Regat*.

In 1930 s'a mai adăugat, celor din 1914 și 1924, o a treia lege, zisă de complectare, prin care se acordă un nou termen de 30 zile locuitorilor, spre a-și face declarațiunile pe care nu le-ar fi făcut în 1924 — și să introducă noi apeluri, dacă cele făcute anterior ar fi fost respinse ca tardive.

Această lege a fost complectată cu un regulament de măsurătoare, parcelare și comasare. Cu aceasta, reglementarea proprietății ai intrat în fază definitivă și poale fi considerată lichidată. In primul rând s'a procedat la luarea în primire a suprafețelor cuvenite statului, lă-

sându-se islazurile în folosința comunelor, trecând pădurile pe seama Casei Pădurilor, bălțile Direcțiunii Pescăriilor, iar terenul arabil rezervându-se pentru primirea coloniștilor.

d) Comasarea

Primele operațiuni — executate în parte prin Institutul Geografic și, în parte, de către un grup de ingineri antreprenori —, au constat din perimetrarea și ridicarea în plan a fiecarei curele. S-au infăptuit aceste lucrări pentru toate pădurile, islazurile, viile, satele, drumurile, terenurile arabile ale locuitorilor și cele domeniale ale statului, urmându-se după o procedură specială indicată de regulament.

Apoi, numai cu funcționarii statului, s-au executat dispozitivele de comasare, adică s-au despărțit aplicarea holărîilor de verificare și de exproprieare, atribuindu-se localnicilor, pe planuri, drepturile lor comasate, la un loc, și masând în alt loc, partea cuvenită statului; iar pe de altă parte, stabilindu-se islazurile, loturile de coloniști, terenurile pentru împădurire, vîtrele de sat pentru coloniști, etc., s-au executat asemenea dispozitive în câte două exemplare și, după o anumită procedură, pentru 402 sate, în timp de numai 21 luni, de către 15 comisiuni, care au cercetat — pe loc — drepturile tuturor declaranșilor, judecând și eventualele întâmpinări. Au fost cercetate astfel circa 50.000 dosare și s-au întocmit, în concordanță cu ele, dispozitivele de comasare, alcătuindu-se câte un memoriu arătător al destinațiunii date întregii suprafete din marea satului și concentrându-se toate datele în tablouri, care s-au afișat, spre a se deschide celor interesați, calea contestației pe care au judecat-o imediat.

Situatia se prezintă, de aci înainte, sub cu totul altă infățișare.

Loturile coloniștilor, îmbucătașite în câte 10—15 parcele, multe necunoscute și generatoare de litigii, au fost masate la un loc, cât mai aproape de așezările lor, împărțite în parcele regulate și dând posibilitatea stabilirii unui asolament, precum și indemnului de a fi îmbunătășite. Tot așa și terenurile băștinașilor, pulverizate și răspândite la extrem, au fost masate, formând alt bloc, în care s'a atribuit, fie căruia, partea la care avea dreptul. Suprafețele mai mici de două ha. au fost aşezate în apropierea satelor, depărtându-se spre periferie, cu cât erau mai mari. Toate loturile au fost încadrate cu drumuri de exploatare judicios trase.

Tinându-se seama de importanța vitelor de muncă, precum și de extensiunea creșterei animalelor de renfă, mai ales de oî în această parte a țării, s'a acordat atenția cea mai deosebită islazurilor, atât în ceeace privește infinderea, cât și în ceeace privește calitatea și așezarea lor. Pădurilor Statului, în majoritatea lor cu forme geometrice neregulate, li s'au corectat lizierele, dându-li-se contur regulat, spre a putea fi astfel mai bine exploatare și păzite. Poenile mari din interiorul lor, ținute de localnici, au fost luate dela aceștia în schimbul unor suprafețe echivalente de teren arabil și atribuite pădurilor.

Drumurile de exploatare care, prin înmulțire, se întrelăiau în diferite direcțuni, îngreuinind circulația și cauzând mari pierderi de teren, au fost revăzute, raționalizate, îndreptate și orientate în așa mod, încât să închidă parcele mari de teren arabil, în interiorul căroră s'au despartit loturile coloniștilor sau ale băștinășilor.

Așezările omenești, centre de colonizare sau vetre de sat existente sau pe cale de a fi înființate, au beneficiat de foarte largi posibilități, pentru o bună întocmire a lor.

Instituțiunilor ca: școli, biserici, cantoane, grăniceri, etc. li s'au rezervat deasemeni terenuri în limita loturilor de colonizare.

În sfârșit, prin lucrările de comasare s'au lăsat, mai cu seamă în județul Caliacra, suprafețe importante de împădurire și cu destinația de a servi atât pentru plantarea perdelelor de protecție, cât și zâncărurilor de pădure, spre a se ridica astfel procentul păduros al regiunii și, indirect, randamentul agriculturii locale.

Capacitatea, dărzenia, perseverența, munca și tactul funcționarilor, ingineri agronomi și topometri, cari au executat aceste lucrări în condiții de confort, de higienă și de siguranță foarte precare, se cuvine a fi menționate, ca fisiuri de merit deosebite.

Dispozițiunile de comasare au fost aplicate pe teren de către o comisiune specială, pe bază de delegațuni, date inginerilor particulari, autorizați de direcția Cadastrului.

Ultima operațiune, statornicirea coloniștilor pe loturi atribuite, ca și a băștinășilor, a fost îndeplinită de către aceiași ingineri, în asistență și cu colaborarea organelor agricole din județele respective.

Pentru ca numărul nemulțumișilor să fie redus la minim, regulamentul a fost modificat, îngăduindu-li-se contestația la Direcția Cadastrului, în termen de 15 zile dela darea în primire a loturilor.

Intreg acest plan de lucrări este rezumat în tablourile ce urmează:

Situatia înfănderilor totale ale terenurilor neconomabile și comasabile

JUDETUL	Intinderea totală Ha	Domeniul public ne- comasat cuv. Stat. Ha	Necoma- sabil cuv. băştinaşilor Ha	Total necom- sabil Ha	Total comasabil Ha
Caliacra	425.009,74	50.523,04	6.513,04	57.036,08	367.973,58
Durostor	307.307,69	68.038,70	9.469,64	77.508,34	229.799,35
Total general . . .	732.317,43	118.561,74	15.982,68	134.544,42	597.772,93

In categoria terenurilor necomasabile, cuvenite statului, se cuprind suprafețele ocupate de șosele, drumuri de exploatare, terenuri improductive, islazuri, care au întrecut necesitățile și nici nu au putut fi date ca terenuri de cultură, zonele de frontieră, armanele, grădinile, pădurile; iar terenurile necomasabile ale bășinășilor sunt alcătuite din conace, vii, grădini, plantații de pomi, armane și păduri.

Atribuirea terenurilor rămase pentru comasare.

J U D E T U L	Atribuit băstinașilor cu hotărâri definitive		Cuvenit statu- lui din treimi și domeniale Ha	Rezervat pt. cei în litigiu Ha
	Nr. loturilor	Suprafețe Ha		
Caliacra	12.323	182.709,59	173.761,10	11.502,89
Durostor	18.373	86.939,61	115.250,95	27.609,29
Total general . . .	30.969	369.649,20	289.011,55	39.112,18

Pentru cele 39.112,18 ha. frecute ca rezervă pentru cei cu procese nedefinivante, s'au întocmit proiectele de comasare, potrivit cărora vor reveni: Băstinașilor . . . . . 20.000 ha.

Rezervele pentru ultimele lisișii 9.352

Celor 289.011,55 ha. terenuri preluate de Stat li s'a dat următoarea distincție:

JUDETELE	Rezerve de interes general Ha	Loturi pt. colonizare Ha
CALIACRA	66.281,24	107.479,76
DUROSTOR	52.751,45	62.497,98
TOTAL	119.032,69	169.977,74

Fig. 4. Lot cu porumb cultivat rațional în com. I. Gh. Duca, Caliacra

Fig. 5. Demonstrații de muratul porumbului de nufret
com. Calipetrova — Durostor

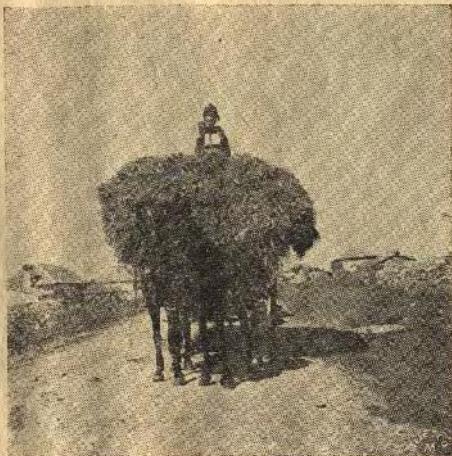

Fig. 6. Cărătul recoltei de pe câmp în jud. Caliacra

Fig. 8. Treeratul la curtea unui mare proprietar din Caliacra

Fig. 7. Treeratul cu cai la coloniștii din Caliacra

Fig. 9. Treeratul în curtea unui colonist bănățean din jud. Caliacra

Fig. 10. Recoltarea Floarei Soarelui în jud. Caliacra

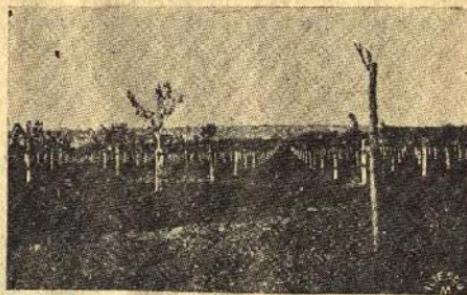

Fig. 11. Ferma Bazargic: o plantație tânără de pomi roditori

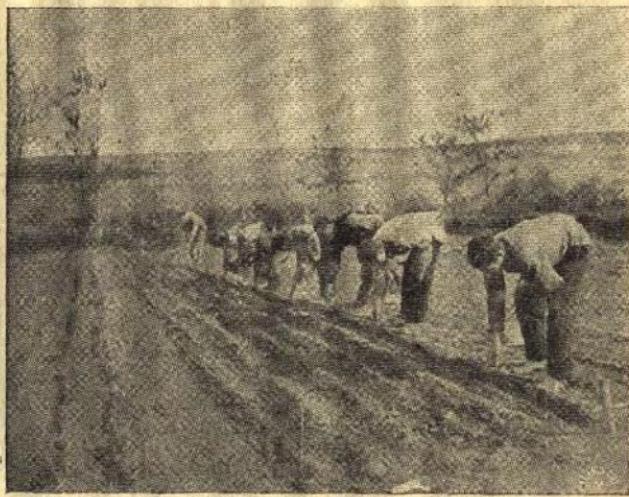

Fig. 12. Însămânțarea cu mâna a puerilor de pomi,
la pepiniera Camerei agricole — Durostor

Fig. 13. Impachetarea strugurilor „Afuz Ali” și „Razachie roșie” la via Frații N. și P. Călinescu — Silistra

Fig. 14. Standul probelor de vinuri din Pavilionul grădinii publice „Dunărea” — Silistra

Fig. 15. Tăuraș de un an jum., rasă de stepă. Proprietar: colon. I. Tăsa, com. Cocina — centrul Apostol Mihail (Ascifi)

Fig. 16. Ferma Bazargic: un grup de vaci roșii din Sud. Basarabiei

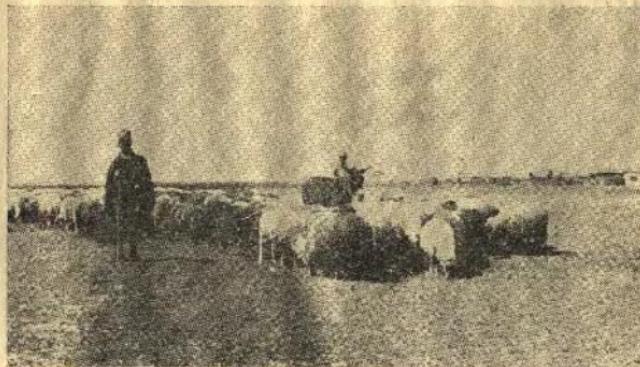

Fig. 17. Turma de oi a colon. Leonida Caraman, com. Sarsânlar — Durostor

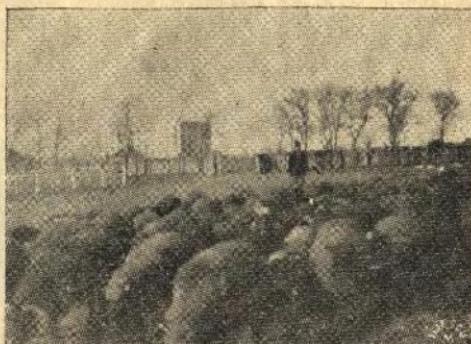

Fig. 18. Ferma Bazargic : Oi mulgări de rasă Karnabat și Tigăi dobrogene

Fig. 19. Grup de oi din rasa „Tigai“. Com. Srebârna — Durostor

Fig. 20. Ferma Bazargic : Turmă de porci din rasa Mangalija

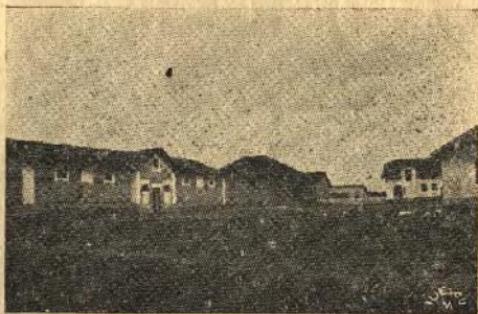

Fig. 21. Ferma Bazargic : grajduri și remize

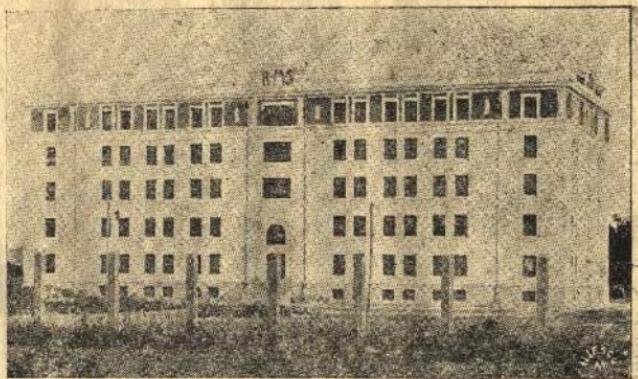

Fig. 22. Depozitul de fermentare R. M. S. Silistra

Fig. 23. Moara „Saturn”, Soc. an., com. Hogeachici — Durostor

Rezervele de interes general — 119.032,69 ha. — au fost repartizate după cum urmează :

	J U D E T E L E		Total general
	Caliacra	Durostor	
Islazul băştinaşilor	11396,15	1776,54	29172,69
Islazul coloniştilor	8304,30	5697,43	14001,73
Islaz comunal	15127,24	7116	22243,24
Vetre de sat pentru coloniști	4693,00	1869,98	6562,98
Cimișire	657,90	531,45	1189,35
Șcale	2294,60	1785,22	4079,82
Biserici	1854,40	1162,95	3017,25
Geamii	979,73	1191,54	2171,27
C. A. M.	6,85	59,11	65,96
Cantoane	351	332,42	683,42
ONEF.	510,66	551,00	1061,66
Camere de agr. și lot. dem.	1113,85	1133,15	2247,00
Pentru împădurire	3635	514,30	4148,30
Pensionari militari	20	125	145
Cavalerii ordinului Mihai Viteazul	175	700	875
Pepiniere silvice în parcuri	569,77	61,19	630,96
Vetre de sat la băştinași	12.629,80	10.987,80	23.617,60
Ferme	350	252	612
Bunuri mici	536,24	469,46	1004,70
Diferite : grăniceri, jandarmi, meseriași	1074,68	427,01	1501,69

In felul acesta comasarea in Cadrilater se poate socoti ca fiind cu desăvârşire terminată.

e) Colonizarea

Pentru Dobrogea Veche, chestiunea colonizării acestei provincii intrate din nou în stăpânirea noastră se punea cu acuitate încă dela anexarea ei.

Şi aceasta, nu numai din motivul economic al punerii în valoare a acestui teritoriu, prin aducerea unui spor de forțe muncitoare, nici numai dintr'un interes social, interesând țara întreagă, cum ar fi acela al echilibrării reparației numerice a populației, pe regiuni, prin deplasări de mase, cât din imperativul național al întăririi elementului etnic în această parte a României.

Firește că fiecare din considerațiunile enumărate are țaria sa, dar nu începe indoială că ultima este precumpăratoare, fiind reclamată de cunume situație demografică și de o bună încadrare națională.

In Dobrogea Nouă, colonizările s-au făcut în special după normele stabilite de două legi. Prima, legea colonizării, promulgată în

Fig. 1. Desmiriștere cu tractoare. Camera agricult. Durostor

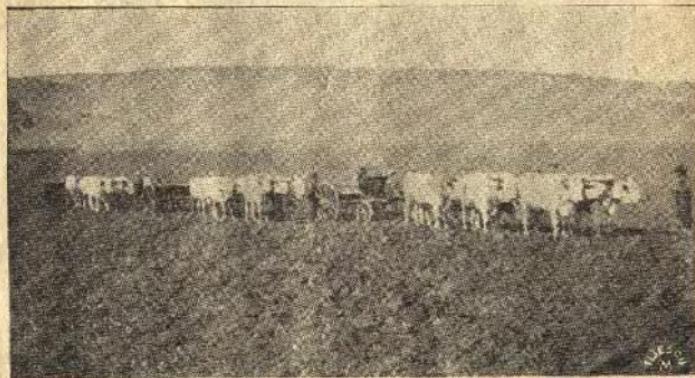
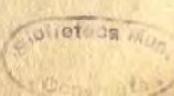

Fig. 2. Ferma Bazargic. Ateleje de boi la semănat

Fig. 3. Lot demonstrativ de porumb în com. I. Gh. Duca Căiacra

Iulie 1930 și modificată parțial în 1932 și 1933, — prevede alcătuirea unui fond imobiliar, pentru colonizare, din toate terenurile rămase disponibile prin aplicarea legilor de reformă agrară, legilor pentru organizarea Dobrogei Noi și a operațiunilor de comasare, precum și din toate pământurile, proprietatea Statului, proprii pentru cultură, ca și din locurile ce s-ar defrișa sau asupra cărora Statul își va exercita dreptul de preemtivă.

Operațiunile de colonizare se încredințau unui serviciu anume creat, Oficiul Național al Colonizărilor, care —, potrivit dispozițiunilor din lege, — avea să țină seamă la alegerea coloniștilor, de starea lor fizică, de vîrstă, de situația lor familiară, de profesiunea lor și de capacitatea lor legală întru exercitarea drepturilor civile și politice.

Pentru opera de colonizare să dea bune rezultate, era necesar ca ea să se facă după un plan bine stabilit, care să pună centrul de greutate pe mărimea lotului, astfel ca el să aibă o valoare economică de sine stătătoare și pe crearea centrelor de colonizare, pentru că numai adunci când convoiuri numeroase de oameni — de aceeași proveniență — sunt așezate în sate compacte, colonizarea capătă caracter de permanență și de trăinicie, care impune. Altfel, individul izolat, fie el înzestrat cu oricăte aptitudini și înarmat cu oricâtă bunăvoiță, transplantat într'un mediu nou, ignorat și vrăjimășit de elemente ostile lui, se va degrada și risipi.

De acea legiuitorul a statuat și mărimea lotului și principiul centrelor, după cum a prevăzut locul și întinderea vatrelor de stat, a locurilor de casă și grădină, precum și a tuturor rezervelor necesare pentru îndrumarea economică și culturală a coloniștilor și a satisfacției nevoilor lor de această natură.

A doua lege, din 1936, legea privitoare la regimul colonizării, și regulamentul ei din 1937, păstrează — în linii mari — normele stabilită anterior, dar punând accentul asupra operii de colonizare în sine mai mult decât asupra colonistului cu interesele sale particulare, — apărându-i totuși perfect drepturile — introduce o serie de preferințe în ceeace privește îndreptățirea la colonizare și un număr de restricții, — toate finzând la împlinirea rosturilor ei adevărate.

Primii coloniști veniți în Cadrilater, începând încă din 1925, au fost Macedonenii, iar cei din Regat au început să vie de prin 1926. Primele aprobări de colonizare — pentru ambele categorii —, s-au

dat în 1928 și de atunci incontinuu până în prezent. S-au acordat înlesniri pentru cazarea lor, astfel că aproape jumătate din numărul caselor de locuit sunt construite de O. N. A. C., cu materiale dela O. N. A. C., sau obținute odată cu loturile din preemțiuni sau din convențiuni, — restul fiind construite sau cumpărate de coloniști. Coloniști sunt scuși de impozitele adiționale, iar plata ratelor la case curge după trecerea a 7 ani dela predarea lor.

In acest chip, în *județul Caliacra*, cu un fond imobiliar de 132.340 ha, s-au înființat 165 centre de colonizare și au fost aprobați 11.406 coloniști, capi de familie, pentru cari s-au construit 4496 case în valoare totală de lei 146.863.842. Dintre coloniștii aprobați, circa 7.500 sunt din Vechiul Regat, 2.500 sunt Macedoneni, restul Bănațeni sau Ardeleni. Oficiul Național al Colonizărilor a înființat în acest județ 12 puțuri, pentru care a cheltuit 811.294 lei.

In *județul Durostor*, cu un fond imobiliar de 85.992 ha, s-au înființat 114 centre de colonizare și au fost aprobați 8390 coloniști, capi de familie, pentru cari s-au construit 2277 locuințe, în valoare de 84.298.530 lei.

Dintre coloniști, circa 3.500 sunt Macedoneni, iar restul din Vechiul Regat, în special din județele dela Dunăre. O. N. A. C.-ul a făcut în acest județ 2 sonde de apă, pentru care a cheltuit 5.053.567 lei și 14 puțuri, în valoarea de 1.246.000 lei.

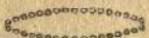
In ambele județe s-au acordat ajutoare coloniștilor, în semințe și unelte, în sumă totală de 30.000.000 lei.

Astăzi coloniștii au loturi tip de câte 5, 10, 15 ha. O mențiune specială merită colonizarea foștilor militari, cărora li s-au acordat condiții cu totul speciale: loturi de câte 25 ha. și — în plus — 75 ha în arendă cu preț favoare.

In ceeace privește starea materială și socială a coloniștilor, aproape 3/4 dintre ei, — cari au fost buni gospodari și în locurile lor de origine, și au venit în Dobrogea cu dragoste de muncă și râvna de a avea o gospodărie și cari au avut mijloacele de să-și procure inventariul necesar, apoi Macedonenii întreprinzători, harnici, ișteți, desprinși din centre de luptă crâncenă pe teren național și economic — toți aceștia au izbutit să-și întemeieze gospodării și vor schimba înfațirea locurilor pe care le-au ocupat.

Ceilalți nu au izbutit și nici nu vor izbuti să-și înjghebeze o gospodărie demnă de un agricultor cu 10 ha. pământ arabil.

In general însă toți sunt mulțumiți, iar opera de colonizare, care este încă în plină desfășurare, — dacă va fi însosită și de înfăptuirea culturalo-sociale, lucrul pe care înființarea Serviciului Social și obligativitatea muncii de folos obțină il înlesnește cu mult, — își va da curând frumoasele roade, dorite de toată lumea.

ORGANIZAȚIA DE CREDIT A DOBROGEI SUDICE

de VICTOR MORFEI
Banca Națională a României

Când, acum un sfert de veac, Dobrogea meridională a revenit patriei-mame, prin suferințele și sâangele soldatului român, reconstituindu-se astfel Dobrogea lui Mircea cel Bătrân, domnitor — încă de pe la 1390 — peste amândouă fărmurile Dunărei, până la Marea cea mare și din mila lui Dumnezeu și stăpânitor al cetății Dărstorului (*et Tristri Dominus*), starea economică și financiară a celor două județe era la nivelul unor începuturi modeste. Integrate în ritmul închisit al progresului unei țări tipic agrare, lipsite de capitaluri de exploatare și finanțare, ele nu se puteau aștepta decât la sprijinul institutului bulgar de emisiune, etatizat, organizat într'un chip original, dar care oglindia tocmai penuria mijloacelor de capital comercial privat ale economiei naționale. Înființată la 1878, *Banca Bulgariei* — spre deosebire de marea majoritate a băncilor de emisiune — putea acorda direct credite personale, avansuri în cont curent contra gaj de mărfuri, ba încă și avansuri antreprenorilor și furnizorilor Statului, iar din anul 1907 și împrumuturi pe ipoteci de imobile urbane.

Alături de un sistem bancar timid, întâlnim în trecutul ceva mai depărtat, o formă interesantă de *cooperativă de credit*, cu începuturi în vechea stăpânire turcească.

După tratatul din 10 August 1913, Banca Națională a României, în urma unei anchete economice făcută la fața locului, împreună cu comisarul guvernului (Victor Verzea), sub conducerea D-lui Victor Antonescu (la acea dată Director al Băncii), a hotărât înființarea de sucursale la *Silistra* și *Bazargic*, care încep a funcționa chiar din anul 1914.

Politica de credit a institutului român de emisiune s'a bazat pe o largă înțelegere a nevoilor locale, fără nici un fel de asuprîtere a minorităților de origină mai nouă (Bulgarii) sau mai veche (Turci); organismele financiare, create fie de inițiativa particulară, fie de inițiativa oficială, comerțul, industria și agricultura, s'au bucurat de sprijinul neprecupești al Băncii Naționale a României.

După războiul cel mare, *inflația monetară* și mai apoi, după stabilizarea schimbului, *criza bancară* și *criza de credit*, care au condus la legea conversiunii datorilor agricole și urbane din Aprilie 1934, a minat și în Dobrogea sudică, precum s'a întâmplat și aiurea, întreg edificiul de credit; în prezent, o nouă reglementare a sistemului bancar, pe baza legii pentru organizarea comerțului de bancă din 1934, este în curs de înfăptuire. Si de astădată, Banca Națională a României este la datorie.

A) CREDITUL COOPERATIST

Creditul popular și cooperativ în Dobrogea meridională este destul de vechiu. O instituție originală, formă avansată a economiei familiale — și la înfăptuirea căreia cred că au condus și necesitățile de ordin fiscal (plata *baraciu lui* către Poartă) — erau așa numitele *Coșare de rezervă*. În ele se depozita plusul de cereale ale satului destinat a servi apoi, în anii de secetă, drept fond pentru însămânțări și hrana și desigur pentru împrumuturi în natură gospodăriilor „*cisluite*“ ce nu puteau împlini dările; atât „capitalul“ cât și „dobândă“ se restituiau tot în natură.

Despre o cooperativă în sensul modern al cuvântului, nu se poate vorbi decât de pînă anul 1852, când domnea sultanul *Medgid*, preocupaț într-o măsură apreciabilă de chestiunile sociale ale imperiului¹⁾. La 1852, acest sultan democrat stabilește, între altele, un plafon al dohânzilor pentru împrumuturile contractate de sătenii din vilaetul du-nărean. Tot el numește guvernator al acestui vilaet pe *Midhat Paşa*, deasemenea un democrat convins, care își ia de ajutor pe *Ismail Kemal Bey*. *Midhat Paşa*, făuritorul primei constituții turcești, a încercat și a reușit să pună în practică teoriile occidentale ale epocii (făcuse călătorii de studii în Apusul european), mai ales pe acelea privitoare la protecțunea clasei țărănești prin organizarea cooperăției; el păstrează Coșarele de rezervă și le pune sub supravegherea *Caselor de ocoale*, cărora le impune și rolul de a negocia surplusul de producție cu cel mai mare folos pentru locuitorii vilaetului.

La 1864 se edictează un *statut tip* al Caselor de ocoale, bazat pe următoarele principii :

1. *Capitalul* Caselor de ocoale urma a se constitui din surplusul

¹⁾ EP. BALAMACHE, Cooperația în România întregită și țările vecine, vol. II, Chișinău 1924, pg. 39—43 (după economistul bulgar Dascalov).

cerealelor ce se vor înmagazina în coșarele de rezervă și se vor negocia în comun;

2. Fondurile se puteau utiliza numai pentru împrumuturi populației agricole rurale;

3. Dobânda maximă era fixată la 12%;

4. Administrarea fondurilor se făcea de patru casieri (doi turci și doi creștini), aleși de populație, unul cumulând și funcțiunea de secretar;

5. Controlul era încredințat autorității comunale și județene, sub stricta supraveghere a guvernatorului și subalternilor săi.

In ajunul războiului rus-furco-român, Casele de ocoale din Cadrilater aveau un fond de 9.164.193 piaștri, repartizat astfel pe cazale :

Silistra	3.019.460	piaștri
Dobrici	3.303.933	"
Balcic	1.965.980	"
Turtucaia	874.820	"

Din cauza războiului, Casele de ocoale au suferit mult și s-au desorganizat. Comisarul împăratului rus, Kondakov Korsakov, le adăpteaază și le transformă în Case agricole, alcătuind și un nou statut-tip ; se adoptă formula cofizației benevole (în bani sau în cereale) în locul formulei de economie forțată și se introduce și contribuția comunelor.

Surplusul de beneficii, după remunerarea capitalului, era definit în bunăstărilelor de ordin obștesc (construcții de școale, șosele, cișmele, etc.). După 1878, simțindu-se nevoie de mărire a fondurilor, s'a mai hotărât ca fondurile orfanale, administrate de muftii, să se depună la Casele agricole, care aveau obligația de a le conserva și fructifica. Mai târziu, s'a ajuns ca aceste Case agricole să obțină credite dela Banca Națională a Bulgariei și dela Creditul Agricol din Sofia. Spiritul de asociație s'a dezvoltat neconitenit și, sub impulsul ocrotitor al oficialității românești, Dobrogea sudică a ajuns să poseadă astăzi una din cele mai puternice organizații cooperatiste din țară — cel puțin sub raportul numărului unităților de credit popular și al membrilor asociații.

După datele Casei Centrale a Cooperației, activau, la 31 Decembrie, un număr de 105 unități cooperativiste cu 23.439 membri, repartizate astfel :

FELUL COOPERATIVELOR	Activează la:		Nr. membrilor	
	orașe	sate	urbani	rurali
Cooperative de credit	17	57	5.071	9.394
Cooperative de aprovizionare și vânzare	5	11	556	3.052
Cooperative de producție	2	4	322	906
Cooperative de consum	3	6	3.313	825
Totaluri	27	78	9.262	14.177

In ceeace privește distribuția pe județe, ea este următoarea :

JUDETUL	Credîtul		Aprov. și vânz.		Producție		Consum	
	n=rul	membri	n=rul	membri	n=rul	membri	n=rul	membri
Caliacra	28	5.047	6	829	5	887	1	1.936
Durostor	46	9.418	10	2.779	1	341	8	2.202
Total	74	14.465	16	3.608	6	1.228	9	4.136

Se observă că organizațiile cooperatiste de credit (bânci populare) sunt cele mai numeroase și mai puternice ¹⁾.

Din cercetarea structurii pasivului și activului acestor cooperative ²⁾ se desprind unele concluziuni care merită a fi relevante. Astfel, sub raportul mijloacelor de finanțare, constatăm următoarele :

1. Fondurile proprii însumează lei 41.274.799 și sunt recunoscute în bilanț sub rubricele :

Capital social	Lei 29.342.907
Fonduri de rezervă	„ 3.152.359
Alte fonduri ³⁾	„ 8.779.533
Total	Lei 41.274.799

Din această sumă, lei 28.250.144 reprezintă mijloacele proprii de finanțare ale băncilor orașenești, iar lei 13.024.655 reprezintă fondurile băncilor sătești.

2. Mijloacele de finanțare străine se urcă la lei 42.935.056, din care lei 23.576.619 figurează în pasivul băncilor orașenești, iar

¹⁾ In anexa I și anexa II dăm numele băncilor populare, sediul și anul înființării.

²⁾ A se vedea în anexa III, bilanțul concentrat al celor 74 de bânci populare.

³⁾ In general, fonduri de amortizare (a creanțelor dubioase, a imobilizărilor, etc.) precum și dobânzi rezervate, calculate asupra datorilor în conversiune și în suferință.

lei 19.358.437 în pasivul celor sătești. Totalul fondurilor împrumutate se descompune astfel :

<i>Depuneri spre fructificare . . .</i>	<i>Lei 17.572.775</i>
<i>Organizații cooperatiste . . . .</i>	<i>" 13.498.501</i>
<i>Alți creditori . . . . .</i>	<i>" 11.863.780</i>
<i>Total . . .</i>	<i>Lei 42.935.056</i>

Sub raportul *plasamentelor*, bilanțul cooperativelor de credit se prezintă astfel :

1. *Activul lichid* insumează 7.253.669 lei, din care numerarul efectiv și disponibilitățile la vedere, aflate în depozit la diverse instituții, reprezintă 5.184.397 lei, restul de 2.069.272 lei reprezentând valoarea portofoliului de titluri de rentă și valoarea participațiunilor la instituțiile cooperatiste de gradul al doilea.

2. *Sumele împrumutate* ating un total de lei 27.100.611.

3. *Imobilizările* (imobile, mobilier, instalații, etc.) sunt trecute în bilanț cu lei 3.077.245.

4. *Datorile supuse regimului de lichidare pe termen lung*, conform legii conversiunii, figurează cu lei 21.752.316.

Din analiza cifrelor de mai sus rezultă că atât mijloacele proprii de finanțare cât și mijloacele stărești sunt imobilizate și că lipsa de elasticitate a activului este foarte accentuată.

Situată apare și mai grea dacă luăm în considerare și golul provocat în activul bilanțului de pagubele rezultate din reducerile acordate, pe baza legii, debitorilor conversioniști. La data de 31 Decembrie 1936, *pagubele la creațele în conversiune* sunt menținute încă în bilanț cu importanța sumă de 14.187.322 lei. Problema asanării băncilor populare nu este o problemă specifică Dobrogei meridionale, ci una generală, a întregii organizații cooperatiste din țară. Operațiunea de asanare s'a și inceput sub auspiciile *Băncii Centrale Cooperativa* și cu concursul *Statului*. Termenul de asanare coincide cu durata de aplicare a legii conversiunii care este de 17 ani și jumătate (până la 1951). Din cele 74 de unități, au fost asanate un număr de 51 bănci (opt bănci populare orășenești și 43 sătești); fondurile atribuite în acest scop, dar care se vor achita în perioada mai sus arătată, se urcă la 10.554.461. Termenul prea lung fixat pentru asanare lasă întreagă însă problema ilichidității bilanțului și nevoia de credite nouă este absolut imperioasă, cu atât mai mult cu cât este necesar a se întări eco-

nomicște populațunea recent colonizată, lipsită încă de utilaj și inventar agricol. Remunerarea fondurilor băncilor populare constituie deosemenea o problemă care se pune cu toată acuitatea; un număr de 20 de unități au avut pierderi (în total lei 1.484.002), gestiune excedentară nu apare decât la 24 de bănci (în total lei 771.066), iar 30 de unități, inactive, au încheiat bilanțuri fără rezultate pozitive sau negative.

O categorie de cooperative care a luat o dezvoltare mare o formează *cooperativele de consum*. Mijloacele de finanțare proprie se urcă la lei 6.763.593, întrucâtva în disproportie cu fondurile străine care figurează cu lei 13.581.402. Lipsa de lichiditate a plasamentelor și pagubele produse de legea conversiunii paralizează activitatea și la acest gen de cooperative, producând noi goluri de gestiune (deficit lei 3.965.373), astfel că o redresare fără noi credite și fără asanare, nu este posibilă.

O situație financiară mai bună au *cooperativele de aprovisionare în comun*. Înființate, în cea mai mare parte, în perioada descentantă a crizei de lichiditate a instituțiilor de credit, au fost ferite de pierderi prea mari la convertirea datorilor.

Bilanțul lor sintetic, la data de 31 Decembrie 1936, se prezintă astfel :

1. Fondurile proprii însumează lei 5.130.391, din cari lei 2.525.766 reprezintă capitalul social.
2. Creditorii figurează cu lei 3.742.916.
3. Numerarul și disponibilul la vedere, în depozit la diverse instituții, se urcă la lei 2.934.144.
4. Totalul sumelor imprumutate este de lei 2.904.327.
5. Mărfurile în depozit (mașini și unelte agricole) sunt trecute cu 783.731 lei.
6. Valoarea imobilelor și mobilierului este de lei 1.942.649.

Gestiunea, considerată în general, a fost excedentară cu lei 126.571.

Cooperativele de producție sunt mai reduse ca număr; fondurile de lucru sunt, într'o mare proporție, imprumutate.

Acestea sunt trecute în pasivul bilanțului cu 5.374.015 lei față de 2.293.814 lei cât însumează fondurile proprii. Plasamentele sunt lipsite de lichiditate, imobilizările cele mai importante fiind reprezentate de conful materiilor prime și de conful imobilelor. Contul de profit și pierderi este deficitar.

* * *

Unitățile cooperative de gradul II sunt reprezentate prin cele două federale: *Banca Federală „Cadrilaterul“* — înființată în 1925 cu sediul la Bazargic și *Banca Federală „Dobrogea“* cu sediul la Silistra, înființată în anul 1926 (prin fuzionarea *Băncii Federale „Infrățirea“* din Silistra¹⁾ și *Băncii Federale „Dobrogea“* din Ostrov²⁾).

Numărul unităților cooperaliste de gradul I, federalizate, este de 98. Totalul fondurilor de lucru ale federalelor însuma, la finele anului 1937, aproximativ 15.000.000 lei, din cari 6.600.000 lei reprezintă finanțarea proprie, iar 8.400.000 lei finanțarea streină; plasamentele constau în împrumuturi acordate Băncilor populare și sunt, în general, imobilizate.

B) CREDITUL BANCAR

Astfel, cum am arătat la începutul acestui articol, sistemul bancar în Dobrogea sudică, acum un sfert de veac, se sprijinea mai mult pe concursul *Băncii Naționale a Bulgariei* și al *Creditului agricol* din Sofia, care aveau agențe în principalele orașe ale regiunii, ba chiar și în satele mai răsărite.

Alimentarea pieței cu credite se făcea prin mijlocul scontului de polițe, al împrumuturilor pe ipotecă și pe gaj de mărfuri, filuri de rentă și metale prețioase. Este de reținut tehnica simplificată în acordările de avansuri, bazată pe solidaritatea debitorilor, precum și termenele lungi de rambursare, legate de epoca străangerii și valorificării recoltelor, precum și lipsa aşa numitelor bănci prezentatoare de scont, intermediare între debitori și banca de emisiune, care scumpesc considerabil creditul.

Existau, desigur, și mici bănci locale ca spre ex.: Banca Gherdap, Banca Comercială Bulgară, Banca Unirea, Banca Viitorul, Banca de Nord, etc., dintre care unele, deși anemiate de evenimente, fințează și astăzi.

În prezent, activează și își publică bilanțurile în organul oficial al Consiliului superior bancar, următoarele bănci:

¹⁾ Înființată în 1915.

²⁾ Înființată în Octombrie 1913.

NUMELE BĂNCILOR	SEDIUL	ANUL înființării
Banca Caliacra ¹⁾	Bazargic	1923
Banca Viitorul	"	1895
Banca de Industrie și Comerț dobrogian	"	1922
Casa de Credit a Agricultorilor din Caliacra ²⁾	"	1926
Banca Unirea ³⁾	Balcic	1894
Banca Durostorului	Silistra	1920
Banca de Credit Dunărean	"	1922
Banca comercială	"	1928
Casa de Credit a Agricultorilor din Durostor	"	1925

Dintre băncile existente, cea mai veche este Banca Viitorul, înființată în anul 1895, sub denumirea de *Bădașnost*, cu un capital inițial de 30.000 leva, mărit succesiv până la 12.000.000 lei.

După situațiile încheiate la 30 Iunie 1937, date publicității, *fondurile proprii* ale băncilor mai sus citate erau următoarele :

B A N C A	Capital	Fond de rezervă	Alte fonduri	T o t a l
Banca Caliacra	10.000.000	1.852.872	105.160	11.958.032
Banca Viitorul	12.000.000	849.360	416.916	13.266.276
Banca de Industrie și Comerț dobrogian	16.000.000	—	4.242.734	20.242.734
Casa de Credit a agric. din Bazargic	4.589.567	—	—	4.589.567
Banca Unirea	2.000.000	299.647	—	2.299.647
Banca Durostorului	8.000.000	23.356	2.298.078	10.321.434
Banca de Credit dunărean	10.000.000	141.633	1.303.789	11.445.422
Banca Comercială	1.320.000	31.641	—	1.351.641
Casa de Credit a agric. din Silistra	1.000.000	—	—	1.000.000
Total Iei . . .	64.909.567	3.198.509	8.366.677	76.474.753

Este de reținut că, în conformitate cu dispozițiunile legii pentru organizarea și reglementarea comerțului de bancă din 1934, stabilindu-se un capital minim pentru bănci — după localitățile unde funcționează și după forma juridică de constituire, — băncile-societăți anonime cu un capital sub 10.000.000 lei, sunt obligate să-și mărească capitalul, fie prin noi aporturi ale acționarilor, fie prin fuzionarea cu alte instituții, evitând astfel punerea în lichidare forțată. În cursul anului 1936, *Banca Tânărilor* din Durostor a fuzionat cu Banca de Credit Dunărean.

¹⁾ Are și o sucursală la Silistra, înființată la 1 Iulie 1936.

²⁾ În lichidare.

³⁾ În lichidare, conform hotărârii Consiliului superior bancar.

Sub raportul finanțării streine, cifrele sunt următoarele (concentrate pe întreaga regiune) :

1. *Creditori*:

din țară	16.102.436	
din străinătate	<u>2.642.497</u>	18.744.933
2. <i>Angajamente din reescont</i> :		
la Banca Națională a României	31.715.181	
la alte instituții	<u>402.400</u>	32.117.581
3. <i>Efecte de plată</i> :		64.000
4. <i>Fonduri de pensii ale funcționarilor</i> :		<u>289.202</u>
	Total lei	51.215.816

Din totalul fondurilor streine, reescontul la Banca Națională a României reprezintă 62,74 %; raportul fondurilor proprii la totalul mijloacelor de lucru este de aproximativ 60 %.

Creditorii „din străinătate” apar la o singură bancă ce are intense legături cu Sofia (în special cu *Bălgarska Târgovska Banka*), iar cei „din țară” sunt proveniți, în cea mai mare parte, din depuneri spre fructificare la vedere și la termen.

Compoziția activului băncilor sud-dobrogene este următoarea:

1. *Disponibilități lichide*:

Numerar în cassă	1.897.537
Disponibil la B. N. R., C. E. C., etc.	1.230.280
Portofoliu de titluri românești	<u>4.092.562</u>
	Total lei . . . . .

7.220.379

2. *Plasamente cu diferite grade de lichiditate*:

Portofoliu de scont	40.470.969
Debitori	26.996.334
Debitori conversioniști	40.158.882
Imprumuturi pe termen lung	<u>10.182.485</u>
	Total lei . . . . .

117.808.670

3. *Imobilizări*:

Imobile	7.779.594
Mobilier	<u>736.527</u>
	Total lei . . . . .

8.516.121

4. Pierderile rezultate din aplicarea legei conversiunii sunt trecute în bilanțuri cu cifra totală de lei 8.425.859; este un gol important (aproape 13% din capital), care va trebui eliminat din activ prin prelevări din fondurile proprii și din beneficiile viitoare sau prin aranjamente cu creditorii, în cadrul art. 52 din legea conversiunii.

Rezultatele de gestiune sunt deficitare, din cauza regiei ridicate și a veniturilor mici determinate de înghețarea plasamentelor. La data de 30 Iunie 1937, totalul veniturilor a fost de 3.686.801 lei, în timp ce cheltuelile, amortismentele obligatorii și dobânzile plătite creditorilor, au însumat 4.119.283 lei.

In afara de băncile locale, mai activează în această parte a țării și *succursalele marilor bănci* din capitala țării și anume: *Banca Românească* și *Banca de Scont a României*. Totalul împrumuturilor acestor bănci (scont și împrumuturi sub toate formele), figurând în situațiile primului semestru al anului 1937, au fost de aproape 30.500.000 lei; față de resursele mari de care dispun centralele lor, acestor bănci le revine rolul finanțării industriei și al întreprinderilor care au nevoie de credite pe termen lung.

In special, în Dobrogea sudică ele au contribuit, împreună cu băncile locale, la întărirea elementelor românești recent colonizate, precum și la finanțarea operațiunii de trecere în proprietatea lor a bunurilor populației turcești care a emigrat. Este profund regretabil că o parte din aceste bunuri au intrat în stăpânirea Bulgarilor, cărora li s-au deschis credite speciale de băncile din Bulgaria, prin intermediul câtorva bănci locale cu caracter iredentist și național-bulgar. Se pare că guvernările noștri nu au dat, chiar dela început, atențunea necesară importantei problemei a emigrării Turcilor, care putea duce nu numai la schimbări fundamentale în structura etnică a Dobrogei meridionale, dar și la întărirea economică a Bulgarilor; numai astfel se poate explica trecerea în mâinile acestora — în prima perioadă a emigrărilor — a peste 10.000 ha. de terenuri arabile și de peste 1000 de case. Abia în anul 1936, prin „convențiunea pentru reglementarea emigrării populației turcești din Dobrogea”, încheiată la 4 Septembrie între guvernul român și turc, s'a statuat că „prin însăși faptul prezentării cererii de emigrare, proprietatea bunurilor imobile rurale trece în posesia Statului român, bunurile urbane rămânând la libera dispoziție a proprietarilor“. Discriminarea relativă la dreptul de preemisiune al Statului, limitat numai în ceiace privește proprietatea rurală, a avut rezultate nefaste întărind și mai mult proprietatea imobiliară bulgă-

rească la orașe ; s'a salvat însă, într'o măsură apreciabilă, proprietatea rurală. Băncile locale românești și sucursalele marilor bănci din București au reușit să contracareze acțiunea băncilor bulgărești, finanțând operația de cumpărare a bunurilor rurale de către coloniștii și localnicii români. Prețul hecitarului, inclusiv construcțiile, cu excepția celor ce au aparținut comunităților și *Evkafului*, a fost fixat la 6000 de lei. Transferul prețului se face prin creditarea la Banca Națională a unui cont al guvernului republicei turcești, care îl utilizează la cumpărări de mărfuri românești.

* * *

Un loc aparte îl ocupă, în organizația de credit a Dobrogei sudice, *Banca Națională a României*, institutul nostru de emisiune și scont, cu cele două agenții ale sale dela Bazargic și Silistra. Înființate în anul 1913, aceste agenții au început să acțiveze din primele zile ale anului următor. Situația *avansurilor* făcute pieții la finele anului 1914, era următoarea :

AGENTIA	S C O N T			L O M B A R D		
	Acordat	Achitat	Sold	Acordat	Achitat	Sold
Bazargic . . .	1.452.459	978.065	474.394	—	—	—
Silistra . . .	94.560	88.048	6.512	22.600	11.100	11.500
Total . . .	1.547.019	1.066.113	480.906	22.600	11.100	11.500

Activitatea de alimentare cu numerar a comerțului, industriei și agriculturii, a crescut neconitenit și paralel cu necesitățile locale ; la finele anului 1937, *plasamentele* agenților B. N. R. au figurat în bilanțuri, astfel :

P L A S A M E N T E	Bazargic	Silistra	T o t a l
Portofoliu de scont	34.702.015	13.468.022	48.170.037
Datorii în conversiune	7.054.567	11.643.400	18.697.967
Imprumuturi pe lombard	230.120	624.800	854.920
Portofoliu gerat pentru Stat ¹⁾ . . .	402.655	1.140.166	1.542.821
Total Lei . . .	42.389.337	26.876.388	69.265.745

Totalul *creditelor de scont* acordate băncilor locale era, la data de mai sus, de 124.900.000 lei ; utilizarea lor s'a făcut însă cu oarecare prudență, garanțiile solicitatorilor trebuind să fie de primul ordin.

¹⁾ Conform *Planului de stabilizare monetară* din 7 Februarie 1929.

C) CASELE DE IMPRUMUT PE GAJ

Acste Case au luat ființă în anul 1915 prin „legea pentru înființarea Caselor de împrumut pe gaj agricultorilor și industriașilor” din 11 Martie (modificată în 1917, 1919, 1922, 1925 și 1929). Scopul legii a fost de a crea organisme controlate de Stat, prin Ministerul de Finanțe, în fiecare capitală de județ, care să acorde împrumuturi pe bază de garanții reale: gaj de produse înmagazinate, de recolte prinse de rădăcini, materii prime, rente, obligațiuni și aciuni sigure. În perioada postbelică, aceste instituții au avut un rol important în refacerea satelor și inventarului agricol distrus de răsboiu. Împrumuturile se acordau de un comitet local, în limita unui acreditiv deschis la *Banca Națională a României*, care făcea și serviciul de incasări și plăți și de administrație a Caselor județene. Iată evoluția creditelor și avansurilor acordate prin Casele de gaj din Bazargic și Silistra, în ultimii cinci ani (soldurile la finele anilor):

ANUL	BAZARGIC		SILISTRA		TOTAL	
	Credite	Avansuri	Credite	Avansuri	Credite	Avansuri
1933	10.000.000	9.949.619	3.000.000	2.367.102	13.000.000	12.316.721
1934	10.000.000	9.748.736	3.000.000	2.249.067	13.000.000	11.997.803
1935	10.000.000	9.348.638	3.000.000	2.149.022	13.000.000	11.497.660
1936	10.000.000	9.284.214	3.000.000	2.243.643	13.000.000	11.527.857
1937	10.000.000	9.872.081	3.000.000	2.960.024	13.000.000	12.832.105

Prin legea pentru înființarea *Institutului Național de Credit Agricol*, din 1 Aprilie 1937, s'a prevăzut că fondurile neplasate și plasamentele Caselor de gaj trec la această nouă instituție, în contul capitalului subscris de Stat. Este probabil că în locul Caselor desființate, Institutul își va creia sucursale pentru a continua, cu mijloace mult sporite, opera de finanțare a agricultorilor.

* * *

Din cele arătate, rezultă că organizația de credit din Dobrogea meridională se găsește într'un *moment critic*.

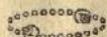
Ilichiditatea plasamentelor, golurile produse de legea conversiunii, precum și climatul de neîncredere care împinge la prudență în acordarea de noi împrumuturi, pun probleme care vor trebui neîntârziat rezolvate. Se impune în special :

- a) o politică de concentrare a forțelor financiare locale ;

b) o epurare a unităților cooperatiste de credit, cu mențiunea și întărirea celor mai puternice;

c) o conducere pricepută, pusă nu numai în slujba intereselor comerciale ale instituției, ci și în slujba intereselor permanente ale Statului, cu scopul final: *repunerea elementului etnic românesc în drepturile sale istorice.*

București, 31 Mai 1938.

Anexa I

Cooperativele de credit din jud. Durostor

NUMELE	SEDIUL	Anul înfiin- țării	NUMELE	SEDIUL	Anul înfiin- țării
Izbânda	Silistra	1926	Infrățirea	Chiozezaidin	1922
Invățătorul duros- torean	"	1931	Progresul	Cecina	1914
Silistra	"	1914	Unirea	Cociular	1921
Banka Invățăt. din Durostor	"	1931	Toiagul Bărăneji- lor	Coslugea	1904
Istrul	Ostrov	1905	Unirea	Cuiugiu	1911
Regele Carol I	Turtucaia	1914	Inflorirea Delior- manului	Curtbunar	1924
Prima bancă po- pulară	"	1910	Mircea cel Bătrân	Doișmular	1906
Prințipele Mihai	Acadânilar	1925	Invierea	Esechioi	1910
Speranța	Aidemir	1902	Eminescu	Gârlita	1907
Alfatar	Alfatar	1815	Dr. Nicolae	Gâlja	1908
Micul agricultor	Almalău	1904	Ion Cămărașescu	Garvan Cioara	1904
Solidaritatea	Acbunar Mic	1922	Fârchie	Cetalgea Mare	1915
Spiru Haret	Babuc	1914	Mircea cel Bătrân	Hadâr Celebi	1915
Sf. Arh. Mihail și Gavril	Bugeac	1907	Progresul	Haschioi	1907
Plugarul	Cadichioi	1921	Unirea Plugarilor	Hogechioi	1922
Isvorul	Calnargoaua Mare	1925	Mircea	Lipnița	1903
Kuciuk-Kainargi	Mică	1916	Regina Maria	Pandacia	1914
Viața	Calipetrova	1917	Carol I	Popina	1906
Canlia	Canlia	1904	Sf. Gheorghe	Satu Nou	1908
Speranța	Carageaf	1922	Increderea	Satu Vechi	1914
Albina	Caraomer	1907	Balcanul	Siniru Nou	1923
Prințipele Mircea	Caraorman	1914	Inainte	Srebârna	1914
Tăranul	Carvan	1907	Carpați	Topci	1916

Anexa II

Cooperativele de credit din jud. Caliacra

NUMELE	SEDIUL	ANUL INFIIN- ȚĂRII	NUMELE	SEDIUL	ANUL INFIIN- ȚĂRII
Asoc. funcțion. com. și fin.	Bazargic	1935	Frontiera	Cadieva	1928
Bazargic	"	1924	Unirea	Cuiugiuč	1926
B-ca Corp. didact.	"	1929	Inălgarea Domnului	Carali	1916
Dobrogea	"	1914	Infrățirea	Esibeiu	1914
Progresul învățăt.	"	1932	Caliacra	Suiuciuc	1923
Româno-turcă	"	1921	Prințul Carol	Ghelengic	1926
Dobrogea Nouă	"	1936	Petia	G-1 St. Poetaș	1927
Unirea	Balcic	1926	Lumina	Preselenji	1929
Cavarna	Cavarna	1925	Gi-1 Rasoviceanu	Rasoviceni	1929
Eroii	Balcic	1924	Stejarul	Stejarul	1929
Armanul	Arman	1926	Gi-1 Dragalina	Şabla	1925
Mircea cel Bătrân	Arnautciuus	1926	Furnica	Spasova	1935
Brâncoveni	Brâncoveni	1928	Regele Carol I	Vladimirești	1914
Ivorul	Carasular	1926	Oltenia	Prisăcani	1924

Anexa III

Bilanțul cooperativelor de credit din Dobrogea sudică
încheiat la 31 Decembrie 1936

CONTURI	Orășenesci	Salești	Total
ACTIV			
Numerar și disponibil la diverse instituții	4.242.868	941.529	5.184.397
Efecte publice și participații	567.297	1.501.975	2.069.272
Debitori	24.106.485	2.994.126	27.100.611
Datorii în conversiune	6.983.442	14.768.874	21.752.316
Reduceri la datorile în conversiune	13.744.972	442.350	14.187.322
Ajutorul Statului pentru asanare	913.133	9.641.328	10.554.461
Măruri în comision	6.490.813	—	6.490.813
Imobile, imobilier, materiale	2.027.342	1.049.903	3.077.245
Conturi diverse	3.170.945	751.839	3.922.784
Pagube nete	122.780	1.361.222	1.484.002
Total activ	62.370.077	33.453.146	95.823.223
PASIV			
Capital social	18.121.988	11.220.919	29.342.907
Fonduri de rezervă	2.325.312	827.047	3.152.359
Alte fonduri	7.802.844	976.689	8.779.533
Creditori :			
— depuneri spre fructificare	7.915.306	9.657.469	17.572.775
— organizații cooperatiste	7.051.013	6.447.488	13.498.501
— alți creditori	8.610.300	3.253.480	11.863.780
Conturi diverse	9.803.000	1.039.302	10.842.302
Venituri nete	740.314	30.752	771.066
Total pasiv	62.370.077	33.453.146	95.823.223

Anexa IV

Bilanțul băncilor comerciale locale din Dobrogea sudică

ACTIV

încheiat la 30 Iunie 1937

PASIV

CONTURILE	LEI	CONTURILE	LEI
ACTIONARI	1.877.500	Capital social	64.909.567
Numerar în cassă . . .	1.897.537	Fonduri de rezervă . . .	3.198.509
Disp. la BNR., CEC, etc.	1.230.280	Fonduri pentru amortizări .	8.365.677
Portofoliu de titluri român.	4.092.562	Fond. de pensie și ajut. funcț.	289.202
Portofoliu de scont . .	40.470.969	Dob. revalorizate cf. leg.conv.	4.419.026
Debitori	26.996.334	Depunerile spre fructificare .	9.052.712
Debitori în conversiune .	40.158.882	Creditori din țară	16.102.436
Pierderi din conversiune .	8.425.859	Creditori din străinătate . .	2.642.497
Imprumuturi pe term. lung	10.182.485	Angaj. de reesc. la BNR.	31.715.181
Imobile	7.779.594	Ang. de reesc. la alte instituții	402.400
Mobilier	736.527	Efecte de plată	64.000
Conturi diverse	4.449.708	Conturi diverse	7.475.584
Confuri franzitorii . .	8.353	Conturi franzitorii	102.281
Conturi de rezultate negative	4.119.283	Conturi de rezultate positive	3.686.801
Total . .	152.425.873	Total . .	152.425.873

CONTURI DE GARANTII :

Efecte comerciale în gaj	8.530.562
Ipoteci, cesiumi, mărfuri și garanții diverse . .	97.872.914
Titluri în gaj	7.381.000

REALIZĂRI TEHNICE ȘI ECONOMICE IN CADRILATERUL DOBROGEAN

de Prof. C. BUDEANU

și

Ing. ALEXANDRINA PETRESCU

Cadrilaterul dobrogean, format din județele Caliacra și Durostor, reprezintă o suprafață teritorială de 7726 km², adică 2,62 % din suprafața totală a României.

Populația Cadrilaterului, care este de cca. 2,1% din aceea a întregiei țări, se repartizează într-o proporție de aproximativ 19% populație urbană și 81% populație rurală¹⁾.

Această regiune, reintegrată în granilele patriei mame în anul 1913, a căpătat o importanță desvoltare tehnico-economică sub impulsurile administrației românești și în cadrul economiei noastre generale.

De altfel realizările de până acum în acest domeniu pot fi privite ca lucrări în curs a unui program în extensiu.

In cele ce urmează vom relata principalele realizări referitoare la căile de transport construite în ultimii 25 ani și diversele aspecte ale dezvoltării industriale, economice și edilitare din Cadrilater.

1. *Drumuri*²⁾. Aceste lucrări sunt separate în două etape de războiul pentru deschiderea neamului din 1916—1918.

În intervalul 1913—1916 s-au executat în județul Caliacra cca. 163 km. drumuri noi, investindu-se un capital de aproximativ 2.445.000 lei antebelic. Valoarea actuală a acestor lucrări este de cel puțin 65.000.000 lei.

În intervalul 1918—1938 s-au executat în același județ următoarele lucrări:

a) Refaceri de șosele pe o lungime totală de cca. 280 km., pentru care s'a investit un capital de aproximativ 38.100.000 lei.

b) Construcții din nou împietruite pe o lungime totală de cca. 85 km., pentru care s'a investit aproximativ 25.800.000 lei.

¹⁾ După datele recensământului general din 1930.

²⁾ După datele Direcționii tehnice de lucrări publice din Ministerul Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor.

c) Lucrări nouă în terasamente pe o lungime totală de cca. 98 km. care au costat 980.000 lei.

In județul Durostor s'au construit cca. 272 km. șosele județene și comunale, a căror valoare totală se ridică la aproximativ lei 39.300.000.

Așa dar din 1913—1938 în cele 2 județe ale Cadrilaterului s'au executat lucrări pe o lungime totală de cca. 900 km., investindu-se aproximativ un capital de 170.000.000 lei.

In afara de cele de mai sus, s'au proiectat lucrări nouă de poduri și drumuri, care vor face obiectul viitoarelor campanii de lucru.

2. *Noi căi de comunicație.* — Problema noilor căi de comunicație cuprinde cele 3 mijloace de transport în comun: căile ferate, liniile de autobuze și calea aeriană.

In perioada dinainte de războiu s'a realizat legătura de cale ferată cu linia Cernavodă—Constanța în următoarele etape¹⁾:

Portiunea Mircea-Vodă—Cobadin, 33 km. + 753 m., a fost pusă în construcție încă din anul 1912 prin Regimentul de Căi Ferate.

Portiunea Cobadin—Bazargic, 80 km. + 682 m., din cari aproximativ 43 km. pe teritoriul Cadrilaterului dobrogean, a fost studiată complet până în Martie 1914 și executată într'un interval de 8 luni, astfel încât întreaga linie Bazargic—Mircea-Vodă a putut fi dată în circulație în Decembrie 1915. Menționăm că această lucrare cuprinde 35 poduri și podețe din zidărie de piatră și 5 stațiuni prevăzute cu câte 3 cantoane.

Concomitent cu lucrările secțiunii Cobadin—Bazargic, s'au restaurat clădirile și s'a reconstruit linia Bazargic—punctul de frontieră Boteni, în lungime de 16 km.

Costul celor 43 km. construcție nouă și 16 km. linie reconstruită de cale ferată, cuprinse în Cadrilater, depășește, după evaluările din 1928, suma de 200 milioane lei.

In afara de aceste lucrări executate, s'au mai studiat următoarele:

- a) Linia Bazargic — Ghelengic — Balcic în lungime de 36 km.
- b) Linia Arman—Balcic.

c) Linia Mangalia—Caliacra—Cavarna—Balcic, ca o prelungire a liniei Constanța—Carmen—Sylva—Mangalia, urmând cât mai mult posibil litoralul. In acest scop s'au proiectat 3 trasee, unul direct în lungime de 70 km. și alte 2 variante de 83, respectiv 86 km. din ce în ce mai apropiate de ţărm.

¹⁾ După datele procurate dela Regia Autonomă C. F. R.

Referindu-ne la traficul în Cadrilaterul dobrogean, dăm următoarele câteva cifre pentru anul 1937 :

Vagoane complete predate : 7073, reprezentând 97.192 tone ;

Vagoane complete sosite : 5236, reprezentând 43.357 tone ;

Colete predate : 25.104, reprezentând 1.001.470 kgr.

Colete sosite : 85.134, reprezentând 6.533.470 kgr.

După război au fost puse în exploatare diverse linii de autobuze, atât de către căile ferate cât și din inițiativă particulară.

În momentul de față căile ferate deservesc următoarele linii :

a) Linia Bazargic—Balcic de 37 km., cu un trafic de cca. 53.000 călători pe an ;

b) Linia Bazargic—Cavarna cu un trafic de cca. 22.000 călători pe an. În Bazargic s'a construit și un garaj în valoare de lei 150.000.

Pentru anul 1939 se prevede realizarea următoarelor trasee :

— Pentru transportul călătorilor și bagajelor cu autobuze :

c) Linia Constanța—Bazargic, 97 km.

d) Linia Bazargic—Siliștra—Turfucaia, 161 km.

e) Linia Mangalia—Cavarna, 55 km.

— Pentru transportul mărfurilor cu autocamioane :

f) Linia Bazargic—Siliștra—Turfucaia, 161 km., cu legătură spre București.

Din inițiativă particulară Cadrilaterul dobrogean mai e deservit de următoarele *linii de autobuze* : Bazargic—Siliștra, Bazargic—Constanța, Bazargic—Armurlia, Bazargic—Carapcea și Bazargic—Carali.

Pentru deservirea legăturilor aeriene s'au construit 2 *aeroporturi*, unul la Bazargic și altul la Balcic. Din Aprilie până în Octombrie se face curse de avioane sigure și regulate Balcic—Constanța și Balcic—Bazargic—București. Datorită transportului aerian, timpul în care se parcurge această ultimă distanță s'a redus dela 7 ore la o singură oră.

3. *Portul Balcic*¹⁾. Pentru amenajarea portului Balcic s'au proiectat lucrări a căror valoare se va ridica la cca. 120.000.000 lei.

O specificare amănunțită asupra acestora se găsește în studiul d-lui Ing. V. Cotovu asupra portului Balcic. Construcția acestui port are o deosebită importanță pentru Cadrilater, deoarece prin dirijarea

¹⁾ După datele primite dela d-l Ing. V. Cotovu.

exportului la Balicic, în loc de Constanța, produsele din regiune vor fi degrevate de o mare parte de cheltuielile actuale de transport.

Lucrările de amenajare ale portului Balicic au început în anul 1934, realizându-se până în prezent: digul de apărare al portului, paserela pentru acostarea vaselor și dragarea unei zone de 2 ha.

Valoarea lucrărilor executate până în prezent depășește suma de 20.000.000 lei.

4. *Telegraf, telefon.* În ultimii 25 ani s-au executat în Cadrilater cca. 600 km. linii telegrafice, investindu-se un capital de aproximativ 10.000.000 lei. Deasemenea s-au instalat linii telefonice pe o lungime de 570 km. de traseu, ceea ce corespunde la 750 km. de circuit. În orașul Bazargic s'a făcut o instalație mai mare, utilizând sistemul de curenți purfători.

5. *Dezvoltarea industrială și comercială*¹⁾. Înainte de 1914 se găseau în Cadrilater un număr de 892 întreprinderi de toate categoriile. Între 1914—1930 acest număr a crescut până la 5236. Urmează deci că în acest interval de timp desvoltarea futuror ramurilor de activitate a fost foarte vie. Astfel numărul întreprinderilor industriale, cuprinzând exploatarea subsolului, industria metalurgică, a lemnului, construcțiilor, textilă, alimentară, chimică, hârtie, tipar, etc. a crescut din 1914 până în 1930 de la 430 întreprinderi până la 2368. Deasemenea numărul de întreprinderi comerciale, precum sunt cele referitoare la comerțul alimentar, hoteluri, restaurante, cărciumi, cafenele, articolle de îmbrăcăminte și confecții, materiale de construcții și mobile, mașini agricole și industriale, produse chimice și droguri, produse agricole și animale, târguri, oboare, etc., s'a ridicat de la 406 la 2550. Pe de altă parte numărul întreprinderilor de credit, bănci, cooperative, asigurări, întreprinderi auxiliare, a sporit de la 22 la 85.

În legătură cu întreprinderile industriale menționăm că forța morțice instalată pentru deservirea acestor industrii se ridică la 5500 CP, din care cca. 85 % se referă numai la industria alimentară.

Investițiunile făcute numai în industria alimentară se pot evalua la cca. 70.000.000 lei, valoarea producției anuale a acestei industrii ridicându-se la aproximativ 130.000.000 lei.

Personalul utilizat de toate întreprinderile din Cadrilater se repartizează astfel: 52 % revine întreprinderilor industriale, 39 % între-

¹⁾ După datele procurate de d-l Ing. și Dr. N. Arcadian.

prinderilor comerciale și restul de 9 % celorlalte categorii de întreprinderi.

6. *Mișcarea generală economică*¹⁾. Îndeletnicirea principală a locuitorilor din Cadrilater este agricultura și creșterea vitelor, pe lângă care, după cum am văzut mai sus, au căpătat o frumoasă dezvoltare comerțul și industria.

In Cadrilater reparația proprietății rurale este cam următoarea : dintr'un total de 289.932 ha. teren arabil, mica proprietate deține 59 %, iar marea proprietate 41 %. Cerealele cultivate în Cadrilater sunt : porumbul, orzul, grâul, ovăzul, secara, meiul. Deasemenea se cultivă fânețele, plantele alimentare și plantele industriale. Din cauza condițiunilor climaterice favorabile, o altă cultură, din ce în ce mai răspândită, este aceea a tutunului. Astfel în anul 1934 această plantă se cultiva numai în județul Caliacra în 15 comune pe o suprafață de cca. 260 ha., producția fiind de 442 kg. la hecitar. Pentru punerea în valoare a acestei culturi, Casa Autonomă a Monopolurilor Statului a investit în Cadrilater o sumă de cca. 50.000.000 lei, amenajând depozitele de fermentare din Bazargic și Silistra, depozitele de tutunuri din Turlucaia și Balcic, locuințele din Silistra și Turlucaia.

In afara de agricultură populația rurală se ocupă cu creșterea vitelor și stupăritul.

O altă ramură de activitate este pescuitul, care se practică pe o scară foarte înținsă la Cavarna, Caliacra, Balcic și Sabla.

In legătură cu agricultura a luat o foarte mare extindere comerțul de cereale. In acest scop Camera de Comerț și Industrie a înființat numai în județul Caliacra 5 oboare de cereale înzestrăte cu toate instalațiunile necesare. Comerțul de vite se face în târgurile săptămânale. Comerțul de coloniale, manufactură, galanterie și mărunțișuri, fierărie, mașini agricole, automobile, comerțul de cherestea și materiale de construcții, articole de pielărie și încăltăminte sunt deasemenea în continuă dezvoltare.

Dintre industrii, cea mai importantă este a morăritului. Astfel în județul Caliacra găsim instalate în 1934 : 5 mori sistematice cu o producție totală, în 24 ore, de 18 vagoane, 30 mori acționate de moțe cu o producție de 20 vagoane în 24 ore, 6 mori cu aburi cu o producție totală de 3 vagoane, 26 mori de apă cu o producție totală de 3 vagoane și 27 mori de vână, măcinând numai uruiala.

¹⁾ Date extrase din „Mișcarea economică din circumscriptia Camerei de Comerț și de Industrie“ — Secția Bazargic — pe anul 1934.

Notăm apoi printre industriile în dezvoltare în regiunea Cadrilaterului aceea a uleiurilor vegetale, a brânzeturilor și alte produse alimentare.

O altă industrie importantă este a covoarelor, care a ajuns la un frumos renume pe piața Bucureștilor. S-au amenajat deasemeni în Cadrilater turnătorii, tăbăcării, blănării, țesătorii în păr de capră etc.

Pentru asigurarea creditului funcționează, în afară de băncile locale, sucursalele băncilor din capitală, precum : Banca Națională a României, Banca Românească, Banca de Scont a României.

Portul Balcic și schela Cavarna servesc ca puncte pentru încărcarea cerealelor pentru export și cabotaj.

In momentul în care vor fi terminate lucrările de amenajare ale portului Balcic, se va putea exporta prin acest punct surplusul de produse care, în timpul întreruperii navegației fluviale pe Dunăre, se exportă încet și cu mari greutăți prin portul Constanța. Activitatea acestui port va intensifica deci în mare măsură mișcarea economică a Cadrilaterului.

7. Desvoltări urbane. Stadiul realizărilor edilitare în orașele Bazargic, Balcic și Cavarna se poate rezuma precum urmează :

a) In orașul *Bazargic* s'au construit în ultimii 25 ani importante edificii publice ale Statului, printre care cităm : palatul administrativ, a cărui construcție este terminată în roșu, palatul Băncii Naționale, Spitalul județean, depozitul de fermentare C. A. M., Camera de Comerț, ocolul silvic, oborul de cereale, oborul de vite, ferma agricolă, cazările, liceul de băieți, internatul liceului, școala profesională, etc.

Deasemenea s'au construit o serie de edificii comunale precum : școli, dispensare, hale, abator, garaj pompieri, etc.

In acest oraș, în care înainte de 1913 aproape nici nu existau pavaje, s'a executat după acea dată pavarea străzilor cu piatră cubică de granit și cu piatră spartă și pavarea trotuarelor duble cu plăci de ciment, plăci de piatră și piatră brută.

In anul 1937 s'a realizat electrificarea orașului, despre care vom trata mai detaliat în capitolul următor.

Din inițiativă particulară s'a construit în orașul Bazargic un număr de peste 1800 imobile, cu o valoare globală de cca. 250.000.000 le.

b) In orașul *Balcic*, port la mare și stațiune balneo-climaterică, s'au construit în ultimii 25 ani însemnate edificii publice, precum :

localul primăriei, halele, muzeul, baia, cazinoul, spitalul, cazărmi, aeroport, etc.

Deasemeni s-au impiedicuit străzi, s'au pavat cu plăci de piatră trotuar duble, s'a executat canalul colector, s'a construit șoseaua de legătură cu Teche și s'a electrificat orașul, după cum se va vedea mai departe.

Datorită inițiatiivelor particulare s'au construit cca. 50 vile, investindu-se aproximativ 30.000.000 lei.

Nu se poate vorbi despre Balcic, fără a se menționa frumusețea regiunii, dulceața climei și variația vegetației. În acest colț pitoresc s'a realizat o operă de artă, care va rămâne deapoiuri drept scumpă amintire generațiilor viitoare, anume palatul regal cu minunatele lui grădini, în care se odihnește plină de o nesfârșită drăgoste, inima primei Regine a României întregite.

c) La 15 km. depărtare de Balcic se găsește Cavarna, oraș comercial și port la mare, care este în curs de dezvoltare. Până în prezent s'a executat o parte din lucrările de împiedcuire a străzilor, iar din inițiativă particulară s'au ridicat vre-o 35 vile, investindu-se cca. 5.000.000 lei și s'au clădit vre-o 20 case mari, investindu-se aproximativ aceeași sumă.

Prințul lucrările artistice ridicate în Cadrilater, nofăm următoarele: monumental și cimitirul eroilor din Bazargic, monumental Reginei Maria din Balcic, monumental Murgoci din Balcic, bustul N. Filipescu din Bazargic, monumental eroilor din Cavarna.

8. *Lucrări de electrificare.* Cum în stadiul actual de civilizație o regiune nu poate fi pusă în valoare din nici un punct de vedere dacă nu dispune de avantajele pe care le procură utilizarea electricității în diversele domenii de activitate, era firesc ca și în Cadrilater să se caute rezolvarea acestei probleme.

a) După slabe încercări de electrificări reduse și izolate în orașele Silistra și Bazargic, în anul 1933 primăria orașului Balcic a concesionat Soc. „Creditul pentru Întreprinderi electrice“ din București alimentarea cu energie electrică a acestui oraș. Societatea concesionară a construit în acest scop o uzină termică cu motoare Diesel având o putere instalată de 220 C. P. și a executat o rețea, care astăzi se întinde pe o lungime de 12,5 km, alimentarea orașului făcându-se la tensiunea de 380/220 Volți.

Deasemenea s'au mai instalat 2 km. de rețea de înaltă tensiune 3×15.000 V. pentru alimentarea platoului de la nordul orașului.

Trebue relevat cu această ocazie că societatea concesionară a dat o deosebită importanță realizării acestei lucrări, căutând ca, în afară de asigurarea unei perfecte alimentări cu electricitate, să împo- dobească orașul cu o frumoasă construcție a uzinei, executată în stilul specific acestei bătrâne localități.

Luminatul public al orașului este asigurat printr'un număr de cca. 170 lămpi de căte 60 și 300 w. Cum această localitate este însă în cursul unei frumoase dezvoltări, se poate prevedea, și din punctul de vedere al electrificării, o însemnată extindere într'un viitor apropiat.

b) Orașul Silistra continuă să fie alimentat, sub forma de concesie, de o altă societate care a făcut primele inceputuri de electrifi- care a orașului.

Puterea instalată a fost majorată, după concesionare, de la 180 CP la 370 CP., alimentarea orașului făcându-se sub forma de curent continuu 2×220 V. Rețeaua se întinde pe o lungime de 15 km, iar luminatul public numără 400 lămpi, având o putere totală instalației de 26 kw.

c) În anul 1936 Primăria orașului Bazargic a concesionat Soc. „Creditul pentru Întreprinderi Electrice“ alimentarea cu electricitate a acestui oraș.

In acest scop societatea concesionară a construit o uzină termică cu motoare Diesel, având o putere instalată de 700 CP. și a ex- ecutat o rețea subterană de transport 6000 v, 3,5 km și o rețea aeriană de distribuție de curent alternativ 380/220 V, pe o lungime de 22,7 km. Luminatul public al orașului este asigurat de un număr de cca. 370 lămpi de 60 și 200 w. Întreaga instalatie este din nou efectuată, construită pe principii tehnice cu totul moderne și amenajată spre a putea deservi întreaga populație a orașului pentru toate nevoile sale de lumină și forță motrice.

d) În toamna anului 1937 Soc. „Creditul pentru întreprinderi electrice“ a elaborat un anteproiect de electrificare a întregului județ Caliacra, care a fost înaintat prefecturii acestui județ. Programul pre- văzut în anteproiect urma să se realizeze treptat pe măsura necesită- ţilor locale și disponibilităților financiare, alimentarea județului făcându- se din cele 2 centre de electrificare existente : centrala electrică Ba- zargic și centrala electrică Balcic. Până în prezent aceste 2 centrale asigură alimentarea cu energie electrică a unui număr de 36.261 lo- cuitori. După execuțarea noilor lucrări prevăzute în anteproiect, s'ar

mai putea deservi un număr de încă 50.000 locuitori, ceace ar face ca mai mult de jumătate din populația județului Cadrilater să beneficieze de avantajele electrificării, atât pentru nevoile sale casnice și agricole, cât și pentru industriile care iau de obicei naștere în legătură cu agricultura.

Ulterior electrificarea s-ar putea extinde și la restul populației din această regiune atât de frumoasă și totuși atât de încercată în decursul veacurilor, încât dezvoltarea ei a început abia din momentul realipirei la țara noastră.

Rezumând realizările tehnice și economice din Cadrilater, ajungem la următoarele constatări generale :

— Păstrându-se caracterul agricol al regiunii, s'a creiat ambiția necesară pentru o dezvoltare economică generală menită de a da o nouă viață regiunii și în special de a contribui la o cât mai rațională valorificare agricolă.

— Se urmărește un interesant program de realizare a drumurilor în concordanță cu importanța lor crescândă, datorită extinderii motorizării ca mijloc de transport.

— Tot în domeniul transporturilor, linia de cale ferată Megdia-Bazargic, construită până acum, cât și liniile aeriene în funcțiune, asigură o legătură normală a Cadrilaterului cu restul țării. Pe de altă parte, importanța amenajare a portului Balciuc, azi în curs de lucru, va contribui la îmbunătățirea și intensificarea condițiilor exportului din această regiune.

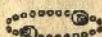
— În dezvoltarea economică generală, comerțul și industria au căpătat o importanță impulsivă în cadrul condițiilor particulare locale.

— Prin lucrările de electrificare executate până acum, în afară de importanța contribuție adusă deja principalelor orașe ale Cadrilaterului pe planul economic, social și edilitar, sunt puse bazele unei raționale electrificări a regiunii, care va contribui la accelerarea ritmului dezvoltării diverselor ramuri de activitate locală.

— În cadrul dezvoltării generale se urmărește valorificarea păstorescului ce-l oferă coasta mării din această regiune și în special orașul Balciuc. Deasemenea este în curs de realizare asanarea văii Batova, lucrare foarte costisitoare, însă de o mare importanță pentru înălțatul malariei. Se vor pune astfel în valoare frumuseștile naturale al văii Batova, dându-i posibilitate de dezvoltare turistică și se vor reda

agriculturii importante terenuri de cultură prin regularea cursului acestui râu și secarea mlașinilor existente.

In linii generale se poate spune că, în ultimii 25 ani, Cadrilaterul a fost pus în situația de a-și ridica în mod armonios nivelul său economico-social.

INSTALAȚIILE PENTRU NAVIGAȚIA MARITIMĂ PE COASTELE CADRILATERULUI

de Ing. VIRGIL COTOVU

Din 490 km. lungime de țărm românesc, Cadrilaterul ii re-
vin 100 km.

In cea mai mare parte țărmul românesc are un aspect monoton: lungi cordoane] de nisip tighelate cu plăji nesfârșite, închizând vechi golfuri și rectificând linia întortochiată a litoralului de altă dată; periferia de abia ieșită din apă a Deltei, sau țărmuri lutoase abrupte, -ceva mai înalte, cedând necontenit la asaltul valurilor, cu mult mai înecet, acolo unde au la nivelul apei o bază de stâncă, de cele mai multe ori slabă.

Pornind dela uscat, dela punctul de graniță cu Rusia Sovie-
tică, din locul unde a fost Gura Oceacov a Limanului Nistrului, în-
chisă complet în urma unor furtuni, în Aprilie 1936 — interesant și
demonstrativ fenomen pentru formarea cordoanelor și închiderea lacu-
rilor și a limanelor, — trebuie să trecem de Ilanlăc, vechiul punct de
graniță, ca să ajungem la aspectul aşa de pitoresc din regiunea
Stâncă, spre capul Caliacra, cu terase prăbușite în multe etaje, cu cră-
pături distinse din care se ridică tufe de smochini, cu minusculle ins-
ule formate de stânci aproape de țărm, cu arbuști și tușișuri înver-
zind în mare parte malurile, străjuite de vulturi pleșuvi ce-și au cui-
burile în locurile în care peretele drept de stâncă este inaccesibil.

Dela capul Caliacra linia țărmului, care dela capul Midia a
avut, abstracție făcând de sinuozi, direcția N S, cotește brusc, în
unghiul drept spre Balic.

Toată această parte de coastă — Caliacra — Cavarna — Balic
privește spre Sud, este expusă toată ziua soarelui și, prin înălțimea
podisului, este protejată de vânturile de Nord.

Nu departe de Balic, dela punctul de graniță dela Ecrene,
coasta își reia direcția spre Sud.

In tot lungul coastei românești nu există golfuri destul de închise încât să alcătuiască porturi naturale.

După cum am spus, vechile golfuri adânc intrate în uscat au fost transformate, prin cordoane litorale, în lacuri.

Pentru a ajunge la ele, spre a le folosi pentru porturi, trebuie să străpungem cordonul. Acesta, la Tașaul, are un km. lățime.

Unele din aceste lacuri, cum este Mangalia, și-au menținut adâncimea. Altele ca Tașaulul, au adâncimi mici, fiind pline cu un mâl ușor de dragal.

Dar, pentru a putea ajunge la canalul din cordon, sunt necesare lucrări foarte importante în mare, unde trebuie să se construiască un antepor, protejat de diguri foarte lungi.

Astfel de lucrări au fost începute recent, după un plan vast, la lacul Tașaul, pentru construirea unei baze navale, dar și pentru desvoltarea unui port comercial cu posibilități de extindere oricât de mari.

Portul Balcanicului, care va deveni portul maritim important al Cadrilaterului, este, ca și Constanța, un port la mare liberă.

Condițiunile naturale la Balcanic, pentru construirea portului, sunt foarte favorabile.

La Balcanic, sectorul vânturilor primejdioase, adică acelea care vin dincolo larg și pot produce valuri periculoase, este numai de 95° , dela E. $15'$ S. la S. $20'$ W. .

La Constanța sectorul este de 140° , iar plusul de 45° corespunde sectorului E—NE, pentru care vânturile sunt cu cel mai mare efect, corespunzând la cele mai vaste întinderi de mare liberă. Accesul la portul Balcanicului va fi mai ușor ca la orice alt punct de pe coasta românească.

Adâncimile la Balcanic cresc destul de repede. Cota de 10 m. se găsește la 700 m. distanță de fjord. Pentru un port relativ mic, dat fiind traficul ce-l va avea, putem obține o zonă protejată, suficient de îngășă, fără să fim nevoiți a executa lucrări în ape prea adânci.

Date fiind fundurile de vază cu pietriș, obținerea adâncimilor prin dragaje este lesnicioasă ; în plus, depunerile puțin importante.

Să vedem însă întrucât condițiunile economice pot justifica investirea unui capital, totdeauna important la astfel de lucrări.

Deși n'au existat la Balcic instalații portuale, în anii ce au precedat anexarea, traficul prin Balcic era apreciabil : 5000—6000 vagoane anual, în cea mai mare parte cereale. Acest trafic s'a menținut în 1913 și 1914 (circa 5000 vagoane), dar după război a decăzut cu totul, reducându-se în ultimii 15 ani la o medie de 600 vagoane anual. Au fost ani (1921—1930—1935) când operațiunile au fost nule.

Această scădere se explică prin atragerea exportului de cereale din zona ce forma hinterlandul Balcicului, prin linia ferată Bazargic—Constanța, în acest din urmă port, date fiind instalațiile ce posedă și organizarea comerțului de cereale.

La Balcic, fără diguri de adăpostire și puncte de acostare, operațiunile se făceau primitiv, discontinuu și costisitor. Vasele stăteau departe de mal, marfa era încărcată la o punte în cearuri, și din acestea în vas. Imediat ce vremea devinea rea, operațiunea se întrerupea, și uneori vasul se depărta de mal spre a fi în mai mare siguranță, sau părăsea regiunea.

Dacă la Balcic s'ar executa lucrările indicate, traficul ar reveni în port. Dovadă este faptul că, de indată ce în foamna anului 1936 s'a construit o porțiune de dig și un punct de acostare de 5 m. adâncime de apă, cargouri au și început să acosta la debărcader, pentru a încărca cereale. Valoarea cerealelor la Balcic a crescut imediat cu 2000 lei la vagon, față de prețurile ce se puteau obține înainte, avându-se în vedere transporturile pe calea ferată ; un avantaj apreciabil pentru agricultori.

Bineînțeles că aceste vase nu pot lua decât încărcături mici, dată fiind cota redusă a apei care, după proiect, trebuie adusă la 8 m.

In ce vor consta lucrările începute ale portului Balcic ?

Un dig de apărare dinspre larg. Acesta pornește din colțul de Vest al Băilor comunale, are direcția S 30° W, iar la 540 m depărtare de fjord, la adâncime de 7.50 m, cotește spre S 74° W, continuându-se încă cu 375 m ; în total 915 m. Muzuoarul digului va fi la 9 m. adâncime de apă. Se va obține o zonă calmă de 15 ha. ce se va draga la 7—8 m adâncime.

In interiorul bazinului, de-alungul malului, se va executa un cheu pentru acostarea a 2—3 vase, și se vor completa platforme pentru depunerea mărfurilor, magazii, etc. Pe dig va exista și o so-

sea de circulație și trei debarcadere pentru vase. O lucrare ce trebuie executată dela început este devierea torrentului în afară de dig.

Toate aceste lucrări sunt evaluate la 120 milioane lei.

Lucrările au început cu mijloace modeste și până la finele anului 1937 s-au executat 345 m. dig, s'a dragat la 5 m. adâncime un bazin de 2 ha. și s'a dat în funcțiune un debarcader. Valoarea lucrărilor executate este de 19 milioane lei.

In acest preț intră și organizarea șantierului pentru blocuri artificiale de 10 t. Aceste blocuri se fac cu 250 kg. ciment și 125 kg. tras la metrul cub de beton. Pe șantier este instalat un concasor pentru piatră spartă, o betonieră pentru 50 m³ beton în zece ore, un portal pe şine de 6 m deschidere, peste două rânduri de cofraje de blocuri și peste o linie Decauville, pe care se aduce betonul dela betonieră pe o benă ce se răstoarnă în cofraje cu ajutorul unei mașinale a bardorului. Tot bardorul suprapune blocurile turnate și întărite și le încarcă pe vagonete, care sunt transportate cu o mică locomotivă pe dig, unde blocurile sunt puse în operă cu o macara Demag.

Piatra din interiorul digului este transportată pe apă, în gabare, iar blocurile exterioare mai mari, pe vagonete. La capul digului se găsește și o macara de 5 tone putere de ridicare, pentru aceste blocuri.

Digul este ridicat la cota de 4 m, are o lățime de 6 m, pantă de $\frac{2}{3}$ spre interior și $\frac{1}{2}$ în exterior. În exterior, dela cota — 3 m. sus până la + 2 m, două rânduri de blocuri artificiale de 10 t, care la cota — 3 m. stau pe o platformă de 4 m. lățime. La adâncimea de 7 m. digul va avea 45 m lățime la bază. Blocurile naturale, în exterior, au dela 500 până la 3000 kg.

Confinuarea portului Balicic și a unui port în regiunea Bugaz, va dă un mare impuls vieții românești legală de mare. Se vor resemî enorū cabotajul, sprijnul naufic, pescuitul.

Balicicul va putea atrage și un cabotaj internațional.

Parte din produsele Cadrilaterului: fasole, porumb etc... iau drumul Varnei, pentru a fi transportate pe mici corăbii spre insulele grecești, sau spre tărmurile Egee. Cu siguranță că aceste vase, găzind un adăpost sigur, vor veni și la Balicic.

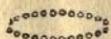
* * *

In afara de lucrările dela Balcic, pe țărmurile Cadrilaterului s'au mai executat de Statul Român următoarele lucrări în legătură cu navigația maritimă :

La capul Caliacra s'a înființat un radiofar care, împreună cu radiofarul dela Constanța, servește navigatorilor la determinarea poziției pe timp de ceață sau lipsă de vizibilitate. S'a introdus lumină electrică la far, care înainte era foarte slab.

La farul Șabla s'a schimbat sistemul optic, transformându-se într'un far de primul ordin. Luminatul se face cu acetilenă și, pentru siguranța funcționării, este comandat automat de o valvulă solară care-l sfinge sau îl aprinde după lumina zilei.

In acest an Salvamarul va înființa posturi permanente de salvare la Balcic și între Șabla și Caliacra.

INFĂPTUIRI ȘI NEVOI BISERICEȘTI IN DOBROGEA-NOUĂ

de

I. P. S. S. GHERONTIE
Episcopul Constanței

La realipirea Dobrogei-Noi, în 1913, la Patria-Mamă, starea Bisericii ortodoxe n'a fost din cele mai fericite. Stăpânirea musulmană seculară a neglijat-o, din motive lesne de înțeles; iar dominația bulgară, de scurtă durată, — am putea spune întâmplătoare, — n'a avut nici timpul, nici bunăvoița să se îngrijească de propășirea ei. Populația bulgară de aci, și astăzi, nu excelează prin aptitudini mistice-religioase, ci, mai degrabă, printr-o firească nepăsare față de cele ale Bisericii. Și lucru-i explicabil: Bulgarul posedă, prin însăși structura sa psihofizică, însușiri practice, cu nuanță rationalistă; pe când Românul e mai visător, cu înclinații spre speculații metafizice; e mistic și are, deci, sădit în susțința sentimentului religios. Păcat însă că negligează, de cele mai multe ori, sanctuarele credințelor și convingerilor sale. Oficialitatea bulgară de pe vremuri a dat, în scurta sa trecere prin Dobrogea-Nouă, mai multă atenție școalei decât Bisericii. Era, de sigur, în aceasta, și o consecință a mentalității contemporane, cu preferințe pentru pozitivism, lucru care, de altfel, s'a întâmplat și la noi. În 1913 am găsit, în cele două județe ale Dobrogei-Noi, aproximativ 40 de lăcașuri de biserică. În Căliacra, de pildă, — ca să fiu mai precis —, s'au găsit 16 biserici, cu 19 preoți, și anume: 2 în Bazargic, 1 în Armutli, 1 în Cadievo, 1 în Carali, 1 în Carasular, 1 în Cuiungiu, 1 în Esetli, 1 în Ezibei, 1 în Ghelengic, 1 în Musubei, 1 în Opancea, 1 în Stejarul, 1 în Suciuciu, 1 în Velifacă și 1 în Vladimirești. Datorită acestui fapt, la realipirea Cadrilaterului, au existat parohii alcătuite din 5—20 sate. Afirând cele de mai sus, nu înseamnă că mă gândesc să aduc

vreo acuză cuiva, — căci lucrul infăptuit pe acele vremuri prezintă și o parte de merit, pe care suntem cei dintâi a o recunoaște — ; ci voim să evidențiem, numai prin comparațiune, aproape totală lipsă de solicitudine a oficialităților românești, de până mai eri, față de Biserica ortodoxă românească din părțile Caliacrei și Durostorului. Biserica ortodoxă ar fi trebuit sprijinită, în aceste părți limitrofe, pentru interesele de ordin național în primul rând, ca să poată fi, prin organizația ei solidă și strălucirea de necontestat, o adevărată cetate a credinții și a mândriei românești în partea locului. Câte memorii nu s-au înaintat, în această privință, celor în drept; câte rugăminți personale n-am făcut, în calitatea noastră de păstor sufletesc al drept credincioșilor creștini din această latură, arătând că săracia românească din Dobrogea Nouă și Episcopia prea Tânără a vechiului Tomis nu vor fi în stare niciodată să înalțe, prin mijloace proprii, Biserica ortodoxă locală pe culmea la care are dreptul și către care o mână demnitatea noastră națională ! Toate, însă, — o mărturisim, ca Român, cu durere în suflet —, au rămas fără nici un rezultat pozitiv. Ceeace s'a infăptuit în ultimul deceniu pe fărâm bisericesc, în Caliacra și Durostor, este rezultatul unor sărguinți singurătice și al inițiativei parțiculare. Vom infăși, mai jos, întemeiaj, mai mult pe date statistice, câteva din realizările bisericești din răstimpul anilor 1928—1938, în Dobrogea-Nouă, arătând și unele nevoi strigătoare ale Bisericii ortodoxe naționale din această mărginașe parte a Țării românești. La urmă, vom veni și cu câteva propuneri, în nădejdea că noua Conducere a Statului nostru, — care se dovedește a avea cele mai bune gânduri față de interesele obștești, trecând dela vorbă la faptă, — le va da curs, mai curând sau mai târziu.

I. Câteva infăptuiri.

a) *Lăcașuri de biserică.* În județul Caliacra sunt, în total, 35 de lăcașuri de biserică (urbane: 6; rurale: 29); iar în cuprinsul județului Durostor ființează un total de 40 biserici urbane și rurale. În comparațiune cu numărul bisericilor din județul Ialomița: un total de 180 și cu cel al bisericilor din județul Constanța: un total de 116, fără îndoială că cele 40 de lăcașuri de închinăciune din județul Durostor și 35 din Caliacra nu constituie nici 25% (în raport cu județul Ialomița) sau nici 50% (în raport cu județul Constanța) din ceea ce ar fi trebuit să se infăptuiască sub această latură a problemei, în Cadrilaterul românesc.

Chestiunea se înfățișează și mai trist, când precizăm că Români n-au clădit din nou, în județul Caliacra, în cei 25 de ani dela rea lipire, decât o singură biserică: cea din satul Mircea-Vodă; iar în județul Durostor, 4 Biserici, în satele: Siniru-Nou (clădită între anii 1934—36 și sfînțită în 1936); Frășari (clădită între anii 1927—29 și sfînțită în 1929); Uzulchioi (clădită între anii 1929—31 și sfînțită în 1931); Acadânlar (clădită între anii 1928—37 și sfînțită în 1937). Biserici în construcție, neterminante din cauza lipsei de mijloace a credincioșilor, sunt în mai multe locuri și anume: 10 în județul Caliacra și 12 în județul Durostor.

b) *Case de rugăciuni.* În unele sate s-au ridicat cu contribuția locuitorilor, pentru nevoile de cult, case de rugăciuni. Acestea, deși improprii, au fost îngăduite, pentru a nu se lipsi credincioșii în întregime de bucuria duhovnicească de a se închina, în ceasurile libere sau de sărbătoare, în lăcașuri asterozite Domnului. Pe de altă parte, s'a permis a se clădi și amenaja case de rugăciuni, pentru a feri pe credincioșii creștini ortodocși de ademenirile diferitelor secte, care au înpânzit acest colț de țară, cu gândul de a destrăma unitatea sufletească a neamului în aceste părți. În tot Cadrilaterul s-au ridicat, între 1928—29, 20 de case de rugăciuni; astfel: 7 în județul Durostor, în satele: Carvân, Kurtbunar, Asfatchioi, Antimova, Rahova de Jos, Senova, Chemalchioi și 13 în județul Caliacra, în satele: Alexandria, Conac, C. Sandu Aldea, Infrățirea, Dragoș-Vodă, Priașcani, Ciamurlia, Trupcilar, Aiorman, Ceatalar, I. Gh. Duca, Vulturești și una în orașul Bazargic.

c) *Introducerea de parohii noi în bugetul statului.* La repetatele cereri ale credincioșilor și pentru considerațiuni de ordin național lesne de înțeles, Episcopia Constanței a înființat, între anii 1927—38, în Dobrogea-Nouă, un număr de 35 parohii, aşa zise „extrabugetare“, dintre care unele pe graniță (Florica, Titu Maiorescu, Trupcilar, Ceatalar sau Teche etc.).

În cursul anului 1937, s'a săvârșit lucrul bun și crept: introducerea în bugetul statului a acestor parohii, înființate pe seama credincioșilor ori a comunelor respective.

Prin aceasta au fost scoși din neagră mizerie un număr de 36 de preoți și tot atâția cîntăreți bisericesti. Ce s'a făcut însă, este prea puțin față de marile nevoi de ordin bisericesc ale Cadrilaterului.

d) *Case parohiale.* Tot cu sacrificiul material al credincioșilor s-au clădit, în ultimul deceniu, în Dobrogea Nouă, și locuințe pentru

preoți și celălalt personal al bisericilor. Astfel, în Caliacra, s-au ridicat 10 case parohiale; iar, în Durostor, 13 case parohiale.

e) *Cercuri pastorale și Cămine culturale.* Din îndemnul Administrației bisericești centrale, s-au înființat și funcționează cu bune roade pe teren, în Cadrilater, cercuri pastorale preoțești, alcătuite din câte 5—7 parohii. Scopul lor inițial, care în parte s'a ajuns, a fost de a ține trează conștiința religioasă în popor, prin cuvântări, confesii, serbare în spirit curat creștinesc, slujbe în sobor, etc. Si credincioșii s'au obișnuit cu aceste „soboare” preoțești, dorindu-le și chiar provocându-le.

Tot în scop de popularizare a înaltelor principii creștine de viață, s'au întemeiat și activează în Durostor și Caliacra, sub conducerea directă a preoților, cămine culturale sătești. Rezultatele sunt mulțumitoare, mai ales în ultimul timp, când Fundațiunile Regale au venit în ajutorul acestor cămine culturale cu material de propagandă și cu suflet nou. Deosebirea între cercurile pastorale preoțești și căminele culturale, conduse tot de clerici, este că acestea din urmă activează nu numai prin personalul bisericesc local, ci mai ales prin contribuția directă a celor mai distinși fi ai satelor. Căminele culturale, conduse de preoți, urmăresc înfrățirea în duh creștinesc a tuturor ortodocșilor creștini din Dobrogea Nouă. Acestea sunt, pe scurt, cele câteva însăptuiri bisericești din ultimii zece ani, în Caliacra și Durostor. Rămâne să vedem mai jos și unele nevoi ale Bisericii ortodoxe române din Cadrilater, — nevoi cu caracter urgent —, la care vom adăuga și propunerile de remediere.

II. Nevoi bisericești în Cadrilater.

a) Cea mai mare lipsă, în privința căreia stăpânirea românească n'a făcut mai nimic — după cum am arătat în fugă și mai sus —, este, desigur, aceea a lăcașurilor de închinăciune. Din constatăriile făcute personal la fața locului și situații statistice, e nevoie să se clădească numai decât, — căci altfel ortodoxia românească în Cadrilater devine inexistentă, făcând loc curentelor subversive —, biserici în următoarele parohii din Durostor: Babuc, Carvău, Curtbunar, Pirliu Nou, Baltagiul Nou, Gârlaș (biserica fiind în stare rea), Cranova, (biserica fiind în stare rea), Asfatchioi, Antimova, Capaclia, Rahova de Jos, Senova, Turçmil, Arabagilar, Uzungorman și Chemalchioi; iar, în Caliacra, în parohiile: Sf. Impărați din Bazargic, Alexandria, Conac, C. Sandu Aldea, Înfrățirea, Dragoș-Vodă, Prisăcani, Cia-

murlia, Trupcilar, Bairam Bunar, Dropia, Enigea, Fundeni, Gl. Poetaș, Hasi Kioseler, Hardali, Preselenți, Viișoara, Aiorman, Ceatalar, Duranlar, I. G. Duca, Regina Maria, Rogojina, Velicova, Vulturești.

Așa dar, în total, trebuie să clădite cât mai curând, în Caliacra și Durostor, 42 de biserici; căci, să nu se uite că unele din parohiile de mai sus sunt situate chiar pe graniță. Ridicarea acestor biserici de absolută necesitate nu se poate face decât cu ajutorul efectiv și chiar total al Statului. Satele din Cadrilater nu pot să-și clădească lăcașuri de închinăciune, deoarece sunt locuite, în majoritate, de coloniști săraci, și nici Episcopia nu e în stare să săvârșe acest lucru, fiind cea mai lipsită din țară, cu un buget anual de un milion lei, ca al unui târgușor oarecare.

Singura rezervă salvoare rămâne ajutorul imediat al Statului român, care trebuie să înțeleagă că nu-i posibilă viața românească durabilă în Cadrilater fără o Biserică Națională bine organizată și adânc însipță în glia strămoșească de aci. Pentru rezolvarea radicală a problemei, e nevoie de biserici nu numai în parohiile amintite mai sus, ci fiecare sat, cât de mic din Dobrogea Nouă, ar trebui să-și aibă biserică și preotul său, căci numai astfel conștiința românească va putea fi păstrată vie în aceste părți. Si preoții, trimiși aci, să fie cu pregătire cărturărească temeinică și scăpați de grija zilei de mâine, nu cum sunt astăzi, în majoritate cursiști, proveniți din învățători cu o pregătire specială numai de șase luni și cu nevoi materiale, care le suprimă orice avânt spre lucrul trainic și bun.

b) La mare impas se găsește Biserica ortodoxă română din Dobrogea Nouă și din cauza multelor secte ce s-au cuibărit prin diferite sate, secte conduse de străini, — după cum vom vedea mai jos, — având tendințe centrifugale și de subminare a Statului român prin acțiune fățușă ori clandestină. O mare greșală s-a făcut și la colonizarea Cadrilaterului, când nu s'a cercetat și credința religioasă a coloniștilor aduși aci.

Este lucru constatațat, că mulți din aceștia au venit în satele Dobrogei Noi cu sămânța cea rea a erziei sectare care, aruncată acolo unde nu sunt preoți sau sunt slab pregătiți (cursiști în deosebi), a încolțit și a prins rădăcini în sufletele celor șovăelnici, luând astfel proporții duhul rătăciri și al trădării de țară.

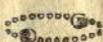
Spre documentare, dăm mai jos numele satelor contaminate de duhul cel rău al sectarismului, în Cadrilater. În Caliacra, sunt secțanți în: Bazargic, Armutli, Ghelengic, Prisăcani, Vladimirești, Voi-

nești, Ceatalar, Hoşcadân, Duranlar, Hamzalar, Cloșca, Sarimeșe, Rasoviceni, Satâlmâș, Vasilievo, Cernacco, Preselenji, General Stan Poetaș, Dragoș-Vodă, Șabla, Spasova, între conducători fiind și străini de neam: Ganciu Teodorof și Cristel Dobre; iar în Durostor în: Acbunar, Aidemir, Almalău, Alfatar, Avdula, Beibunar-Cairac, Cainargeaua Mare, Cercovna, Cocina, Doimușlar, Popina, Srebârna, Uzulchioi, Vetrina, Asfatchioi, Cusuiul din Vale, Garvân, Antimova, Caraacii Mari, Căzâlgicli, Calipetrova, Cranova, Docilar, Silistra, Turtucaia, între conducători fiind și străinii: Sava Tremurici, Petre Panef și M. Ganef.

Unele din satele de mai sus sunt așezate pe graniță. Pericolul sectar pentru ele, din punct de vedere național, evident, este și mai mare.

Față de această situație destul de serioasă, nu este decât o posibilitate salvatoare: Statul, respectiv Ministerul Cultelor, să ia în bugetul său un număr de misionari pentru Dobrogea Nouă, cari să se ocupe exclusiv cu combaterea sectelor și ferirea drept-credincioșilor creștini de contaminare. Preoții singuri, — cu nevoie mari ce au pe cap, sub toate laturile (au salarii derizorii, parohiile li se intind și pe o rază de 30 km., fiind alcătuite din 5—20 de sate etc.) —, nu pot face față sectarismului, care e bine organizat și gras subvenționat din afară și din locuri misterioase.

Aceasta este situația, privită cu mult optimism, a Bisericii ortodoxe române din Dobrogea Nouă. Cine are urechi de auzit, să auză!

Biserica „Sf. Gheorghe” din com. Accadânilor, jud. Durostor, sfîntită în 1937

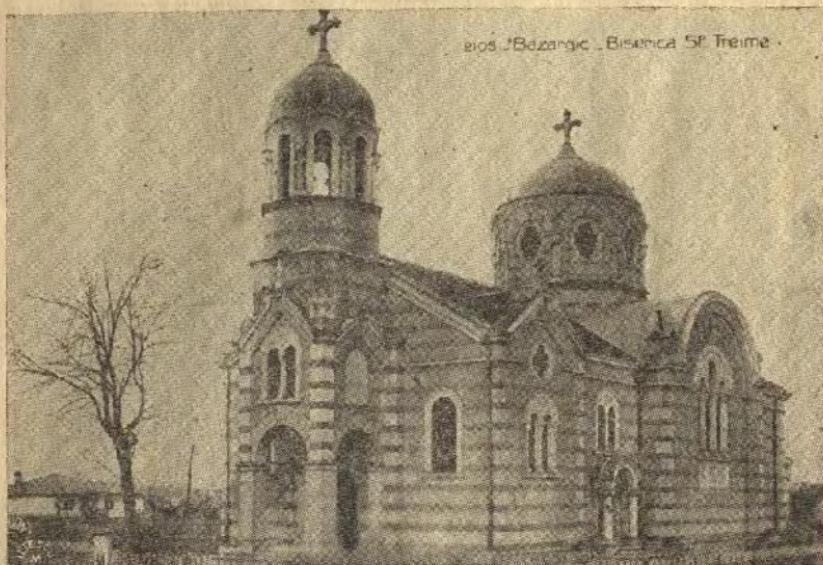

Altarul bisericii „Sf. Gheorghe” din Accadânilor, județ. Durești

Biserica „Sf. Gheorghe”, Catedrala orașului Bazargic, renovată în 1928 și clopotnița construită în 1930. Lucrările au costat 1.600.000 Lei

Analele Debreceni XIX, vol. III.

Biserica Sf. Treime din Bazargic, reparată în ultimul deceniu

Împunătoarea Bisericii ce se ridică de sf. Episcopie de Constanța, la Schitul „Sf. Cruce de leac” dela Dervent, jud. Durostor

CETĂȚI, MUZEE ȘI COLECTII DE ANTICHITĂȚI DIN SUDUL DOBROGEI

de IOAN MICU
Conservatorul Muzeului Regional
al Dobrogei

Considerațiunile privitoare la trecutul mult depărtat al Dobrogei ţin în general să sublinieze două lucruri: întâi, chipul unitar și armonic în care se imbină „inițiativa etnică” și „solidaritatea organizatoare a ordinei romane”¹⁾; al doilea, raritatea unui asemenea colț de pământ, care pe o întindere atât de mică a cuprins o istorie atât de bogată și sbuciumată²⁾. Desigur, aceste considerații, cu sublinierile respective, nu fac altceva decât să constate continuitatea de viață în această regiune, pe care geografilii antici se deprinseseră să o numească Scythia Minor. Fiind vorba de viață omenească în Dobrogea, trebuie reșinut faptul deosebit de important că această provincie pontodanubiană e un străvechi ținut de așezare omenească, fiind locuit chiar din paleoliticul superior³⁾.

În toată această lungă scară a timpului, au lăsat urme adânci: o înfloritoare epocă preistorică, antichitatea greco-romano, cultura bizantină, ca să nu mai vorbim decât privitor la istoria veche a Dobrogei. Un studiu de ansamblu, competent și de vederi complete — fiindcă a utilizat aproape tot ce a dat știința arheologică românească pe acest teren de cercetări — asupra trecutului dobrogean, a scris acum zece ani, cu ocazia acelui ciclu de conferințe ale Universității Libere, despre Dobrogea, finite sub auspiciile așezământului cultural Ion C. Brătianu, d-l prof. I. Andrieșescu: *Arheologia și istoria veche a Dobrogei*⁴⁾.

¹⁾ N. IORGĂ, *Drepturi naționale și politice ale Românilor în Dobrogea. Considerații istorice*. (Trad. în An. Dobr., IV 1, 1923, p. 3).

²⁾ Ion IONESCU dela Brad, *Excurs. agric. în Dobr.*, în an. 1850. (Trad. de FL. MIHĂILESCU, în An. Dobr., III, 1922; R. VULPE, *Activ. arch. în Dobr.*, (An. Dobr., IX, vol. I 1928, p. 117).

³⁾ Dr. N. MOROȘAN, *Dovezile existenței oamenilor fosili în Dobrogea* (An. Dobr., XVIII 1937, pp. 112—113).

⁴⁾ Publ. de „Cartea Rom.”, Buc., 1928.

Numele descoperiri de material preistoric, scos la lumină fie în urma săpăturilor sistematice dela Atmageaua Tătărească și Cernavoda, fie sporadic și întâmplător pe baza numai a unor sondagii făcute pe malul dunărean între Turtucaia și Silistra, imediat după alipirea sudului Dobrogei, au condus la înlăturarea unor presupuneri după care acest colț de pământ românesc era considerat inferior, în privința populației, seminșilor din regiunile apropiate de lumea egeană și hellenă. Au căzut deasemenea părerile că Dobrogea era legală mai mult de lumea balcanică. Descoperirile — astăzi tot mai evidente prin rezultat — conduc fără pic de îndoială la justă precizare a lui Vasile Pârvan, că Dobrogea reprezintă un grad înalt de cultură și civilizație, în directă legătură cu lumea nord-dunăreană.

* * *

Sudul Dobrogei a fost cercetat și sub latura preistorică și sub aceea istorică, greco-romană și bizantină. Sub trecută dominație, el a fost obiect de cercetare, din punct de vedere arheologic, pentru că în dintre savanji cu renume : Jireček, Skorpil și Kalinka. Cercetările făcute de ei însă sunt departe de a egala activitatea arheologică din restul Dobrogei, unde Vasile Pârvan și emulii săi au făcut mărturia unei intense preocupări prin săpăturile întreprinse în importantele centre antice¹⁾. Adevărul acestei afirmații iese convingător la lumină printr-o confruntare, orăt de fugitivă, a două hărți²⁾ : harta întocmită de d-l G. Popa-Liseanu, alăturață studiului „Cetăți și orașe greco-romane în nou teritoriu alipit al Dobrogei”³⁾, și harta — complectare a celei făcute de Vasile Pârvan⁴⁾ — dela sfârșitul lucrării d-lui Radu Vulpe, „Activitatea arheologică în Dobrogea”⁵⁾.

In 1913, prin urmare chiar în anul realipirii celor două județe din sud, V. Pârvan, însoțit de elevii și colaboratorii săi, păsește pe acest teritoriu, care se va arăta chiar dintru început fructuos, pentru ca în anii următori întregul ținut sud-dobrogean să fie supus unei temeinice explorări. Comunicările făcute de Pârvan la Academie, cu privire la cercetările și săpăturile arheologice, sunt tot mai pline de noutăți. Opera sa găsește sprijin chiar în oficialitatea județeană a re-

¹⁾ R. VULPE, studiu cit., p. 135.

²⁾ Ibidem.

³⁾ Buc., 1914, 98 p. Cu o hartă și ilustrații.

⁴⁾ Anexată vol. I, Cetatea Ulmetum.

⁵⁾ Vezi p. 135.

giunilor unde se lucra. Astfel e demn de amintit prefectul Cămărașescu, de concursul căruia a fost susținută în partea ei maximă activitatea arheologilor noștri. Sunt cercetate nu numai antichitățile de pe frumătaria danubiană, ci deasemenea cele din interior și de pe litoral.

Marele război, prin invazia destrucțivă a trupelor străine, a făcut — de asemenea ca pretutindeni în cuprinsul Dobrogei — să dispară multe din piesele arheologice colecționate. Furate de Germano-Bulgari, numeroase monumente au rămas pierdute pentru totdeauna, fie că au intrat în posesia unui cunoșător, care — după expresia lui Vasile Pârvan — „le-a pus bine în Germania ori Bulgaria, dacă nu cumva s'a întîmplat altceva: un bun burghez din aceleași națiuni va fi luate marmora ca simplu material prețios și a întrebuința-o ori vândut-o ca atare, documentul istoric fiind distrus”¹⁾.

După războbi, activitatea arheologică a reînceput, în acest sud al Dobrogei, să îi firul întrerupt, timp de aproape cinci ani, dela războbiul mondial. În sprijinul acestei activități a venit duioasa dragoste pentru vestigiile trecutului, manifestată de acele spirite de elită care, rănite de nepăsarea omenească, s-au apucat — cu sacrificii proprii — să împlinească, acolo unde lipsea, opere de culegere atentă și conservare a scumpelor relicve străbune.

* * *

Inainte de prezentarea cetăților sud-dobrogene, e bine să se înceapă cu așezările umane cele mai vechi, deci cu cele preistorice, mai cu seamă pentru că aici, în sud, s-au făcut cele dintâi săpături și cercetări în legătură cu preistoria Dobrogei. Astfel, la Cadichioi, Vetrina, Damadas, Cuciuc-Ghiol, a făcut săpături dr. prof. Ion Andrieșescu. S-au găsit obiecte preistorice numeroase și reprezentative. La Cadichioi s'a descoperit ceramică pictată de tip Cucuteni²⁾, așa cum a găsit Carl Schuchhardt³⁾ în stațiunea eneolică dela Cernavoda, unde

¹⁾ Rânduri scrise de V. P. cu adâncă durere pentru dispariția, în modul citat, a multora dintre piesele arheologice histriene, printre care două de o importanță considerabilă: capul zeului Helios, opera originală greacă de pe la 300 a. Chr. și un stâlp frumos de marmoră albăstrie, cuprinzind epitaful Tânărului defunct Meidias fiul lui Aristaos, în distihuri elegiace. (Cf. V. P., *Histria VII*, în *Mem. Secț. Ist.*, S. III, T. II, pp. 26—27).

²⁾ Cf. *Raport al Muzeului Național de Antichități pe 1915*, Buc., 1916, p. 15.

³⁾ C. S., *Cernavoda, eine Steinzeitsiedlung in Thrakien*, în *Prähist. Zeitschr.*, XV, 1924, p. 9 și urm.; în completarea acestei lucrări, v. A. LANGSDORFF și I. NESTOR, tot în *Prähist. Zeit.*, XX, 1929, p. 14 și urm.

a săpat, în chip sistematic, în timpul războiului din urmă. Tot la Cernavoda s'au executat săpături, în vara anului 1936, de către d-l I. Nestor¹⁾.

In afara de activitatea d-lui prof. I. Andrieșescu, tot pe tărâmul preistoriei dobrogene sudice, e remarcabil aportul pe care l-a adus d-l *Vladimir Dumitrescu* prin cercetările și săpăturile făcute la Atmăgeaua Tătărească, stațiune eneolitică din jud. Durostor. Ceramica scoasă la iveală e identică, în motive, cu aceea dela Cernavoda și cu aceea de tip Gumelnîța. În legătură cu motivele ornamentale de pe ceramica pictată din această stațiune eneolitică, d-l *Vladimir Dumitrescu* a făcut o comunicare la *Congresul internațional de științe preistorice și protoistorice* dela Oslo, finit în cursul lunei August 1936²⁾.

O concluzie, în privința legăturii acestui finit cu lumea nord-dunăreană, se poate trage tocmai din observarea identității între tipul de ceramică pictată din dreapta și cel din stânga Dunărei.

Trecând la vremurile istorice, trebuie semnalat că „Dobrogea a făcut mai înfai partea din domeniul de colonizare al Ellenilor și anume din acela care fu creat de prima mișcare a acelei vieți active a Ioniiei, care simțea nevoie de a radia peste tot pământul”³⁾. Expansiunea colonilor greci, pornind dela Byzanț și înaintând prin Odессос și Dionysopolis spre Olbia — „pe liziera acelei lumi barbare, unde cerealele din interior și blănurile nordului așteptau punerea lor în valoare de către negustorul călător”⁴⁾ — urcând apoi prin Troesmis la Axropolis și coborând până spre Silistra⁵⁾, a cuprins în rețeaua sa întreaga regiune dintre Dunăre și Mare, cu șapte secole înainte de Cristos.

O însemnatate exceptională au, pentru Dobrogea, coloniile grece de pe litoral, acea pleiadă de cetăți cu o deosebită înfașurare marină și comercială. Mărturiile istoricilor antichității și săpăturile arheologice au permis cunoașterea vieții cu totul evoluante, pe care o duceau colonișii finiturilor grecești, în continuă lor legătură cu băştinașii

¹⁾ Cf. *Cercetări preistorice la Cernavoda*, în *Analele Dobrogei*, an. XVIII 1937, pp. 1—21.

²⁾ Publicată în *Annals of Archaeology and Anthropology* (Liverpool), XXIV 1—2, p. 3 sqq., sub titlul *The painted decoration of the pottery from the eneolithic station near Atmăgeaua Tătărească*; cf. și *An. Dobr.*, XVIII, 1937, p. 222, sub *Atm. Tătăru*.

³⁾ N. IORGĂ, o. c., p. 3.

⁴⁾ Ibidem.

⁵⁾ Ibidem, p. 4.

Traci, în epoca dinainte și apoi de după stăpânirea romană. Din contactul cu lumea greacă viața Dobrogei antice a căpătat un caracter cultural și o neîntreruptă bază de progrese economice, la care lumea romană a adăugat trăinicia unei stăpâniri și garanția unei protecții. Sub această dublă egidă, Dobrogea — ca peste tot locul unde elementul roman s'a alăturat celui grec — a însemnat, nu numai din punct de vedere militar și economic, dar și cultural, mai mult decât toate celelalte regiuni ale țării.

În rândurile ce urmează se va face o prezentare sumară a cetăților din sudul Dobrogei, mai mult cu scopul de a arăta, prin date, întru cât arheologia română și cercetările științifice făcute au scos în lumină noi amănunte cu privire la un trecut aşa de îndepărtat și încă plin de necunoscut.

Lângă Ecrene, pe dealul cu aspect de munte — are o înălțime de 252 m. — sunt rămășițele unui castru roman, amintit și de Jireček în lucrarea sa „Das Fürstentum Bulgarien“, pe care locuitorii circumstanții le numesc „Haciua Calessi“, în amintirea locului de întâlnire al pelerinilor musulmani în drum spre Meca¹⁾). În antichitate și se spunea Gerania sau Crania, aşa cum e întâlnit numele acesta atât în actele Patriarhiei din Constantinopol (sec. XV) cât și într'un portulan din 1408²⁾.

Balcicul corespunde neindoeinic cetății maritimie numită întâi Krunkoi, Izvoarele, desigur după mulțimea acestora și pe locul cetății și prin imprejurimi³⁾). Numele de Dionysopolis l-a luat mai târziu, datorită următorului eveniment legendar: după o furtună, valurile au aruncat pe mal o statuă a zeului Dionysos, pe care locuitorii au luat-o, și au ridicat un sanctuar și, în cinstea acestui zeu al vinului, au hotărât să-i dea orașului omonizul⁴⁾.

Nu se cunoaște data precisă a întemeierii acestui oraș, însă ca pentru toate celelalte așezări grece de pe litoralul Pontului Euxin, se poate da cu aproximație sec. VII sau VI a. Cr. Skymnos ne informează că orașul era locuit de „Greci amestecați“, μηδές Ἑλλήνες

¹⁾ V. STROESCU, *Pe căile străbunilor*, vol. II, p. 62 (Edit. Tip. „Comercială“, Bazargic, 1925).

²⁾ C. POPA-LISEANU, *Cetăți și orașe greco-romane în nouă teritoriu al Dobrogei*, p. 14.

³⁾ O. TAFRALI, *Dionysopolis în An. Dobr.* IX, vol. II, 1928, p. 9.

⁴⁾ Ibidem, p. 10.

veniți din diferite regiuni și amestecați cu băștinașii¹⁾. Legenda de mai sus, pe lângă nota cu privire la instaurarea unui cult special pentru Dionysos, lasă vag să se întrevadă totuși o influență a populației indigene, scytho-thrace, stăpână pe interiorul țării, care adora pe Sabazios, zeul local, însă în trăsături comune cu Dionysos²⁾.

Dionysopolis împreună cu *Istros*, *Tomis*, *Callatis* și *Odessos* formează, în sec. III a. Chr., confederația cunoscută sub numele de *Pentapolis*, care, în sec. II, prin adeziunea cetății *Marcianopolis*, se transformă în *Hexapolis*, τὸ ιονίων τῆς Ἐξαπόλεως τοῦ εὐωνύμου Πόντου. Această confederație nu făcea parte din Moesia Inferior³⁾, ci se bucură, în vremea stăpânirii romane, de autonomie, după cum o dovedesc de altfel inscripțiile, din care se poate vedea rolul oficial ce aveau guvernatorii față de orașele grece de pe litoral. Confederația își avea dieta și sacerdotul ei, la Tomis⁴⁾, numit Ποντιάρχης.

Pentru a-și păstra libertatea, în fața tendințelor de cucerire ale puterii romane, *Dionysopolitanii* trimite o ambasadă, în frunte cu marele preot *Akornion*, la regele statului geto-dac *Burebista*, care își va înfiinde dominația din jos de Dunăre, până la Haemus. Într-o inscripție⁵⁾ vestită, de prin anul 48 a. Chr., găsită la Balcic, este expusă, pe scurt, cariera politică a lui Akornion, dar totodată lasă să se intrezearească insuși sistemul politic al marelui rege get⁶⁾.

Akornion fusese mai înainte solul orașului său către tatăl lui Burebista, pentru a-i cere, în numele concetășenilor săi, protecție. Preot în numeroase rânduri al zeului eponym Dionysos și al celorlalți zei ai cetății, „a împlinit — după spusa inscripției — cum trebuia și cu mătinimie procesiunile și sacrificiile pentru zeu”. Tot despre el spune mai departe: „și, în timpul din urmă, regele Burebista, ajungând cel dintâi și cel mai mare dintre regii din Tracia, și stăpânitor al tuturor ţinuturilor de dincolo și de dincoace de Dunăre, Akornion a fost și pe lângă acesta în cea dintâi și cea mai mare apropiere și a obținut cele mai bune rezultate pentru patria sa, inspirind și colaborând la cele mai eficace măsuri și, nu mai puțin, câștigând buavoința regelui

1) Ibid, p. 10.

2) Ibid.

3) GR. TOCILESCU, *Mon. epigr. și sculpt.*, p. 67.

4) Ibid.

5) Cf. KALINKA, *Ant. Denkm. in Bulgarien*, nr. 95, col. 87 și urm.; Dittenberg, *Syll.* nr. 762; O. TAFRALI, *La cité pontique de Dionysopolis*, p. 64—65, inscr. nr. 1.

6) V. PÂRVAN, *Getica*, p. 78.

pentru măntuirea cetății sale și, deasemenea, în toate celelalte ocazii, oferindu-se fără rezervă pentru împlinirea soliilor orașului și luându-și asupra sa fără întârziere înfruntarea primejdiorilor, numai spre a izbui în toate chipurile la căștigarea unui folos pentru patria sa¹⁾:

Burebista s'a servit de Akornion, la rândul său, în legăturile diplomatice cu Romanii, trimițându-l într'o ambasadă la Pompeius, care — în anul 48 — tocmai se afla într'unul din orașele macedonene, Heracleea²⁾.

Pentru tot ce făcuse, în interesul propriei patrii, Dionysopolitani îi au ridicat în agora o statuă de bronz și au hotărât să-l cinstească în fiecare an, în timpul sărbătorilor lui Dionysos, cu o coroană de aur³⁾.

Păstrarea libertății — lucru pentru care Akornion ceruse protecția lui Burebista — nu va dura prea mult, iar Dionysopolis, ca și celelalte cetăți grece, va trebui să recunoască dominația romană⁴⁾.

Portul Cavarna de astăzi a fost identificat, din mărturiile istoricilor antici⁵⁾ și după săpăturile făcute⁶⁾, cu *Bizone*, Βιζώνη, colonie doriană a Mesembriei, fundată în sec. VI a. Chr., iar impunătoarea colină Ciracman, cu acropolea aceleiasi cetăți. Numele coloniei e cu siguranță trac⁷⁾, mai ales că — aşa cum am remarcat și la Dionysopolis — navigatorii greci ai coloniilor de pe litoral erau în amestec, fără indoială, cu populația indigenă. Deci, în Bizone, ca în toate celelalte colonii grece, este vorba de o populație rezultată din alăturarea elementului barbar — după expresia greacă — sau mai bine autohton la cel hellen supravenuit.

Bizone a pierit, ne informează mai toți geografi antichitatei, din cauza deselor cutremure de pământ.

1) Idem, pp. 78, 79.

2) O. TAFRALI, *Dionysopolis*, p. 13.

3) Ibid., pp. 13 și 14.

4) Ibid., p. 14.

5) Cf. STRABO, *Geografia*; Plinius, *Historia Naturalis*; Pomponius Mela, *De situ orbis*; Arrianus, *Periplus Ponti Euxini*; Scymnus, *Orbis Descriptio*; Anonimul Ravennat, etc. (Vezi bibl. în lucrarea d-lui O. MĂRCULESCU).

6) O. MĂRCULESCU, *Bizone — Portul Cavarna*, în *An. Dobr.*, XV, 1934, pp. 145—161.

7) G. G. MATEESCU, I *Traci nelle epigrafi di Roma*, în *Ephemeris Dacoromanica*, I, 1923, p. 87: *Bō'γç*, *Bō'ços*, *Bii(h)us*; V. PÂRVAN, *Géética*, p. 237: numele de persoană *Δέο* — *Bō'ços*, format ca și *Deo-spor*, *Deo-pus*; O. MĂRCULESCU, o. c., p. 148: „numele coloniei vine dela însuși fondatorul ei, *Tracul Bō'ços*“.

La capul Caliacra se află o fortăreață a Getilor Terizi¹⁾, bine situată pe această intrătură de calcar în mare. Un zid întreit făcea aproape inexpugnabilă cetatea, care — după informația lui Strabo — a fost transformată în burg și tezaur al lui Lysimachos²⁾. Colonii greci s-au așezat și aici, dând cetății geto-firizice un caracter comercial, aşa cum o va găsi dominația romană și epoca bizanțină, căreia de asemenea aparțin toate fortificațiile ce se văd azi în ruine, acele trei ziduri de mai sus.

Între Cavarna și Capul Caliacra, cam la jumătatea drumului, la Ghiaur-Suiuciuc, sunt urme greco-romane.

Geografii antichității precum și unele hărți vechi³⁾ dau numele unui port existent la sudul Callafidei, care — după toate probabilitățile — nu-i altul decât actualul punct Șabla, unde și astăzi se văd, la far, resturi de ziduri pe o distanță de câteva sute de metri în mare⁴⁾. Portul Carilor, *Carum Portus*, folosea o minunată situație geografică, fiind, pe litoral, la o distanță egală, între Callatis, la nord, și Tziiris, la sud.

Trecem la cetățile de pe malul Dunărei.

O explorare⁵⁾ a graniței dunărene a făcut-o d. prof. D. Teodorescu dela Universitatea din Cluj, între Silistra și Turfucaia, precum și unele săpături la Vetrina (*Tegulicum*) și Cadichioi (*Candidiana*) la care au luat parte regretatul G. G. Mateescu, specialist în antichități fraco-romane, și d. prof. Paul Nicorescu dela Universitatea din Iași. S-au descoperit, pe această porțiune, urme din anticul drum roman și câteva stațiuni de mai mică importanță.

¹⁾ V. PÂRVAN, *Getica*, p. 231, p. 268, P. compară numele acestei cetăți, *Tirisis* (Strabo), ortografiat în *Itinerarii* și *Trissa*, *Tirissa* ori *Turisia* (cf. notele lui Müller la *Ptol.* III 10, 3: Τύρισις ἡ πόλη, și Müller, *Itin. Rom.*, s. v.), cu numele unui oraș, *Tyrosa* (cunoscut și din alții autori antici: v. citatele la Müller, vol. I 1, p. 517), din *Emathia*, undeva la Apus de *Pella* (*Ptol.* III 12, 13 și hărțile 20 și 21 Müller), care amintește deasemenea numele râului *Tyras* și numele de persoană *Turesis*. În privința originei acestei localități de pe capul Caliacra, Tomaszek (Die alten Thraker, II 2, 76) o bănuiește dacică.

²⁾ Ibidem, p. 50.

³⁾ G. POPA-LISEANU, o. c., pp. 42—54.

⁴⁾ V. STROESCU, o. c., vol. III, p. 77.

⁵⁾ Rap. a. activ. Muz. Naț. de Ant., 1915, p. 14 și urm.; R. VULPE, Act. arh. în Dobrogea, p. 135.

Orășelului de azi Turtucaia, așezat în fața Argeșului, pe malul dunărean din dreapta, îi corespunde anticul fort *Transmarisca*, calificat astfel într-o inscripție din colecția generalului Mavros — studiată, după intrarea ei în Muzeul Național de Antichități, de Tocilescu¹⁾, — care prezintă următorul conținut, cu complectările celui ce a studiat-o :

„*Impărații Caesari Gaius Aurelius Valerius Diocletianus și Marcus Aurelius Valerius Maximianus* cei pioși, fericiți neînvinși Auguști, și *Flavius Valerius Constantius* și *Galerius Valerius Maximianus* prea nobilii Caesari, cei mai mari invingători ai Germanilor pentru a cincea oară, ai Sarmatilor pentru a patra oară, ai Perșilor pentru adeuă oară, ai Britanilor, după ce învinsere desăvârșit pe neamurile vrășmașilor, întărint liniștea impărăției lor, zidiră fortăreața *Transmariscei*“²⁾.

Cum monumentul poate fi datat între anul 294, când Dioclețian ia titlul de *Germanicus Maximus quintum*, și a. 299, când e numit *Germanicus Maximus sextum* și *Sarmaticus Maximus quartum*³⁾, poate fi datată — după el — însăși fundarea fortăreței Transmarisca.

In inscripția, astfel reconstituată de Tocilescu, numele Transmarisca are mențiunea *praesidium*, care a fost interpretată în sensul de *monumentum*⁴⁾.

După unii savanți străini, cum și după Hasdeu, Transmarisca ar însemna „*în fața râului Marisca*“⁵⁾. Cum în fața Turtucaiei se varsă Argeșul, acesta n'ar fi altul decât râul Marisca sau *Mariscus*. Identificarea, indoelnică numai prin faptul că numirea nu e atestată în niciun izvor, a fost de mulți contestată⁶⁾.

In inscripția amintită e vorba de războale purtate de *Diocletian* în contra neamurilor barbare, la Dunăre. In anul 282 d. Cr., în timpul lipsei sale, — se află în Asia — triburile sarmate se răzvrătesc. Germanii trec Dunărea și iau în slăpânire finuturi din imperiu. Dioclețian reușește să restorneicească autoritatea romană la Du-

¹⁾ Toc., o. c., nr. 21.

²⁾ Ibid., p. 175.

³⁾ Ibid., pp. 175—176.

⁴⁾ Ibid., 178.

⁵⁾ Manner, Geogr., VII, 114; Reichard, Orbis antiquus, Dacia; Hasdeu, Istoria critică a Românilor. Citați de TOCILESCU, o. c. p. 179, nota.

⁶⁾ Böcking, Notitia Dignitatum Bonn. e 1853, I, p. 464; PR. TOCILESCU o. c., p. 179.

năre, întărind fluviul cu forturi militare, *munimenta*. Pe unele le reconstruiește, pe altele acum le înalță întâi. Luptele, la Dunăre, cu *Gothii*, *Iazigii*, *Marcomanii*, *Quazii*, *Iutungii* și *Carpii*, sunt necurmărate. În cursul acestor lupte, crede Tocilescu¹⁾, s'a simțit nevoie zidirii unui *castel*, care să garanteze, aici, fruntașia dunăreană. Castelul s'a infăptuit după incelarea războaelor aşa de numeroase, în care — pe drept — Dioclețian a purtat de optprezece ori titlul de general invingător, imperator.

Dela *Procopius*²⁾ aflăm că împăratul *Constantin cel Mare* a pus să se zidească un castel, pentru asigurarea ambelor țărmuri dunărene, în acest punct, în Dacia, opus Transmariscei: *Daphnis*. Tot Procopius dă o scurtă relație despre o reconstrucție din temelie a castelului Transmarica. În acest fort staționau trupe auxiliare și două cohorte din *Legio XI Claudia*³⁾. S-au găsit numeroase țigle cu stam-pila acestei legiuni. Astfel pe una, descoperită la Silistra — azi în muzeul de antichități din Sofia — și publicată de Kalinka (*Die Antike Denkm. in Bulg.*), se poate citi: *Leg(io) XI Cl(audia) F(elix) Ti(ans) M(arisca)*.

La Cadichioi, amintit mai sus și ca stațiune preistorică, se află de asemenea un fort militar, *Candidiana*, unde era cantonat un detașament al Legiunei XI Claudia, care își avea sediul la *Novae*, azi *Steklen*, lângă *Șiștov*.

Tegulicum, astăzi *Vetrina*, era situat — pentru a fiu sub vizibilă siguranță regiunea dimprejurul său — la jumătatea distanței dintre Candidiana și Durostorum. Situarea sa aici se explică tocmai prin tendința de întărire a liniei dunărene, unde ostroave și ape mai scăzute o făceau ușor de trecut. Aici, ca și la Candidiana, se aflau detașamente din legiunea menționată și din Legio I Italica, cu sediul la Novae, după ce legiunea de acolo trecuse la Durostorum.

Nu mai e nevoie să se vorbească de identificarea antică cetății *Durostorum* cu însuși orașul Silistra de azi, lucrul fiind stabilit cu deplină și definitivă siguranță. Deși *Ptolemeu* îl amintește numai din sec. II d. Cr., existența lui e desigur cu mult anterioră. Părerile cu

¹⁾ O. c., p. 177.

²⁾ *De aedificiis*, IV, 6, 13.

³⁾ Astfel, în sec. II—III, o *cohors I Thracum Syriaca* (cf. V. CHRISTESCU, în *Dacia*, V—VI (1935—1936).

privire la originea sa celtică¹⁾, întemeiate pe numele considerat astfel, au fost rând pe rând înălțurate de Tomaschek²⁾ și Pârvan³⁾. Într-o monografie istorică a cetății durostorene⁴⁾, Vasile Pârvan stătornicește istoria acestei cetăți dela originea sa geto-fracă, până în timpul lui *Marcus Aurelius*, când ajunge *municipium*, și — apoi — până în epoca bizantină, când existența ei continuă sub diferitele dominații barbare⁵⁾.

Traian a făcut din Durostorum un castru puternic, legionar, iar pentru apărarea Moesiei Inferior de năvălitorii transdanubieni, a mutat acolo, dela Novae⁶⁾, Legiunea XI Claudia. Impăratul pregătește strategic, prin construcții și înființări de garnizoane mari legionare, Moesia Inferior, pentru stăpânirea câmpiei muntene. Atenția lui e fixată, pe tot *limes danubianus*, asupra a două puncte, pe care le va întări în chip deosebit: *Durostorum* și *Troesmis*. În acelaș scop, o serie de fundații urbane: *Nicopolis ad Istrum*, *Marcianopolis* și *Abrittus*⁷⁾.

Durostorum a dat pe invingătorul Hunilor în Câmpurile Cata-launice, pe generalul *Aetius*.

Din cauza invaziunilor barbare, continue și destructive, *Justiniān* a fost nevoit să reconstruiască ori să pună temelie nouă de întărituri pe granița bătrânlui fluviu. Printre cetățile și castelele reconstruite se numără și Durostorum.

A fost și reședință episcopală.

Dar sudul Dobrogei nu avea cetăți și forturi numal pe malurile celor două mari ape, ci chiar în interior, aşa cum întîlnim și în nord. Linia de cetăți de pe mediana Dobrogei, pornind dela *Ibida*, trecind prin *Ulmetum*, *Tropaeum Traiani*, *Civitas Ausdecensium*, se continua în sud prin două cetăți de seamă: *Abrittus* și *Zaldapa*.

¹⁾ Așa cum s'a dovedit pentru *Arrubium* și *Noviodunum* (cf. V. PÂRVAN *Getica*, p. 65 și H. HUBERT, *Les Celtes depuis l'époque de La Tène*, Paris, 1932 p. 46 și urm.).

²⁾ *Die alten Thraker*, II, 1, p. 73 și p. 81.

³⁾ *Getica*, p. 236: „Dacă ne-am gândi la o deformare a lui *Durazis* în *Turesis*, încă tot la rădăcina getică *Duras* (numele regelui dinaintea lui Decebal) am trebui să reflectăm întâi, cf. și *Durostorum*“.

⁴⁾ *Municipium Aurelium Durostorum*, în *Rivista di Filologia e d'Istruzione classica*, II, fasc. 3, Torino, 1924.

⁵⁾ R. VULPE, o. c., pp. 140—141.

⁶⁾ V. mai sus.

⁷⁾ V. PÂRVAN, *Getica*, p. 118.

*Abrittus*¹⁾, puternică cetate în Dobrogea meridională, a fost identificată cu satul actual Abităt Calessi. Face parte dintr-o foarte importantă fundații urbane din Moesia Inferior — citate puțin mai înainte, — din epoca traiană, când împăratul, al cărui nume e aşa de trainic legat de Dobrogea, voia să asigure și să fortifice aceste teritorii în vederea dominației regiunilor transdanubiene. Pârvan dă lui *Abrittus* calificativul de „*puternicul*”²⁾ și îl prezintă ca pe un centru roman civilizator, aşa cum rezultă de alțfel și din considerațiile pe care le face *Kalinka*³⁾, în privința aceleiași cetăți. *Škorpil*⁴⁾, cel care a identificat *Abrittus* și a făcut săpături arheologice aici, îl infățișează în adevăr ca pe o cetate bine fortificată, cu 32 de turnuri și sase porți, cu val de pământ împrejurul zidului.

Dela *Abrittus* porneau șosele spre *Callatis* și *Tomi*, spre *Marcianopolis* — prin *Zaldapa* — și *Odessos*, spre *Durostorum*, ca dintr-un centru de încrucisare a căilor de comunicație în partea de miazăzi a Dobrogei.

In timpul creștin, *Abrittus* a fost reședință episcopală. Săpăturile întreprinse de *Škorpil* au scos, printre alte antichități creștine, la lumină, o biserică, presupusă ca aparținând vremii lui Constantin cel Mare.

In 1916, tot la *Abrittus*, a făcut săpături G. G. Mateescu, pe care însă marele război le-a întrerupt.

Intre Ghelengic și Alacichioi se află *Zaldapa*, o așezare cu caracter urban, de acelaș fel cu *Abrittus* și *Tropaeum Traiani*⁵⁾. Numele cetății e scythic⁶⁾.

¹⁾ Pârvan, în *Getica* (p. 225) pune *Abrittus*, ca nume, alături de *Brettovia* cf. și *Ἄβριττην* alături de *Brettia*, după cum — spunea el — numele râului *Αράβων* din *Pannonia* (*Ptol.* II 11, 3 și II 14, 1) trebuie fatal pus în legătură cu numele Juului la acelaș autor, *Ταῦρον*, în *Dacia* (III 8, 2), pe baza analogiilor de prosthesisă, ca în *Samus* în *Dacia* și *Asamus* în *Moesia*, *Amutria* alături de *Mātrēs*, *Ἀλαττα* alături de *Λεπτοί* în compusul *Δευτύλεπτος*, sau în nume de persoane, ca *Αρήδανος* alături de *Μήδουνος*, etc. (cf. materialul la *Tomaschek*, II 2, s. v.).

²⁾ *Getica*, p. 118.

³⁾ O. c., p. 349 și urm.

⁴⁾ In *Bulletin de la Société archéol. de Varna*.

⁵⁾ R. VULPE, *Dobrogea meridională în antichitate*. (*Analele Dobrogei*, XIX vol. II, 1938, p. 29).

⁶⁾ Cf. V. Pârvan, *Numele de râuri daco-scythice*, p. 4 și 28; acelaș, *Getica*, p. 231 și 270; C. BRĂTESCU, *Populația Dobrogei*, în *An. Dobr.*, IX, vol. I, 1928, p. 205. — *Zaldapa* = apa galbenă. Pârvan arată, în legătură cu *Apo-fluvius*, Carașul de azi, că numele e mai degrabă scythic, comparându-l cu *Cal-abaeus*, și *Zald-apa*, decât thraco-getic, deci contrar părerii lui *Tomaschek* (o. c., II 2, 91 cu 77). Pentru aceeași părere contrară, Pârvan utilizează numele *Burd-apa* și *Boapd-wapse* (Tom. II 2, 61). cf. *Getica*, pag. indic.

In timpul invaziei Avarilor, când un număr mare de localități din Moesia și Scythia au fost pustiate, cele mai importante orașe și totodată cele mai fortificate din această regiune — *Ratiaria, Bononia, Akys, Durostorum, Zaldapa, Panassa, Marcianopolis și Tropaeum Traiani* — au căzut sub stăpânirea năvălitorilor¹⁾. În ultimii ani ai domniei lui *Mauricius*, sfârșitul sec. VI și începutul sec. VII, dispar pentru totdeauna, în noaptea care acoperă ținuturile dunărene, orașe ca *Marcianopolis* și *Novae*, unul din cele mai importante orașe ale Moesiei, aşa cum dispare și mare parte din orașele din interior, de pe Dunăre și de pe litoralul Mării Negre²⁾.

In afara de Abrittus și Zaldapa, un alt centru urban important în interiorul sudului Dobrogei era *Palmatis*, identificată cu Chiosé Aidin, unde d. prof. D. Teodorescu a făcut săpături arheologice în 1915³⁾. Cetatea e romano-bizantină. Printre monumentele descoperite, prezintă un deosebit interes o primitivă sculptură bizantină din sec. VII d. Cr., *Sfânta fecioară cu pruncul*, studiată de Pârvan-însuși⁴⁾.

*

Pieselete arheologice descoperite în tot sudul Dobrogei sunt numai în parte la *Muzeul Național de Antichități* din București. Cât despre *Muzeul Regional al Dobrogei* din Constanța, prin gestul darnic făcut — în ultimul timp⁵⁾ — de d. Pericle Papahagi, el a intrat în posesia unei bogate colecții de piese arheologice strânse din Silistra și împrejurimi. Numeroase piese au rămas fie sub adăpostul unor muzeze, fie în colecții particulare, dintre care unele au trecut granița. Astfel e cazul unei frumoase colecții⁶⁾ de monete, găsite la Sabla, donată muzeului arheologic din Varna de Pr. N. Tițov.

Pentru cunoașterea muzeelor și colecțiilor de antichități din sudul Dobrogei, rândurile următoare vor încerca o prezentare, din care să se poată vedea cui se datorează opera de minuțioasă strângere și

¹⁾ P. MUTAFČIEV, *Bulgares et Roumains dans l'hist. des pays danub.*, Sofia, éd. Chr. G. Danov, 1932, p. 103.

²⁾ Ibidem, pp. 104—105.

³⁾ Cf. *Raport asupra activ. Muz. Naț. de Antic.*, Buc. 1916.

⁴⁾ *Bulletin de la section historique*, XI, 1924, Buc., 1924, p. 217 și urm. (*Académie Roumaine*).

⁵⁾ Scrisoarea adresată autorului acestor rânduri de d. P. P., la 30 August 1938, spune: „Cedez muzeului din Constanța, întregul meu muzeu, fără nicio pretenție”. (Cf. *arhiva Muz. Reg. al Dobr.*, dosar. — întrărī).

⁶⁾ V. STROESCU, o. c., p. 78.

păstrare a materialului arheologic descoperit, cu menționarea — în pre-
vință muzeelor — celor care au pus fruda și uneori cheltuiala pro-
prie, însemnând, unde au fost, și anumite date, de când au luat fi-
nță, felul în care sunt organizate, precum și unele monumente mai
importante din ceeace s'a depozitat ori expus.

La Silistra luase ființă, încă din 1914, un muzeu prin grija și
stăruința prefectului din acea vreme Cămărășescu. Pieșele arheolo-
gice erau adăpostite într'o sală a Prefecturii. Din el însă, datorită
războiului și cetelor de pradă germano-bulgare, n'a mai rămas nimic.

După război, activitatea arheologică reîncepând, la munca des-
pusă de specialiști în frunte cu V. Pârvan, s'a alăturat munca en-
fuziastă a d-lui Pericle Papahagi, fostul director al Liceului de băieți
din Silistra, cunoscut prin studiile sale filologice și folclorice. În re-
vista „Dunărea“¹⁾, apăreau — sub titlul *Durostorum* — numeroase
informații arheologice asupra futuror descoperirilor făcute în Silistra,
mai ales, sau în județ. Pieșele achiziționate, din anul 1918 până în
prezent, se aflau instalate — înainte de donația amintită — într'una
din camerele liceului. Pe lângă monumentele provenite din săpături
speciale, colecția de antichități a d-lui P. Papahagi conține, în ma-
joritate, piese rezultate din descoperiri întâmplătoare și achiziționate —
după propria mărturie a colecționarului — cu mijloace personale, în
dorința de a nu lăsa pieirii ceeace putea fi salvat.

Sunt, în această colecție, monumente epigrafice și sculpturale
— grece, romane, bulgare, turce — precum și piese de ceramică
greco-romană și neolicică.

Printre pieșele de seamă ale colecției d-lui P. Papahagi sunt
de reținut²⁾ : — un altar mic de piatră, ridicat *pro salute sua* de
Aurelius Codratus și închinat lui *Pluto* și *Proserpinei*; — un frag-
ment de icoană dedicată *Invicto Mithrae* de un *architectus salario-*
rius; — o icoană a Cavalerului thrac; — doi lei de piatră în felul
celor de pe monumentul dela Adam-Clissi; — un bust de marmoră,
fără cap, al unui personaj distins, poate un înalt demnitar duros-
torean³⁾; — un fragment de monument funerar al unui centurion din

¹⁾ *Dunărea, revistă științifică-literară*. Silistra. Tip „Cheia Dobrogei“. I. P. Davidescu. A apărut din 1923 până în 1935.

²⁾ Unele dintre monumente, cele epigrafice, au fost studiate de d-l I. I. Russu.
Ct. Anuarul Institutului de studii clasice al Universității din Cluj, II (1933—35),
p. 210 și urm.

³⁾ E asemănător fragm. de statuă virilă din Muzeul Region. al Dobr., studiat
de d. Gr. FLORESCU (*Anal. Dobr.*, XV, 1934, pp. 123—124).

Legiunea XI Claudia; — un fragment de inscripție dedicatorie, în care e vorba de *legatus legionis XI Claudioe* și de *Q. Roscius Murrena Pompeius Falco*, guvernatorul Moesiei Inferior în timpul lui Traian; un fragment de inscripție unde e menționat un *duumvir quinquennalis* al municipiului Durostorum¹⁾.

Ceramica e reprezentată prin o serie de vase, cu felurite forme, și opăișe cu mărcile fabricanților: *Fortis*, — marcă mult răspândită în imperiu²⁾ — *Cassius*, *Ianuaris*, *Sextius*. Colecția cuprinde și un număr de cărămizi cu stampila Legiunii XI Claudia și una cu *Leg. I Italica*³⁾.

Dar ceeace face ca lauda sărguinței să meargă spre superlativ este colecția de monete a d-lui P. Papahagi, care depășește 20.000 de exemplare. Sunt pline de interes rândurile pe care, într-o comunicare⁴⁾ făcută la Congresul de bizantinologie ținut la Atena, le-a exprimat cu privire la modul cum a ajuns să strângă atâtea monete, în cât — fără prezumție — să aibă dreptul să-și considere colecția ca una din cele mai importante pentru această regiune. Iată ce scrie despre modul achiziționării acestor „mici monumente istorice”, cum numește *Schlumberger* monetele:

„N' am întârziat să le atrag atenția elevilor de liceu asupra importanței sigiliilor de plumb, pe care le aruncau când nu se serveau de ele pentru jocurile lor, și am avut placerea să-i văd aducându-mi o mulțime de monete antice, romane, grece, imperiale din cetățile Scythiei Minor, bizantine, și un număr redus de sigili⁵⁾”.

Cea mai mare parte dintre exemplarele acestei colecții a fost găsită pe malul Dunărei, la Silistra, când apele Dunărei scad, sau în brazdele trase de pluguri, primăvara, pe locul numit „vechiul Drăstor”, la Est de orașul Silistra, sau în partea opusă, fie la cimitirul musulman și, la extremitatea acestui cimitir, la biserică greacă de aliaș dată, distrusă în 1828, dupăcum se spune, în timpul războiului rusofunc, ca și în împrejurimile Silistrei⁶⁾.

¹⁾ Cf. I. I. Russu, c. c.; R. VULPE, *Noulăți arh. dobr.* (1936—1937), în *An. Dobr.*, XVIII, 1937, pp. 222—223.

²⁾ GR. TOCILESCU, *Mon. epigr. și sculpt.*, p. 375.

³⁾ v. I. I. RUSSU și R. VULPE, loc. cit.

⁴⁾ P. PAPAHAGI, *Sceaux de plomb byzantins inédits trouvés à Silistrie*. (Vălenii de Munte, 1932, p. 5).

⁵⁾ Ibidem, p. 4.

⁶⁾ Ibid., p. 5.

Unele dintre exemplare au servit ca obiect de studiu¹⁾.

Potrivit informațiunilor date de d-na Cavachi Nușca, custode la muzeul din Balci, muzeul local s'a înființat cu sprijinul d-nei Eliza Brălianu, din inițiativa d-lui G. Fotino, pe atunci (1935) primar al orașului. E singurul muzeu din sudul Dobrogei instalat într-o clădire special construită.

Piesele aflătoare în muzeu sunt rezultate fie din descoperiri întâmplătoare, ocasionate mai de fiecare săptămână pentru construcție — orașul actual fiind așezat, ca și Constanța și Mangalia, deasupra resturilor antice, — fie din săptările făcute cu fondurile puse la dispoziție, din bugetul orașului, de d-l G. Fotino. Fusese condus la măsura aceasta, favorabilă cercetărilor arheologice, de numeroasele descoperiri — ruine, monumente sculpturale, inscripții, ceramică — și de necesitatea organizării unui muzeu local, în care să fie conservate obiectele vechi descoperite.

Muzeul are patru săli, dintre care două sunt rezervate pieselor arheologice. Într'un inventar, redactat de d-l Dinu V. Rosetti, sunt trecute toate piesele din muzeu, afară de cele încă nestudiate din depozit.

Dintre piesele muzeului sunt demne de notat: — un relief reprezentându-l pe Hercule²⁾: zeul stă în picioare, cu blana leuiui nemeic pe brațul stâng, cu măciuca în mâna dreaptă. Pe bordura îngustă, sus, se poate citi numele lui *Iulius Crescens*, Ἰούλιος Κρήσκης, probabil un trac romanizat, care dedică³⁾, icoana lui *Heracles Zesyreithes*, Ἡράκλει Ζευσορείθεα; — o bază de statuă, cu inscripția: ΑΝΑΞΑΝΔΡΟΣ ΗΓΗΣΙΑΝΑΚΤΟΣ ΜΗΘΥΜΝΑΙΟΣ ΛΦΡΟΔΙΤΗΙ; — o inscripție, găsită între Balci și Ecene, amintește numele *Heracleenilor* cu cari locuitorii din Dionysopolis se știe că aveau legături comerciale; — un monument sculptural cu trei figuri feminine: la

¹⁾ N. BĂNESCU, *Sceau biz. inédit trouvé à Siltarie (Bull. de la Section historique*, tome XIII, pp. 23—24. — Comunicare făcută la Belgrad, cu prilejul Congresului de studii bizantine); N. A. MUSMOV, un articol în revista *București* (I, 1935, p. 37 și urm.). P. PAPAHAGI, *Un sigiliu de argint al Tarului Simeon*, Buc., 1935; *Idem, Sceaux de plomb...* (Vălenii de Munte, 1932), citată mai sus.

²⁾ Reprodus în broșura *Balci* a d-lui E.M. BUCUȚA (Colecția „Appolo” Buc., 1931, pl. IV).

³⁾ R. VULPE *Noutăți arh. dobrogene*, în An. Dobr., XVIII, 1037, pp. 221—222. „Zusyreithes, întrebuijat într-o regiune populată de Crobyzii getici și având aceeași rădăcină ca și numele localității Zusidava din Bărăganul antic, are toate aparențele unui cuvânt de caracter getic, iar nu trac meridional“.

mijloc, o mamă cu copilul în brațe, iar de o parte și de alta două femei şezând; — pe un bloc de calcar roșiacic, descoperit la capul Caliacra, e înfășat cavalerul trac, alergând spre stânga, cu mantia fluturând în vânt.

In mijlocul sălii a doua se află expusă ceramica descoperită la Tuzla: sunt în genere amfore ce ajung până la o înălțime de 1,20 m.

La Cavarna nu se poate vorbi de un muzeu propriu zis. Parte din materialul descoperit prin împrejurimi, după informațiunile d-lui Ion Ciomu, secretarul gimnaziului din localitate, un admirator și cercetator al antichităților, au fost luate de muzeu din Balchic, deși locul lor era într'un viitor muzeu al Cavarnei. Nu e vorba de un muzeu, deoarece antichitățile, câte au mai rămas din cele găsite, încap bine într'un singur dulap cu vitrină, care poate fi văzut în cancelaria gimnaziului.

De antichitățile din Cavarna s'a ocupat d-l Octavian Mărăculescu¹⁾, în ultimii ani. S'au făcut și săpături cu ajutorul elevilor gimnaziului pe platoul Ciracman, unde — după părerea d-lui O. Mărăculescu — se află acropolea Bizonei. În aceste săpături a fost ajutat de d-l Ion Ciomu, care și mai înainte făcuse o serie de sondagii la poalele Ciracmanului, unde a descoperit statueta unui efeb, azi în posesia d-lui I. Lepș.

Săpăturile făcute de d-l O. Mărăculescu au scos la iveală, în 1929, o serie de schelete, îngropate la o adâncime mai mare de jumătate metru. Scheletele se aflau în scânduri de lemn, groase de 7,5 cm. și lungi de 1,75 m., unite cu scoabe de fier, îpe din afară acoperite cu pietre în grosime de 6 cm.

Printre piesele descoperite: — un relief de marmoră împrejmând probabil pe Zeus și Hera; — un cap de zeitate femenină (o Afrodită, după d-l O. Mărăculescu); — un fragment dintr-o statuetă virilă, de o execuție artistică superioară, poate un Dionysos.

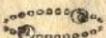
In acelaș dulap-vitrină: o restrânsă colecție de opațe simple, afară de unul cu ornamentație geometrică pe disc, vase cu sau fără foartă, o serie de mănuși de amfore cu stampilă greacă (Rhodos, Paros) și două fragmente de inscripții grece, publicate de d-l O. Mărăculescu.

¹⁾ Bizone — portul Cavarna (Anal. Dobr., XV, 1934, pp. 145—162) și Descoperiri arheologice dobrogene (Anal. Dobr., XVI, 1935, pp. 119—129).

Pe data de 1 Martie 1938 a luat ființă un mic muzeu al *Cazpului Caliacra*, din inițiativa Brigăzii III de Grăniceri=Brăila, cu scopul de a depozita și expune materialul arheologic rezultat din săpăturile executate. Fondurile necesare săpăturii și, totodată, consolidării zidurilor au fost puse la dispoziție de aceeași Brigadă, comandată de d-l *General Vârtejanu*. Lucrările au început în toamna anului 1937.

Fortificațiile de pe acest promontoriu aparțin epocii bizantine și constau dintr-o întreită linie de ziduri, cea mai din afară linie având forma unui *vallum* prevăzut cu turnuri puernice¹⁾.

O frumoasă colecție de monete, încă nestudiată, posedă d-l *Constantinescu-Mircești*, fostul director al Liceului de băieți din Băzargic. Colecția cuprinde mai cu seamă monete pontice.

¹⁾ R. VULPE, Nouățiți arh. dobr., în An. Dobr. XVI, 1935, p. 188.

DOBROGEA REGELUI CAROL I ȘI COLONIZĂRILE DOBROGENE¹⁾

de C. BRĂTESCU
Prof. universitar, Cernăuți

„Statul dintre Carpați și Mare are doi poli antropogeografici; unul e în podișul înconjurat de munți: polul continental; altul e în cotelul dintre Dunăre și Mare: polul marin. Fără hinterlandul muntos și fără fațada maritimă, orice formărie politică la Dunărea de Jos e ciungă²⁾“.

S. MEHEDINȚI

Această sentință lapidată, pe care clitorul geografiei moderne în România o rostia, în anul 1920, prin paginile „Analelor Dobrogei”, poate fi socotită azi, — când comemorăm 100 ani dela nașterea gloriosului învingător dela Plevna și 60 ani dela recuperarea Dobrogei și alipirea ei la sănul Patriei, precum și după experiențele trecutului, — drept una din convingerile de granit, care trebuie să stea la temelia cugetării geopolitice a cetățeanului român.

Deși formularea sa clară, energetică și documentată s'a rostit așa de târziu, în schimb tendința înfăptuirii sale a frământat sufletele multor generații de înaintași cari, după atâtea veacuri de suferințe, și-au văzut visul împlinit în urma marelui războiu al popoarelor. Această fericită realizare se poate considera drept culmea cea mai înaltă până la care s'a putut ridica fapta românească insuflată de o cugetare politică ajunsă la maturitate; de unde și hofărârea dârzhă de a nu putea înstreina nici un centimetru pătrat din trupul țării, sfînșit cu atâtea jertfe și adus, în sfârșit, sub steagul libertății.

Dacă însă tendința de încorporare a cetății carpaticice este foarte veche, — întrucât această cetate reprezintă rezervoriul milenar al neamului românesc, de unde în toate veacurile a roit străvechiu și au-tohton popor carpatic și a descălecat pe văi până dincolo de marile

1) Conferință ținută la Soc. Regală Română de geografie, în ziua de 9 Mai 1939.

2) S. MEHEDINȚI: Observații antropogeografice asupra Dobrogei. An. Dobr. 1920, I, 2, p. 195.

șanțuri de apă ce o înconjoară, — în schimb fațada maritimă, prin forța covârșitoare a fatalităților istorice, a rămas până în ziua independenței în afara posibilităților și chiar a preocupărilor noastre de înighebare și consolidare.

Și totuși, destinul a hotărât ca tocmai această fațadă maritimă să intre în patrimoniul țării cu 40 ani mai devreme decât polul ei continental. Războiul pentru independență înseamnă și începutul întregirii țării noastre; iar primul capitol din această măreață epopeie l-a scris cu sabia întâiul Rege al Dinastiei noastre, Carol I.

Acest prim capitol se numește : Dobrogea.

Era mai firesc să fie așa. Căci ce ar fi însemnat un stat independent, fie și cu polul său continental, fără această fațadă maritimă, care-i asigură în mare măsură și o independență economică ? Ce ar fi însemnat un hinterland, fie și de zece ori mai bogat, fără Vorlandul său, al cărui rol, precum s'a spus, este acela de „poartă de intrare și ieșire“ în statul românesc răzimat de Carpați ?

De aici și marea însemnatatea a Dobrogei, căreia Regele Carol I, — a cărui cultură și cugetare geografică au fost elogiate și în ședințele acestei Societăți, — i-a atribuit importantul rol de „*plămân al României*“. De aici și grijă principală de a lega acest pământ de trupul țării prin mărețul pod delă Cernavoda și de acela înzestrat cu portul Constanța, ale cărui ape sărate rămân libere pentru navegație și în timpul ierniei.

Pierderea Dobrogei înseamnă sufocarea vieții economice a unei țări întregi ; înseamnă condamnarea unui organism, oricât de viguros, prin suprimarea organelor sale de respirație ; înseamnă, în sfârșit, un soiu de robie economică.

Dar provincia noastră transdunăreană reclamă întâietatea la atenția noastră și din alt punct de vedere. Istoria ne arată că cei doi poli antropogeografici au fost hotărâtori în destinul formăriilor politice dela poalele Carpaților. Și, pentru a ilustra aceasta, voiu lăuma trei momente capitale din trecutul teritoriului nostru.

Primul moment cade în antiquitate. Marele împărat Traian, când a voit să atace țara lui Decebal, a atacat-o din două părți, strângând-o ca într'un clește ; a atacat-o și în cuibul său din munți, unde după biruință a întemeiat Ulpia Trajana ; dar și din spre Mare, prin Scythia minoră, unde mai apoi a înălțat Tropaeum Trajanii. Spațiile intermedie au căzut după aceasta dela sine.

Cine stăpânește cetatea transilvăneană, apasă grozav asupra teri-

toriului din afara Carpaților și-și poate întinde, sub o formă sau alta, influența și chiar suzeranitatea asupra lui: doavadă trecutele relații politice între Unguri și cele două Voievodate românești. Dar cine stăpânește podișul Dobrogei apăsă și mai grozav asupra independenței politice și economice a aceluias teritoriu: doavadă îndelungată suzeranitate turcească asupra Principatelor române. Căci Dobrogea, aşa cum stă intercalată în conturul oval al Țării noastre, domină ca o cetate înfinsele depresiuni de dincolo de apă, stăpânește vadurile marelui fluviu, poate anihila mișcarea economică din porturile dunărene și e în măsură a exercita o mare presiune asupra organismelor politice de sub Carpați. Istorica e martoră că aşa a fost sub Romani, cari din Dobrogea și-au impins garnizoanele până în Basarabia și Moldova; și tot aşa sub Turci cari, înaintând pe șleaua cel mare dobrogean, au cucerit porțile Moldovei, au înființat raiale peste fluviu și au paralizat pentru multă vreme viața economică și politică a Principatelor dunărene.

In sfârșit, chiar și în timpul marelui războiu al popoarelor, Țara noastră a fost atacată tot din spre cele două centre vitale ale ei: din spre cetatea înconjurate de munți și din spre cotul dunărean al Dobrogei.

Aceste adevăruri nu au nevoie de prea multă documentare. Ele ne arată ce rol important are Dobrogea în evoluția statului român dintr'un îndoit punct de vedere: cel economic și cel strategic și că pierderea acestei provincii de lângă gurile Dunărei și Tărmul Mării a însemnat o amorfare a vieții noastre independente, ceea ce a echivalat cu o semi-vasalitate și chiar cu o vasalitate completă.

Drept concluzie: ca să întrebuiști un termen pus în circulație de curând, am putea afirma că Dobrogea reprezintă pentru România un *spațiu vital* de o importanță capitală în comparație cu alte provincii mărginașe. De aici și nevoia de a-i acorda o atenție specială, mai ales în direcția fortificării elementului național din cuprinsul ei, deci în direcția colonizării. Astăzi cred că nu s-ar mai afla nimeni care, cu inimă ușoară, să priviască cu nepăsare sau chiar cu dispreț spre acest pământ, considerându-l ca un loc de exil sau ca o Siberie a României și nimeni n'ar mai despăia de blocurile sale milenare, ca să le arunce într'un muzeu de București, mărejul monument dela Adam-Clisi — acest certificat de naștere al neamului românesc lângă M. Neagră, — din motivele din care a făcut-o răposatul arheolog TOCILESCU.

Se pare că nu tot astfel gândia o parte din generația dela 1878.

Când se afirma, prin grai și scris, cu atâta amărăciune, că în schimbul Basarabiei străbune ni se dau niște mlaștini pestilențiale dobrogene și niște ţinuturi bântuite de Cerchezi tâlhari, vina acestei sub-prețuiri trebuie să căutăm în pregătirea culturală a vremii. Nu apăruseră studii de geografie, care să infățișeze realitatea fizică din acel teritoriu cu ape bogate, cu dealuri păduroase și stepe de aur; nu existau cercetări arheologice, care să lumineze veacurile de dominație romană; nu existau suficiente studii istorice, care să arate stăpânirea lui Mircea cel Bătrân până în vadurile Mării; nu apăruseră cercetări etnografice, din care să se vadă prioritatea numerică și vechimea elementului românesc pe pământul dobrogean; și, în afară de Regele Carol I, prea puțini economiști erau convinși pe atunci de importantul rol de „plămân al României”, pe care era destinat să-l aibă această țărișoară, intercalată la pieptul țării, între Marea cea largă și cel mai vital fluviu al Europei.

De altă parte, atitudinea dârzsă, de opozitie, a celor care afirmau că „nu cedăm nimic și nu primim în schimb nimic”, oricât ar fi fost ea de motivată prin durerea cauzată de răsluirea Basarabiei și prin jignirea demnitatei naționale, nu putea avea decât soarta unei atitudini minore și fără viziunea clară a viitorului. Să ne gândim numai ce ar fi însemnat pentru evoluția statului român modern instalarea stăpânirii rusești sau bulgărești în Dobrogea. Ce altul ar fi fost cursul evenimentelor istorice în ultima jumătate de secol în această parte a Europei!

Cer iertare onoratului auditoriu pentru această introducere cam prea lungă pentru o conferință, care și propune a schița câteva considerații asupra valoroasei moșteniri pe care ne-a lăsat-o Regele Carol I și asupra necesității colonizărilor mai rapide și mai intense în Dobrogea. Ea era însă necesară spre a dovedi că, dacă acest pământ are o importanță așa de capitală pentru existența și evoluția statului român, — apoi șovâiala ce s'a arătat în organizarea științifică a acestui teritoriu și naționalizarea sa mai pronunțată nu răspunde de loc cuvintelor regale, care puseseră pe un plan așa de înalt valoarea acestei provincii și nici convingerilor științifice de mai târziu, care văd în Dobrogea vorlandul, fațada și portul României întregite către înținsul Mării¹⁾.

Și, pentru ca această afirmare să nu pară nemotivată, să-mi

¹⁾ S. MEHEDINTI: Deliormanul — o verigă între Carpați și țărmul M. Negre. An. Dobr. XIX, 2, p. 226—239.

fie permis a însăra aci cele trei puncte de vedere, sub care socot că e necesar a trata subiectul meu :

- a) punctul de vedere *antropogeografic* și în special al densității populației ;
- b) punctul de vedere *etnografic* și mai ales al realizării unei majorități covârșitoare românești ;
- c) și punctul de vedere *geopolitic*, adică al graniței actuale în raport cu apărarea națională.

I. Să incepem cu punctul de vedere antropogeografic.

Cine cercetează cronicile bătrâne, începând din sec. XV încă oare, adeca dela instalarea stăpânirii turcești în Dobrogea, apoi descrierile călătorilor, documentele vremii, rapoartele consulare, studiile din sec. XIX și unele hărți cu indicații statistice asupra așezărilor omenești, — nu rămâne decât cu impresia tristă a unei provincii părăginate, care timp de aproape 500 ani a rămas în această stare de lâncezeală, fără a se putea ridica din ea.

Ce contrast izbitor față de strălucita epocă romană când, întrebuințând o frumoasă comparație a unui cronicar moldovean despre Italia, se poate spune despre Dobrogea că era plină de sate înfloritoare, crașe și cetești, ca o rodie de sămburi ! Căci această provincie nu s'a impărtășit de binefacerile civilizației decât în două epoci ale istoriei sale : epoca antică, în care s'a revărsat peste ogoarele sale binefăcătoarea „pax romana” ; și epoca modernă, dela 1878 încă oare, când descălecatul politic al unui neam neolatin, sub conducerea înțeleaptă a unui Rege glorios, a trezit-o din cenușa ruinelor sale. Intervalul de timp dintre aceste două epoci este o perioadă mai mult de jale și de intuneric.

Se pare că acesta a fost, pentru multă vreme, destinul acestui pământ nefericit. Așezat ca o punte de legătură între stepele pontocaspice, unde în tot cursul evului mediu au roit popoarele barbare, și cetatea bogată ce se profila ademenitoare în zări pe ţărmurile Bosporului, — Dobrogea a jucat rolul de șleau larg al invaziilor dela N. la S. și mai târziu de drum al armatelor rusu-turce, cu tot cortegiul lor de pustiuri și nenorociri, încât o viajă liniștită, așezată și înfloritoare era cu neputință.

Să reamintim numai câteva momente mai caracteristice din trecutul acesta așa de trist :

In anul 1334—35, când călătorul arab IBN BATUTAH străbate-

Dobrogea spre Constanținopole în tovărășia unei principese bizantine măritate la Tătari, geograful acesta vorbește despre stepele Dobrogei ca despre un pustiu. El scrie: „Orașul Baba-Saltuc (Babadagul de azi) este cel din urmă pe care-l stăpânesc Tătarii. Între el și începutul impăratiei grecești sunt 18 zile de mers într'un pustiu în infregime lipsit de oameni. Din aceste 18 zile, 8 le treci fără să găsești apă. Prin urmare îți faci provizii pentru acest timp și le pui în car în burdufuri mari și mici“.

Acelaș „desertum“ relativ l-au găsit, peste un secol, în stepele Dobrogei și fugarii armatei lui Vladislav și Ion Corvin, învinși de Turci la Varna în 1444. Scrie cronicarul DLUGOSZ: „Ungurilor, Valahilor și celorlalți din armata Regelui frica le puse aripi la picioare, aşa încât Voievodul Ion Corvin, căpitanul armatei, care avea călăuze pricepute, ajunse numai în 2 zile și 2 nopți la malul Dunărei, la Vadul dela Floci, pe unde trecu în Valahia; alii însă nu ajunseră decât în 3 și chiar 4 și 5 zile și nopți, la acelaș mal al Dunărei și fără să mănânce ceva, când un călăreț de obicei străbate aceeași distanță în 10 sau cel puțin 8 zile, printre un pustiu în care nu se găsește nimic pentru trebuințele omului; și mulți, călărand cîte 3 zile, n-au descoperit nici o apă și nu puțini lânceziau de sete și foame“.

Acest „desertum“ se menține și spre sfârșitul sec. XV, după mărturia lui DONADO DA LEZZE care, însoțind la 1476 marea expediție împotriva Moldovei lui Ștefan cel Mare, arată că între Varna și Isaccea Sultanul și-a făcut drumul în 10 zile prin locuri sălbate și nepopulate, potolindu-și setea cu apa aflată în nisipurile de pe litoralul Mării și luptându-se cu nouzi de lăcuste: „un gran stretto che dura per due giornate et piu et si chiama deserto De Brozie“.

Aceasta, pe la începutul stăpânirii turcești.

Sau poate că spre sfârșitul aceleiasi stăpâniri, după colonizările făcute cu Turci și Tătari, starea aceasta de lucruri se va fi schimbat în bine? Să ascultăm câteva mărturii din sec. XIX:

„E un adevarat pustiu, de care te miri să-l întâlnești în mijlocul Europei. Socofind și populația orașelor, nu găsești mai mult de 300 locuitori pe mila pătrată“, scrie MOLTKE cu privire la Dobrogea din anii de după 1828—29.

Aceeași icoană a provinciei o dă și F. RITTER pentru anii 1835—39: „Această țară, cu o suprafață de 200 mile pătrate, cuprinsă între Mare și un fluviu navigabil, este o pustietate aşa de desolată, cum abia și mai poate cineva închipui; și cred că nu hră-

nește mai mult de 20.000 locuitori. Cât poate cuprinde ochiul, nicăieri nu zărești un copac sau o tufă. Spinările puternic boltite ale dealurilor sunt acoperite de ierburi înalte și arse de soare, care ondulează ca valurile sub vânt și poți călări ceasuri întregi peste această *pustie monotonă*, până să descoperi un cătun nefericit, fără arbori și grădini, în cine știe ce vale fără apă". Orașul Hârșova număra pe atunci abia 30 case.

Pentru starea provinciei în timpul războiului Crimeii, ne dă mărturie medicul misiunii franceze, C. ALLARD : „Părăsirea acestor ogoare roditoare, pe care le-am vizitat, — scrie el — se explică astfel : *dela invazia din 1829, o mare parte din Bulgaria orientală și mai ales regiunea podișurilor era aproape pustie*. Un mare număr de familii creștine și musulmane se inforsaseră de puțină vreme în Dobrogea, când, la 1854, ultima invazie rusească și după ea baș-buzucii pustiiră din nou țara".

Dar măsluria cea mai frumoasă pentru cauzele acestei slabe densități a populației în Dobrogea și pentru pustierea acestei provincii o găsim la ieromonahul rus PARTENIE care, călătorind pînă 1839 spre Sf. Munte, primește din gura Românilor de prin părțile Măcinului următorul răspuns la întrebările sale mirate :

„Din vechime *Tara noastră* stă în hotar și deseori războiale se fac pe aici, din zece mult doisprezece ani. Abia ne mai îndreptăm, creștem vite și ne cultivăm grădinile și iarăși se face războiu. Și atunci cine poate fuge în Valahia ; iar pe cari-i prind Turcii, ii duc cu dânsii în țara lor ; turmele ni le măñâncă, caselor le dau foc și grădinile ni le pusesc. După ce trecc războiul, cari mai rămânem vii, iarăși ne întoarcem pe la vîtrele noastre și ne facem pe ruine borbodele și iar ne apucăm de gospodărie. Gândește acum, când ne mai putem îndrepta ? Se mai întâmplă și altă nevoie. După fiecare războiu, începe ciumă, care pornește și ne secera. Atunci iar lăsăm toate și fugim, care încotro, și ne ascundem prin munți și păduri și ne temem unii de alții, frate de frate, și fugim unii de alții. Încă și Turcii pe aici sunt fără răi și sălbateci : mereu ne asupresc și ne ruinăză ; bisericile nî le ard ; la care găsesc argint, il fură ; icoanele le nimicesc și la nimeni nu ne putem jeliu"¹⁾.

Jalnica Dobrogei tragedie !

Așa că la anul 1878, când România intră cu armata și admi-

¹⁾ Pentru toate aceste izvoare, vezi C. BRĂTESCU : Populația Dobrogei. An. Dobr. 1928, I, p. 201—243.

nistrăia sa în Dobrogea, populația acestei provincii abia număra 7—8 loc. pe km². Atunci s'a cunoscut în fața locuitorilor Dobrogeni acea proclamație asigurătoare, în care, între altele, se afirma :

„Locuitori de orice naționalitate și religiune ! Dobrogea, vechea posesiune a lui Mircea cel Bătrân, de astăzi face parte din România. Voi, de acumă atârnăți de un stat, unde nu voința arbitrară, ci numai legea deschisă și încuvîntată de națiune hoțărăște și ocârmuește cele mai sfinte și mai scumpe bunuri ale omenirii. *Vieața, onoarea și proprietatea sunt puse sub scutul unei constituiri*, pe care ne-o râvnesc multe națiuni strene. Salutați, dar, cu iubire, drapelul român, care va fi pentru voi drapelul libertății, dreptății și al păcii“.

După atâtea veacuri de restriște, o nouă „pax romana“ revenea pe plaiurile dobrogene.

Dar ce puștițate și de pe urma acestui războiu ! Înfindeți mari de câmpie rămâneau nerăsturnate de plug ; turmele ciobanilor pășuau în largul stepelor neîngustate de agricultură ; satele erau mici și rare ; Constanța, metropola de astăzi a provinciei, abia număra 5—6000 locuitori. Ce admirabil teren de colonizare în această țară nouă, căreia azi î se recunoscă valoarea și rolul de vorland, fronton și portic al României întregite !

A înțeles generația dela 1878 problemele pe care le ridică această țărișoară străbună, readusă la sănul mamei după o robie de 500 ani ? Si cum le-a rezolvat ea în vederea consolidării neamului și țării, după ce politica înțeleaptă a Regelui Carol I ne-a dat independență, regalitatea și această fațadă menită a îndrumă România pe calea unui progres economic necunoscut până atunci ? Înainte de a da un răspuns la aceste întrebări, e necesar a cerceta Dobrogea și dintr'un al doilea punct de vedere, cel etnografic, care va da problemei colonizărilor o importanță și o ascuțime și mai mare.

II. Este firesc ca, la acest capitol, să ne intereseze, în primul rând elementul românesc, care trebuie considerat dintr'un îndoit punct de vedere :

1. al vechimei și persistenței sale în Dobrogea în decursul veacurilor ;

2. al proporției sale numerice, sau al procentului față de populația totală și față de celealte naționalități.

Timpul nu ne îngăduie a însira aci dovezile și concluziile privitoare la chestiunea permanenței Românilor în Dobrogea. Am pur-

blicat în altă parte¹⁾) toate mărturiile trecutului, câte mi=au căzut sub ochi și am tras și concluzia riguroasă ce se desprinde din acele mărturii. Incheiam aşa :

„Permanența elementului românesc în toate tim-purile este un fapt real. Această permanență se explică prin rolul antropogeografic pe care a trebuit să-l joace provincia față de drumurile ce freceau prin ea, sau duceau către ea. Dacă pentru alte neamuri, care au circulat dela N. la S. și dela S. la N., Dobrogea a fost numai o poartă, sau o parte dintr'un drum mai lung, — pentru Români din Carpați Dobrogea este însuși termenul final al drumurilor lor, care toate se concentreză spre acest pământ. Plugarî, păstorî, pescari și războinici ; Moldoveni, Munteni sau Ardeleni, — dealungul oricarei văi s'ar fi coborât, ei nu puteau să se opreasă la Dunăre, ci trebuiau să treacă și mai departe, în direcția în care-i îndrumau râurile de sub Carpați, ori de căte ori cauze prea vifrege nu i=au împiedicat a o face“.

Dela mărturia unor cronicari medievali ca NIKETAS CHONIATES, ANSBERTUS, GEOFFROY DE VILLEHARDOUIN, sau a unui călător ca monahul RUBRUQUIS, cari pomenesc în părțile Bulgariei răsăritene și până la gurile Dunărei o „Valahie“, care este țara lui Asan, o „Vlahie Albă“ „Blankis Blaquie“, unde stăpânesc Calo-Petru și fratele său Crasian cu supușii lor Români, „cum subditis Flachis“, — și până la C. ALLARD, care la 1859 admiră la Români din ținutul Constanței costumul lor antic, figurile lor aproape celtice, sau puritatea tipului italian și acea inteligență care-i caracterizează într'un grad aşa de înalt ; și dela mărturia cronicarului polon DLUGOSZ, că, după dezastrul creștinilor la Varna în 1444, nimeni nu cunoștea ținutul Dobrogei, pe unde se retrăgeau armatele învinse de Turci, în afara de Vlahii cari serviau de călăuze, de bună seamă ca unii ce trăiseră pe acolo, — și până la etnograful LEJEAN, care distinge în peninsula Balcanică de Est trei limbi curente : cea greacă la S E., cea bulgară la NE., iar în Dobrogea — cea română ; toale celelalte izvoare intermediare²⁾ mărturisesc, într'un fel sau altul, despre această permanență și continuitate a elementului românesc în Dobrogea.

¹⁾ C. BRĂTESCU : Populația Dobrogei, în vol. Festiv al Analelor Dobrogei 1928, I, p. 201—243.

²⁾ Cum ar fi s. ex. documentul din 1603 despre mulțimea Valahilor din marele stat dobrogean Daenii ; sau știrile date de THOMASO ALBERTI la 1612 ; de Principele D. CANTEMIR și LA MOTRAYE pe la începutul soc. XVIII ; de Boscovici pe la 1761—62 ; de călugărul Partenie la 1839 ; de IONESCU DE LA BRAD la 1850 ; de Peters la 1865 de BARON D'HOGGUER la 1878, și multe altele.

Permanență însă nu înseamnă numai de cât și majoritate absolută.

Când au cucerit Turci Dobrogea, ei au găsit în ea multe go-luri, care favorizau o colonizare cu element musulman. Colonizarea aceasta însă nu s'a indeplinit imediat și nici liniștit. Pe de o parte Cazacii prăduau așezările turco-tatare dinspre lăzurea Mării, iar de alta Domnii români, — după ce cucerirea turcească le răpise Dobrogea și mai apoi chiar și cetățile de pe malul stâng, cu vadurile lor ne-gustorești și vămile, care aduceau însemnate venituri vîstieriei, — tre-ceau în repeșite rânduri Dunărea spre a jefui și ucide ca în țară tur-cească. Dan II o făcu pe la Silistra, iar Vlad Tepeș pe toată linia Dunărei bulgărești, dar și în Dobrogea până la Deltă. La finele sec. XVI oștile lui Mihai Viteazul incendiază orașele turcești de pe dreapta, iar Radu Șerban înaintă cuceritor până la Bazargic, unde se retră-seseră Turcii.

Era reacțiunea românească.

Ca să se apere împotriva unor asemenea atacuri, Turci înfă-ințără în aceste părți extreme ale imperiului Turcesc un pașalâc cu capitala la Silistra, pe care o fortificăру puternic. Urmarea a fost o întărire a colonizării turco-tatare, iar provincia se transformă într-o tabără fortificată, gata a porni împotriva dușmanului¹⁾.

Să nu ne închipuim însă că Turci au realizat în Dobrogea o mare densitate de populație. Satele erau destul de rare și mici, iar locuitorii cultivau ogoarele numai în imediata vecinătate a satelor. Încolo erau păduri sau stepe libere pentru pășunatul turmelor. Mai veni în sec. XVIII și XIX și blestemul războaielor ruso-furce, în-sojite de ciumă și holeră, care creără goluri mari de populație; aşa că la 1878, când am luat noi Dobrogea, ea era o țară dintre cele mai slab populate din Europa. Evident că majoritatea locuitorilor o formau Musulmanii; căci statul care stăpânește o provincie finde cu timpul a-și crea acolo o majoritate absolută de conaționali. Această tendință este înlesnită mai ales de slaba densitate de populație, pe care un stat o găsește într-o provincie anexată.

Dintre Creștini însă, Români se situau numericește pe planul întâi. Și, de oarece datele statistice complete și corecte ne lipsesc pentru epoca turcească, o dovedă foarte bună pentru raporturile ru-mericice între naționalitățile Dobrogei-Vechi o găsim în toponimie.

¹⁾ N. IORGĂ: Drepturi naționale și politice ale Românilor în Dobrogea. An. Dobr. 1923, IV, 1, pag. 3—48.

Intr'adevăr, până la 1878, numele topice turcești reprezentau un procent de 62% ; numele românești 33—34% ; numele rusești (mai ales în Deltă) aproape 4%, iar cele bulgărești, la un loc cu cele de alte origini, nici măcar 1%.

In ce privește distribuția în spațiu, Români ocupau mai ales latura dunăreană și masivul deluros și păduros din nord, de unde, în caz de nevoie, se puteau refugia prin bălțile Dunărei și peste fluviu, pentru a se reface iar după trecerea războiului ; pe latura Mării persistau slabele rămășițe ale unei Dobroge bizantine, capabile și ele a se reface pe drumul Mării ; iar largile stepe centrale și codrul Deșliormanului fură ocupate aproape exclusiv de Musulmani, ca unii ce slăpâniau țara¹⁾.

Ne întrebăm acum : puteau Români, cari primiau la 1878 o astfel de moștenire, să se mulțumească cu o asemenea stare de lucruri ? Cadra această stare a Dobrogei cu rolul ei vital de vorland și de poartă a statului românesc întregit ? Răspunsul nu poate fi decât negativ ; de unde imperativul categoric al colonizării. *Fațada și frontonul României nu puteau rămânea numai pe o treime românești.* După ce războiul pentru independență a însins hotarele țării până în vadurile Mării și Dobrogea a scăpat de coșmarul unui destin urât, de a servi drept drum de scurgere al hoardelor și al armatelor în sensul meridianului, rămâneau acum libere și deschise drumurile de circulație în sensul paralelei, dinspre Dacia carpatică spre mica Dacie pontică.

Cu multe greutăți, uneori cu destulă nepăsare, ba chiar și cu o condamnabilă uitare a intereselor naționale, s'a putut realiza totuși o majoritate românească în Dobrogea-Veche. În anul 1938 districtul Tulcea număra aproape 54% Români, iar districtul Constanța peste 66% (în timp ce Bulgarii reprezentau în primul județ 18%, iar în al doilea numai 9%).

Și totuși, țără exagerate, am fi putut avea în această Dobrogea veche cel puțin 80% Români, fără nedreptășirea nimănu, ci numai prin executarea corectă a unei colonizări științifice și susținute.

De ce n'am reușit decât parțial ? Cauzele sunt multiple, unele chiar dureroase.

În primul rând, slaba densitate a populației românești în regiunile imediat vecine cu Dobrogea, Bugeacul Basarabiei era sub

¹⁾ N. IORGĂ : Cele trei Dobrogi pe care le-am găsit. An. Dobr., 1922, III, 1, pag. 25—29.

Ruși și fusese transformat, dela 1812 încoace, într'un babilon de naționalități colonizate cu intenția de a ne depărta, ca massă etnică, de gurile Dunărei. Bărăganul, în sensul larg al cuvântului, era o stepă încă nu în deajuns de umanizată și era străbătut mai ales de turmele ciobanilor și de carele cu covîrlig ale vânătorilor: finit de inspirație pentru operele poetice ale unui Alexandri sau Odobescu. Trebuia așa dar să se recurgă la România mai îndepărtați, sau la cei de pește hotare. Țări ca Italia sau Germania, care înainte de războiul popoarelor trimiteau pește hotare 600—800.000 emigranți anual, ar fi colonizat Dobrogea, cu prisosul lor de populație, numai într'un singur an.

Totuși, aceasta n'ar fi fost chiar o piedică de neinvins, dată fiind mai ales starea economico-socială a țăranului român, apăsată încă de regimul latifundiilor. El și-ar fi părăsit bucuros căminul și robia spre a deveni un bun colonizator, dacă ar fi fost îndrumat să înțificește și cu interes de soarta sa. Mai trebuiau însă și avântul și ideia creațoare la clasa dominantă. Acestea însă lânceziau; căci mai interveniau, drept cauze, și dificultățile financiare ale statului; apoi lipsa de educație națională la unele organe executive, reprezentate uneori prin alogeni cari nu ne iubiau; și mai ales starea de spirit a unei bune părți din clasa conducătoare, preocupată în primul rând de rivalitățile politice, așa încât problema naționalizării Dobrogei cădea pe un plan secundar.

Să ne fie permis a cita aci următoarele rânduri, scrise de marele nostru istoric N. IORGĂ din Iași refugiu lui, când Bulgarii, retrăgându-se din Dobrogea, ardeau satele românești:

Să nu uităm! .... „Să fim și colonizațori“!

„Până acumă n'am prea fost. Am intrat în vechea Dobroge turcească fără un caracter național răspicat. Am găsit-o prădată, cu populația împrăștiată, cu vechiul stăpân musulman plecat în lume și hotărât adesea să nu mai revie sub stăpânirea creștină. Condiții mai bune pentru naționalizarea proprietății măcar nici nu se puteau întâmpina. Și noi, ce am făcut? Dacă este astăzi o înfinsă și înfloritoare proprietate bulgărească, nouă ni se daorește în rândul întâi. Am tolerat așa de mult această vicleană infiltrație, cu scopuri evidente, în cât am putea spune că am creat-o noi. Iar, fiindcă și trebuiau și muncitori cu palmele și vecini săraci prin care să-i crească mândria și conștiința de dominație, am introdus acolo, când și când, cum s'a întâmplat, și fără a le mai purta grija, bieți veterani obosiți, desgustați de viață și incapabili de muncă“! — Și încheia:

„In marea opera de răsplătire pentru zdrăvănuț țărănești, Dobrogea are un loc de frunte și cine-l va înțelege și va aduce la îndeplinire ceea ce trebuie făcut, va fi dat României, totodată, o garanție socială, militară și națională”¹⁾)

Ce necesară ar fi fost instituirea unui „ver sacrum” ca la Români, așa ca în fiecare primăvară plugurile unui nou val de coloniști tineri și abia scăpați de serviciul militar să răstoarne brazde nouă în ogoarele date lor pe merit! Căci, într’adevăr, nu cu bătrâni obosiți și în declinul vieții se poate pări o țară nouă, unde se cere tinerețe, energie, speranță și capacitate de luptă și adaptare la noile condiții de trai.

III. Cu aceasta ajungem la punctul al treilea al conferinței noastre, la chestiunea graniței româno-bulgare și a Cadrilaterului.

Dacă în urma războiului dela 1877 trăsivele păcii s’ar fi desfășurat mai favorabil pentru noi, granița Dobrogei ar fi căzut mult mai departe de cât cea actuală și ar fi avut calitatea unui *hotar natural*, frecând d. ex. peste cumpăna apelor ce domină văile cu margini povărnite ale Provadiei și Lomului Alb. Am fi avut astfel întreaga regiune naturală a Dobrogei prebalcanice, iar ca populație, un număr însemnat de mic de Bulgari, căci ţinutul era ocupat de o masă aproape compactă de Turci, în mare parte dispuși spre emigrare. Am căpătat, în schimb, o graniță cu înfrânduri, o graniță de șicană, care, prin marea ei apropiere de linia văii Cara-Su, nu ne putea asigura nici podul dela Cernavoda și nici portul Constanța, create ceva mai fărziu.

Tăria unei granițe o asigură și prietenia cu vecinul de dincolo de ea. Această prietenie însă ne lipsia, căci în Decembrie 1909 Bulgaria încheie o convenție militară cu Rusia, care în art. 4 obliga pe Ruși să susțină, în anume împrejurări, revendicările teritoriale ale Bulgariei în Dobrogea românească; iar în 13 Martie 1912, oalianță ofensivă cu Serbia obliga pe aceasta din urmă să dea ajutor militar vecinei noastre în cazul unei intervenții armate din partea României în războiul balcanic. Această amenințare a îndreptățit guvernul Regelui Carol I să ia măsurile necesare pentru asigurarea viitorului și, la încheierea păcii dela București, din 10 August 1913, România iși muta hotarul dobrogean la o linie ce începea pe Dunăre la apus

¹⁾ N. IORDA, „Să nu uităm!” An. Dobr. 1921, II, 4, p. 594–595.

de Turtucaia și se termină la Mare lângă Ecrene. Tara creștea astfel, a doua oară sub acelaș Rege, cu o suprafață de 7726 km² și cu o populație de 378.000 suslete¹⁾.

Această sporire de teritoriu însă nu rezolva fără rest problema graniței dobrogene.

Un hotar mai e tare și când poporul ce locuește în satele din vecinătatea lui aparține, prin origine, națiunii stăpânitoare.

Este adevărat că până la 1877 codrul Deliormanului și stepa Caliacrei erau locuite de o massă compactă de Turci și că, după toate mărturiile geografice, etnografice, istorice și filologice, aduse chiar de specialiștii bulgari ori slavi, precum sunt JIREČEK, ISIRKOF, MILETICI, KANITZ etc., populația bulgară este de dată recentă în regiunea dela NE de linia Rusciuc-Varna, unde a sosit din Balcani și dela sud de Balcani²⁾.

Această colonizare bulgărească s'a realizat în scurtul răstimp de 35 ani cât a stat Cadrilaterul sub stăpânirea statului bulgar; aşa că în anul 1913, când acest teritoriu este alipit la România, el abia mai posedă o majoritate relativă turcească de 48%, în timp ce Bulgarii, aproape disparenți înainte de 1877, realizaseră frumosul procent de 43%!

Se simția, prin urmare, nevoia unei colonizări românești, spre a naționaliza acest ținut de la hotar. Colonizarea aceasta a întârziat însă cam prea mult și n'a fost condusă de la început cu destulă energie și clară viziune a viitorului. Se pot, de sigur, invoca și oarecare scuze; între altele, tulburările aduse de marele războiu al popoarelor; dar nu se poate scuza părăsirea în stare de lâncezeală a acestei probleme capitale și după 1918, când multiplele rivalități dintre partidele politice au lăsat pe un plan cu totul secundar chestiuni vitale, care trebuiau să constituie grija principală în fortificarea și consolidarea statului românesc întregit.

România trebuie să creeze în Cadrilater o fară românească; ea nu-și poate clădi aci viitorul său pe temelia unor elemente alogene.

Venia și vine în ajutorul colonizării românești și o împrejurare dintre cele mai norocoase: organizarea nouului stat turcesc de către

¹⁾ I. NISTOR, Recuperarea Cadrilaterului. An Dobr. 1938, XIX, 2, pag. 138—157.

²⁾ C. BRĂTESCU, Populația Cadrilaterului. An. Dobr. 1938, XIX, 2, pag. 180—202.

viteazul conducător Kemal Ataturk ridică, între alte probleme, și aceea a comassării elementului musulman, risipit în peninsula balcanică, între granițele noii Turcii. Schimbul de populație realizat între Grecia și Turcia, de pe urma căruia s-ar putea spune că două popoare și-au strămutat penătii în altă țară, a fost începutul acestui proces cuminte, destinat a rezolva definitiv conflicte ce amenințau a se perpetua. Veni apoi rândul Muslimanilor din celelalte țări balcanice și din România. O convenție între guvernele celor două națiuni a pus la punct această chestiune. Turcii sunt liberi a emigra, iar statul român își ia anumite obligații cu privire la averile evaluate ale emigrantilor. Se crează astfel goluri mari în Dobrogea-Nouă.

Prinii coloniști români în Cadrilater au fost Macedo-Români, care începură să sosă din 1925; din 1926 începură să vină și Regătenii; iar primele aprobări de colonizare, pentru ambele categorii, s'au dat în 1928. S'au creat 279 centre de colonizare, în care s'au aprobat până anul trecut, 19.796 capi de familie, dintre cari circa 6.000 Macedo-Români¹⁾; așa că, în anul 1938, Cadrilaterul număra²⁾:

Bulgari . . .	150.763	suflete, sau	40.52%
Români . . .	108.404	" "	29.14%
Musulmani . .	96.869	" "	26.04%
Diverși . . .	16.022	" "	4.30%

Total . . . 372.058 suflete.

De sigur, nu este o stare mulțumitoare pentru asigurarea gra-nitei noastre. Opera de colonizare, care este și un imperativ categoric al moștenirei lăsate de Regele Carol I, trebuie urmărită cu energie și înaltă conștiință națională, ba chiar cu iubire și devotament adânc, căci de aceea se află depusă, ca un simbol, acolo, la Coasta de Argint, inima Reginei noastre Maria.

Dacă întreg elementul musulman ar emigra din Cadrilater și ar fi înlocuit fără șovăire prin coloniști români, în scurt timp ar putea realiza în Dobrogea nouă o majoritate absolută de 55%! Pentru desăvârșirea acestei opere, ar mai rămânea și schimbul de populație. Ni-l-au propus Bulgarii într'un rând. Avem în țara vecină aproape 100.000 Români. Noi socotim că ar fi o mare greșală a renunță la limpezirea raporturilor efnografice și la comassarea cona-

¹⁾ C. FILIPESCU, Agricultura în Dobrogea Nouă. An. Dobr. XIX, 1938, 2, pag. 28.

²⁾ C. BRĂTESCU, Populația Cadrilaterului. An. Dobr. XIX, 1938, 2, p. 199.

ționalilor noștri și a refine elementele alogene cărora, în vederea unității și omogeneității, li s-ar pretinde asimilarea și contopirea în sânul națiunii: prilej veșnic de conflicte, de rea vecinătate și de asasinaț la păcea și liniștea europeană.

Onorat auditoriu,

Ce era Dobrogea Regelui Carol I la încorporarea sa în 1878?

Un teritoriu puștiit și răvășit de lungă serie de războiuri ruso-turce, începând din a doua jumătate a sec. XVIII până la finele sec. XIX;

Un teritoriu cu o populație rară de 7—8 loc. pe km², cu sate mici și mizerabile, cu orașe neînsemnante, ruinate și de aspect oriental-rural, și cu o săracie înfinsă peste tot;

Un teritoriu cu o majoritate absolută turcească și cu o minoritate românească, care se situa numericește pe primul plan față de celelalte minorități creștine;

În fine, un teritoriu în care cultura și civilizația nu și răspândiseră binefacerile lor.

Ce a devenit Dobrogea-Veche în lunga Domnie a Marelui Comandanță de la Plevna, a gloriosului înfăptuitor al independenței, regalității și întregirii țării până la M. Neagră?

Fără exagerare și în limitele adevărului: o țară înfloritoare din toate punctele de vedere.

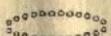
Trei probleme mari se puneau Regelui și poporului său în această provincie părăginită: problema economică, cea culturală și problema consolidării stăpânirii românești între Dunăre și Mare prin colonizare cu element românesc.

Primele două probleme au fost realizate în Dobrogea-Veche cu deplin succes. Am trăit și am văzut cu ochii noștri, an de an, și înflorirea economică și înflorirea culturală. E deșul să pomeneșc numai mărețul pod de la Cernavodă, portul Constanța, cele trei canale care, legând fluviul Dunărea și lagunele Mării, au inviorat pescăriile statului, — opere cu care s-ar pălea mândri Itália unui Mussolini, — căile ferate și șoselele, bisericile sășești monumentale ca niște catedrale, școlile de diferite grade răspândite în tot cuprinsul provinciei, începuturile unei flote comerciale și de războiu și multe altele binefăceri, care toate au ridicat Dobrogea la un nivel necunoscut până atunci în tot cursul istoriei sale și au făcut să fie răvnită și mai mult. Singură problema graniței și a asanării ei prin colonizări, dacă nu

și printr-o linie Maginot, a rămas ca o moștenire în grija generației următoare.

Dacă ne-am întreba: *care este problema cea mai urgentă și cea mai vitală în momentul de față în Dobrogea, am răspunde fără săvârșire: colonizarea Cadrilaterului cu Români!* De ea depinde în bună măsură liniștea și progresul nostru în viitor. Căci, dacă Dobrogea și, în special, exponentul ei, portul Constanța, fără hinterlandul bogat de peste Dunăre, cade în lâncezeală și devine, în mâna unui stat vecin, o simplă provincie laterală sau un drum, — în schimb și România întregilă, fără Dobrogea, se resimte numai de cât atât în viața ei economică cât și în cea politică și strategică; și, dacă ne-am convins, în adevăr, că țara noastră are doi poli antropogeografici, dintre cari unul e în Transilvania — polul continental —, iar celălalt e în Dobrogea — polul maritim — și că fără hinterlandul muntos și fără fațada maritimă, orice formație politică la Dunărea de Jos e ciungă, — atunci *asanarea graniței meridionale¹⁾ devine, pentru orice bun Român — un imperativ categoric.*

Să nu uităm! Să fim și colonizatori! Ne-o strigă patriotism și cărturarii acestei țări, dar ne-o comandă de dincolo de mormânt și umbra marelui Rege Carol I, care ne cere ca moștenirea ce ne-a lăsat-o să o desăvârşim, spre mai marea glorie a Dinastiei Sale.

¹⁾ S. MEHEDINȚI, Granițe asanate și vindecate. În „Dobrogea de Sud” Nr. 1, p. 3—14.

TRANSMARISCA — TURTUCAIA

de OCTAVIAN MĂRCULESCU
Doctorand in litere

I. TRANSMARISCA.

1. Originea numelui cetății. — Filologul Philippide consideră Transmarisca un nume roman, format din prefixul *trans* și *marisca* „un derivat din *mare* = *principiscus*”¹⁾. În alt loc, revenind, spune că în Transmarisca apare „cuvântul românesc „*mare*“ și cuvântul romanic „*marisca*“²⁾; etimologie — după părerea noastră — pretențioasă.

Noi credem că Mariscus corespunde râului Argeș. Pe malul stâng al Dunării se află localitatea Marisca, Oltenia actuală, iar pe cel drept, unde-i azi Turtucaia, era Transmarisca, care derivă din *Trans + Marisca*, adică *dincolo de* (localitatea) *Marisca*, iar nu *Peste Argeș*, cum bănuia istoricul Mannert și afirmă d. (G. Popa Lisseanu³⁾).

Domnul Patsch socotește că trebuie pus în legătură râul Mariscus cu Argeșul, — nu cu Mureșul transilvan — și cu localitățile Transmarisca și Marisca ale Moesiei Inferioare. În acest caz, Transmarisca corespunde Turtucae, după toate indicațiile de distanță ale Itinerariilor romane, iar râul Mariscus este Argeșul, care se varsă în Dunăre, chiar în fața localității Marisca, corespunzătoare Olteniei actuale, care se găsește la gura râului Argeș, peste drum de Tutracan, Transmarisca⁴⁾. Părerea aceasta o admitem și noi și d. G. I. Bră-

¹⁾ ALEXANDRU PHILIPPIDE, *Originea Românilor*, Vol. I. Iași. „Viața Românească”, 1923, p. 889, v. p. 434.

²⁾ Ibid. p. 475.

³⁾ G. POPA LISSEANU, *Cetăți și orașe greco-romane în nouă teritoriu al Dobrogei*. Ediția II, București, 1921, Tip. „România Nouă”, pag. 107, v. p. 63.

⁴⁾ CARL PATSCH, *Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa*. III. Die Völkerbewegung an der unteren Donau in der Zeit von Dioklezian bis Heraclius, in Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophische-historische Klasse. Sitzungsberichte. 208. Band II. Abhandlung. 1928, p. 68. Hölder-Pichler. Wien und Leipzig v. p. 3—5.

tiianu¹⁾). — V. Pârvan²⁾, și O. Tafrali³⁾ identificau Transmarisca cu Tutaracan sau Turtucaia.

2. Când s'a fundat cetatea. — Bazat pe o inscripție latină, găsită la Turtucaia, publicată de Tocilescu, noi credem că și el, că Transmarisca a fost întemeiată de Dioclețian și Maximian în cursul anilor 293—294: „... post debellatas hostium gentis (es) confirmata orbi suo [tranquilitate in aeternum Transmaris]cae praesidiu[m] constituerunt“⁴⁾.

Părerea se confirmă prin menționarea localității Transmarisca printre cetățile inspectate de împăratul Dioclețian în anul 294, când, pornind „dela Sirmium spre reședința lui, Nicomedia, alese drumul ocolit dealungul Dunării de jos. La Transmarisca se afla la 18 Octombrie, anul 294“⁵⁾. De fapt, Pârvan⁶⁾, d. N. Iorga⁷⁾ și d. Carl Patsch⁸⁾ au aceeași părere ca și Tocilescu. Totuși existența cetății romane în timpul lui Dioclețian și Maximian nu exclude ca ulterior să fi fost distrusă de barbari și Constantin cel Mare să fi fundat din nou, aşa cum spune Procopius⁹⁾.

3. Diferite numiri ale cetății. — În decursul vremii Transmarisca a purtat, cu oarecare mici schimbări, acelaș nume. Totuși

¹⁾ G. I. BRĂTIANU, *Une énigme et un miracle historique : Le Peuple Roumain*. Bucarest, 1937, p. 134, v. p. 48.

²⁾ V. PÂRVAN, *Municipium Aarelium Durostorum*. Estratto dalla Rivista di Filologia e d'Istruzione classica. Nuova Serie. Anno II. Fascicola II. Torino, Giovanni Chiantore, 1924, p. 36, v. p. 28 și urm.

³⁾ O. TAFLALI, *La Roumanie Transdanubienne. (La Dobroudja)*. Paris. Ernest Leroux, 1918, p. 195, v. p. 55.

⁴⁾ C. I. L. Sup. II, 6151, p. 1349 ; GR. G. TOCILESCU, *Monumentele epigrafice și sculpturale ale Muzeului Național de Antichități* din București, Partea I, București, Tip. Corpului Didactic, 1902, p. 648, v. p. 184 și urm.

⁵⁾ CARL PATSCH, op. cit., p. 8 ; N. IORGA, *Istoria Românilor. Oamenii pământului*. Vol. II, București, 1936, p. 345, v. p. 32, nota 2.

⁶⁾ V. PÂRVAN, *Municipium ... p. 29 : ... fra gli anni 294 e 300, avevano fortificate novamente Transmarisca, restaurandovi i fortifilizi* : Idem. *Salsovia*, București, 1906, „Carol Göbl, p. 47, v. p. 17, nota 5.

⁷⁾ N. IORGA, *Istoria R.*, II, p. 75.

⁸⁾ CARL PATSCH, op. cit., p. 8 și urm.

⁹⁾ PROCOPIUS, *Opera omnia*, Περὶ κτισμάτων, Vol. III, p. 2, l. IV, 7.292, p. 132 : „ὅ δὴ τὸ Τραμαρίσκα ὑγραυμά ἔστιν. οὖπερ, καταντικρὶ ἐν τῇ ἀντιέρεας ἡπειρῷ Κωνσταντίνος ποτε Ρωμαῖον Βασιλεὺς φρούριον οὐκ απημελημένως ὥκοδομήσατο, Δάφνην ἵνα μα, οὐκ δέξιμφορον νενομεῖται εἶναι φηλάσσεσθαι ταῦτη τὸν ποταμὸν ἔκατερθεν“.

noi vom menționa izvoarele, care într-o anumită măsură ne atestă existența cetății. Astfel *Itinerariul lui Antoninus* o numește „*Transmariscam*“ și o așeză între Apparia și Candidiana¹⁾. Geograful *Claudius Ptolemeu* îi spune: „*Τρασμαρισκα*“²⁾. În *Tabula Peutingeriana* e menționată *Trasmarisca* între localitățile vechi Appiaris și Nigrinianis³⁾.

Anonymul Ravennat face excepție, numind-o „*Stamarisca*“ și o situează între cetățile Appiaris și Nigrinianis⁴⁾.

Notitia Dignitatum menționează: „*Transmariscae*“ sau „*Transmarisca*“ și o trece între cetățile Apparia și Candidiana⁵⁾.

Procopios din Cesarea o numește: „*Τρασμαρισκαίωνας*“ și „*Τρασμαρικά*“, incadrată de Tigas, Iatron, Cynton și Candidiane⁶⁾; iar în Codul lui Justinian î se spune „*Trans-mare*“⁷⁾. Renunțăm a cita *Notitia* lui Epiphane⁸⁾ și lucrarea lui Constantin Porphyrogenetul⁹⁾, cari pomenesc de o episcopie la *Τρασμαρισκα*. Asupra acestor fapte vom insista în alt paragraf.

Prin urmare *Transmarisca* se găsea pe locul *Turtucae actuale*.

4. Locuitorii și ocupările lor. — Deși „Dobrogea este cea mai veche țară românească“¹⁰⁾, totuși nu trebuie uitat, că „din moși strămoși locuiau... Dacii în Dobrogea, cari au început să vorbească latinește, să se inchine ca Romanii și să-și facă orașe și sate romane,

¹⁾ Gr. G. TOCILESCU, *Monumente epigr.* p. 179.

²⁾ CLAUDIOUS PTOLEMEU, *Geographia*, editată de Carol Frideric August Nobbè, Lipsiae, 1843, T. F. I, p. 284, v. t. I. B. III, cap. 11, p. 185.

³⁾ Die Peutingerische Tafel oder Weltkarte des Castorius, 1916, Stuttgart V. Segmentul VIII, divizia 2.

⁴⁾ Anonymul Ravennat, *Cosmographia*, editată de M. PINDER și G. PARTHEY, 1860, Berolini, v. I. IV, 7, pag. 186—187.

⁵⁾ *Notitia Dignitatum et administrationum omnium tam civilium quam militarium in partibus Orientis et Occidentis*, 2. Vol., editată de Eduard Bäcking, Bon, 1853, Vol. I, p. 540, v. Cap. 37, p. 102—103 și 221, 463.

⁶⁾ PROCOPIOS DIN CESAREA, Περὶ κτημάτων, op. cit. vol. III, I. IV, 7, 292 p. 131—132.

⁷⁾ Codul lui Justinian, 6, 42, 28, citat de GR. G. TOCILESCU, în *Monumente epigr.*, op. cit. p. 178.

⁸⁾ F. DVORNIK, *Les Slaves, Byzance et Rome au IX-e siècle*. Paris, Librairie, ancienne. Honoré Champion, 1926, p. 360, v. p. 92.

⁹⁾ CONSTANTIN PORPHYROGENITUL, *De Ceremoniis aulae byzantinae*, Bonn 1829, Vol. I. II, 54, p. 797.

¹⁰⁾ V. PÂRVAN, *Incepiturile vieții române la gurile Dunării*. Cultura Națională. București, 1923, p. 247, v. p. 16.

unindu-se cu civilii și veterani adevărat Romani și întemeind gospodării statonice¹⁾). Coloniștii romani așezăți în Scitia Minor și în Transmarisca erau mai ales „agricultori și crescători de vite”²⁾). Aceșia de sigur că au constituit „o bogată așezare de plugari romani”, fiindcă „Dobrogea era așezată în dreapta Dunărei, era mai la îndemâna și oarecum mai apărată”³⁾). Coloniștii romani romanizără pe Daci și Bessi, cari „s-au făcut întâi Romani, iar apoi creștini”⁴⁾). În afara de aceste elemente etnice se întâlniau: Greci și orientali romanizați, veniți din Anatolia și Siria⁵⁾). Încât, având o intuiție bună, Pârvan vedea cum „Pe Dunăre trec în sus și în jos corăbii de comert grecești și vase de războiu romane, ori bărci de pescari și călători indigeni”⁶⁾). Dar deseori năvăliri ale Goților aduc barbarizarea și decadența vieții romane și a celorlalte elemente etnice din Scitia Minor, ca și din Transmarisca. „În a II-a jumătate a sec. IV nu se mai poate vorbi de o viață liniștită quasi-orășenească în cetatea noastră”⁷⁾), ci „oppidum, orașul, e numai un sat mai mare și inițiat. Este deci o întoarcere la satul de unde se plecase”⁸⁾). Din sec. V, vin Slavii, cari se vor deprinde cu viață așezată și se vor ocupa cu agricultura. Iar sub puhoiul barbarilor, Transmariscanii vor trăi greu, însă dându-le dijmă din roadele pământului⁹⁾), vor fi lăsați în pace. Alt mijloc de existență îl va constitui pescăria¹⁰⁾.

5. Drumurile. — Transmarisca fiind o ceteată română, așezată pe malul drept al Dunărei, era un inel din lanțul format de *via Istria*, care lega orașele dunărene ca: Durostorum (Siliștră), Axiopolis (Hinog-Cernavoda), Carsium (Hârsova), Troesmis (Ighiș), Noviodum (Isaccea), Aegyssus (Tulcea) și Halmyris (Zaporojani). Însă

¹⁾ Ibid. p. 16 și 108.

²⁾ Idem, *Cetatea Tropaeum*. București, 1912. Gutenberg, p. 148, v. p. 18; Idem, *Dacia. Civilizațiile străvechi din regiunile Carpați-Danubiene*. A. F. M. S. R. R., București, 1937, p. 218, v. p. 185; Idem, *Incepiturile* . . . p. 72.

³⁾ V. PÂRVAN, *Incepiturile*, op. cit. p. 65 și 78.

⁴⁾ ⁵⁾ Idem, *Incepiturile* . . . p. 109 și 169.

⁶⁾ Idem, *Salovia*, p. 11.

⁷⁾ V. PÂRVAN, *Cetatea Ulinetum*. Extras din An. Ac.-R., Tom. 36, Mem. Sect. Ist., Soc. București, 1913, v. p. 75.

⁸⁾ N. IORGA, *Istoria Rom.* II, p. 77.

⁹⁾ V. PÂRVAN, *Cetatea Ulinetum*, op. cit. Tom. 36, p. 75.

¹⁰⁾ ARRIAN, 1. 3. 6.: „Era foarte mare belșug de astfel de bărci, întru căt riveranii Istrului se folosesc de ele pentru pescuitul în fluviu, precum și când merg umii la alții în sus, pe Dunăre.

via Istria era unul din din cele „trei drumuri împăraștești ce străbateau Dobrogea dela Nord la Sud”¹⁾, Transmarisca era în legătură și cu *via media* (drumul din mijloc), care tăia Scitia Minor aproape în două și unia Marcianopolis (Devnia), lâ apus de Varna, cu îndepărțatul Aegyssus (Tulcea). A treia cale era *via Pontica*, care unia cetășile grecești dela Dionysopolis (Balcic) cu Histria (Caranasuf). Calea pe mare comunica ușor cu celălalt drum al apei, Dunărea.

De aceia Grecii treceau lesne pe corăbiile lor cu mărfuri din Marea Neagră pe Dunăre, oprindu-se fie la Transmarisca și Durostorum, sau urcau pe Argeș, pe Ialomița, pe Buzău, Siret și Prut, în Muntenia, Moldova și Basarabia de azi²⁾. Transmariscanii, având la indemână, în afară de drumul pe uscat, și calea apei, nu începe îndoială că, aşa cum Axiopolis avea breasla „corăbierilor pe totă Dunărea”, („nautae universi Danuvii”)³⁾, tot astfel și Transmarisca trebuie să fi avut breasla corăbierilor săi. Căci nu-i posibil să aibă calea apei la indemână și să n'o folosești. Astfel, nu vedem de ce d. N. Iorga admite prefectura, „la un loc necunoscut”, a „năvilor de pe râu” („naves amnicares”)⁴⁾. Flota naviga pe Dunăre, asigurând ordinea și siguranța pe fluviu. Așa că: „Sub ocrotirea legionarilor, comerțul și afacerile de schimb, exercitatate încă din vremuri vechi de Grecii dela Marea Neagră, atrag acum și lumea romană în aceste regiuni: negustori, armatori, corăbieri, cari au de îngrijit de legăturile economice ale Răsăritului cu Apusul, dealungul grandioasei artere de comunicație a Dunărei. Pe fjordul drept al fluviului merge șoseaua care leagă între ele lagările și castelele așezate de pază dealungul lui: în caz de primejdie, ajutorul poate repede sosi dela un „fort” la altul. Pe Dunăre trec în sus și în jos corăbii de comerț grecești și vase de războiu romane, ori bărci de pescari și călători indigeni”⁵⁾, mai ales că Dioclețian și Maximian biruiseră pe barbari, întăriseră Transmarisca⁶⁾ și asigurără „siguranța în afară și pacea înăun-

¹⁾ V. PÂRVAN, *Incepurile...* op. cit., p. 169.

²⁾ Ibidem, p. 169-170; V. PÂRVAN, *La Pénétration Hellénique et Hellénistique dans la vallée du Danube*, p. 23-47, în Bul. de la Sect. Hist., Tome X, Cultura Națională, București, 1923, v. p. 34 și urm. Sigur că Grecii, chiar după Cristos, au continuat vecchia lor ocupație, comerțul pe ape, însă și-au redus sfera de penetrație la două cai: Dunărea și Marea Neagră.

³⁾ V. PÂRVAN, *Incepurile...* p. 197.

⁴⁾ N. IORGĂ, *Istoria R. II*, p. 175.

⁵⁾ V. PÂRVAN, *Salsovia*, p. 11.

⁶⁾ C. I. L. 6151 v. TOCILESCU, *Monumentele*, p. 175; V. PÂRVAN, *Municipium Aurelium...* op. cit., p. 29; N. IORGĂ, *Istoria R. II*, p. 75.

tru"¹⁾). Soselele dobrogene fuseseră refăcute²⁾, apărarea graniței reorganizată fundamental de Dioclețian cu colegii și urmașii lui³⁾. Existau chiar „duces-limitanei”, adică comandanți militari extraordinari ai finutului de graniță⁴⁾, nu numai în Scifia, ci și în cele două Moesii și în Dacia inferioară⁵⁾. În Scifia Minor, în afara de Legiunile I. Iovia și II. Herculia, prima în lagărul dela Troesmis, a două în lagărul nou dela Noviodunum, — există și Legiunea XI. Claudia, [Le]g (io) XI Cl (audia) f (elix) Tram (ariscae)⁶⁾, inscripția de pe țigla găsită la Durostorum, iar azi în posesia muzeului din Sofia. Deci la Transmarisca erau soldați din Nova, „Milites Novenses Transmariscae⁷⁾ și din Legiunea XI Claudia, anume cohorta a V-a din Legiunea XI Claudia, pedatura superioară⁸⁾ și cea „inferioară"⁹⁾

6. Creștinismul. — După persecuțiile lui Dioclețian¹⁰⁾, creștinismul s'a răspândit în Scifia Minor prin ostași romani, negustori sau muncitori creștini, sau prin marfări și episcopi. Sămânța creștină a prins rădăcini repede, încât prin „anul 300, Creștinismul în formă latină ajunsese biruitor până la Dunăre: pe toată întinderea ei, dela lagările raetice, din Regina, și până la cele scythice din Noviodu-

¹⁾ G. BLOCH, *L'Empire romain. Evolution et décadence*, Paris. 1922, Flammarion, p. 313, v. p. 197; V. CHAPOT, *Le Monde Romain. Bibl. de synthèse hist. L'Evolution de l'Humanité*, Paris. 1927, p. 500, v. p. 428 și urm.

²⁾ V. PÂRVAN, *Sâlvania* . . . p. 17 și urm.

³⁾ Ibid.

⁴⁾ Ibid. p. 16, N. IORGĂ, *Istoria R. . .* II, p. 75.

⁵⁾ CHARLES DIEHL, *Justinien et la civilisation byzantine au VI-e siècle*, Paris. 1901. E. Leroux. p. 625. v. p. 230.

⁶⁾ E. KALINKA, *Antike Denkmäler in Bulgarien*. Kaiserliche Akademie der Wissenschaften, Schriften der Balkankommission Antiquarische Abteilung. Wien. Alfred Hölder. 1906, p. 339, v. p. 342, sau C. I. L. III. 12.526; V. PÂRVAN, *Sâlvania*, p. 17.

⁷⁾ Notitia Dignitatum et . . . op. cit., (Vol.) II, p. 102, Cap. 37; V. PÂRVAN, *Municipium Aurelium Durostorum*, op. cit. p. 28.

⁸⁾ Notitia Dignitatum . . . p. 103, Cap. 37 (5): „Praefectura . . . (Ripae ?) . . . Legionis Undecimae Cladiae Cohortis Quintae Pedaturae Superioris Transmariscae”; V. PÂRVAN, *Municipium Aur. . .* p. 28.

⁹⁾ Ibid. [6]: „Praefectura Ripae Legionis Undecimae Cladiae Cohortis Quintae Pedaturae Inferioris Transmariscae”; V. PÂRVAN, *Municipium Aurelium D. . .* p. 28.

¹⁰⁾ ERNST STEIN, *Geschichte des Spätromischen Reiches*. Seidel. Wien. 1928. p. 590, v. p. 120 și urm.

num^{“1”}). Aceasta înseamnă că Scitia Minor era creștinată în jurul anului 300, dacă către „anul 350 toate orașele de frunte ale celor două Moesii erau reședințe episcopale^{“2”}). Astfel, episcopate erau la Abrittus, Durostorum, Appiaria, Sexanta-prista, Novae, Oescus, etc.^{“3”}). Existența acestor episcopate ne face să presupunem că, din sec. IV., trebuie să fie existat și *episcopia Transmariscei*^{“4”}), o imprejurare favorabilă intemeierii sale fiind libertatea cultului creștin, acordată de Constantin cel Mare^{“5”}).

Episcopatul la Transmarisca credem că existat până în sec. VII, când îl găsim menționat în *Notitia lui Epiphane*^{“6”}). Cât despre pomenirea episcopatului Transmarisca în sec. IX de Constantin Porphyrogenetul^{“7”}), ne indoim să fi durat cetatea și episcopatul până atunci; însă lipsa de izvoare nu ne îngăduie să precizăm mai mult. Totuși, admitem că episcopul Transmariscei a fost nu numai șeful religios al episcopatului, ci și ocrotitorul politic al cetății^{“8”}).

7. Privire fugară asupra trecutului Transmariscei. — Fundată de împăratul Dioclețian în cursul anului 293, cum reiese din edictul său datat „la începutul lui Septembrie 294, Dioclețian nu se duse dela Sirmium direct la Nicomedia, unde demult își luase reședința, ci alese drumul ocolit dealungul Dunărei de jos . . . înaintând încet, zăbovi (ca „un permanent inspector“^{“9”}), între alte localități, la : Ra-

^{“1”}, ^{“2”}) V. PÂRVAN, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului dacoroman*. Secc. 1911, București, p. 222, v. p. 73.

^{“3”}) Ibid. p. 67—71.

^{“4”}) *Notitia Dignitatum* . . . Vol. I, Cap. 37, Not. 27, p. 463: „In Notitia Leonis Aug. episcopus urbis ο Τραμαριστῶν dicitur”.

^{“5”)} IAКОВ BURCKHARDT, *Die Zeit Constantins des Grossen*. Leipzig. 1898. p. 484, v. p. 393 și urm.

^{“6”)} F. DVORNIK, *Les Slaves. Byzance et Rome au IXe siècle*. Paris, Librairie ancienne Honoré Champion. 1926, p. 360, v. p. 92: „Voici l'organisation ecclésiastique que la *Notitia d'Epiphane* nous donne. Pour la province d'Hémimont :

ἐπαρχία τῆς αυτῆς
Μητρόπολις Μαρκιανοῦ.
ἔχει δὲ τὴν πόλην τὴν ἐπιτηρητὰς. εἰς οἷον,
τὸν Ροδοστόλου
τὸν Τραμαρισκού”.

^{“7”)} CONSTANTINUS PORPHYROGENETUS, *De ceremoniis aulae byz.* op. cit. Vol. I, liber. II, paragraf, 54, pag. 797.

^{“8”)} N. IORGĂ, *Istoria R. . .* II, p. 100—101.

^{“9”)} N. IORGĂ, *Istoria R. II*, p. 32.

faria, Cebrum, Variane, Appiaria, Durostorum și Transmarisca, unde se afla la 18 Octombrie 294¹⁾)

De asemenea nu-i exclus ca Dioclețian, cu ocazia serbării sale jubilare de 20 de ani de domnie, să fi săbovit nu numai la Durostorum în anul 304²⁾, ci și la Transmarisca.

Dioclețian și Maximian „după ce învinseră desvârșit neamurile dușmanilor, întăind liniștea împăratiei lor...”³⁾; în anul 303, când Dioclețian sărbătorea 20 ani de domnie, „se putea felicită de rezultatele obținute..., (căci) imperiul redobândise bunuri pe care nu le mai cunoștea de multă vreme, liniștea în afară și pacea înăuntru”⁴⁾. Prin urmare, în epoca frământată a lui Dioclețian, Scitia Minor și Transmarisca au avut și clipe de liniște⁵⁾, „viața romană” continuând „a se desvolta la adăpostul lagărelor sporite de Dioclețian și urmașii săi”⁶⁾.

Totuși, nu-i exclus ca în timpul invaziilor gotice, pe când izbucnise războiul între Constantin și Licinius, Transmarisca să fi fost distrusă și că Constantin „a fundat-o nu fără temeinicie”⁷⁾. După terminarea luptei pentru hegemonie, Constantin cel Mare se ocupă cu întărirea granitei dunărene⁸⁾, cu lagăre și „castele” noi, sau restaurând pe altele vechi⁹⁾. Totodată puse să se construiască dela Giigen (sat din Bulgaria actuală) la Celei, un pod de piatră și alt pod între Transmarisca și Oltenia, Constantiania Daphne¹⁰⁾.

Constantin acordă atât de mare importanță drumului Transmarisca-Oltenia, încât nu numai că-i dădu numele său împăratesc, ci bătu și monede ce reprezentau podul¹¹⁾. Aceasta, legând Oltenia cu Transmarisca, era și o cale comercială foarte utilizată¹²⁾. Sigur că

1) CARL PATSCH, *Beiträge...* op. cit., p. 8; N. IORDA, *Istoria R.* II, p. 32, nota 2.

2) Ibid. p. 11.

3) GR. DICULESCU, *Monumentele...* op. cit. p. 175.

4) G. BLOCZI, *L'Empire Romain*, p. 197.

5) V. PÂRVAN, *Saxovia*, p. 17. Contraari păterii lui PÂRVAN, care credea că sub Dioclețian Scitia Minor: „nu va mai avea o clipă de liniște”.

6) Ibid. p. 17.

7) PROCOPIOS, *Ἱερὴ κτισμάτων* op. cit. IV, 7, 292, p. 132.

8) DR. CONST. C. DICULESCU, *Die Wārdalen und die Goten in Ungarn und Rumänien*. Leipzig, 1923. Verlag von Curt Kabitsch p. 64. v. p. 21; DR. BRUNO RAPPAPORT, *Die Einfälle der Goten in das Römische Reich bis auf Constantin*. Leipzig, 1899, p. 138, v. p. 108.

9) DR. CONST. C. DICULESCU, *Die Wārdalen...* p. 22; DR. BRUNO RAPPAPORT, *Die Einfälle der G...* p. 113; DR. BENEDICTUS NIENE, *Grundriss der Römischen Geschichte nebst Quellenkunde*. München, 1916, p. 405, v. p. 352.

10), 11), 12) CARL PATSCH, *Beiträge...* op. cit., p. 20—22.

la Transmarisca comerțul era înfloritor, mai ales că acolo staționa o parte din flota Dunărei, numită „*naves amnicæ*“¹⁾.

Intre 332 și până la 362, cât a durat pacea între Constantin cel Mare și Goți²⁾, Transmarisca și Dobrogea au cunoscut o perioadă de pace și prosperitate. Din anul 365, rupându-se pacea, Atanaric sprijini contra lui Valens pe generalul Procopius. Acesta fu biruit de Valens și, deși Atanaric îi ceru iertare, Valens trecu Dunărea în anul 367 pe un pod de vase, pe la Transmarisca, în Muntenia actuală³⁾. Luptele s-au terminat în 369, când Atanaric, bătut, cere pace și Goții începează de a fi federați, iar Dacia nu mai e teritoriu imperial.

Cât timp a stăpânit Attila, Hunii navăleau adesea și devastau Tracia, Iliricul⁴⁾, ambele Dacii, Moesia și Scitia mică⁵⁾.

In aceste imprejurări, Transmariscanii au dus-o greu, însă au trăit. Probabil că printre robii duși de Attila, din orașele lăsate de pe malul drept al Dunărei, să fi fost și Transmariscani, cari au îngroșat populația romanică de pe malul stâng dunărean⁶⁾. Presupunem că Slavii, când au puștiit Peninsula Balcanică, pe vremea lui Anastase⁷⁾, au distrus „cu totul“ Transmarisca, deoarece împărățul „Justinian a rezidit-o din temelie“⁸⁾.

Tot sub Justinian se face și ultima „restaurare“ a graniței militare la Dunăre, până la gurile ei. Atunci zidește sau restaurăză mai mult de 80 de castele pe ambele maluri ale Dunărei și transformă toată Peninsula Balcanică într'un „vast lagăr întărit“⁹⁾. Totuși aceste măsuri n'au scutit Imperiul de invazii și puștiiri; doavadă e încheierea lui Procop din „*Istoria secretă*“.

¹⁾ CARL PATSCH, *Beiträge* ... op. cit., p. 21—22.

²⁾ CONST. C. DICULESCU, *Die Wandalen* ... op. cit., p. 32.

³⁾ Ibid. p. 33; CARL PATSCH, *Beiträge* ... op. cit., p. 48.

⁴⁾ N. IORGĂ, *Istoria R.*, II, p. 182.

⁵⁾ G. POPA LISSEANU, *Încercare de monografie asupra cetății Drăstorul-Silistra*, București, „Minerva“, 1913, p. 244, v. p. 69.

⁶⁾ N. IORGĂ, *Istoria R.* II, p. 190.

⁷⁾ A. A. VASILIEV, *Histoire de l'Empire byzantin*. Editions A. Picard, Paris, 1932, Tome I, p. 498, v. p. 184—185; N. IORGĂ, *Istoria R.* ... II, p. 213 și 234—235.

⁸⁾ PROCOPE, op. cit., IV, 7, 292, p. 132: „... Ιωστινιανὸς δὲ ἀνωκοδομήθει τοῦ Βασιλεὺς ἐκ θεμέλιων ἀρχάμενος“.

⁹⁾ CHARLES DIEHL, *Justinien* ... op. cit., p. 239—240.

„Iliricul, Tracia întreagă, toată țără care se întinde dela Marea Ionică până la mahalalele Constantinopolului, Grecia, Chersonesul, au fost pustiate aproape în fiecare an de Huni (Bulgari), Slavi începând din momentul când Justinian cărmuia imperiul roman...”¹⁾. În acest caz ducii limitanei din Scitia Minor nu puteau opri invaziile barbare totdeauna. De asemenea deducem că nici Transmarisca n'a cunoscut, după moartea lui Justinian (565), o viață pașnică. Ea a suferit prădăciunile Avarilor, cari au jefuit Moesia și cetățile din Scitia mică²⁾ și valul Slavilor, cari dela Heraclius I (610—641) și până sub Justinian al II-a s'au aşezat în toată Peninsula Balcanică, inclusiv Dobrogea, unde au dat „peste vechi locuitori autohtoni romanizați”³⁾, a căror existență se confirmă prin reședințele episcopale de pe malul Dunărei⁴⁾, centre principale ale creștinismului dunărean „până către sec. VII”⁵⁾. Lar amestecul acestor „vechi locuitori autohtoni romanizați”, — cari nu erau decât „des restes d'une population primitive geto-dace (trace) et aussi des représentants des colons romains et des Daces romanisés”⁶⁾, — cu Slavii prin căsătorii⁷⁾, a format poporul român din Nordul și Sudul Dunărei. Așa că o parte din România Dobrogeni sunt bășinași⁸⁾.

Cât privește în jurul cărei date dispare Transmarisca, suntem de părere că, intru cât în *Notitia lui Epiphane* din sec. VII e menționată episcopia „τὸν Τραχαρίσκου”⁹⁾, a existat cetatea și în

1) CHARLES DIEHL, *Justinien*... p. 222; A. A. VASILEV, op. cit., p. 184.

2) MENANDRU PROTECTOR, în fragmenta Hist. gr., IV, p. 252.

3) LUBOR NIEDERLE, *Manuel de l'Antiquité slave*. Tome I, Histoire, Paris, Ed. Champion, éditeur, 1923, p. 238, v. (p. 67): „... il y avait au VIe siècle autour des colonies, de vieux habitants autochtones romanisés...”

4) F. DVORNIK, *Les Slaves*... op. cit., (p. 84): Les villes épiscopales indiquaient certainement les foyers principaux de christianisme. Il est impossible d'admettre que toute la population chrétienne ait disparu dans la tourmente des invasions. Quelques restes de cette population subsistèrent qui continuèrent péniblement, au milieu des envahisseurs, une existence pleine de dangers... ces restes formèrent les premières noyaux des chrétiens nouvelles.

5) V. PÂRVAN, *Contribuții epigr.* p. 72 și 207; N. IORGĂ, *Istoria R. II* p. 318.

6) L. NIEDERLE, *Manuel de l'Antiquité*... p. 69—70.

7) C. C. GIURESCU, *Istoria R.*... I, p. 245—246; G. I. BRĂTIANU, *Priviléges et franchises municipales dans l'Empire Byzantin*, Cultura Națională, Bucarest, 1936, p. 138, v. p. 64; Idem, *Une Énigme*... p. 36 și urm.

8) N. IORGĂ, *Ce reprezentă în Dobrogea*. Conferință. Tip., „Neamul Românesc” Vălenii de Munte. 1910, p. 22, v. p. 5—6.

9) F. DVORNIK, *Les Slaves*... op. cit. p. 92.

sec. VII și numai invazia Bulgarilor în 679 a distrus Transmarisca și, implicit, episcopatul.

8. Urme vechi. — Întru cât materialul arheologic descoperit se compune din două pietre cu inscripții latine și alt bloc de piatră, pe care sunt sculptați doi lei, material care se află în sala Gimnaziului mixt din Turtucaia și recent au fost descifrate, și nu știm în ce sens¹⁾, ne rezervăm dreptul a publica intrepretarea noastră cu o altă ocazie. De asemenea, Gimnaziul posedă un galantă cu monede romane și bizantine de mică însemnatate. Alte urme nu s-au mai găsit până azi.

II. TURTUCAIA.

1. Apariția Turtucaiei și diferențele ei denumiri. — Lipsa izvoarelor nu ne dă posibilitatea să fixăm cu certitudine data fundării Turtucaiei. Totuși, având în vedere că primul său nume, Tutrakan, este de origine cumană, el trebuie pus în legătură cu vreun khan, *han Tutrakan, cuman*, dacă nu cu Tmutarkhanul Cumanilor, cum crede d. N. Iorga²⁾ penitul dinastia lui Basarab.

De asemenea, însuși numele Tutrakan e un indiciu că cetatea s'a fundat în sec. XII, înainte de invazia Tătarilor, distrugătorii imperiului cuman. De fapt, menționarea orașului dunărean „*Recran*” sau „*Zakatra*”³⁾ de geograful arab *Mohamed Edrisi* (1099–1164) și identificat cu *Trakan*, (Tutrakan), Turtucaia actuală⁴⁾, confirmă părerea noastră, că *Turtucaia a fost fundată în sec. XII și că* primul său nume a fost Tutrakan. În afară de vechea denumire cumană Tutrakan, care se găsește și în sec. XVII, în hărți⁵⁾, iar actualmente

¹⁾ DINU ADAMEȘTEANU, *Inscription en vers découverte à Turtucaie* (Transmarisca), în „Dacia V–VI, 1935–1936, v. p. 449; Un alt articol a d-lui Vasile Christescu, *Quelques Monuments inédits de Turtucaie*, în „Dacia”, V–VI, 1935–1936, v. p. 451–452. — Fiindcă articolele nu le-am citit, nu ne dăm seama în ce sens sunt descifrate inscripțiile.

²⁾ N. IORGĂ, *Imperiul Cumanilor și domnia lui Basarabă*, Extras din publ. Ac. Rom. Mem. Sect. Ist., Seria III, Tome VIII, 1928, p. 4.

³⁾ ABU ABDALLAH, MOHAMED EDRISSI, în *Le Recueil de voyages et mémoires trad. par Joubert et publ. par Soc. de Géographie*, Paris, 1840, 2 Tomes.

⁴⁾ S. LEJEWEIL, *Géographie du Moyen Âge*, T., III, IV, p. 124–127, v. hărțile Nr. XI și XV, unde identifică localitatea „Rekran” sau „Zakatra” cu „Trakan” (Tutrakan), denumire dată Turtucaiei de Turci și Bulgari.

⁵⁾ *Charta lui Baptista Homanni (sec. XVII)*, în Romulus Seșanu, *Dobrogea, 1928 „Universul”*, p. 279, v. p. 24.

Bulgarii tot astfel o numesc, cetatea în decursul vremii a avut următoarele denumiri: în anul 1445 i se zicea „*Tour-Tourain*“¹⁾ sau „*Chastel Turquant*“¹⁾; într-o stampă din 1773 e trecut „*Turtucay*“²⁾; la fel într-o hartă din anul 1785³⁾; iar într-o hartă din 1826⁴⁾ și alta din 1833⁵⁾ e numită *Turtucaia*; în hărțile I și IV din studiul lui Ubicini din 1856 e trecută *Turtukai*⁶⁾ sau *Turtukan*⁷⁾, numire care va fi înlocuită definitiv cu *Turtucaia*.

2. Relațiile călătorilor asupra Turtucaiei. — Fiind foarte rare, menționăm pe acele care ne-au căzut în mână.

Astfel, în sec. XV (1445) căpitanul burgund *Wavrin*, în cronică sa asupra expediției pe Dunăre, descrie cetatea „*Tour Tourain*“ sau „*Chastel Turquant*“: „Castelul Turtucaia, așezat pe malul Dunărei, era din patru laturi de zid (în formă de patrulater) în colțuri, astfel că la fiecare din cele trei colțuri avea un mic turn și la al patrulea era un turn mare, pătrat, masiv, de 10 picioare înalt. Acolo se urcau Turcii pe o scară de lemn... și mai era deasupra un mare bacicol cu alei mari de scânduri (un cerdac cu galerii), din care bacicol se apărau bine Turcii și la spate era curtea din dos, care împresura cele trei laturi de zid și turnul, unde erau sănțuri mari și palisade de lemn împrejurul ei“⁸⁾.

¹⁾ JEHAN de WAVRIN, *Ancientes chroniques d'Engleterre*, publ. par Mlle Dupont, II, Paris, 1859., v. ediția publicată de N. IORGĂ, în Bul. Comis. ist. a României, Vol. VI, 1927, p. 117,

²⁾ IOAN C. BĂCILĂ, *Stampe și hărți privitoare la trecutul Dobrogei*, p. 247—280, în „*Analele Dobrogei*“, Vol. II, 1928, p. 320, v. p. 248: „*Bataille et victoire à Turtukay 1773*“.

³⁾ F. L. GÜSENFELD, *Charte dela Moldavie et dela Valachie, dressé d'après de Mémoires autentiques. Anno 1785*: *Turtucay*.

⁴⁾ IOAN C. BĂCILĂ, *Stampe și hărți...* op. cit. p. 250.

⁵⁾ GH. D. STEIN, *Handbuch der Geographie und Statistik*. Leipzig. 1833—34, vol. III, p. 35.

⁶⁾ UBICINI, *Provinces Danubiennes et Roumaines* par Chopin et A. Ubicini. Paris, 1856, p. 226, v. harta I și IV dela finele volumului.

⁷⁾ A. RITTER ZUR HELLE VON SAMO, *Die Völker des osmanischen Reiches*, Wien, 1877, p. 130, v. p. 44.

⁸⁾ JEAN DE WAVRIN, op. cit. ed. Iorga, p. 117: „Ce Chastel Turquant, seant sur la rive de la Dunog, estoit de quatre pans de mur en quarrure, en tel manière que a chascune de trois quarrés avoit une petite tour, et à la quatrième quarré desdis pans de mur y avoit une grosse tour quarre, quy estoit massive, bien de dix piedz de hault. Et y montaient les Turcqx par une montee de bois, quy estoit toute couverte de grandes plates plures de bois, ainsi qu'on les poille quant les arbres

După această descriere prețioasă asupra Turtucae din sec. XV, abia în prima jumătate a sec. XIX găsim relații mai multe. De pildă, arhimandritul rus *Partenie*, care se ducea la Sf. Munte, oprindu-se în drum, la Măcin, întreabă pe un român, ce cale să apuce.

Cum erau două drumuri, dintre care unul, prin mijlocul Dobrogei, trecea prin sate turcești și tătărești și altul, de-a lungul Dunărei, Românul ii spuse să apuce pe „cel de-al doilea drum, pe *marginea Dunărei până la Rusciuk*, fiindcă *nu întâlnesci decât Români de-ai noștri*. Dela Rusciuk întâlnesci Bulgari”. Referitor la felul cum sunt Români, Parfenie spune: „Țărani sunt buni și primitori, cum n' am întâlnit nicării în călătoriile mele”¹⁾.

O dovadă că țărani buni și primitori sunt Români, e relația francezului Camille Allard: „Români sau Valahii locuiesc aproape pe tot malul drept al Dunărei”²⁾. Turtucaia, aflându-se pe malul drept al Dunărei, e sigur că aprecierile lui Parfenie vizează și pe Turducăenii Români.

O mențiune specială asupra Turtucaii întâlnim la Kanitz. Acesta spune: „Cu toate că Tutrakan (în românește Turtucaia) este centrul administrativ al unui cerc considerabil, orașul nu oferia privirilor vizitatorilor decât 461 case turcești, cea mai mare parte construite din lemn, 15 case circaziene și 715 case creștine absolut lipsite de interes. Români, cari formează majoritatea populației Turtucae, posedă o biserică acoperită cu finichea. Mica comunitate bulgară s'a separat de câțiva ani, dar n'a găsit fondurile necesare terminării unei biserici modeste”³⁾.

Din acest citat rezultă că *Români, numericește, vin în rândul întâi, Turcii în al doilea și Bulgarii în al treilea rând*.

De aceia ni se par eronate datele lui Sax, care apreciază populația Turtucae la 5700 familii, dintre care 2700 Bulgari (?!) și 2000

sont en seve. Et il y avoit, par desus, une grand bacicol, et grandes allées d'aisselles de bois; duquel bacicol se deffendoient fort les Turcuz, et par derrière estoit la basse-court, qui avironnoit les trois pans de mur et la tour, et y avoit grans fosses et pallis de bois entour ycelle“.

¹⁾ Din călătoriile ieromonahului rus Partenie prin Moldova în jumătatea întâia a veac. XIX. Trad. din rusește de Arhim. V. Puiu. Vălenii de Munte, 1910, p. 39—42.

²⁾ DR. CAMILLE ALLARD, *Mission Médicale dans la Tatarie-Dobrouitcha*. Paris, Félix Malteste et Cie, 1857, p. 66, v. p. 64; Idem, *Souvenirs L'Orient. La Bulgarie Orientale*. Paris, 1864, p. 297, v. p. 182, unde și transcris intocmai pasajul citat.

³⁾ F. KANITZ, *La Bulgarie Danubienne et le Balcan. Études de voyages (1860—1880)*. Hachette, 1882, p. 572, v. p. 540.

Turci. Români, trecuți de Kanitz ca reprezentând elementul etnic majoritar, nici nu-s menționăți, iar Bulgarii, căm în același timp când nu puteau strângе bani să-și facă o biserică, devin majoritari. Români băstinași dispăruseră fără motiv și fără urmă.

Mai departe Sax scrie: „Orășelul luase un avânt deosebit, posedând 1108 case, 404 magazii și accesori, 136 magazine de vândut mărfuri, 33 moschei și 2 biserici”¹⁾.

Prin urmare, puținele relații de călătorie vorbesc despre o populație română, turcă și bulgară, dintre care Români erau majoritari.

3. Categoriile de Români Turtucăeni. — Deși actualmente problema etnografică este pe primul plan, totuși, deciși a reveni într-un studiu special, ne îngăduim numai a schița, care-s categoriile de Români aflătoare în Turtucaia și implicit în Dobrogea.

O primă categorie sunt Români Dobrogeni, adică elementul etnic băstinaș²⁾. A doua categorie e compusă din Români veniți prin sec. 16, 17 și 18 din Principate, din cauza fiscalității excesive³⁾, care adusește tăărimea română, din clasă liberă și cu o mică proprietate, în stare de riumânie sau vecinie. Tăranii ce fugneau din Principate în Dobrogea, erau oameni liberi, nu rumâni sau vecini. A treia categorie sunt Români proveniți prin transhumanță, Mocani și Cojani, care iernau cu turmele lor în Dobrogea⁴⁾, iar vara se

¹⁾ C. SAX, *Geographisch-Etnographische Skizze aus Bulgarien in Mittheilungen der K. K. geogr. Gesellschaft*. Wien, 1869, p. 466, 470, 471, 478.

²⁾ C. BRĂTESCU, *Populația Dobrogei*, în „Dobrogea” Cincizeci de ani de viață românească. (Vol. festiv) București, Cultura Națională, 1928, p. 793, v. p. 201—257. Cum revenim asupra acestei probleme într-un alt studiu, renunțăm a da o bibliografie completă și chiar a menționa pe istoricii bulgari, care au alte păreri.

³⁾ N. IURĂ, Ce reprezentăm noi în Dobrogea... p. 17—19; Idem, *Droits nationaux et...* p. 62; Idem, *Studii și documente*, IV, p. 117; EUGÈNE PITTARD, *Étude sur l'indice céphalique en Roumanie*. Socec, Bucarest 1927, p. 100, v. (70—71). „Sous le nom de Roumains de Dobroudja nous entendons parler des Roumains venus à des dates souvent fort anciennes s'établir dans la Dobroudja. À côtés des descendants de colons dont les ancêtres datent peut-être à l'époque romaine... Les colonies roumaines arrivées depuis plusieurs siècles dans la Dobroudja — sous l'occupation turque elles y étaient nombreux — ont constitué sur toute l'étendue de cette terre des agglomérations importantes”.

⁴⁾ ION IONESCU DELA BRAD, op. cit., p. 176; SABIN OPREANU, *Contribuționi la transhumanța din Carpați Orientali*, în Lecțările Inst. de Geog. al Univ. din Cluj, Vol. IV, 1928—1929; v. p. 207—39; NICOLAE DRAGOMIR, *Diricteul cîierilor mărgineni din Săliște și comunele din jur*, în Lecț. Inst. de Geog. Univ. Cluj, Vol.

înforceau în Muntenia sau Ardeal — parte din ei se stabileau definitiv în Dobrogea și-și întemeiau gospodării. Presupunem că transhumanța își are obârșia nu „dès l'antiquité la plus reculée”¹⁾ și nici „după pacea dela Passarowitz (1718)”²⁾, ci poate din sec. 16.

4. Statistici. — Deși am dori să dăm o situație exactă a populației din Turtucaia, din cauza lipsei de material documentar și a lipsei de bunăvoință din partea primăriei orașului, nu putem întocmi o situație la zi.

Astfel Turtucaia, pe vremea stăpânirii otomane, făcea parte din *sangiacul Rusciuk* și constituia o *kaza*:

In 1877 kazaua Tutrakan număra 7750 bărbați mahomedani și 2136 nemahomedani³⁾.

O altă statistică ne infășează reparația populației din Turtucaia sub *stăpânire bulgară*, în anul 1910. Statistica s'a făcut așa: „Scăzând din Cap. IV, Tabloul 8, populațunea comunelor și satelor arătate mai sus, ce revin Bulgariei . . .”⁴⁾.

Populația plășei Turtucaia în 1910.

Bulgari	Ruși	Sârbi	Turci	Tatari	Greci	Români	Tătari	Ebrei	Armeni	Albani	Tigani	Alte	Total
13.363	16	10	24.360	1.332	39	4.175	—	42	168	18	1.738	5	45.265

Din această statistică rezultă că în plasa Turtucaia, adică în oraș și în comunele rurale pendinte de el, *Turci-s elementul etnic cel mai numeros*, în al doilea rând stau Bulgarii și'n al treilea Români.

II, 1924—1925, p. 195—251; OVID DENSUȘIANU, *Viața păstoriească și poezia noastră populară*, Buc., Casa Scăoalelor, 1921, Vol. I, p. 119 urm.; DR. ANDREI VERESS, *Păstoritul Ardelenilor în Moldova și Tara Românească*, în Mem. Sect. Ist. 6, 1927, Seria III, Tome VIII; ALEXANDRU P. ARBORE, *Din etnografia Dobrogei. Așezările Bulgarilor*, în Arhiva Dobrogei, Vol. I, 1916, v. p. 36; CAMILLE ALLARD, *Mission Médicale*, op. cit. p. 64; EMMANUEL DE MARTONNE, *La Dobroudja*, Paris, Imprimerie Nationale, 1918, p. 20, v. p. 9; F. KANITZ, *La Bulgarie Danubienne*, op. cit. p. 482.

1) N. IORGĂ, *Droits*, p. 13.

2) NICOLAE DRAGOMIR, *Din trecutul cierilor*, op. cit. p. 23c.

3) A. RITTER ZUR HELLE VON SAMO, *Die Völker des osmanischen Reiches*, Wien, 1877, p. 130, v. p. 44.

4) MAIORUL G. A. DABLA, *Cadrilaterul bulgar*, Edița II, București, Socet, 913, p. 204, v. p. 198.

Repartiția populației comunei urbane Turtucaia¹⁾.
după naționalitate în anul 1923.

Români	Turci	Bulgari	Egienei	Germani	Unguri	Rusi	Alte naționalități	Total
4.364	2.285	1.699	14	—	1	—	44	8.406

Românii sunt majoritari, Turcii numericește vin în al doilea rând, iar Bulgarii în al treilea; cu alte cuvinte raporturile s-au inversat.

Statistica populației din Turtucaia²⁾.

După datele oficiale din Maiu anul 1927.

Români	Turci	Bulgari	Alte naționalități	Total
5.910	2.508	1.517	172	10.107

Și în această statistică Românii sunt elementul etnic cel mai numeros; în al doilea rând stau Turcii și ultimii Bulgarii.

Prin urmare în Turtucaia Românii sunt elementul cel mai numeros, iar Bulgarii cei mai puțin numeroși, iar Turcii ocupă, prin număr, locul al doilea.³⁾

5. Școala românească din Turtucaia. — Omul dintr'o necesitate sufletească e dormic să se lumineze, iar carte și invățătorii au fost promotorii culturii românești. La început nu exista școală românească în Principatele Române, iar cele ce luaseră ființă la Cotnari, pe vremea lui Despot Vodă, sub Ioan Sommer; la biserică Trei Ierarhi din Iași, sub domnia lui Vasile Lupu și condusă de Rusul Stefan Pociacchi, cât și cea dela Sfântul Sava din București, înființată de Șerban Cantacuzino, sunt școli înalte — episoade izolate și de scurtă durată — unde nu se predă limba română, ci slavona, greaca și latina. Abia în prima jumătate al veacului al XIX se fundează

¹⁾ R. SEIȘANU, Dobrogea, op. cit., p. 195. Ordinea în tablou a fost inversată de noi, așezându-i în mod descrescând.

²⁾ Statistica populației din Turtucaia, în „Turtucaia”, ziar închinat sărbătoririi a 150 ani de școală și biserică românească.

în Muntenia și Moldova școli unde limba de predare e română. Turtucenii se pot mândri — pe bună dreptate —, deoarece *sun bazele primei școli românești nu numai din Dobrogea, ci și din Principatul României*, școală unde copiii Românilor învățau *buchile românești dela dascăli români*. Școala românească datează din anul 1774, după tratatul de la Kuciuc-Kainargi. La început, nu era un local special amenajat pentru școală ci, ca și nă apus, în evul mediu, școala la noi era în jurul locașurilor sfintei: mănăstiri sau fîntâna bisericilor. Astfel sună bătrânnii, că ei învățau „Bucoavna“, „literele cirilice, chiar în fîntâna bisericii vechi“¹⁾. Apostoli ai românismului în Dobrogea și mai ales în Turtucaia erau preoții și învățătorii, despre a căror existență și nume pomenesc cărțile bisericești aflătoare la România Turtuceni²⁾. Învățătorii erau plătiși „cu cheltuiala obștei românești a Turtucae, încă din anul 1774³⁾). Aceasta înseamnă că populația veche românească a Turtucae nu voia să-si piardă graiul și să fie prețui școala și slujitorii ei. Dar nu-i mai puțin adevărat că și slujitorii cărții, deși nu erau băstinași din Dobrogea, — cei mai mulți veniseră din Muntenia sau Ardeal — totuși, conștienți de marea lor misiune să nu piară neamul, purând multă râvnă, multă pricepere și căldură, „au muncit neștiuți și au murit uitați (parte din ei), deși faptele lor stau în rândul celor mai frumoase isprăvi de vitejie⁴⁾. Stăruie un cult al Turtucenilor față de modeștii lor luminători, cari și-au lăsat numele pe câte o carte bisericească de-a vreunui gospodar. De pildă: „Si am scris eu, dascălu Mihai ot (din) Oltenia, la Turtucaia“⁵⁾, dascălii români pribegind peste tot și prin Dobrogea și Turtucaia. Dela 1860, când școala românească din Dobrogea întreagă cunoaște o epocă de renaștere, sufletul acestei mișcări culturale e Dascălul Costache Petrescu din Silistra, „un adevărat om cult al timpului. Pe lângă limba maternă, el cunoștea limba latină, franceza, greaca, scris și citit și era un perfect cunoșător al limbii și literaturii turcești; cunoștea pictura, arhitectura, croitoria și alte meșteșuguri; era dascăl și la biserică și

¹⁾ CARP SANDU, *Promovarea culturii românești în Dobrogea Nouă „Tipografia Băncii Durostorului“*, 1926, p. 96, v. p. 57.

²⁾ M. V. CORDESCU, *Istoricul școlelor române*, v. p. 215.

³⁾ APOSTOL D. CULEA, *Români din Caiacra și Durostor (Cadrilaterul) în „Graful Românesc“*, Anul I, Nr. 6, Iunie 1927.

⁴⁾ APOSTOL D. CULEA, *Vechea școală românească a Turtucăi în „Turtucaia“*. Ziar închinat sărbătorini a 150 de ani de școală și biserică românească.

⁵⁾ Ibid.

capul coloniei românești¹⁾“. Fiind Tânăr și naționalist, nu s'a mulțumit a fi învățător la școala românească din Silistra; care exista din anul 1854, ci a fost „animatorul școalelor din întreaga Dobroge“. Sub impulsul lui Costache Petrescu s-au înființat școli românești în Ostrov, Vaidomir (Aidemir), Popina, Satu-Nou, Bugeac, Alimanu, Oltina, Rașova, Parachioi, Cernavoda, Hârsova...²⁾“.

Tot pe timpul lui Costache Petrescu, între 1870—1871, școala românească din Turtucaia făcea o circumiscripție cu cea dela Silistra, având institutor superior pe C. Petrescu³⁾. Credem că ce s'a spus despre roadele școalei primare din Silistra, de revizorul școlar C. Petrescu, trebuie să fie valabil și pentru școala din Turtucaia, încât „vezi elementul românesc inflorind în mod admirabil“⁴⁾. O confirmare avem, document și exemplu în același timp de sacrificiile, greutățile invinsă și zelul depus de dascălii turtucăeni întru ridicarea nivelului școalei lor. O redăm în extenso :

Turtucaia 1871, Decembrie 24.

Domnule Ministru,

In anul expirat, 1868, o delegație de doi Români din orașul Turtucaia⁵⁾, Imperiul Otoman, mă invită să merge, în calitate de profesor și prim cântăreață, în acest oraș. La această idee sublimă, că eu să dau lumină și să propag limba maternă între Români cei înconjurați de toate părțile de gini strene și oprimați chiar de a nu vorbi această limbă, credeți, Domnule Ministru, că am depus toate sacrificiile, părăsind funcțiunile mele din București și orice felicire pentru această mare și înaltă idee, pe care eu trebuia să o realizez. Aici găsesc o școală cu un caracter bulgar sub titlu de „Școală Română“. Subsemnatul, pe dată ce m'am instalat profesor, cu toată lipsa și mizeriile și suferințele, reușii a forma o școală întocmai după modelul celor din față și, în interval de un an, dădui din această

¹⁾ Dr. GEORGE PROFIRIU, *Cultura românească în Silistra sub dominație turcă* în ziarul „Silistra“, Nr. 13 din 9/22 Iunie 1919.

²⁾ APOSTOL D. CULEA, *România din Caliacra...* art. cit.

³⁾ V. STROESCU, *Dobrogea Nouă, De căile străbunilor*. Vol. II. „Comercială“, Bazargic, 1925, p. 130, v. p. 25.; CARP SANDU, *Promovarea...* op. cit. p. 40—41.

⁴⁾ CARP SANDU, *Promovarea culturii...* p. 48.

⁵⁾ Zehil Turtucăenilor pentru școala românească. Dosarul Nr. 147 din anul 1871. *Școalele române din Macedonia*, în „Turtucaia“, ziar cit.

școală copii, cari pot urma studiul clasei IV-a primară. Iacă, Domnule Ministru, cât face zelul unui Român determinat de a se sacriția pentru înținderea și progresarea limbii române. Toate acestea, Domnule Ministru, o mai repet că s'au făcut cu mari suferințe și lipsuri din partea subsemnatului, căci această școală e lipsită totalmente de obiecte didactice, precum : matricule, cărți, hărți etc., pe care Românii de aici, cu mare greutate și foarte târziu și le-ar putea procura, ceea ce ar împedica cu desăvârșire studiul.

Pentru aceste ultime motive, Domnule Ministru, subsemnatul are curajul și vin a Vă ruga, cu profund respect, să binevoiți a ordona, în interesul românismului, pentru care stră bunii au vărsat atâtă sânge român, să se trimită și la această școală cărțile didactice necesare, care fapt va fi etern în memoria săracilor Români Trans-Danubieni.

Primiș . . .

(ss) Vasile I. Borănescu

Domnului Ministru al Instrucțiunii Publice și al Cultelor București

Până la 1878 școala primară română din Turtucaia a fost sub controlul școalei române din Silistra¹⁾ și credem că, atât aceste două școli, cât și cele din centrele dobrogene menționate mai sus, au contribuit, sub Turci, la acea epocă de renaștere — numită de mine astfel — când școalele au fost „adevărate focare de redeșteptare națională”²⁾.

Dela 1878 începează faza otomană a școalei române din Dobrogea, inaugurându-se, dela 1878 și până la 1913, în Dobrogea Nouă, faza a II-a, faza bulgară. Regimul de toleranță otoman e înlocuit cu intoleranță și prigoana. După 1878 școala primară românească din Silistra, condusă cu atâtă pricepere și suflet de Costache Petrescu, are puține zile. Dascălul Petrescu e gonit de Bulgari, cari dărâmă localul școalei primare române din Silistra și-și fac Bulgaria școală numai pentru ei)³⁾.

După mari stăruințe, în anul 1882, Școala primară română se redeschide. Nevăzută cu ochi buni, Ministerul de Instrucție bulgar

¹⁾ APOSTOL D. CULEA, *Români din Caliacra...* art. cit.

²⁾ CARP SANDU, *Promovarea culturiei...* op. cit. p. 54—56; APOSTOL D. CULEA, *Români din Caliacra...* art. cit.

³⁾ DR. GEORGE PROFIRIU, *Cultura românească în Silistra...* art. cit.

impune comunității române din Silistra să plătească cu 1500 lei anual un dascăl bulgar, care trebuia să predea bulgara în școala primară română. Comitetul neavând cu ce plăti dascălul bulgar, școala primară română în anul 1885 se închide definitiv¹⁾. Așa că putem spune, fără exagerare, că, pe *timpul stăpânirii bulgare dintre anii 1878—1913, singura școală primară română din Cadrilater, care a funcționat incontinuu, a fost aceea din Turtucaia.*

Scoala primară de băieți Nr. I din Turtucaia

Existența școalei române se explică prin două motive puternice : la Turtucaia, chiar pe *timpul Bulgarilor, „majoritatea populației era românească²⁾”, cât și mulțumită rezistenței (și solidarității) populației românești covârșitoare (5910 Români față de 1517 Bulgari și 2508 Turci)³⁾.*

Deasemenea Românii turtucăeni erau conștienți de pericolul bulgar și de necesitatea sacrificiilor pentru menținerea școalei primare și a conștiinței naționale ; de aici „strădania” depusă de „eforii” comunității

¹⁾ IOAN GEORGESCU, *Invățământul public în Dobrogea*, p. 641—698. în „Dobrogea”, vol. festiv, v. p. 646; CARP SANDU, *Promovarea...* op. cit. p. 50—51; DR. GEORGE PROFIRIU, *Cultura românească* art. cit.

²⁾ DR. GEORGE PROFIRIU, *Cultura rom...*, art. cit.

³⁾ APOSTOL D. CULEA, *Români din Caliacra...*, art. cit.

române turducăene pentru strângerea fondurilor clădirii școalei primare. La obolul Românilor turducăeni s'a adăogat și sprijinul bănesc (în mare parte) al Statului Român. Și aşa, în anul 1897 s'a construit actuala școală primară Nr. 1 din Turtucaia¹⁾, într-o poziție frumoasă și o adevărată podoabă a românismitului²⁾.

Cum școala progresă, numărul elevilor se înmulțea; iar comitetul, vrând să dea fiilor de români și o meserie — Turducăenii sunt vechi și abili pescari — înființără în 1904 și un atelier pentru construirea lotcilor și uinelor de pescărie, cu doi maeștri și o maestră de croitorie pentru fete, nucleul școalei profesionale de mai târziu, azi desființată. În anul 1907 școala primară din Turtucaia avea 400 elevi și 6 institutoare³⁾.

Având în vedere, că la dăinuirea școalei române din Turtucaia au contribuit, în afară de părinți, eforii și dascălii, preoți sau invățători, socotim că nu li se poate aduce un meritat omagiu decât copiind nu numai numele celor săpași pe „Placa comemorativă”, ci completând-o și adăugând numele întregului corp didactic dela această școală veche și românească.

Placa comemorativă

Întru pomenirea învățătorilor ce au slujit cultura română în Turtucaia:

Dascălul Rusu Șaru, în anii 1744.

Dascălul Mihai, în anii 1775.

Dascălul Gheorghe, 1790—1802.

Dascălul Gavrilă Brănescu, 1850—1856.

Dascălul Petre Florea, 1856—1860.

Dascălul Ștefan Nicolae, 1870—1864.

Dascălul Vasile Borănescu, 1864—1868.

Dascălul Nicolae Lăcătuș, 1868—1870.

Ion Crețulescu, învățător, 1871—1872.

Vasile I. Borănescu, învățător, 1872—1874.

Petre Bozianu, învățător, 1874—1875.

Dumitru D. Popescu, învățător, 1875—1883.

Ana Petrescu, învățătoare, școală de fete, 1880—1882.

Leon Bărișiu, din Sibiu, învățător, 1883—1884.

Gheorghe Ionescu, funcționează dela 1884.

¹⁾ TUDOR RĂZEȘU, O amintire duluoasă pentru eforii noștri, în Turtucaia, ziar cit.; V. STROESCU, Dobrogea Nouă, Pe căile..., op. cit. p. 26—27.

²⁾ V. STROESCU, Dobrogea Nouă, Pe căile..., op. cit. II, p. 27.

³⁾ TUDOR RĂZEȘU, ...art. cit., în Turtucaia; V. STROESCU, Dobrogea Nouă, Pe căile... op. cit. p. 26—27; IOAN GEORGESCU, Invățământul Public... p. 647.

Să aşezat această placă comemorativă cu prilejul împlinirii a 153 ani dela înființarea școalei românești din Turtucaia, în zilele M. S. Regelui Ferdinand al României, fiind ministru al Școalelor Ion Petrovici¹⁾.

Ca un omagiu meritat, dăm și *Corpul didactic al școalei sărbătorite, care a funcționat dela 1884 în sus.*

† Ion Ștefănescu, 1884—1889 ; d-na Zefirina Ionescu 1890—1909 ; Nicolae Petrescu 1901—1909 (actualmente vice-consul la Sofia) ; Elisabeta Gh. Cheoreglu 1906... ; d-na Fani Gh. Ionescu 1906... ; d-na Vasilica Ceapan 1906... ; Dumitru Niculescu Duțu 1908—1914 (fost și director 2 ani) ; † Maestra de lucru Maria Nițulescu 1906—1909 ; † Maestra de lucru Eugenia Niculescu 1909—1916 ; Maestrul de construcția lotelor † Culea Călin 1905—1907 ; † Ion Culea Călin 1907—1913 ; Maestrul de confecționarea uneletelor pescărești Tudor M. Chelu 1905—1913 ; Gh. Teodorescu a funcționat ca director 1921—1926 ; † Bănică Stoicescu a funcționat ca director 1913—1924²⁾.

Însă învățătorii din Turtucaia nu numai că și-au făcut datoria în școală, dar și pe câmpul de luptă, în 1916—1918, unde parte din ei au murit ca niște eroi. Menționăm, spre veșnică aducere aminte, numele învățătorilor morți :

† Bănică Stoicescu, directorul școalei Nr. 1 dela 1913—1921 ; † Nicolae Timuș, directorul școalei Nr. 4, ucis de bulgari în 1916, după căderea Turtucaiei ; † Nicolae Popescu, inv. școalei Nr. 5, mort pe front ; † Călin Rădulescu, directorul școalei Nr. 2, mort pe front ; † Arsene Constantinescu, directorul școalei Nr. 2 de băieți, mort pe front ; † Demetra Rădulescu, învățătoare, școala de băieți Nr. 2³⁾.

Asupra școalei românești dela Turtucaia, când Dobrogea Nouă a trecut la noi, adică începând din 1913—1938, vreme de 25 ani, nu voiu intra în amănunte, întru căt asupra problemei organizării școalei în Cadrilater și activității școlare și extrașcolare ne-am ocupat în alt studiu⁴⁾.

Incontestabil, în anul 1913, când se anexează Dobrogea de Sud, Ministerul de Instrucție a trimis învățători, cari „erau primii la clasă”

1) Placa comemorativă, în Turtucaia, ziar cit.

2) Corpul didactic al școalei sărbătorite dela 1884, în Turtucaia, ziar cit.

3) Membrii corpului didactic prunar din Turtucaia, morți dela 1913 până azi, în Turtucaia, ziar cit.

4) Probabil în cursul anului 1939 va apărea teza mea de doctorat : Dobrogea de Sud între 1913—1919.

ficație“¹⁾, plini de idealism și muncitori. Aceștia au lucrat în școală și în exterior. De pildă, la Turtucaia, institutorii școalelor primare române făceau serbări grandioase cu elevii, iar la Cercul Cultural Didactic se țineau conferințe, urmăre de dans.

Nu găsesc un mai bun certificat pentru dascălii din Turtucaia și Dobrogea decât cuvintele revizorului școlar, Petre R. Petrescu, adresate învățătorilor prin circulara Nr. 905 din 8 Iulie 1914. Acesta, apreciind obiectiv munca și rezultatele ei, scria următoarele :

„Acum, când anul I de școală în acest teritoriu nou, în Dobrogea Nouă, s'a sfârșit, găsesc prilejul să arunc o ochire în trăcătul lui și să evidențiez, la lumina faptelor dv. de apostoli, munca, străduința, întreaga energie ce ați depus pentru ca roadele școalei românești, binefacerile culturii noastre naționale să se simtă de populația satelor în care ați lucrat..., ați învățat copiii să vorbească românește, să cânte în limba noastră frumoasă și oarecum să și simtă; să cânte: „Imnul Regal“, „La Arme“ și „Tara mea“... Este demn de admirat, cum i-ați învățat să scrie românește și să citească cu înlesnire pe abecedar și în orice altă carte, să povestească faptele mari din istoria țării... Nu va uita nimeni rezultatele frumoase ale școlilor de de adulți ce ați înșinut în timpul iernii trecute, școli mult frecventate de populația de altă limbă. Meritați, domnilor învățători, toată lauda și toată cinsirea noastră, căci munca dv. se ridică, prin greutățile întâmpinate, deasupra muncii de misionar“²⁾.

Această circulară este un bun certificat la adresa apostolilor din Turtucaia și Dobrogea de Sud, cât și o pildă de eroism și activitate idealistă.

In Turtucaia se află mai multe școale primare, însă socotim, că trebuie să menționăm și numele actualilor învățători, ce duc mai deosebite facla românismului.

Astfel Școala primară de băieți Nr. 1 are următorii membri : d-l Julian Andrei, inv. gr. I, directorul școalei ; d-na Elisabeta Cheiroglu, institutoare ; d-l Iordache P. Nicolescu, inv. gr. I ; d-na Fani G. Ionescu, institutoare ; d-l Nicolae Ciorică, maestru constructor de bărci.

In afara de Școala veche românească, în Turtucaia mai sunt : Școala primară de băieți Nr. 2, având ca director pe d-l Aurel

¹⁾ CARP SANDU, *Promovarea culturii..* op. cit. p. 66.

²⁾ Ibid., p. 75—76.

Manolescu, inv. gr. I¹⁾; Scoala primara de fete Nr. 1 sub conducerea d-nei *Vasilica Ceapan*, institutoare=directoare²⁾; Scoala primara de fete Nr. 2, a cărei directoare este d-na *Clemence S. Nicolescu*, inv. gr. I³⁾; Scoala primara mixta Nr. 1, director *Vasile Granea*, inv. gr. I⁴⁾; Scoala primara mixta Nr. 2, condusă de directorul *Aurel Stoicescu*, inv. gr. I⁵⁾.

In total 6 școli primare, dintre care două de băieți, două de fete și două mixte, având 33 învățători; și 4 școli de copii mici, având câte o conducătoare. Școala de copii mici Nr. 1 e condusă de Aurelia Popescu. Școala de copii mici Nr. 2 are conducătoare pe d-na Constanța A. Manolescu. Școala de copii mici Nr. 3 este condusă de Maria Vlasie și Școala de copii mici Nr. 4 are conducătoare pe Aurelia V. Gramă⁶⁾.

Turcii au o singură școală primară, lângă geamia „Said Paşa“ din bulevardul „Regele Carol II“⁷⁾

Referitor la *învățământul secundar in Turtucaia*, având date puține, vom scrie pe scurt. In anul 1913 ia ființă, într'un mic local, Școala profesională și de menaj; izbucnind războiul, școala e părăsită, iar arhiva și mobilierul sunt distruse de armatele de ocupație. In Decembrie 1918, când se reîntorc autoritățile române, din cauza lipsei de local, Școala profesională se deschide abia la 12 Martie 1919, când obștinu, ca local, fostă clădire a Băncii Agricole bulgare.

După stăruințele direcțiunii, in Decembrie 1919 Școala profesională se transformă în școală secundară cu 4 clase și cu o secție profesională de croitorie și tufărie, la care s'a mai adăugat în Ia-

¹⁾ Iar corp didactic următorul: Pr. N. Manoliu, inv. gr. I; d-na Jenica Pr. Manoliu, inv. gr. I; Pr. Eli Dumitrescu, inv. gr. II; d-l D. Diaconescu, inv. gr. II.

²⁾ Iar corpul didactic e format din: Maria Dincă, inv. gr. I; Aurelia Lăgeanu, inv. gr. II; Eufrosina D. Malceolu, inv. gr. II.

³⁾ Corpul didactic se compune din: Gherghina Pr. Dumitrescu, inv. gr. I; Ecaterina Lăgeanu, inv. gr. II; Ștefania Iulian Andrei, inv. definitivă; Dicrambschi V. Petrescu, inv. gr. II; Aurelia Satmare, inv. gr. II; Ecaterina Mircea, inv. definitivă; Sofia Diaconescu, maestră de țesături.

⁴⁾ Corpul didactic e format din: D. Malceolu, inv. definitiv; Ștefan Vlasie, inv. gr. II; Sofia Enache, inv. definitivă.

⁵⁾ Corpul didactic e reprezentat de: Ecaterina Stoicescu, inv. gr. I; Mihail Dincă, inv. gr. II; Vasile Petrescu, inv. definitiv; Victor Brebu, inv. gr. I; Virginia V. Brebu, inv. gr. I; Eugenia G. Pica, maestră de gospodărije.

⁶⁾ Datorim acest tablou al Corpului didactic primar din Turtucaia amabililății d-lui director Julian Andrei, căruia pe această cale îi mulțumim.

⁷⁾ V. STROESCU. Dobrogea Nouă, Pe căile... II, p. 29.

ianuarie 1926 și o secție de tesești covoare. Cum școala avea eleve și din Muntenia, care cu greu găsau gazdă în oraș, în anul 1920—1921 se înființează un internat, ce crește an cu an, încât ajunge la 35 eleve. Tot din anul 1921, din indemnul direcției, se organizează câte 2 săptămâni pe an, de fiecare clasă, sub conducerea dirigintelor, în afara de trei serbări mari anuale. Dela 1920 se fundează Gimnaziul de băieți „Regele Carol I“, care funcționează până în 1931, când greutățile financiare impun desființarea lui. Din anul 1931 *Gimnaziul de fete* — numit astfel din 1928 — e transformat, prin intervenția părinților, în *Gimnaziul mixt „Regina Elisabeta“*, — care luptă cu mari greutăți financiare, Ministerul neplătind o parte din membrii corpului didactic și nici personalul administrativ și de serviciu. Totuși, prin muncă și perseverență, Gimnaziul își afirmă existența, îndeplinindu-și misiunea de a răspândi cultura română¹⁾.

6. **Biserica.** — Asupra acestei instituții atât de necesară sufletului omenesc, din lipsă de material vom spune puțin. Știm că în urma hotărârilor dela Kuciuc-Kainargi, Români Turducăeni au avut permisiunea să aibă, în afara de școala primară — despre care am tratat mai sus — și o biserică. Aceasta nu era mai înaltă decât geamia și n'avea clopotniță și turlă²⁾. Așa că o biserică veche românească a existat chiar din anul 1774. Această afirmație se confirmă prin citatul următor: „Spun bătrânnii, că ei învățau „Bucoavna“, litere cirilice, chiar în *tinda bisericii vechi*“³⁾, ceea ce înseamnă că, existând „*tinda bisericii vechi*“, a existat și *biserica veche*⁴⁾. Nu putem preciza prin ce împrejurări biserică veche dispare, sau e distrusă printre războiu „și pe locul ei s'a durat *Biserica nouă cu hramul Sf. Niculae, în anul 1864*“⁵⁾. Sub stăpânirea otomană, Români Turducăeni fineau de *Mitropolia Silistrei*, zidită spre sfârșitul sec. XVII și fiind în legătură cu Țara Românească până la 1829⁶⁾. Cum Turci erau toleranți, în anul 1855 se creiază *arhiepiscopatul grec* cu reședință în *Tulcea*, iar în anul 1870 apare *arhiepiscopatul*

¹⁾ MARIA POPA, *Anuarul Gimnaziului Regina Elisabeta din Turtucaia*; IOAN GEORGESCU, *Invățământul public... op. cit.*, p. 680—683.

²⁾ *Din călătoriile ieromonahului rus Partenie... op. cit.*

³⁾ CARP SANDU, *Promovarea culturii... p. 57.*

⁴⁾ Chiar informațiile — culese de noi — dela d-l Julian Andrei, directorul școalei primare Nr. 1 confirmă existența bisericii vechi românești în anul 1774.

⁵⁾ Informație dela d. Andrei Julian; V. STROESCU, *Pe căile... Vol. II, p. 25.*

⁶⁾ C. C. GIURESCU, *Din istoria nouă... p. 62.*

bulgar cu reședință la *Silistra*. Episcopul dela Tulcea se înfiluță : „*Arhiepiscop și Mitropolit de Dristra*”¹⁾). Aceasta se explică prin luptă dârzhă ce-o dădea preoțimea greacă și cea bulgară ca să atragă pe Români Dobrogeni la biserică lor.

Arhiepiscopul grec se socotia că are drept să păstorească și peste Români ; de aici titulatura pompoasă de „*Arhiepiscop și Mitropolit de Dristra*”. În sfârșit, unii dintre Români Dobrogeni au recunoscut „*autoritatea religioasă a bisericii grecești, iar alții a bisericii bulgare*”²⁾). Totuși Români Turtucăeni n'au trăit desbinți. Aici mulți preoți au venit din Muntenia, predicând ca și preoți ardeleni, din altar, cuvântul Domnului ; iar ca dascăli, au pus condejul în mâna tinerelor vlăstare, învățându-i, odată cu scrisul și cefitul, dragostea de țară. Numele acestor preoți ar fi rămas uitat, dacă pe cărțile bisericești nu și-ar fi trecut numele. „*In Biserică Sf. Nicolae s'a slujit în românește până la 1900, de atunci s'a cîsît în slavonește până la 1913. Dela 1913 și până azi, slujba se face în românește*”³⁾). La 1913, când s'au instalat autoritățile românești, biserică română în Dobrogea Nouă avea episcop locotenent pe *P. S. Bartolomeu Stănescu*, cu reședință la Balci, ajutat de protoiereul Ec. N. Gheorghiu și preoțul Gh. Dumitrescu. În 1923 se înființează episcopia de Teinis și Dărstor, cu reședință la Constanța, având episcop pe *P. S. Ilarie*⁴⁾, iar actualmente *P. S. Gherontie*.

De remarcat, că existența unei școli și biserici vechi românești presupune existența unei populații vechi românești în Turtucaia ; iar faptul că Bulgarii n'au ridicat nici o biserică sau mănăstire sub Turci, e o dovedă că elementul bulgar a fost în minoritate nu numai în Turtucaia, ci și'n Dobrogea întreagă, unde au venit în mase mari după 1877⁵⁾.

Turcii au două geamii și anume : „*Said Paşa*” și „*Sultan Abdul Hamid*”, zidită în 1893 și două mănăstiri (*Tekke*) : *Saazeli*, construită cu sprijinul lui Ahmed Paşa din Rusciuc și *Tekké „Nacşı-*

¹⁾ G. ILIONIU, *Cultele în Dobrogea*, p. 585—639, în „*Dobrogea*”, Vol. festiv p. 602.

²⁾ R. SEIŞANU, *Dobrogea*, op. cit., p. 166.

³⁾ V. STROESCU, *Pe căile străb.*, II, p. 25.

⁴⁾ Idem, I, p. 64—65.

⁵⁾ DR. L. MILETIĆ *Staroto bălgarsko naselenie etc.*, I, p. 167—168. — Cifratul în bulg. și rom. l-am publicat în „*Cavarna medievală și modernă*”, Extras din „*Analele Dobrogei*”, Anul XVII, 1936, p. 31, v. p. 11, n. 2.

bendi“ (Softababa), fundată de Softa, care-i îngropat în curtea mă-năstirii¹⁾.

7. Momente însemnate din trecutul Turtucae. — Fundată în sec. XII, Turtucaia era o cetate din ducatul de Paristrion, stă-pânit de Bizantini până la răscoala Asăneștilor²⁾. Deși se admite că „teritoriul situat între Dunăre și Balcani n'a fost ocupat de barbari în epoca dinastiei Comnenilor (sec. XII)³⁾, totuși Cumanii, cari au slăbit întâi în Atelkuz, „părțile bugecene cu prelungire peste Dunăre“⁴⁾, adică în Dobrogea și „că dela început, Cumanii se strecoară, dela un Deliorman (dobrogéan) la altul (Teleormanul) pe malul slâng, prin regiunea Borcii“⁵⁾, atunci nu începe îndoielă că *Cumanii au rămas și'n Paristrion, sub un oarecare khan* — probabil — *Tutrakan*, unde în unire cu Români Dobrogeni au întemeiat „Tutracanul—Turtucaia“⁶⁾.

In cursul sec. XII Cumanii, așezați în viitoarele Principate Române, fac dese incursiuni de pradă în Imperiul bizantin, însă ză-dărnicele de împărații din dinastia Comnenilor⁷⁾.

După răscoala Asăneștilor în 1185 contra împăratului bizantin Isac II Anghelos (1185—1195), Vlahii din Balcani⁸⁾, sub celnicii lor, frații vlahi⁹⁾ Petru și Asan, fundează Imperiul Româno-Bulgar cu capitala la Târnova. Statul Asăneștilor, „având la început un ca-

1) V. STROESCU, *De căile străb....* op. cit., Vol. II, p. 29.

2) N. BĂNESCU, *Dobrogea Bizantină. Ducatul de Paristrion, în Dobrogea, Vol. festiv*, p. 298—302; Idem, *Changements politiques dans les Balkans*, p. 63—72, în Bul. de la Sect. Hist. Tome X, Ac. Roum.; Idem, *La Domination Byzantine sur les régions du Bas-Danube*, p. 17—22, în Bul. de la Sect. Hist., Tome XIII.

3) N. BĂNESCU, *Dobrogea Bizantină*, p. 302; Idem, *La Domination Byzantine...* p. 21.

4) N. IORGĂ, *Istoria Românilor*. Criterii. Vol. III, Buc. 1937, p. 363, v. p. 53.

5) N. IORGĂ, *Istoria Românilor ...* op. cit. III, p. 53.

6) ibid.

7) N. BĂNESCU, *Dobrogea Biz....* p. 301; Idem, *La Domination Byz....* p. 20—21.

8) C. C. CIURESCU, *Despre Vlahia Asăneștilor*, în *Lucrările Institut. de Geografie al Univ. din Cluj*, Vol. IV, 1928—1929, p. 109 și urm.; Idem, *Istoria Românilor I*, p. 288.

9) A. A. VASILIEV, *Histoire de l'Empire Byzantin*, trad. du russe par P. Brodin. Éditions A. Picard. Paris, 1932, Tome II, p. 482, v. p. 87, unde afirmă: „Pierre et Jean Asen, qui descendaient peut-être des anciens tzars bulgares”... Istoriei bulgarii li consideră Bulgari, iar d. P. MOTAFČIEV li socotește „proveniți din populația rusă nordică” amestecați cu Cumanii. v. *Prishod na Asanevți în Makedon*, Peregrin, An. IV, vol. IV; Sofia 1928, p. 1—48, v. (p. 40); „Асеневци и Петър

racter mixt româno-bulgar"¹⁾), se transformă, după slingerea Asăneșilor, în stat exclusiv bulgar.

Intre 1186—1241 Turtucaia și Dobrogea se aflau sub dominația nominală a țărilor dela Târnova²⁾. Cu ocazia năvălirii Tătarilor în 1241, Kadan — urmăritorul regelui Ungariei Bella IV — străbate imperiul Asăneșilor, ocupă Târnova, face imperiul tributar un lung șir de ani³⁾ și, pornind dela Târnova, trece prin Preslav, Șumla, Turtucaia, Dristra, Isaccea spre stepa cumană⁴⁾. După 1241 Turtucaia și Dobrogea se află sub dominația directă a Tătarilor⁵⁾, plătind tribut⁶⁾ hanului Hoardei de Aur din Kiptciak⁷⁾ și chiar și după anul 1261⁸⁾, când Mihail Paleologul recucerește Bizanțul.

Nu este exclus ca pe vremea lui Ioan Asan al II-lea (1218—1241) — când Venețienii aveau monopolul comerțului în Imperiul Latin de Răsărit și pe Marea Neagră⁹⁾, Genovezii fiind înlăturași — Ragusanii să fi ajuns cu comerțul lor până și la Turtucaia, mai ales avându-se în vedere că Raguzanii se bucuraseră de „o bună primire” în țară că și țarul Ioan Asan al II-a îi numea „ses hôtes bien-aimés et très-fidèles” și le acordase mari privilegii comerciale, tratându-i drept compatrioși¹⁰⁾. Probabil că nu după 1223 și deci după înfrângerea Rușilor aliați cu Cumanei la Kalka, de Tatari — cum

съ принадлежали къмъ първенцитѣ на това придошло отъ северъ руско население, чия то кръвъ, както вече не еднаждъ посочихме, но е били чиста отъ турска примѣсь". Pe când toți istoricii români, bazați pe cronicarii vremii, știu că s Români. v. C. C. GIURESCU, *Istoria R. I.*, p. 302—305; N. IORGĂ, *Droits...* p. 30—31 și alții.

¹⁾ C. C. GIURESCU, *Istoria R. I.*, p. 288, v. și p. 296—307; G. I. BRĂTIANU, *Recherches...* op. cit., p. 32—33.

²⁾ C. C. GIURESCU, *Din istoria nouă a Dobrogei*, op. cit., p. 57.

³⁾ AURELIAN SACERDOTEANU, *Marea invazie tătară și Sud-Estul European*, București, Tip. „Bucovina”, p. 91, v. p. 62—63 și harta dela sfârșitul volumului, care arată drumul lui Kadan prin Pen. Balcanică și Dobrogea.

⁴⁾ Ibid.

⁵⁾ Ibid., p. 65.

⁶⁾ *Recueil des voyages et des mémoires publiés, par la société de Géographie* IV, 2, p. 216, v. C. R. BEAZLEY, *The texts and version of John de Plano Carpini and William de Rubruquis*, Londra, Hakluyt. Soc. 1903, p. 307.

⁷⁾ G. I. BRĂTIANU *Recherches sur Vicina...* p. 35.

⁸⁾ Ibid.

⁹⁾ CHARLES DIEHL, *Une république patricienne. Venise*. Édit C. Flammarion Paris, 1923. p. 316, v. p. 51—58.

¹⁰⁾ W. HEYD, *Histoire du commerce du Levant au moyen-âge*. Vol. I. Edi-tura Otto Harassowitz, Leipzig. 1885. p. 554, v. p. 528.

crede d-l Manof¹⁾) — ci după 1238 parte din Cumani s'au refugiat peste Dunăre, în Ungaria²⁾, iar alții „s'au contopit cu Uzo-Turci creștini” și, trecând Dunărea, s'au stabilit în Dobrogea și în Tutarakan, Silistra..., unde au rămas până astăzi, menținându-și limba turcă și religia creștină ca Uzi sau Oguzi sub numele de Giagăuzi³⁾.

In 1263—1264, cu învoirea Impăratului Mihai VIII Paleologul, Sari-Saltuk, un locotenent al sultanului izgonit din Iconium, Issed-din Kaikavuz, capătă învoirea să se aşeze cu 10.000 familii de Turci Oguzi „în țara căreia i se spunea a Carvunei”, adică în Dobrogea de Sud⁴⁾. Cum studiul d-lui Balascev⁵⁾ încă nu ne-a căzut în mână, nu putem avea altă părere decât aceasta: *Probabil că statul autonom al Oguzilor, despre care crede d-l Manof, că s'a intemeiat în 1263⁶⁾, nici n'a existat, nefiind pomenit în nici un izvor al vremii.*

Cât privește considerarea lui Balică drept urmaș direct la fronul lui Sari-Saltuk, cum susține d. Manof — ni se pare o afirmație temerară și neconfirmată de niciun document⁷⁾, fiindcă între ei (Sari-Saltuk și Balică) se află un spațiu vid de o jumătate de veac⁸⁾.

Prin urmare în 1263—1264, Oguzii s'au așezat în Dobrogea de Sud și o parte din ei implicit la Turfucaia.

1) Αθανασίου Ι. Μάνωφ, Ποῖοι εἶνε οι Γκαγκαούζοι, în Επετηρίς, ‘Εταιρίας Βοξαντινών σπουδῶν, Αθήναι, 1933, p. 383—400, v. p. 386.

2) PAUL MILIOUKOV, Ch. SSEIGNOBOS et L. EISENMANN, *Histoire de Russie*, Tome I, Bibl. du Monde Slave, Librairie Ernest Leroux, Paris, 1935, p. 427, v. p. 119.

3) Αθανασίου Ι. Μάνωφ, op. cit. (p. 386): „....συνεχωνεόθησαν μετὰ τῶν Οὐζο-Τούρκων χριστιανῶν .... ἔνθα ἐμεῖναν μέχρι σήμερον διατηρήσαντες τὴν Τούρκων τῶν γλώσσαν καὶ χριστιανικὴν θρήσκευσαν καὶ ἐθνικότητα ἡς Οὐζοῦ ἢ Ὀγούζοῦ ὅπε τὸ ὄνομα Γκαγκαούζοι. In legătură cu originea Giagăuzilor că-s Uzo Turci sau Oguzi creștinați, să se vadă articolele d-lor A. LANGAS SEZEN, *Les Turcs Chrétiens*, p. 2—6 și FRANÇOIS PSALTYS *A propos des Gagauzes ou Chrétiens*. Ambele articole în *Les Annales de Turquie*, Vème Année Nr. 9, Septembre, 1935. Contraariu părerii d-lui N. Iorga (Ist. R. III, p. 57), care-i socotește Greci.

4) Αθανασίου Ι. Μάνωφ, op. cit., p. 388.

5) G. D. BALASCEV, ‘Ο αβτονάτωρ Μιχαήλ Η' ὁ Παλαιολόγος καὶ τὸ ἐδρυθὲν τῆς αυτορομῆ αἴτοῦ κράτος τῶν Ὀγούζων παρὰ τὴν δοτικὴν ἀκτὴν τοῦ Εὔξεινου, Sofia, 1930.

6) Αθανασίου Μάνωφ, op. cit., p. 388.

7) OCTAVIAN I. MARCULESCU, Balica și Dobrotici. Doi dinaști pontici, Extras din „Analele Dobrogei”, Anul XVIII, 1937, Cernăuți, p. 34, v. p. 7.

8) Vezi recenzie asupra articolului meu: „Balica și Dobrotici... de N. B. (N. Bănescu ?) în *Byzantinische Zeitschrift*. Band 38, Heft 1. 1938, Leipzig, B. G. Teubner. p. 288, v. p. 237.

In stadiul actual nu putem preciza dacă, după tratatul de la Nympheum (13 Martie) 1261 — când Genovezii și Pizanii capătă supremație în Marea Neagră¹⁾ — ajung cu corăbiile lor până la Turtucaia, sau dacă singuri Raguzanii dețin monopolul comercial. Sigur știm că sub țarul Teodor Svetoslav (1300—1322), vasal Tatilor, Bulgariai stăpânește Dobrogea și Basarabia meridională²⁾. Vreme de 22 de ani de stăpânire bulgară, chiar dacă Genovezii au ajuns cu comerțul lor de grâne până la Turtucaia, aceasta a fost de scurtă durată, deoarece „la 1314 câțiva negustori genovezi au fost jefuiți de Bulgari” și Genova, cerând despăgubiri și neobișnând, a rupt orice relații cu Sviatoslav³⁾. După moartea țarului Sviatoslav, la 1322, Mongolii apărău posesiunile dobrogene de incursiuni, ca aliați ai Bizantinilor, stăpâni pe coastă, iar Genovezii pe Mare⁴⁾. Situația aceasta se menține până la 1350, când începează stăpânirea mongolă la gurile Dunării și se reduce la Crimeia⁵⁾; imperiul bizantin decadă, iar coloniile genoveze și venețiene de pe țărmul pontic, din simple fundații economice și comerciale, devin fortărețe, centre politice⁶⁾. Între 1346—1354 apare principatul lui Balica, independent de Bulgaria, dar care trebuie considerat ca un fragment din vechiul Paristrion bizantin⁷⁾. În acest interval arhontele Balica, deși stăpânea o mare parte din Dobrogea de Sud și până la Sud de Varna, neposedând Silistra, — aflată în posesia țarului Bulgariei, Alexandru⁸⁾ — sigur că nu

¹⁾ CAMILLO MANFRONI, *Le Relazioni fra Genova, l'Impero Bizantino et I Turchi*, în *Atti della società ligure di storia patria*, vol. 28, Genova, MDCCXCXVI, p. 577—787, v. p. 658—660; CHARLES DIEHL, *Venise...* p. 58—62; W. HEYD, *Histoire du commerce...*, II, p. 156; G. I. BRĂTIANU, *Recherches sur le commerce génois, dans la Mer Noire au XIIIe siècle*, Paris, PAUL GEUTHNER, 1929, p. 356, v. p. 108—112.

²⁾ G. I. BRĂTIANU, *Les Bulgares à Cetatea Albă au début du XIVe siècle*, în *Recherches sur Vicina, et...* p. 104 și urm.; OCTAVIAN I. MĂRCULESCU, *Că-varna medievală și modernă*, extras din *Analele Dobrogei*, Anul XVII, 1936, Cernăuți, p. 29, v. p. 21—23, unde infirmăm părerile istoricilor bulgari de stăpânire multiseculară asupra Dobrogei și lămurim ce trebuie înțeles prin „dincel de Dunăre” (în dz. *Totpoiu*).

³⁾ W. HEYD, *Histoire du commerce...* op. cit., Tom. I, p. 530.

⁴⁾ OCTAVIAN S. MĂRCULESCU, *Balica și Dobrotici*, op. cit. p. 19.

⁵⁾ Ibid.

⁶⁾ G. I. BRĂTIANU, *Les Vénitiens dans la mer Noire au XIVe siècle, après la deuxième guerre des Détroits*, în *Echos d'Orient*, 37e Année, Nr. 174, Avril—Juin, 1934, v. p. 151—154.

⁷⁾ OCTAVIAN S. MĂRCULESCU, *Balica și Dobrotici*, op. cit. p. 14—16.

⁸⁾ Ibid. p. 11.

stăpânia nici Turtucaia. Mai mult, noi presupunem că și pe vremea Despotului Dobrotici (1354—1386)¹⁾, cât și a fiului său, Ivanco²⁾, Silistra și Turtucaia au fost sub dominația țarului Alexandru (1330—1365) și dela 1365—1387 sub sceptrul țarului Bulgariei răsăritene, Șișman³⁾. De asemenea e indoelnic dacă Mircea cel Mare, stăpânind Silistra, poseda și Turtucaia în 1387. Plauzibil pare că Șișman stăpânește Turtucaia până la 1389, iar după lupta din Câmpia Mierlei, (Cosovopolie, 15 Iunie 1389), Turcii o stăpânesc. Probabil după lupta dela Angora (1402), când Mircea exercită o adeverată hegemonie politică în Sud-Estul balcanic, să fi stăpânit Dobrogea întreagă⁴⁾, inclusiv Turtucaia, posesiuni pe care le va pierde în anul 1417⁵⁾.

Ca să aibă Turcii la indemână ostași după lupta dela Varna (1444), încep colonizarea Bulgariei răsăritene și a Dobrogei cu elemente musulmane⁶⁾. Colonizarea va porni dela Filippopole, Starazagora, și se va întinde până în Dobrogea. În afara de Turci, vor fi așezăți și numeroși Tătari⁷⁾. Colonizarea va avea ca urmare formarea unei mase compacte turco-tatare în Dobrogea, care va stârni într-o măsură desvoltarea naționalităților băștinașe de acolo. După înfrângerea creștinilor la Varna (1444), flota creștină, burgund-papală, condusă de seniorul Valeran de Wavrin și cardinalul Condolmieri făcu o expediție pe Dunăre în anul 1445. Sufletul expediției a fost seniorul burgund Wavrin și fiul lui Vlad Dracul, viitorul Vlad Tepeș. Scopul expediției era darea unei „lovituri mortale imperiului turcesc”⁸⁾.

¹⁾ Ibid. p. 17.

²⁾ OCTAVIAN S. MARCULESU — *Balica și Dobrotici*, op. cit. p. 30; *Histoire du commerce* op. cit., Tom. I, p. 532, nota 3, unde în legătură cu stăpânirea lui Ivanco spune: „... il semble que, vers l'intérieur des terres, son domaine ne s'extendait pas même jusqu'à Silistrie”.

³⁾ OCTAVIAN S. MARCULESU, *Balica și Dobrotici*, op. cit. p. 30; N. IORGĂ *Istoria R.* III, p. 293.

⁴⁾ OCTAVIAN S. MARCULESU, *Balica și Dobrotici*, p. 31—32.

⁵⁾ Ibid. p. 32.

⁶⁾ DR. CONSTANTIN JIRECEK, *Das Fürstenthum Bulgarien*, 1891, p. 57⁴, v. p. 140; PROF. DR. LJ. MILETIĆ, *Das Ostbulgarische... Die altansässige Bevölkerung im Gebiete des Dialectes*, in *Schriften der Balkancommission, Linguistische Abtheilung II*, WEN, ALFRED HÖLDER, 1903, v. col. 12.

⁷⁾ N. IORGĂ, *Studii și documente*, IV, p. 117: „Bazargick terra che sede in mezzo di quella parte di Bulgaria che si chiamava Dobrucia, ch'e tra il promontorio del monte Hemo et la foce del Danubio, abitata tutta di Turchi et Tartari”.

⁸⁾ I. MINEA, *Vlad Dracul și vremea sa*, în *Cercetări istorice*, Anul IV, I, 1928, Iași, *Viața Românească*, p. 65—276, v. p. 258.

Floata burgundă și papală era însorită de vase (luntri) muntele, care trebuiau să coopereze în expediția dunăreană. Cum Vlad Dracul, Domnul Munteniei, ceruse lui Wavrin să distrugă Dristorul (Siliștra), comandantul burgund se înțeleseră cu Vlad Tepeș să asalteze orașele și fortărețele din cale până la Nicopole și anume: Dristra, „Tous-turcain” (Turtucaia), „Georgye” (Giurgiu) și „Rossico” (Rusciuc).

După ce n-au putut să cucerească Siliștra, flota burgundă-papală și 6000 de Români cu luntri au asediat Turtucaia. „Cetatea era așa de întărâtă, încât mica garnizoană de aici a fost scoasă din Turtucaia și măcelărâtă, numai după ce o cantitate mare de lemn a fost strânsă jur imprejurul cetății și focul amenință să pârjolească pe apărători. Opt tunuri ale flotei nu ajungeau ca să se cucerească prin luptă de asediul alifel cetatea... S-au găsit la Turtucaia și grânare subterane: în găuri ca niște cisterne s-a găsit grâu, ovăs și alte cereale acoperite cu pietre mari: totul fu o mană cerească pentru toți — ne asigură Wavrin”¹⁾.

Inainte de plecare, Români au dărămat zidurile cetății Turtucaia²⁾. Apoi s-a cucerit Giurgiul; Rusciucul s'a predat fără luptă, iar Nicopoli Mic (*Turnul*) nu l-au putut lua³⁾. După 1 Octombrie 1445, expediția pe Dunăre luase sfârșit⁴⁾. În 1462 Vlad Tepeș, Domnul Munteniei „pradă și arde (cetățile de pe) malul drept al Dunărei dela guri și până la Zimnicea”⁵⁾, adică pradă și arde Turtucaia. Un veac mai târziu, prin 1595, trupele lui Mihai Viteazul, oastea boerilor și cu Ungurii lui Sigismund trecură Dunărea înghețată în Dobrogea și în Bulgaria, unde se dau mai multe lupte și Turcii sunt bătuți. Mihai, având oștirea împărțită în 4 corperi ce atacă la Brăila, Cernavoda, Turtucaia și Nicopole, cucerește în Martie Brăila⁶⁾, iar „Turtucaia e arsă”⁷⁾. Două secole mai târziu, după ruperea negocierilor de la Focșani

1) I. MINEA, *Vlad Dracul*, și... op. cit. p. 258.

2) Idem, p. 259.

3) Idem, p. 259—263.

4) Idem, p. 264.

5) CONST. C. GIURESCU, *Istoria Românilor*, Vol. II, Partea I. Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1937, p. 417, v. p. 43; I. URSU, *Ștefan cel Mare*, București, 1925, Tip. Antonescu, p. 462, v. p. 30; N. IORGĂ, *Istoria Românilor*, Vol. V, 1937, București, p. 427, v. p. 282; J. DE HAMMER, *Histoire de l'Empire Ottoman*, Paris, 1835, vol. III, p. 87—88.

6) P. P. PANAITESCU, *Mihai Viteazul*, București, Fund. Regele Carol I, 1936, p. 269, v. p. 109—113; N. IORGĂ, *Istoria R. IV*, op. cit. p. 282.

7) C. C. GIURESCU, *Istoria R.* Vol. II, Partea I, p. 245.

dintre Rusia și Turcia pe chestia nerecunoașterii independenției Crimeei, ostilitățile reîncep.

Generalul Suvarov e trimis peste Dunăre și, în vara anului 1773, bate armata otomană condusă de Feizulach Pașa și o pune pe fugă, cucerind Turtucaia, pe când Weismann îi bate lângă Karasu, iar Rumianțov asediază Silistra¹⁾.

Câteva decade mai târziu izbucnii războiul Russo-Turc în 1806 — 1812. Pe atunci biruitorul general Kamenski pătrunse până la Bazar-gie, Salticov, care trecuse Dunărea pe la Turtucaia, învinse la rândul său a doua oară armata Pașei din Rusciuc... și asedie ultimul oraș. Kamenski cucerise Turtucaia în 1810 și o presăcuse în ruine²⁾.

In 1828 un corp de armată rusă încearcă să treacă Dunărea dela Oltenia la Turtucaia, dar nu izbutește, Turcii opunându-se cu dărzenie. Pe vremea războiului Crimeei, în anul 1854, generalismul otoman, Omer Pașa, trece Dunărea pe la Turtucaia și câștigă celebra bătălie dela Oltenia³⁾. După războiul Crimeei forturile Turtucae se refac, iar în 1875 se făcură fortificații puternice.

O oglindă reală de felul cum trebuie să fi trăit Turtucenii în cursul sec. 18 și 19 ne-o dă ieromonahul rus Partenie. Acesta întrebând de ce-i atâtă săracie în Dobrogea, Românul din Măcin îi răspunde: „Din vechime țara noastră stă la hotar și deseori războaiele se fac pe aici, din zece mult în doisprezece ani. Abia ne mai indreptăm, crescem vite și cultivăm grădinile — și iată și se face războiu. Și atunci cine poate, fuge în Valahia (Muntenia)... Bisericile ni le ard; la care găsesc argint il fură; icoanele le nimicesc și la nimeni nu ne putem jela...”⁴⁾. In anul 1877, începând războiul între Ruși și Turci, Tur-

¹⁾ N. IORGĂ, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Gotha, 1908, IV. Band, p. 508; PAUL Milioukov, CH. SEIGNOBOS ET L. EISSENMANN, *Histoire de Russie, Tome II*, p. 579.

²⁾ N. IORGĂ, *Geschichte des Os...* p. 510; G. POPA Lisseanu, *Cetăți și orașe greco-romane în nouă teritoriu al Dobrogei*, Ed. II, București, Tip. „România Nouă”, 1921 p. 109, v. p. 67; *Evenimente istorice în jurul Turtucaei dela căderea Bulgariei până la 1877*, în *Turtucaia*, ziar festiv.

³⁾ CAMILLE ROUSSET, *Histoire dela guerre de Crimée*, Ed. II, Tome I et Paris, Hachette, 1878, p. 468, v. p. 60—61; LE BARON DE BAZANCOURT, *L'Expédition de Crimée*, Tome I, Paris, Librairie D'Anjot, p. 377, v. p. 95; G. POPA LISSEANU, *Cetăți și orașe...* p. 67; V. STROESCU, *Pe căile străbunilor...* op. cit., Vol. II, p. 17.

⁴⁾ Din călătoriile ieromonahului rus Partenie, op. cit., p. 39—42.

tucaia fu bombardată de artilleria rusă dela Oltenița, distrugând, între altele, și școala românească din Turtucaia¹⁾.

In anul 1913 Turtucaia e anexată la Dobrogea Veche. Reg. 40 Călugăreni, sub comanda generalului N. Petala, intră în oraș și ia în primire și garnizoana²⁾. Asupra situației Turtucaiei în timpul războaielor din 1913 și stăpânirei românești dela 1913—1919 ne-am ocupat în alt studiu³⁾.

CONCLUZIE

După cum s'a văzut, nu se poate studia trecutul Transmariscei, decât divizându-l în două faze: *îaza antică*, când cetatea a fost română, apoi *bizantină* și *faza medievală, modernă și contemporană*, care începe din sec. 12 și șine până în sec. 20, (anul 1938) în care ne aflăm.

Fundată probabil în sec. III de Dioclețian, nu-i exclus ca Constantin cel Mare să o fi întemeiat din nou, iar Justinian la fel, năvălirile barbare făcându-se des în Imperiu. A fost locuită de Daci, Bessi, Romani și poate chiar și de Greci și orientali romanizați. Aceștia se ocupau cu agricultura, creșterea vitelor, pescuitul, comerțul pe Dunăre, ca și locuitorii din celelalte cetăți din interiorul Scitiei Mici. Ordinea și siguranța pe Dunăre o asigura flota, iar la Transmarisca soldații din Novae „*Milites Novenses Transmariscae*” și cohorta a V-a din Legiunea XI Claudia. („*Legionis Undecimae Claudio Cohortis Quintae Pedaturae Superioris Transmarisca . . .*”).

Transmariscanii trebuie să fi fost creștini până la anul 300. Fiindcă din anul 350, toate orașele de frunte din cele două Moesii au reședințe episcopale, e posibil ca și Transmarisca să fi avut episcopia sa chiar din sec. IV—VII. Episcopul trebuie să fi fost nu numai șeful episcopiei, ci și ocrotitorul politic al orașului. Trecutul antic al cetății este întunecat, fiind în calea invaziilor barbare.

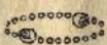
In epoca medievală apare pe ruinele Transmariscei Turtucaia, întemeiată în sec. 12 de vreun khan cuman, *Tutrakan*, ajutat de ele-

1) *Evenimente istorice în jurul Turtucae... în Turtucaia ziar festiv*; G. POPA-LISSEANU: *Cetăți și orașe...* op. cit., 67—68; G. STROESCU: *Pe căile străb.*, op. cit. II, p. 18; PAUL MILIOUKOV, CH. SEIGNOBOS, etc., *Histoire de la Russie*, Tome III, v. p. 964.

2) V. STROESCU, *Pe căile străbunilor...* II, op. cit., p. 18.

3) Teza mea de doctorat: *Dobrogea de Sud între 1913—1919*, care va apărea — probabil — în cursul anului 1939.

mente băştinaşe. De aici și denumirea cumană de *Tutrakan*, ce-o păstrează până în anul 1773, de când apare și denumirea nouă de „*Turfucay*”, care, în sfârșit, va rămâne. Relațiile călătorilor sunt rare și spun puțin despre Turtucaia. Românii Turtucăeni sunt de *trei categorii* și anume : 1. *Români băştinași, dobrogeni*; 2. *Români veniți din Principate* din sec. 16, 17 și 18; 3. *Români proveniți prin transhumanță, Mocani și Gojani*, dintre cari o parte se aşează în Dobrogea, unde se și însoără. Statisticile arată că Românii numeroși cește stau în rândul întâi, Turcii în rândul al II-lea, iar Bulgarii sunt ultimii. Școala primară românească și biserică veche, azi dispărută, instituții existente sub Turci, tocmai din anul 1774, sunt o dovedă că Românii Turtucăeni nu erau veniți de ieri de alătăieri acolo, ci erau băştinași. Referitor la trecutul *medieval și apropiat* al Turtucaei, acesta face a fi citit.

PAGINI LITERARE

REGINA

*Dero jale grea poporul e răpus :
Pe veci, Regina Florilor s'a dus !
Stă fără gânduri fruntea=I de poet.
Se'embracă țara'n visu=I violet.*

*Ne=a părăsit Regina biruinții
Și ne=a lăsat pe faldurile minții
Atâtea flori și amintiri și vise,
Pierzându=se spre tainice abise.*

*S'a dus ! S'a dus Regina României !
In flori iși doarme somnul veșniciei.
In fund de codri lacrimile=ajung
Și clopoțe se tânguie prelung.*

*Zidesc în peatră ochii ce=au iubit
Talazul mării, câmpul înflorit
Și brațele ce strâns=au flori de sânge.
Văzduhul geme, tot poporul plâng.*

*De mari vedenii mintea lui e plină :
Te vede'n fruntea oștilor, Regină.
Cu ochii duși departe'n viitor, —
Albaștrii ochi ce ne visau norocul, —
Treceai prin fâlfâiri de tricolor,
In uniforma roșie ca focul.*

*Strămoșii noștri toți i=ai înțeles.
Iți vizitau castelul tot mai des.
I=ai auzit în nopți de vijelie,
Cum te chemau : „Ajută=ne, Marie !“*

Iar când sosit-a ceasul hărăzit
Și spre hotare oastea Ti s'a dus,
Ioana d'Arc în Tine-a răsărit
Și'n Ferdinand s'a arătat Isus !

Ca lui Manole tainice destine
Cereau o jertfă, cel mai aprig chin :
Lui Ferdinand înfrângerea de Sine,
Iar Tie copilașul dela săn.

Și când gema oștirea 'nvălmășită,
Stingându-ne nădejdea 'n biruință,
Tu ingropai în fața umilită
Pe cea mai scumpă, gingășă ființă.

Prin vânt de toamnă și prohod de ploi,
Pornit-ai lângă Rege, sfâșiată,
Cu gândurile pururi înapoi
Și la dreptatea ce va fi odată.

Veniră nopți mai negre ca un iad,
Cu plâns de glonț și urlet de obuze,
Cu rugăciuni ce tremură pe buze,
Cu șiruri lungi de oaste care cad.

Atunci, în vijelia de șrapnele,
Când ciuruite zdrențe de drapele
Abia mai fălfâiau fără de viață ;
In ceasul greu când inimile 'nghiașă ;

Atuncea, ca prin vrăji, ai apărut
In negura tranșeeelor de lut,
Cu chipul Tână divin, surâzător,
Marie sfântă, Maica tuturor !

Când a sunat gornistul că Te-apropii,
A tresărit pe marginile gropii
Ostașul care sufletu-și dădea
Și-a murmurat zâmbind : „Măria Sa !“

Au scăparat în suflete scântei,
S'au înclăsat pe arme pumnii grei,
S'au ridicat răniții din mantale
Și au isbucnit în valuri de urale.

Din șanț în șanț florul străbătea.
În orice colț se aprindea lumina.
Și oastea amorfită invia.
Un singur glas săzzeauzea : „Regina !“

Cu chipul Tău în suflete, Marie,
S'au aruncat urlând în vîjelie,
S'au zvârcolit în vîrf de baionete
Și trup la trup, pe culmi de parapete,
În sunete de fârmbițe, oștenii
Ne împliniră Visul de milenii !

• • • • •
Ca o statuie albă dormi senină
Și mâna care 'n frâu juca, odată,
A'ncremenit pe pieptul Tău, Regină,
Sub lespedea din Argeș, nemîscată !

• • • • •
Sub lespezi ! Tu ! Regină noastră Mamă !
Cu=atâta ușurință se destramă
O viață de durere și de luptă ?

Aceea ce'n visare ne'nteruptă
Dorit=ă româneasca Intregire,
Să se fi stins cu vraja din privire,
Cu geniul și tainicul Ei glas ?
Nimic din Ea, nimic n'a mai rămas ?

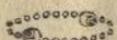
„O ! nu !“ răsună glasul veșniciei ;
„Nu ! n'a murit Regină României !

In simfonii de trâmbiți, Eroina
Ce=ă răspândit în jurul Ei lumina
Si=ă pătimit în orele supreme,
Printre Eroi plutește peste vreme !

Când și-a închis frumoasele-I pleoape,
S'a ridicat, ca negura din ape,
S'a răspândit ușoară în văzduh.
O aşteptă, acolo, sus, un duh.

In urma Ei, privi cum se răstoarnă
Pământul drag. În cer sună o goarnă.
Pe văi de-azur a scânteiat lumina ;
Un singur glas se auzea : — Regina !“

Grigore Sălceanu

6 IUNIE

PIESĂ IN 3 TABLOURI IN VERSURI

PERSONAGII :

Veteranul	Fata II-a
Un bătrân	Flăcăul I
Maria	Flăcăul II
Zâna amintirii	Flăcăul III
O bătrână	Învățătorul
Fata I-a	Un străjer
Cor — străjeri — muljime	

PROLOG

Intâiul flăcău (în fața cortinei)

O mie nouă sute treizeci . . . Iunie săse.

Pe lanurile coapte cad spicile sub coase.

E pace . . . Dar în inimi pe foști ne paște-un dor

De prințul dus departe de țară și popor.

Ni-i dor de Prințul Carol. Frumoasa Românie

Așteaptă o lumină din partea Lui să vie.

Oricât de mari cuprinsuri ar semăna plugarii,

Oricât de multe holde s-ar revârsa pe arii,

O țară ce trăește din legi și din credință,

E tristă fără Print.

(Cortina se ridică)

TABLOUL I

(Un câmp scăldat în soare. În dreapta, o fântână cu cumpănă. Fete și flăcăi lucrează cătând).

Al 2-lea flăcău (după închiderea cântecului, sterzându-și fruntea).

E cald grozav . . .

Un bătrân

Hei, soare de Iunie, ce vrei ?

Al 2-lea flăcău

Văzduhul dogorește și scăpare scânteii.

Spre cumpăna fântânii mereu mă'ndeamnă gândul ;

Dar ciatura uscată nămolul atingându-l,

Nu scoate pic de apă. Si se te mi-i de mor . . .

Bătrânul

Las'că trimit, acuma, o fată la izvor.

(Lumea se oprește din lucru, toropită de dogoare. Se aşeză foii pe iarbă, gata să ajipească).

Al 3-lea flăcău

Parcă trece prin văzduhuri ca o vrajă nevăzută.

Al 2-lea flăcău

Cad pleoapele ca plumbul și puterea mi-i scăzută.

I-ul flăcău

Să ne odihnim o clipă.

Al 2-lea flăcău

Somnul simt că m'a și prins.

Al 3-lea flăcău

Ca o umbră se așterne peste câmpul necuprins.

(Teji adorm. Intră Zâna Amintirii).

Zâna

Dearme șesul, dorm cu foii . . . În tăcerea nesfârșirii,

Mă'ntrupez, mai capăt viață, eu, puterea amintirii.

Peste suflete, acuma, umbra mea trecând ușor,

Le alungă suferința, iar visarea iși ia sfârșit.

Mă strecoar în orice suflet, căile îmi sunt deschise.

Să le spun din alte vremuri, să vorbesc cu ei prin vise.

Bătrânul (prin somn)

Cine ești, frumoasă fată,
Răsărită'n sănul firii ?

Zâna

Eu sunt visul de=altădată,
Eu sunt Zâna Amintirii.

Clipele care trecură
Voi gândiți că au pierit ;
Insă, ele sunt izvorul
Unui dor nemărginit.

Amintirea fării voastre
Cu păduri, câmpii și munți,
Arde pururea deșteaptă
Indărățul unei frunți ;

Face aprig să svâcnească
Inima unei ființi
Să la glia strămoșească
Să tot cugete un Prinț.

Dus departe, Prințul Carol
S'a gândit mereu la voi.
Eu, Puterea Amintirii,
Vi=l aduc azi înapoï.

Visul vostru să se curme,
Eu mă duc să cânt în luncă.
Ingrijii=vă de turme ;
Apucați=vă de muncă.

(Zâna se îndepărtează și, unul câte unul, făranii se trezesc).

Al 3-lea flăcău

Tii ! . . . da bine mai dormirăm !

Al 2-lea flăcău

Parcă tot aş fi dormit . . .

I-ul flăcău

Vis frumos avui . . .

Al 3-lea flăcău

Ia, spune-l.

I-ul flăcău

Peste câmpul înverzit,
Răsărise-o fată mândră... și'n cuvinte fermecate
Imi vorbea de Prințul nostru dus în țări îndepărтate.
Am rămas c'o jale'n susțet, parcă am pierdut ceva.
Nu știu cum, dar, fără voie, mă gândesc la țara mea.

(Reincep lucrul)

Bătrâna (către Maria)

Eu gândesc că se cuvine, când alesul ţi s'arată,
Oricât vezi că el te place, să te ţii mai supărată.
Iaca, văd de două zile cum îți dă mereu târcoale
Un flăcău frumos și mândru; n'ar fi rău pentru matale.

I-ul flăcău (apropiindu-se de Maria)

Maria, ziua'ntreagă n'aș bea o picătură,
Dac'ai avea un zâmbet prietenesc pe gură.

Maria

Mai bine, schimbă vorba.

I-ul flăcău

Gândește-te, deseară,
Când luna după stoguri, încet, o să răsară,
Să ne'ntâlnim noi singuri... ar fi frumos de tot...
Făgăduești?

Maria

Mă iartă, bădiță, dar, nu pot.
(Maria se uită în fântână).

Maria

A secat fântâna astă, de când tot lucrăm ogorul.
La izvor mă duc, acumă, s'aduc apă cu ulciorul. (Iese).

Bătrânul (către un flăcău)

Zi o doină, măi Marine,
Să răsune pe ogoare,
Ca și munca și căldura
Să ne pară mai ușoare.

(Flăcăul cântă. Un altul flueră. Tânării, din ce în ce mai însuflareți, își dau pălăria pe ceafă).

I-ul flăcău (după ce cântecul a încheiat)

Ce departe e Maria ! De abia se mai zărește.
De câmpia nesfârșită numai straiul ei albește.

(Se aude zbârnăitul unui avion. Se opresc toți din lucru și ascultă).

Al 2-lea flăcău

Parc'ar fi un zvon de aripi ...

Al 3-lea flăcău

Parc'ar fi o ploaie lină
Ce s'abate peste frunza osilită din grădină.

I-ul flăcău

Până'n fundurile zării nu se vede nici un nor.

Al 2-lea flăcău

Parcă-i grindina ce bate coperișul sunător.

Al 3-lea flăcău

Colo sus ... priviți ! acolo !

Al 2-lea flăcău

A scădit ceva în soare ...

Al 3-lea flăcău

E un avion.

Al 2-lea flăcău

Coboară ...

Al 3-lea flăcău

Tot mai iute ...

Al 2-lea flăcău

Tot mai mare . . .

I-ul flăcău

Prin văzduhuri răspândește vâjăit de uragan. (arătându-l cu mâna)
Parcă-i zmeul din poveste ! Ce aripi de năzdrăvan !

Al 2-lea flăcău

Tot mai jos acum se lasă.

I-a fată

Lanul, parcă-l bate vântul.

A 2-a fată

Mare și minunea, Doamne !

Se atinge cu pământul . . .

I-a fată

S'a oprit . . .

I-ul flăcău

Un om coboară pe câmpie.

I-a fată

Cată'n zare.

A 2-a fată

Pe Maria parc'o cheamă.

Bătrâna

Minunată întâmplare !

Pe o pasăre ca asta, să mă tai, nu m'aș urca !

Al 2-lea flăcău

Da nici vorbă : ce te-ai face ? Intr'o clipă te-zar mâncă.

Bătrâna

Să mă ia vultanu'n ghiară și departe de pământ,
Să mă poarte peste dealuri ? Doar gândind mă însăpământ.

I-a fată

Ce i-o fi spunând Mariei ?

A 2-a fată

I-a'ntins mâna călătorul !

Și Maria-l dă, acuma, să bea apă cu ulciorul.

Știi ce mi-a venit prin minte ? Să pornim cu toși spre El,
Să vedem mai de aproape năzdrăvanul de oșel.

Al 3-lea flăcău

Ce să vezi, că iar pornește. (Se aude vîntul elicei).

Al 2-lea flăcău

Cum mai zbârnâce elicea ! . . .

I-a fată

Urcă iarăș călătorul.

Ce-o fi căutat pe=aicea ?

A 2-a fată

Ne va spune ea Maria.

Al 3-lea flăcău

Măre, cum s'a ridicat ! . . .

Al 2-lea flăcău

Juri că-i vultur.

Tot văzduhul parcă s'a cutremurat . . .

(Toși ascultă sbârnâitul de metal).

Bătrânul

Iaca, vine și Maria.

Bătrâna

Ce-o fi=având, că'ncet mai merge ?

A 2-a fată

Parc'a stat.

Bătrânul

Se uită'n zarca unde pasărea se șterge.

I-ul flăcău (ca pentru sine)

Cum își leagănă mijlocul, ca o floare'n adieri.
Parcă-ți liniștește ochiul mersul ei cu' mlădieri.
Și frumoasă e Maria ca icocana din perete !

Bătrânul

Mi se pare că și-i dragă copilița, măi băete . . .

(Intră Maria cu ulciorul pe umăr. Toți se strâng în jurul ei. Așeză ulciorul jos. Își duce mâinile la tâmpale, în prada unei tulburări).

Maria

Nu-mi pot veni în fire de cele ce văzui . . .

Imi stăruie'nainte înfățișarea Lui.

Un Tânăr cu statură înaltă și subțire
Din pasarea măeastră a coborât pe șes . . .
Și-acuma, mi se pare c'a fost o nălucire . . .
Avea un păr de aur, un zâmbet ne'ntelus,
Doi ochi frumoși, albaștri, mai limpezi ca seninul,
Iar mâna Lui frumoasă și albă cum e crinul,
Mi-o'ntinse cu un zâmbet atâta de duios,
Încât crezui că'n față il am pe Făt-frumos . . .
Cuvintele-l șoptite păreau cântări din stele.
Mi-a spus : „Vreau să beau apă din plaiul țării mele !
Cum te numești ?“ — Maria. — „Prin fine țara mea
Cu plin îmi iese'n cale“. Și-atunci, l-am dat să bea.
Luă încep ulciorul și, când l-a dus la gură,
Ca'n farmec, două lacrimi în ochi ii apărură.

I-a fată

Cine-o și fost ?

Bătrâna

Mario, tu nu l-ai întrebat ?

Maria

De-atâta măreșie orbită, am uitat.

Mi-a spus : „Rămâi cu bine ! De-acuma înainte,
Mereu de-această clipă îmi voiu aduce-aminte“.

Bătrânul

După a mea părere, prieagul sburător

Nu-i om ca orișicare. Iubirea de popor
Nu poate să o simtă decât un suflet mare.

A 2-a fată

Să-L fi'ntrebat, Mario . . .

Maria

Păi, nu pricepi tu, oare,
Că îmi pierise glasul? Cuvântul Lui de foc
Cu vrăji neînțelese mă ţintuise'n lec.

Bătrânul

E un semn, să știi aceasta! Din cât am putut zări,
Prea mi s'a părut măreață umbra Celui ce pieri.
Sunt bătrân; nu văd cu ochii, cât pot presimți cu gândul,
Eu socot că avionul, de pe miriște zmulgându-L,
Duce-acum în sânul țării mult noroc neamului meu.
Nu știu cine-i călătorul, da-i trimes de Dumnezeu!

Maria (se închină)

Prin văzduhurile Tale, calea Lui să-I fie bună!
Doamne sfinte, ocrotește-L și păzește-L de furtună!
Ca un fulger zmuls din ceruri se avântă prin văzduh . . .
O! trimite-I înainte călăuză Sfântul Duh!
Ingerii în stol ii lasă pe-a Lui urmă să se ţină
Și în calea Lui revarsă numai jerbe de lumină!

(Toți se închină).

TABLOUL II

O daie ardelenească. Soarele pătrunde prin ferești imprăștiind flori de umbră și lumeni. Fetele ies și iorc. Două bătrâne vorbesc lângă vatră. În mijlocul grupului, Maria deapăna un ghem).

I-a fată

Ce vis frumos avui as'noapte . . .

A 2-a fată

Un vis? Ja spune-ni-l și nouă.

I-a fată

Mi se părea că sbor prin ceruri, pe-o albă pasăre măiastră,

Și din înalt, priveam departe, scăpind în picuri de rouă,
Ca o fantasmă din poveste, frumoasă, verde, țara noastră.
Din fund, venea încet spre mine un cranic scânteind în zale ;
Venea pe cal, grăind o limbă cum nu mai auzisem încă ;
Răsunător plutea cuvântu-i, lovindu-se din stâncă'n stâncă,
Și tot sburând mă ameșisem și-am coborât încet pe-o vale.

A 2-a fată

Dar ce-ji spunea prin vis voinicul ?

I-a fată

Ceva frumos ...

A 2-a fată

Nu mai ţii minte ?

I-a fată

Ba da... dar ca să spun, la rându-mi, nu cred să pot găsi cuvinte.
Vorbea de soarta țării noastre și sub privirea lui părea
Că toate înfloreau ca'n vrajă și piatra se însuflețea.
Din cele patru zări albastre veneau oștiri nenumărate,
Corăbii mari, de roade pline, pe mări prindeau să se arate.
Era un viscol de lumină, o vijelie de fanfare ...

A 2-a fată

Tot ce vedem în timpul zilei, ades, în somn ni se năzare.

Bătrâna

Ba eu gândesc că visul ăsta nu e un vis amăgitor.
Eu văd în el un tâlc mai mare, acesta-i vis prevestitor.
Corăbii, cranic și fanfare ?
Să știi că aflu veste mare.

I-a fată

Să te audă Domnul !

A 2-a fată

Na... ițele se'ncurcă...

Eu cred că visul minte.

Bătrâna

Tu cauț-ji de furcă.

A 2-a fată

Toate=s bune pe la noi,
Numai să ne vină plci.

Bătrâna

Poate cerul ne aude,
Brazdele să ni le ude.

A 2-a fată (către un moșneag veteran)

Ce gândești, moș Nicolae, dela Plevna veteran ?

Veteranul

Iaca, uneori, aminte îmi aduc dela Smârdan.

A 2-a fată

Tii ! ... departe=i vremea asta !

Veteranul

Pentru mine, e aproape ...

De ajuns să'nchid o clipă obositele=mi pleoape,
Ca să văd din nou Vidinul... Parc'aud pierdute glasuri...
Ca un fum odaia piere și răsar sfintele ceasuri
Din trecutul ţării mele... Ce măreță arătare !
Aud fălfăind drapelul luptei de Neatârnare.
Văd oştirea'nvălmășită cu puhoaciele turcești.
Cad obuze... Domnul Carol printre fum abia=L zărești.
Ghinărarii se'nspăimântă : „Maiestate ! vin încoace !“
El ghiuleaua o salută : „Asta=i muzica ce=mî place !“
Dar ce vuie se aude ? Vine Marele Răsboiu...
În prăpădul ce s'aprinde, Ferdinand e lângă noi.
N'a mai cunoscut de=atuncea vre o altă bucurie,
Decât gândul să înalte scumpa noastră Românie !
Mi-a căzut atunci feciorul subt obuzul unguresc.
De atunci îmi port eu jalea pe pământ ardelenesc.
El aici iși doarme somnul și plecând din vechea țară,
Am simțit că tot aicea tatăl trebue să moară.
M'ați primit cu voie bună. Dumnezeu să vă ajute,
Să munciți cu spor pe câmpul vitejilor trecute.

I-a fată

Parcă văd din zări cum crește și la noi se uită, mut,
Scăpărând din ochi văpaie, un Soldat Necunoscut.
Casca=i fulgeră în noapte și un braț e rupt în două.
Prin văzduh se sparg obuze... gloanțe ţueră și plouă.
O ! Viteaz al ţării mele, cât de sfânt și drag ne ești !
Văd cum cazi la Turtucaia și te'nalși la Mărășești !

Veteranul

Către mare, dela sate,
Curg corăbii cu bucate,
Pretuindeni, bogătie,
Ce păcat că nu-i frăție !
Avem aur în nisipuri,
Sănătate=avem pe chipuri,
Tara noastră înflorește,
Dear păstorul ne lipsește.
Ferdinand, Marele Rege,
S'a'nălțat printre Eroi !
Unde-i astăzi prințul Carol,
Să domnească peste noi ?

Al 2-lea flăcău

Prin străinătăți, departe,
Unde este El acum,
Cine știe cât gândește
Să reia al ţării drum ...

I-a fată

Mai dă-mi un caer.

A 2-a fată (către Maria)

Ieri, pe seară, ai stat acasă ?

Maria

Da ...

I-a fată

Marie,

Eu parcă te-am zărit sub lună, pe malul râului.

Maria

De... fie.
De m'ai văzut, ce mai pot spune? Rămâne-așa cum ai văzut.

I-a fată

Iți place mult, Mario? Spune...

Maria (scăpând ghemul pe jos)

Ah! ghemul mi s'a desfăcut.

I-a fată

Se spune'n sat că-i bun flăcăul.

Maria

Se spune... da...

I-a fată

*
și cred că este.

De mult il văd dându-și fărcoale.

Maria (către o fată care se uiță pe geam)

Ce tot te uiști tu pe fereste?

A 2-a fată

Pe uliți văd că-i lume multă și nu mă dumiresc ce-o fi.

Bătrâna

Mai pună mâna pe andrele și-adună-ți gândurile-acii.

(Vuetul unei mulțimi care se apropie. Tumuli de glasuri).

O voce (venind de departe)

Să trăiască Vodă Carol! (Fetele se opresc din lucru, ascultând).

Bătrâna

Pentru ce ați stat din tors?

O nouă voce (puternic)

Vodă Carol să trăiască!

Altă voce

Prințul Carol s'a întors!...

Veteranul (se ridică uluit)

Ce aud? Ce vorbă-i asta? Nu visez? Nu mi se pare?
Tocmai când vorbeam de Dânsul! Prea ar fi minunea mare!

(După o clipă, în care vuful s'a întreținut)

Larma crește... Mă cutremur... Nu e zvon amăgitor.
(Se uită pe geam)

Tot norodul e pe uliți... Văd drapelul tricolor!

Mulțumescu-Tî Tie, Doamne, că mi-ai dat atâta viață,
Ca să pot vedea cu ochii astă sfântă dimineață!

A 2-a fată

Parcă fost o presimțire.

Bătrâna

Ce-și spusesem eu de vis?

A 2-a fată

Zău... aşa e...

I-a fată

Tării noastre cerul ni l-a fost trimis!

(Întră învățătorul, însorit de tărani)

Invățătorul

Veste mare! Prințul Carol s'a întors ca să domnească,
După legi și după datini, peste Țara Românească!
Știi cum a venit?

A 2-a fată

Ia, spune!

Invățătorul

Prin văzduh... cu avionul!...

Maria (se ridică și înaintează în scenă, ducându-și
mânile la tâmpale)

El era!...

Bătrâna

Ce vrea să spună?

Maria (mai fulburată)

Doamne sfinte! El era!

Cel ce-a fost cu avionul, eri... a fost... Măria Sa!...
(Un freamăt de uimire străbate scenă).

Tofi

Măria Sa? . . .

Maria

El a pus pe şes piciorul și-a venit ca să-mi vorhească;
El mi-a spus: „Vreau să beau apă din câmpia românească!”
(luând ulciorul)

Acesta e ulciorul din care a băut.

Spunând numele ţării, flori L-au străbătut.

Am înțeles atunci că'n față-mi se găsește

O inimă ce simte și bate românește.

Când shorul prin văzduhuri și L-a luat, apoi,
Mi s'a părut că pleacă un soare dintre noi.

Acest ulcior de care un prinț dorit de țară

Afinse gura-i arsă de seceta de vară,

Acest ulcior din care sorbi un Domnitor,

Simbol să ne rămână, de-acum, pe viitor!

Simbolul sfintei zile de Iunie, în care,

Sărbători-vom pururi Regeasca Intronare!

(Toate fetele aleargă și presără ulciorul cu flori).

TABLOUL III

(Privelîștea din primul tablou. În scenă, un grup de străjeri).

Străjerul

Peste tot e sărbătoare! . . .

Peste tot e veselie . . .

Numai cântece'n văzduhuri, numai tril de ciocârlie.

De atunci trecură anii . . . și în inimi românești,

Zi măreașă de 8 Iuniu, tot mai vie strălucești!

Peste plaiurile ţării făfăie triumfător,

Dela Tisa pân' la mare, românescul tricolor!

(Intră veteranul, cu pieptul scânteind de decorații).

Străjerii

Sănătate!

Veteranul

Sănătate! Bună gura să vă fie!

Cine sunteți dumneavoastră?

Străjerul

Noi suntem din străjerie.

Veteranul

Măncalzește vorba asta !

Străjerul

Moșule, a noastră lege

Este : Muncă și Credință pentru Tară, pentru Rege !

Veteranul

Da ? ... Si ce v'aduce, oare, pe pământ ardelenesc ?

Străjerul

Vrem să ne cuneaștem țara și trecutul strămoșesc.

Unde-i locul sfânt, pe care, Regele, curmându-și sborul,
A venit să poposească, să dea mâna cu poporul ?

Veteranul

Apoi ... nu e prea departe : uite-l colo ...

Străjerul

Șes iubit ...

Inima cum îmi mai bate ...

Ce adânc am tresărit !

Ce mândrie mă cuprinde !

Parcă susțelul îmi crește ...

Văd cum vine prin văzduhuri ! ... se avântă vulturește ...

Veteranul

Chiar aşa a fost, cum spuneşti ... Iute timpul s'a mai dus ...

Cum e ieri, noi rămăsesem cu privirile pe sus,

Urmărindu-L cum se duce înspre Tronul țării noastre,

Cum se pierde'n adâncimea depărtărilor albastre.

Iar flăcăii ce, atuncea, ici, muncea pe câmp de zor,

Azi, sunt oameni în tot locul. Iată-i, colo, la izvor.

Străjerul (arătând cu mâna spre culise)

Horă mare se întinde peste șesuri ardeleni.

Inima în piept îmi saltă, simt o lacrimă'ntre gene,

Iată-i, vin cu tești, acuma, se îndreaptă către noi.

(Hora năvălăște în scenă cu un faraf de lăutari).

Sănătate !

Străjerii (ridicând brațul)

Flăcăii (invârtind hora)

Sănătate ! Bine ași venit la noi !

(Străjerii se prind în horă).

Un flăcău

Să trăiască Vodă Carol !

Toți

Uraa ! Vodă să trăiască !

Acelaș flăcău

In domnie numai pace și prieteni să-nfâlnească !

(Hora se intențește. Chiote și strigături).

Acelaș

Foaie verde busuioc,

Să nîz-L ploaie cu noroc !

Toți

Uraa !

Flăcăul

Să urăm, feciori de plai,

Viață dulce ca din rai,

Voevodului Mihai !

Uraa !

Un străjer

Cât pe lume o să fie

Scumpa noastră Românie,

Ziua asta minunată

Pururea va fi serbată !

Uraa ! Vodă să trăiască !

Și ani mulți să păstorească

Peste țara românească !

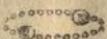
Veteranul

Eu, bătrânul, eu, cstașul

Unor vremi care au pierit ;

Eu, ce port în suflet chipul
Domnitorului iubit,
Bătălia dela Plevna
Și=ale Grivișei redute
Și câmpiiile, pe care
Mii de cruci se'naljă mufe ;
Eu, ce port în gând icoana
Injhebării românești,
Către voi mă'ndrepți, acuma,
Mândre inimi străjerești
Și vă spun : ca noi, la Plevna,
Să păstrați a voastră lege,
Dăruindu-vă cu toțul
Pentru Țară, pentru Rege !

Grigore Sălceanu

CREDINȚA MARELUI VOEVOD MIHAI

Poem străjeresc în versuri

PERSONAGII:

Bătrâna Anca	Al 2-lea străjer
Maria, fiica ei	Al 3-lea străjer
I-a străjeră	Al 4-lea străjer
A doua străjeră	Al 5-lea străjer
A 3-a străjeră	Preotul
A 4-a străjeră	Notarul
Marinarul Florin	Învățătorul
Iul străjer	Un țăran
Străjeri, străjere, țărani.	

Scena se petrece în Dobrogea, într-o casă de țară. Noapte de iarnă. Flăcările din vatră luminează odaia. Sub icoana din colț, o carte și o candelă. Mai multe laviște învelite cu scoarțe dobrogene, pe care stau străjere, străjeri, un preot, notarul, învățătorul.

Străjerele impletește, torc, deapănă. Străjerii lucrează cioplind în lemn. La un răsboiu de Iesut lucrează o fată. O bătrâna toarce. Vântul ſueră pe la ferești.

La ridicarea cortinei, toți cântă „Pe lângă boi“, fără a se înterupe din lucru

SCENA I

Al 5-lea străjer

Cum mai vâjâie Rusnacul!

Bătrâna

Aspră vreme, măi băeți...

Tare-i greu pe câmp, acumă, să răsbași printre nămeși.
Ce gândiți voi: pe-aşa vreme, oare-o mai veni Florin?

Iul străjer

Nu se poate să nu vină.

Bătrâna

De trei zile mă încchin.

(Aprimde candela; preotul se ridică făcându-și cruce).

Al 2-lea străjer

Tușă Anco, de ești bună, să ne spui: ce'nseamnă, oare,
Cartea asta subt icoană?

Bătrâna

Apoi, asta-i întrebare?

Cartea-i suslet; izbăvirea dela carte vine doar.
Cartea'nchide'n ea lumină și lumina e un dar.
La icoană, deci, se cade să păstrăm orișice carte.
Ea ne măntuie de rele și ne scapă dela moarte.
Voi veniți dela orașe; nu'nvățați voi ce-i frumos
Și știința de pe lume și cuvântul lui Hristos
De pe carte? Numai dânsa e a susletului hrana.
De aceea se cuvine să o ținem subt icoană.
Cartea asta ne-a fost dată de un om prea învățat.
Parcă s'a schimbat și lumea, de când a trecut prin sat.
Dar, și voi, acum, să-mi spuneți, că eu să pricep nu pot:
De când ați plecat de-acasă, parcă v'ați schimbat de tot.
V'ați întors cu alte fețe, mult mai blânde, mai frumoase.
Când ați mai intrat voi, care, în aşa umile case?
Voi, copiii de școală mare, de, să nu vă supărăți,
Altădată, mult mai mândri, par că altfel vă purtați.
Cel puțin când era verba de vreun lucru'n bătătură,
Nu se pomenea să-l faceți. Azi, vă văd prin țarc, prin șură,
Pe unelte puneți mâna, alii cară chiar și saci;
Ba vă rupeți dela gură, ajutându-i pe săraci.
De-ași și voi, când dați binețe, imima cum îmi mai bate...
Spuneți neaoș, românește, ca strămoșii: Sănătate!
Dragii mamii, cum se face, ce minune s'a'ntâmplat?
Din ce carte minunată, fiilor, le-ați învățat?

Al 3-lea străjer

Tușă Anco, multe lucruri învățărăm noi din carte,
Dar acestea nu-s dîntr'ânsa, ci ne vin din altă parte.
E un Domn cu păr de aur și cu ochii rupți din cer!
Toate-acestea le'nvățărăm dela Marele Străjer!
Domnul Tării, Vedă Carol, brațul care reinvie,
Sfâșind pânzele vremii, strămoșeasca străjerie!

Bătrâna

Doamne ! Ce mi-a fost să vadă ochii mei îmbătrâniși !
Să trăească Vodă Carol ! Si voi, străjeri, să trăiști !

O, Fecioară Preacurată,

Dăruiește-l viață lungă, bucurie necurmată,
Celui ce copiii noștri i-a făcut atât de buni,
Semănând în ei iubirea și credința din străbuni !
Priceput-am : cartează bună, dar nu este de ajuns.
Adevărul cel mai mare în zadar l-a fost pătruns,
Dacă nu-l prefaci în faptă.

Străjerii

De acum, a noastră lege
Este : Muncă și Credință pentru Țară, pentru Rege !

Bătrâna

Mărioară, te ridică și arunc'un lemn pe vatră.

(Suerăturile vântului)

Ce s'aude ? O fi vântul, sau un câne care latră ?
Să-mi văd iar fecioru'n casă... Câte aș avea să-i spun...
Fără el de Bobotează, fără dânsul de Crăciun,
Greu imi vine... Înainte de a fi plecat pe mare,
Din Constanța, dragul mamii imi trimise o scrisoare :
„Mamă, n'am să vin acasă, eu mă duc cu Voievodul.
În Grecia îl aşteaptă nuntă mare și nerodul”.
Rar l-am mai văzut pe-aicea, de când este marină.
A plecat. Azi, Mărioara pune mâna pe ziar
Și deodată nmărmurește. Ce-ai văzut acolo, fată ?
Ea imi spune printre lacrimi : „Marea e înfuriată !
De la Capul Caliacra s'a oprit vasul Regal”.
Ce-ar fi, Doamne, să-i răstoarne, să-i zdobească de vre-un mal ?

Al 3-lea străjer

In primejdie, pe mare, Voievodul nostru drag !
Ce ne facem noi !

Preotul

Credință este scris pe-al nostru steag !

, Nu vă temeți ! Nu se poate cerul să nu se îmbume !

Bătrâna

Dar de ce-a trimes furtună ?

Preotul (cu smierenie)

S'o cunoască ! (pauză) Rugăciune
Este tot ce poate face un străjer în astă clipă.

A 4-a străjeră (o copilă)

(Cade în genunchi, se roagă. Toți se ridică. La urmă fac semnul crucii).

Tu, Fecicară Preacurată, ține sub a ta aripă
Viața Lui nevinovată, Sufletul Mântuitor,
Steaua visurilor noastre, Marele moștenitor !

Al 5-lea străjer (către bătrânană)

Cum de nu ne=ai spus aceasta când venirăm ?

Bătrâna

Am crezut

Că de=această întâmplare, voi, cu toții ași știut.

Al 2-lea străjer

Noi, de astăzi dimineață, am lucrat la o vădană.
De abia acum sfârșirăm.

I-a străjeră

Simt în suflet ca o rană . . .

Dacă nu se mai întoarce ?

Preotul

Cu nădejde, bărbătie,
Eu îl văd privind, acuma, pe a mării vijelie.
O ! sunt sigur : Voevodul, neclintit, viteaz, măreț,
La noi toți, acum, gândește. Mai rugaș=vă, băeji !

Al 5-lea străjer

Doamne ! Doamne ! . . . Te îndură de Lumina Țării mele !
Sfătuște-L să se'ntoarcă de pe valurile rele.
Prin această încercare, știm : vœști a-I arăta
Cât de mare și grozavă este. Doamne, voia Ta !
Vrei să-I întărești credința ! Vrei să Te cunoască bine ;
Să=I arăji că nu e nimeni mai puternic decât Tine !

(După o pauză, schimbând tonul)

L-am văzut săpând pământul, ca și fiul de țăran.
Munca n'o disprețuește și ajută pe sărman.
E mareț, dar nu e mândru. E viteaz, dar nu Te'nfruntă,
Chiar când Il aşteapf'o țară cu alaiu gătit de nuntă !
N'o să lupte cu puterea-Ti, de orgoliu stăpânit,
Ci din cale se va'ntoarce resemnat, cum ai voit.

A 2-a străjeră

Cum s'o fi zbătând pe mare, în sălbateca furtună,
Vasul aruncat pe ape ca o coajă de alună !

A 3-a străjeră

Nava ce-a pornit spre nuntă, aşteptată cu alai,
Poartă'n ea, acum, destinul Voevodului Mihai !

Bătrâna

Și Florin e lângă Dânsul ! . . . O fi teafăr ? . . . Cine știe
De se mai întoarce-acasă ?

Al 5-lea străjer

N'avea teamă ! O să vie.

Bătrâna

N'a avut cu ce, sărmanul, să fi mers și el la școală.

Al 3-lea străjer

Să te duci cu Voevodul este cea mai mare fală !
Cum nu-s eu acum, pe vasul ridicat de munji spumoși,
Lângă umbra Lui Domnească, lângă ochii Lui frumoși !

(Tăceră. Se aude un clinchet de zurgălăi și plesnete de biciu. O sanie se oprește
în fața casei).

I-a străjeră

Ce să fie ?

I-ul străjer

Lângă poartă sania a stat, îmi pare.

Al 2-lea străjer

Este cineva'n ogradă.

Al 3-lea străjer

Aud umblet pe cărare.

(Lătrat de câne. Bătrâna se uită pe geam).

Bătrâna

Ia să văd eu... Doamne Sfinte! Nu pot crede ce=am văzut!
E chiar el, Florin!

Maria

Se poate, mamă? Ti s'o fi părut.

Bătrâna

Spun că-i el. (Câțiva străjeri se duc și se uită pe geam. Ceilalți rămân, dat toți sunt întorși spre fereastră).

I-a străjeră

Nu văd pe nimeni.

I-ul străjer

Nu e nimeni!

SCENA II-a

(Întră Florin)

Florin

Sănătate!

Bătrâna

Ah! Florin!

Toți străjerii (întorcându-se dela geam, uluiți).

Florin?!

Bătrâna

O! Doamne!

Preotul (pe când Florin ii sărută mâna)

Bine ai venit, nepoate!

(Florin sărută mâna bătrânei)

Al 3-lea străjer

Cum de ai venit, Florine?

Florin

Bine v'am găsit la mine! (pauză)

Vijelie'ngrozitoare! Chinuri supraomenești!

Ne=am întors... Cine să lupte cu mâniile cerești?

Maria

Stai pe laviță, Florine. Odihnește-te o leacă.

Al 4-lea străjer

Ce să facă Voevodul ?

Florin

Pe uscat aud că pleacă.

(Odaia se umple de țărani).

Un țăran

Bine ai venit, Florine !

Florin

Sănătate ! Bun sosit !

Cum o ducești ?

Tăranul

Vijelia și pe noi ne-a cotropit.

Florin (uîtându-se pe geam)

N' am văzut de-un an cătunul. Ce pustiu e prin grădină ...

Pomii noștri vântul aprig ni i-a zmuls din rădăcină.

Al 3-lea străjer

In April sădim noi alții.

Florin (cu amărtăciune)

Și hambaru-i dărâmat !

I-ul străjer

Tu te culcă fără grijă : când te scoli, va fi'nălțat !

Florin

Gardul, rupt, slă sub zăpadă.

Al 2-lea străjer

Facem altul din nucle.

Florin

Să trăească Străjeria, mântuirea Tării mele !

Cum să vă răspund eu, oare, la astăta ajutor ?

Al 2-lea străjer

Nu ne datorești nimica.

Al 3-lea străjer

Doar c'un lucru ești dator :
Să ne povestești și nouă cum a fost pe Marea Neagră.

Florin

Cum a fost ? . . . Ca niciodată . . .

Căci de nu era să fie,

N'aș fi înțeles, prieteni,

Ce înseamnă străjerie.

Troenită de ninsoare,

Lângă cheiu, nici nu visa

Dela fărâm să se desprindă,

Ca să plece, nava mea.

Vremea nu era urâtă

Și pe marea plumburie,

Nu avuse încă nimeni

Presimțiri de vijelie.

Mă gândeam să vin acasă.

Când să capăt învoire,

Prin văzduh sosi voioasă,

Fulgerând, domneasca știre

Și pe puncte Voevodul

Alba Iuliei venea . . .

Tresărea din amorțeală

Vasul coperit de nea.

Lanțuri grele și odgoane

Zgomotos sunau pe chei,

Zbârnăit de avioane,

Fum și aburi și scânteie.

Intr'un vifor de fanfare

Pleacă vasul și dispără.

Marea-i bună, marea-i lină

Și albastră și senină.

Valul vine să ne=alinte,
Ne desmeardă, dar ne minte.
Căci, pușin trecu și iată,
Vine marea spumegată,
Vine aprigă, turbată,
Peste nava se prăvale,
Se deschide ca o vale,
Se înalță ca un munte,
Prăbușindu-se pe punte.
(pauză)

Al 2-lea străjer

Dar când valul clocotea,
Când furtuna vă izbea,
Nava când se zvârcolea,
Voevodul ce făcea ?

Florin

Voevodul liniștit,
Intr'un colț înmărmurit,
Ca un sfânt de pe icoană,
Ca Isus într'o prigoană,
Semnul crucii își făcea.

Și mugind, un val din larg
S'a isbit peste catarg
Și catargul nî s'a rupt.
Marinarii dedesupt,
Se'nvârteau, fugeau ca'n iad,
Ii vedeam pe jos cum cad...
Și în ghiara desnădejdi,
În vâltoarea de primejdii,
Așteptând o surpătură,
Urlet ne ieșea din gură.
(Pauză)

De odată, pretutinde,
Simjii groaza că se'ntinde,
Ca un freamăt care vine,
Căci puhoialele haine
Năvăliseră'n cabine.

Forfoteau în lung și'n lat,
Le vedeam urcând spre pat,
Pân'la glesne ajungeau,
La genunchi se ridicau,
Feele se ntunecau.

Al 2-lea făran

Când catargul se rupea,
Apa când vă năvălea,
Spaima când vă cuprindea,
Ce făcea Măria Sa ?

Florin

Neclintit, ca o statuie,
El privea cum l se suie
Peste glesne apa rece,
Și simjind că viața trece,
Liniștit El aștepta
Taina ce se deslega,
Taina vieții de apoi,
Cunoșcută de eroi.

Al 2-lea străjer

In sălbateca furtună,
Pe falazul care tună,
Cum de nu se clăfina
Și puternic rămânea
In credința Lui de fier ?

Florin

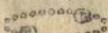
Asta'nsenam'a fi străjer !

A 4-a străjeră (Se roagă)

A=tot=puternice Părinte, acum și pururi, slavă Tie,
Că ne=ai adus Lumina Tării și pe Florin din vijelie !
A=tot=puternice Părinte, Stăpân a toate văzător,
Ascultă=ne umila rugă și ne păzește'n viitor !
Apleacă fața Ta cea bună spre Dominul Tării Românești
Și revărsând asupră=I harul, de orice rău să ni=L păzești !
În jurul Lui, adună, Doamne, pe fiii buni ai țării mele !
Destramă nourii de vrajbă, alungă duhurile rele !

Trimitе pace Tării mele !

Grigore Sălceanu

COLINDA DIN BEILER

Drumeți
Trei călăreți,
Ieșiți din pulbere
La Dunăre,
Au stat caii să adape.

Noian de ape
Curg, strălucesc,
Se imbrâncesc,
Murmură,
Pustiul tulbură. ←
Sălcii plecate,
De murmur furate,
Cu frunzele
Mângâie undele,
Visează.

Un cal nechează.
Mai jos o plută ↘
Saltă tăcută
Lănsuită de mal.
Un drumeț pe cal
În scări se 'nfige
Prinde să strige:
„Mă, plușași,
Luntrași,
Aveși mușterii!
Suntem trei,
Cu trei cai;
Să ne treceți în rai, — ↘
In Dobrogea,
Unde satul cântă hogea,
Unde câmpia
O cântă ciocârlia, —
Vrem să ne cânte cucu.
Unde-a de mnit Turcu!“

Dintre sălcii la drumeți,
Un om cu doi băieți
les sprinteni cu lopeți,
Sar la plută,
Ajută
Caii să-i suie,
Lanțuri să descuie. ✪
Apele mirate privesc,
Oglindesc
Trei drumeți,
Trei călăreți.
Lopătarii lopătează,
Caii veseli nechează, ↗
Pluta să avântă,
Unul din drumeți cântă,
Cântec de tabără : ↑
„Verde papură,
Cine dorul satură ?
Ileana, ochi verzi,
Cât sunt grâile verzi... ↘
De s'or secera,
Tișo sta 'n cale Dunărea !...“
Iaf' aproape s'arată ↘
Malul de piatră.
— „Trei drumeți,
Trei călăreți,
Dați trei icosari, ↘
Pentru lopătari,
C'am ajuns la vad.
Să fiți răsad
Pentru Dobrogea pustie ; ↗
Din trei să ajungeți o mie,
Din mie o mie de mii
De Români vii !“ } ↘

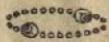
— „Să trăiți, lopătari !
Na-vă trei icosari,
Să v'ajungă pluța — pod
Trecător de norod !“
Pe malul de cremene
Scapără copite gemene.
Drumeți,
Cei trei călăreți
Taie Dobrogea 'n lat.
Au ajuns într'un sat.
Îi privesc cadâne,
Bătrâni cu zăbune —
Tineri privesc cu jind la cai,
Îi poartă în alai.
— „Hoș gheldi, hoș gheldi !“
(Bine-ați venit aci)
— „Hoș buldu, hoș buldu !“
(Bine v'am găsit acu)
Incep ei a se 'nțelege,
A se da pe brazdă 'n lege.
Un călăreț se 'nalță 'n scări,
Dă drumu la cuvântări :
„Turcilor,
Vitejilor,
Venirăm incoace
Cu pace,
Prijeteni iarăși,
La muncă tovarăși !
In săbii ne-am tăiat,
In tunuri ne-am săngerat ;
Acum ne dăm mâna,
Crucea cu semiluna,
Că țara ni-i una.
Ne-o bate tot un vânt
Muncind acelaș pământ !“
Un muezin pe minaret
Prinse glasul incet,

Întinse un braț spre geamie,
Altul spre câmpie ;
Cântă ca din coran :
„Ne băturăm avan !
Aşa a vrut Dumnezeu,
Să cunoaștem ce=i rău...
De-acum liniște, pace,
Bine cât putem face
Pentru cei ce vor veni
Pe lume după noi aci !“
Se ridică și-un ciorbagi :
„Eu zic rămâneți la noi,
Aduceți-vă pluguri cu boi ;
Aici nu-i pământ cu boeri,
Cari trag la ziua de ieri ;
Vom munci toți pentru pâne,
Gândind la ziua de mâne.
Aduceți neveste, copii,
Că prea ne-au rămas pustii
Satelor și câmpii !
Ridicați biserici cu clopot,
Grăbească al lumii ropet
Spre zile senine,
Spre bine, mai bine !“
Un Tânăr din Turci se ivi.
Acela astfel grăi :
„Românilor,
Vitejilor,
Am luptat sub Osman,
V'am fost dușman,
Dar voi cu vitejia
Ați câștagat bătălia ;
Iar cu mințea, cinstea voastră,
Inima noastră !
Iată satul nostru Beiler !
Din inimă vă cer,
Ori cât mi-e drag mie,

Şi=al vostru să fie ;
Savefi aici adăpost, prag,
Să vî fie și vouă drag...
Iată câmpu=acest, făsie,
Să=l facem de herghelie,
De intreceri
De cai, de petreceri...
Că și nouă caii ne plac !
De=ai fi cât de sărac,
Când treci călare,
E sărbătoare l..."
Cei trei drumeți,
Trei călăreți,
Au privit la cer,
Au privit și la Beiler,
Au descălicat,
Au mâneCAT
La Hagi-Murat,
Om cu suflet curat,
Peste noapte s'au tocmit,
In limba lor s'au chibzuit :
„Mă vere, mă frăție,
Noi am plecat de pe=o moșie,
Să scăpăm de=o robie...
Noi călărașii Măriei Sale
Praf am făcut pe pașale,
Pe ieniceri...
Nu mai putem asculta de boeri !
Am dus viteji — robi in convoi,
Nu mai putem răbda pe ciocoi !
Dobrogea pân' la Marea albastră
Toată-i a noastră...
De n'o asculta vorba bună,
Om încerca nebună...
De=o ridică iataganu,
Intoarcem sumanu !

Firman :
Lance, harcan...
Pacea, hodina —
Le=o ști carabina !“
Nici anul nu s'a plinit,
Că 'n Beiler au ieșit
Din pământ, din iarbă verde,
Cine vede — nu crede !
Aduse de păsări călătoare ?
Nălțate de fermecătoare ?
Trei gospodării,
Ca trei domnii,
Pe trei moșii...
Cei trei călăreți
Nu mai sunt drumeți ;
In zarea câmpului
Rup pieptul pământului.
Hăis=cea ! de la zăpezi
Până cade frunza 'n livezi.
Tărâna Dobrogei=au frământat,
Au scos aur curat,
Au pus pe alba 'n căpistere, —
Curg lapte și miere
Din pământ, din viță, din pom,
De trei rânduri de om...
Acum cei trei călăreți
Sunt iar drumeți :
Se pregătesc iarăși de drum,
Că viața=i fum...
Sunt trei bunică
Străbunici !
Urați=le, voinici
Din Beiler :
Cale bună la cer !

D. Stoicescu

COASTA DE ARGINT ÎN LEGENDE

de ION LOLU
Profesor, Bazargic

Vorbind în 1926 despre Coasta de Argint, „crâmpieiu de Mediterană incrustat în modestul nostru fjerm de mare”, Gh. Vâlsan arăta căt de puțin cunoscută este această minune, „mic rai, în care realitatea e atât de apropiată de vis, încât ajunge să trăești în el două trei zile ca să încizi în suflet una din cele mai încântătoare amintiri pe care le poate da o viață”. Bibliografia ținutului era pe atunci foarte redusă. Între timp a mai crescut prin scrisul cercetătorilor și al unor inspirați poeți, dar nimeni n'a căutat să descopere sufletul primitiv al coastei, sufletul care se resfrânge naiv dar expresiv, simplu dar elocvent, în creația populară legată de fjermul atâtior minuni. Poate cercetători streini au încercat, dar noi, Români, n'am făcut-o decât sporadic.

A vorbit unora Coasta de Argint trezind interesul științific, alțora lăsându-le liberă rătăcirea privirilor întră căutarea imaginilor prin care fantasia logodea sensibilitatea lor cu ființa fizică a fjermului de argint spălat de safirul apelor. Dar și pentru unii și pentru ceilalți, sufletul ascuns al Coastei de Argint nu grăise nimic; oamenii de știință n'aveau de ce să căuta, iar poeții se mulțumeau să-l intuiască în parte, fie pictural, fie reîntinerind ecouri ale trecutului istoric. Vîstierul comorilor sale spirituale rămăsese tot marele anonim: poporul.

El a fălmăcîl, variat că și structura să cosmopolită, tot ce graiul naturii acesteia de vis îi rostise. Regiunea în care odinioară huzureau miturile, a putut avea ambianță necesară legendelor.

Mergând dealungul ei pe uscat, sau privind-o din viteza vreunui cutter mânăt de vînt favorabil, impresia este egal de puternică. Prăpastia albă care adăpostește Balicul, sau cea roșcată dela Capul Caliacra, par capătul lumii înspre nesfârșirea falazurilor. Pământul pare că și-a frânat aci un avânt amenințat de pasiunea apelor care-l frâmântau cu sărușarea lor albastră, când tumultuoasă ca muzica mi-

turilor wagneriene, când leneșă ca melodiile orientului. S'au strâns aici popoare și poeți să privească măreța cununie; civilizații s-au topit în unde, în timp ce țărmul le ținută poveștile din ce în ce mai adânc în calcarul coastei ca într-o imensă cochilie de scoică. Cine, cu bătrâniții ținutului, își pleacă urechea și stărue, aude ūerul scoicăi și poate prinde firul și fiorul poveștilor.

Coasta de Argint, barieră de avânturi pentru unii, capăt de drum pentru alții, cer, pământ și mare pentru mulți, mai este pentru călăvă saraiul legendelor. Omul s'a minunat de atât neîntâlnit pitoresc și mai ales atât de viu pitoresc, încât a trebuit să-l însuflețească și acest suflet, pe măsura putințelor de interpretare ale marelui anonim, îl alcătuiesc legendele. Ele nu sunt un lux, ci o necesitate, aşa cum afirmă cercetătorii acestui soiu de producție populară¹⁾.

Din ele se desprind explicări de fenomene geografice, morfologii ale terenului, acte de eroism și de supremă demnitate, evlavie în fața măreției naturii, cu alte cuvinte coasta reträește în legendele sale însăși ființa ei spirituală.

Și fiecare popor care a trecut pe aci, a lăsat în legende urmele etnopsihologiei sale. Este adevărat, nu vom găsi legende cu caracterele precise ale civilizațiilor antice -- în afară de cele păstrate în cărți -- dar lucru este explicit: elementele unei culturi, dacă nu dispar odată cu ea, se adaptează formelor noui; apoi, memoria colectivă, după cercetătorii ehnografi, nu durează mai mult de 5–6 generații cu privire la fapte istorice, fiind mult mai durabilă pentru reținerea celor legate de rit și de religie. Ca într-o oglindă de metal vîrăjită, roasă pe alocuri de rugina vremurilor, deci cu înfreruperi în imagine, legendele readuc în actual psihologia acelor popoare mai decurând perindate pe aici. Intocmai ca epigrafiștii, cari reconstituiesc inscripții roase de vreme sau cu fragmente dispărute, specialistul ehnograf poate reconstitui specificul psihologic al celor cari au trăit și continuă să trăiască dealungul coastei.

In cele ce urmează vom încerca să repovestim acele legende care ni s-au părut mai interesante nu numai prin conținutul lor, ci și prin raportarea acestui conținut la specificul morfoologic al coastei. În egală măsura le-am strecurat și pe acelea pe care le-am crezut că pot contribui cât de puțin la conturarea psihologiei locuitorilor din regiune.

¹⁾ A. VAN GENNEP: *La formation des légendes*.

Dela Capul Caliacra până la gura văii Batovei, coasta a țesut legende cu fecioare sfărbită de stânci în amestec de sânge și apă pentru apărarea castității; cu credințe care, întocmai ca pe vremuri biblice, mută munții din loc; cu remușcări de pirati cari devin sfînți; cu iubiri sfârșite în chemările morții; cu răsvrăliri ale apelor împotriva cugetului pagân, care râvnește neingăduită iubire cu fecioare creștine...

* * *

Iată, aşa dar, cum s'a format Capul Caliacra.

In timpuri străvechi, pe malul mării, își păstea turmele un credincios cioban. Viața lui se scurgea liniștită lângă mioare, departe de tot ce înseamnă civilizație. Câte odată însă, tristețea cobora în sufletul său când furtuna sfărbea de maluri vreo corabie. Mâhnirea sa nu mai cunoștea margini.

Intr'o zi nori negri ca smoala se vălătuceau deasupra coastei până departe în zare, unde cerul se unește cu apele. Trăsnete că fășniri ale smoalei aprinse spintecau negurile pierzându-se în mare. Lăcașul demonilor se mutase peste ape și peste uscat. Vijelia împingea năprasnice valuri spre coastă și, odată cu ele, o corabie. Catarguri rupte, cărma asemenea, nici o speranță! Primejdia era de neînlăturat: câteva clipe încă și corabia ar fi devenit tăndări.

Ciobanul ingrozit începu să se roage. Atâtă credință a pus în rugă să, încât Dumnezeu î-o împlini. Ca prin minune furtuna se potoli, negurile se risipiră alungate de seninul cerului, iar corăbierii coborâră să mulțumească ciobanului pentru rugăciunea făcută spre mântuirea lor.

După ce au fost ospătați de către cioban, corăbierii îl rugară să-i învețe și pe ei cuvintele mântuitoare ale rugăciunii. Ciobanul le împlini voia, dar corăbierii, sub impresia miracolului îshândit de cioban, socotiră că mulțumirea lor către Dumnezeu ar fi mai deplină, dacă ar adăuga la rugăciunea ciobanului și câteva cuvinte ieșite din cugetul lor cuprins de evlavie. Împreună alcătură o rugăciune mai completă.

Urmă despărțirea. Umflate de vânt, velele navei începură să croiască drum către larg. Între timp ciobanul uitase noua rugăciune și, intrând în apă, începu să strige celor de pe bord: „cum era? cum era?”. Ocupați cu manevrele de pornire, corăbierii nu-l auziră; corabia înainta, ciobanul o urma de aproape fără să se cufunde, penfrucă în urma lui creștea uscatul înaintând în ape.

Corăbierii, văzînd această a doua minune, înțeleseră că nu cuvintele au împlinit primul miracol, ci puterea adâncii credințe a ciobanului iubit de divinitate, care-l ferește de pieire printre aceasta a doua minune. Uluiți ii răspundeau: „cum o știai, cum o știai!“.

Intorcându-se, rămase și el uimit de ceiace văzu și înțeles că acea limbă de pământ, care înaintase toarsă pârcă din fjarm de mâni nevăzute ca un început de fuior dintr'un caer, va fi adăpostul tuturor corăbierilor aflați în primejdie și tot deodată sfârșitul măhnirilor sale.

* * *

Printre curiozitățile Capului Caliacra aflăm și *mormântul Sfântului Nicolae Corăbierul*. Musulmanii il socotesc al lui Ac-Baba, un sfânt turc. Iată ce spune legenda despre acest sfânt: Baba ar fi fost spaimă corăbierilor, pirat vestit care ataca adesea corăbiile câte treceau prin dreptul Capului Caliacra. Sângerös, nu se da înapoi nici dela crimă.

Într'una din zile a fost înștiințat că o corabie albă va trece încărcată cu bogății. Ac-Baba își rândui tovarășii, ii imbarcă în corabia sa care-i purta numele (în traducere românească „Șoimul alb“) și așinu calea prăzii, care într'adevăr se ivi albă la orizont, cu tot vântul în pânze. Manevrele îscusite ale lui Ac-Baba îi apropie corabia să de nava albă și atacul începu. Luptă, rezistență, apoi descărcarea prăzii, care nu fusese pe măsura nădejdilor piratului.

Printre corăbierii atacați, un bătrân ghemuit într'un ungher părea că ține ceva ascuns sub manta. Fără multă tocmeală cu sine, Ac-Baba îl ucise, socofind că bătrânum ascunde adevărata comoară. Dar de sub manta, sângerând de lovitura care-l atinsese și pe el, se ivi un copilaș în fașe, a cărui privire se opri senină în ochii banditului. Și iată că ființa lăuntrică a lui Ac-Baba se simți răvășită de frământările conștiinței amortite până atunci și, când copilul începu să-i zâmbească, remușcarea pentru cruzimile sale îl copleși. Luă apoi copilul în brațe și fugi pe corabia sa, înnapoind prăzile.

Pe fjarm își liberă tovarășii, rămânând să trăiască singur cu copilașul pe al cărui protector îl ucisese. De atunci nici o corabie nu a mai fost atacată, ci dinpotrivă, spre a-i preveni pe corăbieri de pericolul coastei, în fiecare seară aprindea căte un foc mare, iar ziua, pe stâlpi înalți, întindea 80 piei de oaie, albe. Amintirea trecutului de pirat dispără înlocuită cu amintirea sacrificiilor sale pentru salvarea naufragiașilor, căci Ac-Baba, de acum înainte, adesea își

punea în mare pericol viața pentru a salva pe alțora. După moarte a fost venerat ca sfânt și înmormântat la extremitatea dinspre mare a Capului Caliacra, acolo unde ardea, aprinsă de el, lumina călăuzitoare în noapte.

Creștinii l-au numit Sfântul Nicolae Corăbierul. Unii spun că sarcofagul cu trupul sfântului ar fi căzut în mare când s-a surpat coasta și că, după lungă trecere de timp, a fost găsit plutind, deși era de piatră grea. Readus pe uscat, a fost din nou înmormântat, iar de curând evlavia paznicului radio-farului, văzând, poate, în viața sfântului îndemnul muncii sale de astăzi, i-a clădit, cu mijloace proprii, un mic paraclis în care ard în permanență două candele. Este locul de rugăciune și recreare morală a celor din mica așezare omenească a radio-farului cari, ca și Sfântul Nicolae Corăbierul, duc viață de pustnici, înlocuind focul primitiv cu lumina electrică și străvechile 80 piei de oaie cu cele „două linii, două puncte“ asvârlite în spațiu pe calea undelor, semnal peste ape ca săbor de îngeri păzitori.

* * *

Alături de paraclisul sfântului, căpiva pași la dreapta, se află o nouă curiozitate a Capului Caliacra: este „Poarta celor 40 de fecioare“, o spărtură în stâncă de calcar ca o fereastră spre mare, largă deschidere în peretele din extremitatea superioară a coastei prin care intunecatul Miază-noapte privește apele golfului Balic cu joc capricios de nuanțe între albastru și verde. Înălțimea la care este situată Poarta celor 40 de fecioare este amețitoare.

În legătură cu această mică minune, pe care natura a lucrat-o fără ajutorul omenești, se povestește cea mai cunoscută legendă a Capului Caliacra. Variantele ei sunt nenumărate.

Era pe vremea când vestita veche cetate „Tirizis-Acra“ înflorise până la cea mai mare strălucire, făcând să fie râvnită, mai ales de păgânii necivilizați, pentru bogățiile ei. Oștiri turcești sau fătărești pustiau Dobrogea, trecând totul prin foc și sabie, făcând să capituleze, una după alta, cetățile ținutului. Singura care rezista era aceasta de pe vârful Capului Caliacra, întărită cu ziduri și turnuri puternice, aşa cum o arătă stampele din veacul trecut. Nu putuse fi atacată decât dintr-o parte peninsulară, înconjurată din trei părți de apă și apărată de stânci înalte, ea era inaccesibilă dinspre mare. Totuși, alătul dinspre singura latură mărginită de uscat fiind

violent și dat cu toate forțele, curtea exterioară căzu în stăpânirea păgânilor. Zile de jale și mizerie urmăру pentru cei dinăuntru, cărora asediul le tăise orice comunicație și ori ce puțină de aprovizionare. Duhul morții stăpânea cetatea rezistentă încă, dar fără nici o nădejde.

In turnul dinspre mare se refugiase 40 tinere fete, albe și svelte, văstare de sânge nobil, frumoase ca zânele basmelor, curăte ca cerul senin. Păgâniștiau de această comoară vie și zelul lor era cu atât mai dârz pentru cucerirea cetății, cu cât erau inflăcărăți de gândul că haremurile lor vor primi noi podoabe dintr-o lume pe pe care nici n'au visat-o. Zadarnice au fost rugăciunile fetelor: fânguiiri jalnice în legătură cu soarta lor, zadarnice au fost. Mame înlăcrămate, zdrobite de grozăvia gândului care stăruia să le arăte că nu-i decât o singură scăpare — moartea — zadarnic și-au impletit rugăciunea lor cu ruga fecioarelor: cetatea a căzut.

Refugiindu-se pe ultimul colț de stâncă, lângă care se află spărtura dinspre mare, și-au impletit coșile dela una la alta, amestecându-și plânsul cu cântece de slavă creștină, ca apoi, când primul păgân și-a făcut fioreasa apariție, acest lanț viu de fecioare să se arunce în prăpastie, fantastic sbor alb de stol în sir, cucoare spre călătoria din care nu se mai întoarce nimeni. Marea, care se frământa înspumată, le-a primit zdrobite de stâncile care, de atunci, roșite de sângele fecioarelor, au rămas și ele roșii. Marea n'a vrut să spele amintirea celui mai mare sacrificiu!

De atunci spărtura din stâncă, prin care s'au avântat în moarte, se numește Poarta celor 40 de fecioare.

O variantă spune că ultima dintre fete nu s'a mai aruncat în prăpastie fiindcă i se desprinse coșile din legătura impletită în pripă. Păgâniștă, turburi și uimiș de zguduitoarea tragedie a celor lalte, nici n'au cutezat să se mai atingă de fecioara rămasă.

De atunci, în ziua de Sf. Nicolae, peste Capul Caliacra trece un sir de 40 păsări albe, dintre care una se oprește pe coastă. După ce ating cu aripele luciul apelor pe locul unde au căzut fecioarele, își iau sborul spre orizont. Sunt sufletele celor 40 de fecioare.

O altă variantă vorbește numai de 12 fete, care au fost transformate în 12 pietre aflătoare lângă ţărm.

* * *

Tema aceasta a morții prin aruncare în prăpastie ţărmului se mai găsește într-o legendă legată de dealul Ciragmanului lângă portul Cavarnei.

Prin meleagurile acestea slăpânea odată un puternic tătar care se îndrăgostise de o fată creștină, Ciragmana, frumoasă cum nu se mai găsea în tot ținutul. Toate încercările bogatului și puternicului tătar de a căsătiga iubirea Ciragmanei au rămas fără răspuns și de aceia porunci slugilor să o fure și să î-o aducă în palatul său. Urmărītă stăruitor de pasiunea păgânului, fată isbuti totuși să-și apere castitatea.

O plimbare îngăduită până la țărm a însemnat sfârșitul fecioarei care, îndurerată de propria-i nenorocire, dar și hotărâtă să se păstreze curată, mai ales spre a evita bațjocorirea ei de către păgân, se aruncă în mare de pe înălțimea fantastică a dealului, acolo unde uscatul sfârșește ca un perete în fața valurilor. Chemarea albastră a fundului de prăpasie a săvârșit sfârșitul Ciragmanei, dar numele ei a rămas, fiind dat apoi dealului care se oprește alb și curmat întocmai ca viața frumoasei fecioare.

* * *

Regiunea Balcicului, vechiul Dionysopolis, are numeroase legende știute, este adevarat, numai de bătrâni. Asupra vechii sale denumiri există următoarea legendă scurtă, aşa cum reiese dintr'un articol a lui O. Tafrali¹⁾. Numele străvechii cetăți ar fi fost Krounoi „și era locuită de „Greci amestecați”, veniți din diferite provincii grecești și amestecați cu localnici. Schimbarea numelui se dătorează următorului fapt: după o puternică furtună, valurile aruncând pe mal o statucă a lui Dionyses, locuitorii au luat-o și i-au ridicat un sanctuar și, spre a onora pe zeu, au hotărât să numească orașul lor Dionysopolis“.

Dar nu această legendă circulă printre locuitorii orașelului de astăzi, dintre cari cei mai mulți abia bănuesc existența unui străvechiu oraș sub zidurile Balcicului, ci altele, care se leagă uneori, lămurind diferitele drumuri geografice ale regiunii. Vom reproduce câteva din ele, ca, de pildă, *legenda dealului Ac-Bair* (Plaiul alb).

Pe culmea acestui deal un cioban își avea fără împrejurul căreia era moșia lui întinsă până departe. Colinda întregul anotimp prielnic păstoritului și numai toamna, odată cu plecarea păsărilor, se înforcea la stâna din deal.

Pe lângă grija oilor, o neobicinuită bunătate îl îndemna să aibă și pe a păsărilor călătoare care, în migrația lor, se opreau în sloieri mari pe culmile Ac-Bairului. În jghiaburi lungi, păstorul punea apă și grăunțe pentru călătoarele ostenite. Atât de multe se abăteau la

¹⁾ O. TAFLALI: *Dionysopolis*. Analele Dobrogei, Vol. II. 1937.

jghiaburi, încât păreau o linie vie dealungul culmii. An de an aceeași înșuflătire în jurul jghiaburilor, înainte de a se avânta peste ape, albind cu sborul lor întregul plaiu.

Ciobanul a murit când i s'a sfârșit firul ursitei și multă vreme a trecut de atunci. Păsările poposesc și astăzi toamna pe dealul Ac-Bair, rânduindu-se după forma jghiaburilor care au dispărut și ele de mult. Nu mai găsesc însă nimic, și păsările trebuie să înfrunte nesfârșirea valurilor cu tristețe mai mult.

* * *

La locul numit Salângeac-Direghî,¹⁾ stâncile au forma unor stâlpi enormi printre cari trece, în vale, șoseaua. Pe vremuri, între vârfurile acestor stâlpi un Bey temut și-a instalat un leagân gigantic făcut din funii puternice, bine prinse. O adevărată lecuință se legăna între cei doi stâlpi. Aură și scump înpodobită cu covoare, era desfinață celei mai frumoase cadâne din haremul său, o creștină care nu-l iubea. Zadarnică toată fruda oștenilor cari o legănau în cântecele fânguitoare ale Beyului îndrăgostit. Zadarnic era întrebătă despre dorințele ei, care iar fi fost împlinite pe dată; fata nu dorea decât libertatea ei din robia legănată a coliviei de aur.

Induioșate de soarta creștinei, vânturile s-au pornit să bată cu atâta furie, încât leagânul, cât de mare era el, devenise un fulg în lungă pendulară sub deslănțuirea vijelioasă a naturii. Când legănarea ajunsese la punctul cel mai înalt, fu simulsă de vânt și aruncată domo în mare. Nemângăiatul și îndrăgostitul Bey se aruncă deasemenea în apă, însă marea, care proteja pe creștină, îl înghiși pentru vecie, în timp ce fata fu aruncată teafără la mal.

* * *

Ca și Capul Caliacra sau dealul Ciragman, Balcicul își are deasemenea prăpastia de pe vârful căreia fecioara creștină s'a aruncat în valuri. Este dealul Sivri-Tepe²⁾. Varianta din Balcic se deosebește prin următorul amănunt: fata nu era lipsită de sprijin ca Ciragmana. Aci, mareă înfurieră de cutezanța păgânului — pentru circumstanță tot un Bey foarte urât — lovea cu atâta furie lârmul sub care era aşezat palatul Beyului, încât îl amenința cu prăbușirea.

¹⁾ Stâlpul leagânului.

²⁾ Dealul ascuțit.

Fata văzând în mare o protecție, s'a aruncat în valuri. Beyul și credincioșii săi au urmat-o, sperând să o salveze; dar fata a scăpat, în timp ce păgânii au pierit.

* * *

Coasta de Argint sfârșește la vărsarea pârâului Batova, care a săpat în cursul său o altă minune a regiunii: valea cu același nume. Cine a văzut-o, venind mai ales dinspre isvoare spre vărsare, nu va uita niciodată impresia puternică: din peisajul monoton de stepă, de odată te pomenești într'o vale încărcată de vegetație și de peisaj muntoșesc.

La ieșirea spre Ecrene a satului Teke, (în românește: mănăstire) alături de o mănăstire de derviși — acum părăsită și ruinată — se află *vestiul mausoleu al sfântului turc Ac-Iazâlâ Sultan*, căruia creștinii îl zic Sfântul Atanasie, socotindu-l creștin.

In anul dela Hegiră 1062 — deci 1684 p. Hr. — celebrul călător turc Evlia Celebi a călătorit pe aci, venind să viziteze finul Uzilor, Găgăuzii de astăzi. În memorialul său de călătorie, a lăsat câteva însemnări cu privire la mausoleul și la viața sfântului, atât de ciudată prin împărtirea de adevăr istoric și de legendă.

Spune Evlia Celebi că Ac-Iazâlâ era originar din Buchara și Horasan, de neam din Ahmet Esevi. A fost întâi la Brussa, apoi i s-a încredințat o mare demnitate în Balcani. Se instala în orașul Pravadia din Bulgaria, unde exista pentru Dobrogea un voevod de lege islamică (spun intelectualii turci din Bazargic că acest voevod ar fi putut fi conducătorul Găgăuzilor).

Obținând învoie din partea voievodului, Ac-Iazâlâ vine pe valea Batovei. Aci, într'una din zile, și-a făcut triptură într'o frigare de lemn și dupăce a mâncat carne, a înșipă frigarea în pământ. Din ea a crescut un castan, care a dat imediat fructe. Atunci a spus Ac-Iazâlâ: „Fructele acestui arbore sunt roadele pământului nostru, iar umbra castanului arată unde trebuie să stăm noi”. A rămas apoi 40 de ani acolo, făcând rugăciuni sub umbra castanului.

Evlia Cèlebi spune că a văzut castanul ale cărui fructe erau de mărimea unui ou. Dacă vre-un cal bolnav mânca din castane, se înșănătoșea.

Sub umbra castanului, Sultanul Murad II a ridicat un mausoleu cu cupolă înaltă; aci este înmormântat Sfântul Ac-Iazâlâ Sultan.

Pe cele patru laturi ale mormântului erau inscripții frumoase, lucrate pe mătase, cu fir de aur.

Evlia Celebi înărturisește că, în timpul vizitei sale, a fost bolnav de febră palustră, dar că, în urma rugăciunilor făcute, l-a luat somnul, trezindu-se apoi sănătos.

Tot în memorialul său de călătorie, povestește călătorul turc că în sat, pe vremee lui Ac-Iazâlâ, se afla un fruntaș, pe nume Arslan-Bey, de origină grec trecut la islamism.

Acest Arslan-Bey era în serviciul sfântului. De câte ori Sfântul se suia pe Arslan-Bey, acesta alerga atât de repede, încât nimeni nu-l putea ajunge. Întrebăt de lume asupra acestui fenomen, el răspundea că se simte împins de o forță din afară de el și nu se obosește niciodată. Când sfântul se suia pe Arslan-Bey, ii punea o șea cu scările respective. Aceste scări exisțau pe vremea lui Evlia-Celebi.

* * *

Creștinii au însă altă legendă în legătură cu mausoleul dela Teke. Aci n'ar fi înmormântat altul decât Sfântul Atanasie. Legenda spune că, înainte de a fi sanctificat, Atanasie era în slujba unui turc bogat anume Ali-Baba, ca văcar. Niciodată însă nu se îngrijea de soartă vacilor, culcându-se nepăsător la umbra aripelor întinse ale unui vultur. Cu toate acestea nici o vacă nu se pierdea, ba încă erau și cele mai grase din sat. În sufletul Turcilor se născu ciuda pe creștin, apoi îl pismuiră, ca la urma să-l urască deabinelea.

Spre implinirea datoriei sale religioase, stăpânul său plecă într-o zi la Mecca, lăsând gospodăria pe seama soției sale și a slugilor de incredere, printre care era și Atanasie. Cum stăpâna era foarte cumsecade, împărți odată servitorilor niște baclavale dintre cele mai bune, dar, în timp ce împărtea, s'a arătat măhnită că nu poate mâncă și soțul său din ele. Atanasie zise atunci că el este în stare să-i ducă baclavalele cele bune stăpânlui la Mecca și să se înțearcă înainte de a se fi scurs vremea unei ore. Soția stăpânlui, crezând că Atanasie glumește astfel spre a mai mâncă încă baclavale, îi mai dădu câteva, zicând în glumă că ar vrea să vadă și această minune. Totdeodată adăugă că-l va crede numai dacă-i va aduce drept dovadă inelul lui Ali-Baba.

Atanasie a pornit sub zeflemeaua tuturor. Mare le-a fost însă mirarea când, după trecere de o oră, Atanasie s'a înapoia cu inelul, doavadă a soliei implinite. Mai uimiți au rămas însă când, la întoar-

cerea lui Ali-Baba, acesta și-a dat seama, din cele spuse de soție și de slugi că, într'adevăr, isprava lui Atanasie n'a cerut mai mult decât o oră.

Soarta lui Atanasie însă se hotărâse: creștinii satului il respectau ca pe un sfânt; în schimb Turcii, în cap chiar cu Ali-Baba, îl socoteau vrăjitor vândut satanei.

După încheerea socotelilor cu stăpânul său, Atanasie plecă, plătit nu în bani ci în vite, aşa că, după o muncă de ani de zile, își avea și el mica lui cireadă. Porni spre valea Batovei, mânându-și vitele în pădurea „Diuz-Orman“, unde le va paște împreună cu ale jocuitorilor.

Intr'o noapte Dumnezeu i se arăta în vis și-i porunci să facă o mănăstire chiar pe acea vale, indicându-i și o comoară din care va lua bani pentru terminarea lucrului. Turcii turbau de ciudă văzând intențiile lui Atanasie și, în timp ce acesta cără piață pentru mănăstire, oamenii din Teke, insigați de musulmani, cari le spuseseră că vitele lor sunt folosite la munca grea a căratului pietrii, au venit mâniați să-i ceară socoteală. Nici o vită nu da semne de oboseală. Uimirea lor crescă văzând pe Atanasie cum, de pe vârful dealului, desprindea bolovani mari, iar aceștia se rostogoleau, strângându-se toți în grămadă, de par că ar fi fost puși de mâna de omi.

Turcii însă nu renunță și începură să organizeze boicotul lucrătorilor, pe motiv că sfântul nu are cu ce să-i plătească; dar și această încercare dădu gres când șeful lucrătorilor se convinse că banii lui Atanasie ajung pentru zece mănăstiri, nu numai pentru una.

Lucrul sporea odată cu mânia Turcilor, cari nici de data aceasta nu renunță la gândul de a impiedica isbânda lui Atanasie; și când, în mijlocul unei poenite din pădurea de pe coasta dealului, împărtea carnea unei vaci lupilor, cari nu atacau niciodată cireada lui, mai mulți păgâni îl uciseră. L'au înmormântat pe locul care și astăzi se numește „Curt-baba-mezarlâc“¹⁾.

După asasinarea lui Atanasie mănăstirea a rămas neterminată, aşa cum se vede și în zilele noastre. Duhul lui n'a dat pace asasnilor până nu l-au înmormântat lângă mănăstire și până nu i-au ridicat mausoleul.

Au încercat mult mai târziu oamenii să ridice piatra cu care incepuse sfântul mănăstirea, spre a face o biserică creștină; dar, pe

¹⁾ Cimitirul tatălui lupilor

când fratele preotului se muncea să clintească un bloc, s'a înbolnăvit și a murit. La fel s'a întâmplat și altora; aşa că de atunci nimeni nu s'a mai atins de piatra mănăstirii, lăsând-o aşa cum a apucat-o moartea sfântului.

O variantă a acestei legende schimbă foarte curios, dar totodată foarte sugestiv, a doua parte a întâmplărilor. După unii povestitori, Atanasie ar fi fost ucis înainte de a începe clădirea mănăstirii. Pe locul unde s'a opri din rostogolite capul sfântului, Turcii, cuprinși de remușcare au hotărât să facă o geamie spre a implora pe Allah pentru iertarea faptei lor.

Lucrul început nu se putea isprăvi, pentru că ceiace se zidea ziua, se prăbușea noaptea. Socotind Turcii că sfântul, fiind creștin, refuză gestul lor de pocăință, s'au hotărât să facă o biserică creștină, dar și aceasta se surpa noaptea. Atunci au ales calea de mijloc și au clădit mausoleul, loc de rugăciune și de vindecare pentru creștini și pentru musulmani.

Și astăzi, pe arborele din fața mormântului, credincioșii de toate religiile leagă bucați de vestimente, rugându-se zile întregi pentru tămaduiri, care adesea vin. Sfântul Atanasie nu uită că, fiind creștin, s'a bucurat cândva de purfare omenească dela Ali-Buba, stăpânul său turc, și vindecă fără alegere și cu egală iubire și pe Turci și pe Creștini. Destinat numai vindecării musulmanilor rămâne un alt sfânt, Hagi-Skender, dela Balicic.

Sfântul Atanasie nu cere decât să crezi și verificarea o face prin cele două lanțuri lungi care, afărătate de vârful cupolei mausoleului, serpuesc, mișcate parțial de mâni nevăzute. Cine le poate prinde cu mâna, e credincios. Lucrul nu-i chiar atât de ușor.

Am ajuns cu legendele acolo unde sfârșește Coasta de Argint, la gura văii Batova. Aci sfârșim și noi culegerea noastră, care n'are cătuși de puțin pretenția de a fi științifică.

Am fost bucuroși să repovestim ceeace ni s'a povestit, având credința că, în acest scurt șirag, vor putea străluci două, trei legende prin nouitatea, măcar în parte, a temelor. Deși orice legendă poate fi socotită o compoziție „à thèse“, prinț'o operație în care demonstrativul este ascuns până aproape de dispariția lui, legenda poate fi și un mic model de indemnare literară poporană, în privința calităților deosebite în combinarea momentelor narative sau a exhibării stărilor

sufletești. Socotim că puținele legende de mai sus intrunesc unele din aceste calități.

Pentru cine va avea putință să lucreze sistematic, Coasta de Argint oferă numeroase posibilități în legătură cu folclorul. Tocmai specificul ei geografic prea categoric, legat de un trecut istoric de mit și civilizații variate, a făcut din Coasta de Argint o ilustrare perfectă a contaminărilor de teme sau a regenerărilor prin suflu nou de civilizații. Cunoscutul cercetător etnograf, A. van Gennep scrie undeva¹⁾: „Există provincii sau cuiburi tematice care nu corespund nici provinciilor lingvistice, nici provinciilor etnice, nici provinciilor culturale. Cu alte cuvinte, producția tematică populară nu depinde nici de limbă, nici de rasă, nici de civilizație. Mai probabil, există o concordanță între ele și regiunile geografice”. Ar fi de înțeles de aci că fondul legendelor își are temeiurile în specificul regiunii. Civilizațiile noi nu aduc teme noi, dar le adaptează pe cele vechi. În felul acesta este foarte greu de spus: cutare legendă este de origină grecească, turcească etc. Cei care au trecut pe aci n'au făcut decât să se oglindescă în temele coastei și, în felul acesta, cât de elocvente sunt legendele !

Iată, de pildă, ciocnirea între creștini și păgâni cu tot cortegiul de resențimente, oglindindu-se în acele legende în care fecioarele își jertfesc viața, nu numai ca o datorie față de demnitatea lor, cât și față de credința lor. Ce oglindire mai interesantă a luptei pentru supremație spirituală între două civilizații cu baze religioase diferite, decât prezența legendelor hagiografice cu sfinți creștino-musulmani !

Momentul de față înseamnă triumful creștin cu impuls mai vital, care se va desăvârși mai ales cu plecarea Turcilor. Ce timid avânt vor fi avut Sfinții Nicolae Corăbierul și Atanasie, păstorul văcar împotriva lui Ac-Baba și Ac-Iazâlă !

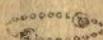
Și iarăși, nu fără legătură cu ținutul este sancțificarea lor, nu de către sinoade clericale, ci de către sinodul poporului. Au simțit locuitorii coastei, creștini sau păgâni, înălțarea mistică a credinței din vînetul valului în rostogolire pe stânci, odată cu corăbii sdrobite, ca și în rugăciunea talângilor lângă clipocitul Batovei sau lângă sursurul laptelui mulț la strungă. Astfel divinitatea se năștea din marea corăbierilor și din svonul turmelor la păscut, iar sfinții nu puteau fi decât corăbieri și păstori, față de care poporul, fără să fi cunoscut ideile

¹⁾ *La formation des légendes*, Edit. Fiammarion, pg. 44.

teologico-filosofice ale lui Lessing, a avut aceeași intuiție raportată la adevărul credinței ca și Nathan cel înțelept: în acelaș, mausoleu se roagă și creștini și musulmani.

Dacă ne-ar interesa și urmele civilizațiilor mai vechi, cu siguranță am găsi brodate, pe actualele teme, ecurile lor slabe. Am înclina să credem că resemnarea celor 40 de fecioare, a Ciragmanei, nu este decât reminiscența demnității antice, fie a lumii creștine persecutate, fie a eroilor de tragedie în fața destinului implacabil. Iar înaintarea tărmului în mare, ca împins de puteri supranaturale, nu este decât ecoul deslănțuirii de forțe a gigantilor premitologici.

Ceeace surprinde la legendele regiunii este și caracterul lor ne-utilitarist. Atribuim această caracteristică frumuseștii de basm a coastei, care n'a îngăduit aservirea ființei ei, clădită din ceea ce natura a avut mai frumos: smaraldul văilor, mărgeanul și argintul coastelor, safirul apelor, unor creațiuni prea pământene. Și linia aceasta de creație este continuată și astăzi de oamenii aceia buni — pictorii — ucenicii vrăjitorii ai naturii, cari luptă mereu să smulgă formula prin care culoarea devine smarald, argint, mărgean, safir, ca alături de poeții iscoditori ai imaginilor, să-și îmbete în actual ființa lor pe care o vor geamăna cu sufletul coastei, abia intuit¹⁾.

¹⁾ Mulțumim pe această cale, domnilor; Doctor Nuri, Avocat Omer Halid, Berber Ismail, St. Petculescu, Prof. Cusmanof, Georgescu-Balcic, Invățător Mușat, S. Rossei, Valentin Prunescu, N. Chertea, D. Ruscof, cari ne-au comunicat legendele.

PREȚUL 100 LEI

Proiect AFCN

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța